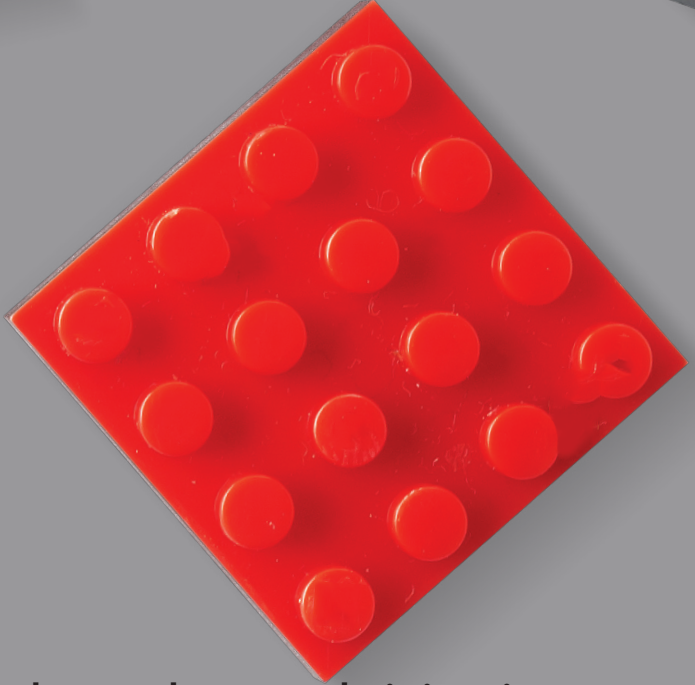
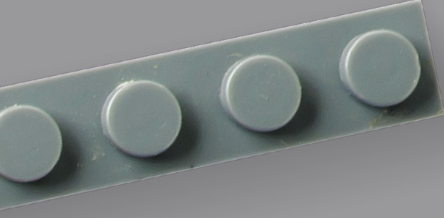

beyond.istanbul

mekanda adalet ve konut aktivizmi

08—2020

ISSN 2587-2508
Ulusal Süreli Yayın - 2020

Yayımlayan:
Mekanda Adalet Derneği

Sorumlu ve Yazı İşleri Müdürü:
Yaşar Adnan Adanalı

Sayı Editörü:
Yaşar Adnan Adanalı

Dergi Editörü:
Bahar Bayhan

Yardımcı Editör:
Ceren Yartan

Tasarım:
Volkan Ölmez
Fol/fol.com.tr

Tasarım Uygulama:
Duygu Dağ

Fotoğraf Editörleri:
M. Cevahir Akbaş, Bekir Dindar

Yazı Karakteri:
Santral – Taner Ardalı

Son Okuma:
Eylem Can

Katkıda Bulunanlar:
Damla Atak, Emirkan Cörüt, Kutay
Kence, Mesadet Maria Sözmen, Mithat
Fabian Sözmen

Yönetim Yeri:
Kemankeş Karamustafapaşa Mah.
Halil Paşa Sok. Ömer Abed Han
No:2/416 34425 Beyoğlu İstanbul
+90 0545 358 9581
info@beyond.istanbul

Baskı:
Print Center
Sultan Selim Mah. Libadiye Sok.
No:3 34416 4.Levent İstanbul
+90 212 371 0300
info@printcenter.com.tr

Development
and Peace
CARITAS CANADA

Développement
et Paix
CARITAS CANADA

İçindekiler

- 4 **Editörden**
Yaşar Adnan Adanalı
- 8 **Üç Şehrin Hikâyesi**
David Harvey
- 12 **Grenfell'den İki Buçuk Yıl Sonra: Barınma, Sınıf, Irkçılık**
Eray Çaylı
- 17 **Konut Kredisi ve Borç Dalgaları:
Ekonomik Büyüme ve Krizin Nabzını Tutma**
Zsuzsanna Pósfai
- 22 **Nairobi'nin Patlayan İnşaat Sektörü ve Ölümlü "İş Kazaları"**
Protus Onyango
- 28 **Barınak+Fırtına: Gelecekte Dayanak Olan Şey Nedir?**
Mindy Thompson Fullilove, Molly Rose Kaufman
- 36 **Honduras: Güney'in Komşularının Böbrekleri Hasta**
Glenda Girón
- 41 **Mesken Buhranından Konut Krizine Türkiye'nin
100 Yıllık Konut Politikaları**
Selin Yazıcı
- 53 **Bakım Ekolojisi Olarak Konut ve Mahalle**
Yaşar Adnan Adanalı, Bekir Dindar, M. Cevahir Akbaş
- 65 **Mülksüzleştirme Ne Mene Bir Şey!**
Murat Germen
- 74 **Salgın Günlerinde Konutun Anlamı**
Bahar Bayhan, Ceren Yartan
- 86 **Umut Arşivi: Konut Aktivizmi İçin Bir Araç Kutusu**
- 88 **Evsiz Ölmek: İnsanların Nasıl ve Ne Zaman Evsiz Öldüğüne
Dair İngiltere Genelini Kapsayan Bir Proje**
Maeve McClenaghan
- 94 **İtalya, Napoli'de Airbnb ve Rant Elde Edimini Haritalamak:
Ucuz Konutlar İçin Süregiden Bir Kavgı**
Alessandra Esposito

- 100** ***PUSH: Neden Şehirlerimizde Yaşamaya Gücümüz Yetmiyor?***
Fredrik Gertten ve Leilani Farha ile Söyleşi
- 107** ***Kentsel Yıkım Alanları***
Fatih Pınar
- 118** ***Burası Kimin Evi? En Az 55.625 Konut, Gayrimenkul Müzayedelerinde Satılıyor ve Bu Sayı Artmaya Devam Ediyor***
Sotiris Sideris
- 128** ***Belfast Konut Kampanyasına İnsan Hakları Temelli Bir Bakış***
Elfie Seymour, Paige Jennings, Dessie Donnelly
- 134** ***Cissie Gool İşgal Evi'ne Dair Bir Vizyon***
Jared Rossouw, Bevil Lucas
- 144** ***Slum Jagatthu: Slum Sakinleri İçin, Onların Hazırladığı Bir Gazete***
Ayşe Adanalı, Yaşar Adnan Adanalı, Volkan Işıl
- 148** ***Slum Dünyası, Bangalore-Hindistan***
Ayşe Adanalı, Yaşar Adnan Adanalı, Volkan Işıl
- 162** ***Bir Aktivizm Biçimi Olarak Terminolojiyi Oluşturmak: A'dan Z'ye Mahalle Sözlüğü***
Bahar Bayhan
- 168** ***Gecekondü Gazetesi: Bir Konut Aktivizmi Olarak Yok Sayılanı Arşivlemek***
Yaşar Adnan Adanalı
- 170** ***Naim Tanyeri: 1950'lerden Bir Konut Aktivistinin Portresi***
Yaşar Adnan Adanalı
- 180** ***Bir Umut Kapısı***
Yaşar Adnan Adanalı, Emirkan Cörüt
- 190** ***Dünyadan İyi Yerleşim Uygulamaları***
Bahar Bayhan
- 194** ***#MADkütüphane***
- 197** ***Biyografiler***

umutarsivi.org

ETKİSİ OLAN HİKÂYELERİ
ÜRET, TOPLA, PAYLAŞ

"AKLIN KÖTÜMSERLİĞİ,
İRADENİN
İYİMSERLİĞİ"NE
İNANANLAR İÇİN BİR
HİKÂYE ANLATIMI
PLATFORMU

Mekânda Adalet ve Konut Aktivizmi

Yaşar Adnan Adanalı

İngilizceden çeviren: Mesadet Maria Sözmen

Konut oldukça karmaşık ve dinamik bir kavramdır: Sadece temel ihtiyaçlarımızdan biri değil, aynı zamanda en büyük arzularımızdan biridir: Özel, kamu-sal, ücretsiz, erişilebilir, pahalı; küçük, kocaman, az katlı/çok katlı, sıralı, tekli; samandan, ahşaptan, tuğladan, demirden, betondan; kiraladığımız, satın aldığımız, miras edindiğimiz, işgal ettiğimiz, kendimiz inşa ettiğimiz; hayatımıza temel olan; içinde güvende, ilgilenilmiş, iyileşmiş, huzurlu, mutlu hissettiğimiz; bizi hasta eden, yoksulluk kısır döngüsüne hapseden, kişisel gelişimimizi ve özgürlüklerimizi kısıtlayan, mahremiyetimizi ihlal eden, fiziksel ve psikolojik eviçi şiddete maruz bırakan; tahliye ihtarna-

mesi alan, haczedilen, yıkılan, yenilenen; içeriden dışarıya genişleyen, mahalleler ve şehirler kuran bir şeydir. Konut bizi bir araya getirir; toplumları kurar, işbirliğini güçlendirir ve aktivizmi besler.

Konut bir insan hakkıdır.

Konut, şehirlerimizdeki mekânsal adalet arayışı için bir mücadele alanıdır aynı zamanda. COVID-19 salgını ve dünyanın dört bir yanından açık ve net yapılan #evdekalgüvendekal çağrılıyla birlikte konutun içinde olduğu derin kriz şimdi bütün çıplaklığıyla karşımızda duruyor; milyonlarca insanın evi yok, milyarlar ise yaşanabilir konutlardan mahrum. Ko-

nutun yaşanabilir olması için 1) hukuki güvencesi olan, 2) ödenebilir, 3) yaşama uygun, 4) herkes için erişilebilir, 5) hizmetlere ulaşılabilir durumda, 6) güvenli ve şehre entegre bir yerde ve 7) farklı kültürleri ve yaşama biçimlerini yansıtır ve onlara saygı duyuyor olması şarttır.

Bu sayı, hem dünyanın dört bir yanındaki çarpıcı konut mücadelesi örneklerini hem de konut krizi üzerine temel tartışmaları bir araya getirmeyi amaçlıyor. Bu sayıda konut bir barınaktan, yani dört duvar ve bir çatıdan öte bir şey olarak tartışılıyor. Konut kentleşme sürecinin temel itici güçlerinden birisidir. Aynı zamanda toprak, altyapı, malzeme, finansman, uzmanlık, hizmetler ve hak sahipliği gibi kaynaklara erişim için verilen kolektif mücadelelerin ve mekânın toplumsal üretimine dairdir.

Ancak kapitalizmin son aşamasında, konut bütün dünyada derin bir krizin içinde. İnsanların hayatına temel olan, onlara birçok unsur karşısında koruma sağlayan, yeniden üretim yoluyla hayatı olumlayan, toplumlar kuran konutun kullanım değeri kökten değişen şehirlerde ve kırsal alanlarda kâr amaçlı kentleşme ve ekstraktivizm tarafından tehlikeye atıldı. Piyasada bir meta olarak alınıp satılmasından ileri gelen değişim değeri ise kullanım değerini çoktan ekarte etti ve spekülasyonlaştı. Konut son hızla finansallaşıyor; kamu konutlarının çoğu özelleştirilmiş durumda; soylulaştırma küresel bir düzeyde gerçekleşiyor; ve mekânsal adaletin olmadığı şehirlerde evsizlik ve düşük nitelikli konut normalleştirilmiş hâlde. İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan ve başarısız olan kentsel dönüşüm politikaları ve *slum*'ların yıkımı, "küresel Güney" in hızla büyüyen şehirlerinde zorla tahliyeler ve zorla yeniden yerleştirmelerle birlikte tekrar uygulamaya geçirildi. Güvenlikli siteler artık sadece toplumları daha da ayırmakla kalmıyor, doğanın üzerindeki baskıyı da artırıyor. İçinde yaşayanların katılımı olmaksızın tepeden inme yürütülen konut planlaması, tasarımı ve inşası elli yıl önce olduğu gibi bugün de bir sorun olmaya

devam ediyor.

Nihayetinde konut derin bir krizin içinde ve dünyanın her yerinden politika yapıcılarının, araştırmacıların, gazetecilerin ve aktivistlerin işbirliğiyle, yaratıcı ve ısrarlı eylemleri hayata geçirmelerini gerektiriyor. Yaşanabilir konut hakkının herkes için gerçekleşebilmesi için ayakları yere basan araştırmalar yürütmeli, kaynaklara erişimi iyileştirmeli, birlikte alternatifler üretmeli, müşterekleri birlikte idare etmeli, yeni kolektif yaşam biçimlerini denemeli ve mülk teminatını yaygınlaştırmalıyız.

Bu sayının içeriği kabaca üç bölüme ayrılabilir. İlk bölüm farklı coğrafyalarda, konutun içinde bulunduğu çok yönlü krize odaklanıyor. Sayıyı düzenlemeye başladığımız COVID-19 salgını öncesi dönemde henüz planlarımız arasında olmayan ikinci bölüm ise eşi görülmemiş küresel halk sağlığı krizi koşullarında konutun değişen anlamlarını ele alıyor. Son bölüm ise, dünyanın dört bir yanından konut aktivizminin çeşitli örneklerini öne çıkarıyor. Bu örneklerin konut krizine dair nihai bir cevap vermek gibi bir iddiası yok. Daha ziyade, krizle mücadelede bulunduğu bağlama özgü çokölçekli araçlar ortaya koyuyor.

Birinci bölümün ilk yazısı olan David Harvey'nin "Üç Şehrin Hikâyesi" adlı kısa makalesi konutun değişen değerine dair —kullanım değerinden spekülasyon değeri— bir çerçeve sunarak konut krizini kavrayışımıza bir temel oluşturuyor. Eray Çaylı, spekülasyon konut paradigmasının akıbetini temsil eden, neoliberal konut rejiminin hem birebir hem de simgesel anıtı olan Grenfell Katliamı üzerine yazıyor. Zsuzsanna Pósfai, konut finansallaşmasının derinleşmesini kapitalist ekonomilerdeki hane borçluluğuna ilişkin bağı üzerinden tartışıyor. Nairobi'den bildiren Protus Onyango, şehirdeki inşaat patlamasını ve bunun ölümcül "iş kazaları" üzerindeki etkisini anlatıyor. Mindy Thompson Fullilove ve Molly Rose

Kaufman konutu fiziksel ve duygusal ekosistemler içerisinde konumlandırarak konut krizini insanlığın deneyimlemekte olduğu iklim krizi de dahil birçok krizle olan ilişkisi üzerinden ele alıyor. Konutun halk sağlığı boyutu üzerinde duran Glenda Girón, Honduras'ın kırsalında yaşayanlar arasında çok yaygın görülen böbrek hastalığının hikâyesini anlatıyor. Selin Yazıcı, mesken buhranından günümüz konut krizine Türkiye'nin son 100 yıldır değişen konut politikalarını yansıtan, tarihsel olarak önemli tipolojileri gösteren bir konut mimarisi kataloğu sunuyor. Benim yazdığım, Bekir Dindar ve Cevahir Akbaş'ın fotoğraflarıyla eşlik ettiği makale, yıkılma tehdidi altında ve yoğunluklu olarak işçi sınıfının yaşadığı mahalleleri

bakım ekolojileri olarak yeniden kavram-sallaştırıyor. Fotoğraf sanatçısı Murat Germen, İstanbul'un kentsel dönüşüm projeleri bağlamında mülksüzleştirilmesi üzerine yazıyor.

İkinci bölüm, sayının aslen planlanmış içeriğine yeni ve gerekli bir ilave. COVID-19 salgınının patlak vermesi ve küreselleşmesiyle birlikte virüslere karşı son cephe olarak evlerimize sığındık. Dünyanın her yerinde "evde kal, güvende kal" diyen, kimi gönüllü, kimi zorunlu çağrılar yapıldı. Dört bir yanda şehirler kendi içlerine kapanırken işyerleri, okullar, parklar ve spor salonları ise evlerin içine tıkıldı.

Peki ya en başta evi olmayan insanlar bu

COVID-19 salgını ve #evdekalgüvendekal çağrılarıyla birlikte konutun içinde olduğu derin kriz şimdi bütün çıplaklığıyla karşımızda duruyor; milyonlarca insanın evi yok, milyarlar ise yaşanabilir konutlardan mahrum.

"yeni normal" ile nasıl başa çıkıyor? Ya bizi koruması gereken evler aslında kadınlar, çocuklar, mülteciler, yaşlılar ve ku-irler için fiziksel koşulları ve eviçi şiddet, yoksulluk, teknoloji farkı gibi faktörler sebebiyle güvenli değilse? Ev ve işyerini birleştirmenin ne gibi sonuçları var? Bu bölüm, alanlarında uzman aktivistlerin katkılarıyla bu sorulara açıklık getiriyor.

Son bölüm, dünyadan çeşitli konut aktivizmi pratiklerini bir araya getiriyor. Bu bölüm için seçilen umut mekânları ve pratikleri listesinin eksiksiz olma gibi bir iddiası yok. Aktivistlerin yaratıcı araçları, taktikleri ve stratejileri kullandığı çeşitli örnekleri ön plana çıkarıyor. İngiltere'de evsiz ölümlerinin araştırılması üzerine yazan gazeteci Maeve McClenaghan toplumsal sorumluluğunu yerine getiren bir medyanın görünmeyeni görünür kılmadaki etkisini gösteriyor. Alessandra Esposito, İtalya, Napoli'deki Airbnb kaynaklı soylulaştırma özelinde, bir konut aktivizmi biçimi olarak haritalandırmaya odaklanıyor. Fredrik Gertten ve Birleşmiş Milletler Yaşamaya Elverişli Konut Hakkı eski Özel Raportörü Leilani Farha ile konut hakkı ve *PUSH* filmi üzerine yaptığımız röportajda, konut aktivizminin küresel düzlemde güçlendirilmesi yolunda film çekmenin bir yöntem olarak kullanılmasının altı çiziliyor. Belgeselci Fatih Pınar, İstanbul'un işçi sınıfı mahallerinin on yıl zarfında gerçekleşen değişimini fotoğraflarla belgeliyor. Sotiris Sideris gayrimenkul açık artırmalarının Yunanistan'da yol açtığı mülksüzleştirmeyi veri madenciliğiyle su yüzüne çıkarıyor. Jennings ve Donnelly'nin katkıda bulunduğu Elfie Seymour makalesinde Belfast'ta en güvencesiz gruplara uygun fiyatlı konut temin edilmesi için yürütülen kamu arazisi talebi anlatılıyor. Jared Rossouw ve Bevil Lucas'ın anlattığı Cape Town örneği kamu binalarının konut olarak kullanılmak üzere işgal edilmesini tartışıyor. Ayşe Adanalı, Volkan Işıl ve ben, Bangalore, Hindistan'daki *slum*'lardan bildiren, yurttaş gazeteciliği girişimi *Slum Jagatthu* ile olan deneyimimizi anlatıyo-

ruz. Bahar Bayhan "A'dan Z'ye Mahalle Sözlüğü"nden derlediği kelimelerle söylem aktivizminin bir biçimi olarak yazmanın önemini vurguluyor. Ben MAD'ın enformel yerleşim yerlerine dair gazete kupürleri hakkındaki arşivleme projesinin bir "aşağıdan" bilgi üretim biçimi olmasına dair yazıyorum. Ardından, 1950'lerden bir konut aktivisti üzerine, bir arşivin su yüzüne çıkardığı meselelerden birini derinlemesine tartışıyorum. Aralarında Türkiye'den Umut Evleri'nin de olduğu, dünyanın dört bir yerinden, toplumsal bir amacı olan konut projeleri serisiyle bu bölüm sonlanıyor.

MAD'ın editoryal ekibindeki çalışma arkadaşlarım Bahar Bayhan, Duygu Dağ, Mesadet Maria Sözen ve Ceren Yartan'a sadece sarf ettikleri bunca emek için değil, aynı zamanda bu yayını Türkçe ve İngilizce eşzamanlı olarak bir araya getirdikleri için şükranlarımı sunuyorum. Bu yayın, herkes için insan hakkı, sosyal ve ekonomik adalet için çalışan aktivistleri, hikâye anlatıcılarını ve avukatları destekleyen Bertha Vakfı ve dünya çapında toplumsal adalete inanan bir organizasyon olan Development and Peace'in cömert destekleri sayesinde çıkıyor. 2019/2020 konut aktivizmi üzerine olan Bertha Challenge bursiyerleri de dahil olmak üzere bütün yazarların geniş katkısı ve yardımıyla ürettiğimiz bu sayı, *beyond.istanbul*'un şimdiye kadarki en ulusötesi sayısı oldu.

Üç Şehrin Hikâyesi¹

David Harvey

İngilizceden çeviren: Emrah Altınok

Konut yeterince basit bir şeydir. Fakat Marx'ın bir zamanlar söylediği gibi, konut aynı zamanda bir meta olduğundan, bu onun, "metafizik incelikler ve teolojik ayrıntılarla" dolu olduğu anlamına gelir. Büyüdüğüm ev, 1945 sonrası Britanyasının, güvenli, korunaklı ve saygın bir işçi sınıfı mahallesindeydi. Biraz sıradan ve ruhsuz olsa da bir kullanım değerinin ürünüydü. Yemek yemek, uyumak, sosyalleşmek, hikâye okumak, ev ödevi yapmak veya radyo dinlemek için oldukça zorlayıcı bir mekân olmasına rağmen, güvenli bir ortam oluşturan bu yer, tüm içsel karmaşıklıkları ve gerilimleriyle, ailenin çok fazla dış müdahale olmadan yaşayabileceği ve ilişki kurabileceği bir yerdi. Komşularla olan ilişkiler samimi ve destekleyiciydi ama sıkı fıkı da değildi. Burası kullanım değerinin şehriydi.

Lakin evin kredi borcunun bittiği günü hatırlıyorum. Küçük bir kutlama oldu. O zaman farkına vardığım, evin gelecekteki

kuşaklara (benim gibi) aktarılacak bir mübadele değeri de vardı. Tabii bu hiç sohbet konusu olmadı. Evimize çok da uzak olmayan bir yerde sosyal konutlar vardı. Ama ne zaman ki bana gayet normal görünen bu mahalleden bir kız arkadaşım oldu, annem bunu kesinlikle onaylamadı ve oradaki insanların güvenilmemesi gereken sorumsuz insanlar olduğunu söyledi. Halbuki onlar da (belki biraz yavan olsa da) fena olmayan bir çevrede yer alan güvenli konutlara sahiplerdi. Aileler aynı radyo programlarını dinliyor, çocuklar sokaklarda aynı oyunları oynuyordu. Fakat seçimlerde İşçi Partisi'ni² destekliyorlardı. Bizim mahallede ise hem İşçi Partisi hem de Tory³ afişleri vardı. İşçi sınıfının ev sahibi olması, Britanya'da 1890'lardan beri teşvik edilmiştir; ki bu başından beri Bolşevizm'e karşı bir savunma ve toplumsal kontrol aracı olagelmıştır. ABD'de şöyle bir deyiş vardır: "Borçlandırılmış konut sahipleri grev yapmazlar."

Artık ilgi konuta değil, üzerinde durduğu toprağa odaklıydı. Mevcut arazi değeri ile arazinin en iyi şekilde kullanımıyla elde edilecek en yüksek değer arasındaki fark, yatırımcıları baştan çıkardı.

1980'lerde konuta yaklaşımda bir değişiklik oldu. Margaret Thatcher, sosyal konut uygulamalarını tasfiye etti ve insanlar konutlarının mübadele değeriyle daha bir ilgilenir oldu. Konut sahipliğini teşvik eden inşaat şirketleri işçi sınıfının mahalli kurumları olmaktan çıkıp, adeta bankalara dönüştüler. 1981'de, İngiltere'deki konutların neredeyse üçte biri kamu sektöründeyken, 2016'ya dek bu oran %7'nin altına düştü. Doğrusu neoliberalizmin ideal dünyasında sosyal konuta yer yoktu. Colin Crouch'un söylediği gibi, "Sosyal konut kiracıları, neoliberal öncesi bir geçmişin istenmeyen kalıntıları"ydı. Hâliyle biz de gayrimenkul sahibi olmaya dayalı yeni bir demokrasi düzenine bağlı hâle geldik. Konutlar kiralanmak ya da bakım yapılarak daha değerli hâle getirilmek üzere mübadele edildi. Böylece insanların daha yüksek statüdeki mahallelere taşınabilmeleri mümkün oluyordu. Buradaki yaklaşım, bir mübadele değeri, bir tasarruf biçimi ve bireysel zenginleşmenin aracı olarak

konutun, değerli hâle getirilmek üzere düzenlenmesine dayalıydı. Ev sahipliğine bağlı bu zenginlik, sıklıkla tartışmaların konusu oluyordu. *Riff-raff* (beyaz olmayanlar veya göçmenler) mahallelerin mülk değerlerinin korunabilmesi için dışarıda tutulacaktı. Ayrışma pekişti ve kapalı-korunaklı siteler gelişti. Mekân çitlenirken, kentsel müşterekler de tükendi.

Yüzyılın sonuna gelindiğinde yaklaşım tekrar değişti. Konut, sermaye birikimi ve spekülasyon kazanç aracı olarak görülüyor; insanların ipotek teminatlı kredilerini yeniden finanse ederek servet elde edebilecekleri bir ATM'ye dönüşüyordu. Konut piyasalarında kredi ve likidite çalkantıdaydı; konut fiyatları da bir oraya bir buraya savruluyordu. Fakat bu değişimin ardından çok daha korkunç bir güç ortaya çıktı. Artık ilgi konuta değil, üzerinde durduğu toprağa odaklıydı. Mevcut arazi değeri ile arazinin en iyi şekilde kullanımıyla elde edilecek en yüksek değer arasındaki fark,

yatırımcıları baştan çıkardı. Bu spekülâtif kazancı gerçekleştirmek için ya mevcut kullanım biçimi ve oranın sakinleri yerinden edilmek zorundaydı ya da bu insanlar, orada kalma hakkının ayrıcalığı karşılığında daha yüksek kiralar ödemeliydi.

Çarpıcı örnekler dünyanın bütün büyük metropoliten bölgelerinde bulunabilir. Çin'in durumunu ele alalım. Çin'de arazi fiyatları 2004-2015 yıllarında beş kat arttı. 2008'den önce, arazi değerleri Pekin konut fiyatlarının ortalama %37'sine denk düşüyordu. 2010'dan sonra bu oran %60'a yükseldi. Her yerde dar gelirli nüfus ya zorla tahliye edildi ya da hızla yükselen kira yüklerinin altına sokuldu. *China's Great Wall of Debt* [Çin'in Borç Seddi] adlı kitabın yazarı Dinny McMahon'dan alıntıyla: "Milyonlar, yaşadıkları şehirlerde artan fiyatlar sebebiyle konut piyasasının dışına itilirken, durum hiç de iyiye gitmiyor."

Bu gidişat Marx'ı elbette şaşırtmazdı; zira "Konut rantı için yoksulluk, sahipleri için Potosi madenlerinin olduğundan daha verimli bir kaynaktır" diyen oydu.⁴ "Muazzam güç", toprak üzerindeki mülklere tahakkuk ediyor; bu da "ücret mücadelesi veren işçilerin, ikametgâhları olan dünyadan dışlanmasına" neden oluyordu. Bu yüzden Marx'a göre, "konut" değil, "toprak rantı bir spekülasyon nesnesi"ydi.

Birçok mahallede dar gelirli insanlar, lüks yatırım fırsatlarına, pahalı apartman dairelerine ve bu dairelerin Airbnb gibi yeni kullanımlara çevrilmesine fırsat yaratabilmek için yerlerinden edildiler. Artık konut piyasasını sürükleyen şey yalnızca mübadele değeri değil, konut piyasalarının manipüle edilmesine dayalı sermaye birikimi arayışıydı. Gayrimenkul fiyatlarındaki hızlı artış ev sahiplerine fayda sağlıyor gibi görünse de, bu işten asıl fayda sağlayanlar bankalar, kredi kuruluşları ve sözkonusu spekülâtif oyuna katılan büyük şirketler ile koruma fonları (*hedge funds*)⁵ oldu.

Çöküş başladığında dönüşüm artık daha belirgindi. Bankalar paçayı kurtarıırken ev

sahipleri borsanın köpekbalıklarına yem edildi. ABD'deki milyonlarca insan 2007-2010'da evlerini icraya kaptırdı; kiralık konut pazarında ise dar gelirli insanların evlerinden tahliye edilmeleri, her yerde hız kazandı ve bu durum yıkıcı sosyal sonuçlara yol açtı. Hacizli konutları haraç-mezat fiyatlara satın alan koruma fonları ve özel sermaye, bugün finansal işlemleri üzerinden servet elde ediyorlar. Kamu sektörünün kalıntıları içinde, kemer sıkma politikalarının, konut stokunun bakımının ertelenmesi ve konutların çürümeye yol açtığı yerde, bize söylenen, artık yalnızca özelleştirmenin işleri iyileştirebileceğiydi. Kamu varlıklarını özelleştiren sermaye, insanları yerinden etmenin uzmanı hâline gelirken; dar gelirli için karşılanabilir konut üretiminin kâr amaçlı konut piyasasına dönüşümü hız kazandı.

Burası artık spekülâtif kazancın kenti. Konuttaki kalıcılığın değişken ve kısa ömürlü hâl geldiği, toplumsal dayanışmanın ve mahalli ortaklıkların çözüldüğü, daha çok gayrimenkul firmalarının —seçkin yaşamın kurgusal özelliklerine sahip lüks, kapalı sitelerin— yükselişe geçtiği bir kent... Öyle ki, kentsel imaj mühendisliği (*urban imaging*) dedikleri şey, artık tamzamanlı bir mesleğe dönüşüyordu. Gerçekte olan, toplumsal ilişkilerin aşınmasıdır; üstelik bunun korkunç sonuçları vardır. Glyn Robbins, bugünlerde Londra'yı kasıp kavuran suç dalgasından dem vurarak şöyle diyor:

Kâr odaklı neoliberal kent politikaları, gençlerin büyük bir kısmının kendisini tam anlamıyla yersiz yurtsuz hissettiği kentler yarattı. Bu gençler, doğdukları çevrede bedelini karşılayabilecekleri bir eve sahip olmayı neredeyse imkânsız buluyor ve bu onların, bağımsız bir hayat sürme kabiliyeti geliştirmelerine engel oluyor. Sosyal ağları, aidiyet duyguları ve yetişkin dünyasında saygı gördüklerine dair hisleri kaybolma noktasına geldi. Gençlerin, ne kendilerinin ne de diğerlerinin hayatlarını önemsedikleri böylesine bir hâl, daha iyi tasarlanamazdı.

Yani bu dünya, yetiştiğim dünyadan farklı bir dünya. Yine de, ev hâlâ ev olmaya devam ediyor.

Farklılaşan değer biçimleri, meta formunda her zaman uyum içinde var olmaz. Konut piyasalarının yakın tarihinde bu değer biçimlerinin birlikte evrimleşme süreci, sermayenin arazi ve mülkiyet piyasaları üzerindeki hegemonik gücü nedeniyle dünya nüfusunun yarısından fazlasının insan onuruna yaraşır, yaşamaya değer bir çevre bulamadığı spekülâtif değerlemenin günümüzdeki kördüğümüyle sonuçlandı. Halbuki böyle olmak zorunda değil. Geçenlerde çalışma odamı düzenlerken, New York Metropoliten Bölgesi Konut Konseyi'nin yayımladığı 1978 tarihli bir kitapçık karşıma çıktı. Başlığı şuydu: *Housing in the Public Domain: The Only Solution* [Kamu Mülkiyetinde Konut Edinimi: Tek Çözüm]. 1978'de, ABD Konut ve Kentsel Gelişme Bakanlığı, bu çözüm için 83 milyar dolarlık bir bütçe ayırmıştı. Büyük kentlerin çoğunda, kısmi mülkiyetli konut kooperatifleri (*limited-equity coops*)⁶ ve hatta topluluk temelli arsa ortaklıkları (*community land trusts - CLTs*)⁷ piyasa dışı çözümler sunarak yaygınlaşıyordu. 1983'e gelindiğinde, Bakanlığın ilgili bütçesi 18 milyar dolara düştü ve Clinton döneminde tamamen feshedildi. Kırk sene sonra ben de kendimi "kamu mülkiyetinde konut" çözümünün peşinden kararlılıkla gitmiyor olmanın dünya genelinde yarattığı yıkıcı sonuçları üzerine kafa yorarken buldum. Öncelik kullanım değerinin olmalıdır.

1- Bu yazı daha önce *Tribune Mag*'de yayımlanmıştır. Bkz. Harvey, D. (2019, 10 Ocak). A Tale of Three Cities. tribunemag.co.uk/2019/01/a-tale-of-three-cities

2- 1945'te mecliste 146 koltuğa sahip olmayı başaran, Britanya'nın merkez sol partisi İşçi Partisi (*Labour Party*), 23 Şubat 1950 genel seçimlerinde koltuk sayısını büyük oranda kaybederek (sadece beş milletvekili ile) yönetimdeki temsiliyetini büyük oranda yitirmişti. -ç.n.

3- İngiliz dili ve siyaset tarihinde muhafazakâr ideolojiye bağlı olanlar "tory" adıyla anılır. Yazarın sözünü ettiği afiş, İngiliz tipi gelenekselcilik ve muhafazakârlık anlayışını (Toryism) benimseyen merkez sağ partiye (Muhafazakar Parti'ye) aittir.

Bu konuda, henüz çevirisi yayımlanmamış olan *The Political Thought of the Conservative Party since 1945* [1945'ten bugüne Muhafazakar Parti Siyasal Düşüncesi] adlı kitapta yer alan toparlayıcı bir tartışma için Arthur Aughey'nin kaleme aldığı *Traditional Toryism* adlı bölüm okunabilir. Bkz. Aughey A. (2005). *Traditional Toryism*. Hickson K. (ed.) *The Political Thought of the Conservative Party since 1945* içinde. Londra: Palgrave Macmillan. -ç.n.

4- İspanya'nın egemen sınıflarının, 16. yüzyıldan itibaren köle emeğini kullanarak sömürmeye başladığı Boliviya'nın güneyindeki verimli gümüş madenleri, yüzyıllar boyunca İspanya zenginliğinin kaynağı olmuştur. Marx'a göre, emekçi sınıfların kentlerde yaşadığı evlerin pahalılığıyla nitelikleri ters orantılıydı. "Servetin artışıyla birlikte kentlerde görülen imar hareketleri", yoksulları daha kötü koşullarda yaşayacakları kenar mahallelere sürüyordu. Bu düzenekte konut spekülâtorleri, Potosi'deki gümüş madenlerini sömüren sermayenin konduğu kârdan daha büyük bir kâra (üstelik çok daha az masrafla) konabiliyordu. Bkz. Marx, K. (2011). Yirmibeşinci Bölüm: Kapitalist Birikimin Genel Yasası. *Kapital Cilt: 1* içinde. Yordam Kitap. -ç.n.

5- Özellikle ABD'de 1990'lardan itibaren yaygınlaşan koruma fonları (serbest fonlar), genellikle karmaşık portföy oluşturma ve risk yönetimi teknikleriyle çeşitli varlıklara yatırım yapan fonlardır. Profesyonel bir yatırım yönetimi gerektiren bu fonlar, birtakım düzenleme aygıtlarından bağımsız olmaları ve daha çok likit varlıklara yatırım yapmaları esasıyla, diğer özel sermaye fonlarından ayrışırlar. İngiliz gazeteci yazar Sebastian Mallaby'nin kaleme aldığı, henüz Türkçeleştirilmemiş olan *More Money Than God: Hedge Funds and the Making of the New Elite* [Tanrıdan Daha Zengin: Koruma Fonları ve Yeni Seçkinler] adlı kitap, ABD'de yükselen koruma fonlarının tarihini tüm detaylarıyla ortaya koyuyor. Bkz. Mallaby, S. (2011). *More Money Than God Hedge Funds and the Making of a New Elite*. Londra: Bloomsbury Publishing PLC. -ç.n.

6- Geleneksel konut kooperatiflerinden mülk edinimi ve satışına belirli kısıtlamalar getirilmesi bağlamında ayrılan bu modelde, kooperatif üyeleri piyasa rayiçlerinden görece daha düşük maliyetlere konut edinebilirler. Yalnızca düşük bütçeli üyelerin kurabildiği bu ortaklık modelinde, konutun üçüncü şahıslara satışını kısıtlayan koşullar sözkonusudur. Cambridge (Massachusetts) Planlama Ajansı'nın hazırladığı açıklayıcı web sayfası için bkz. www.cambridgema.gov/CDD/housing/forhomebuyers/coops. -ç.n.

7- Kâr amacı gütmeyen bu kuruluşlar, toplulukların, başta karşılanabilir konut olmak üzere ihtiyaç duyduğu sosyal donatılara ve açık alanlara erişimini mümkün kılacak politikaları ve eylemleri yürütür. İlk kez 1930'lar Amerikasında tarım toprağının Afro-Amerikalı topluluklarca müşterekleştirilmesi amacıyla kurulmuş olan bu kuruluşlar, arsa geliştirme de dahil olmak üzere, topluluklara kaynak yaratma amacıyla ticari işletmeler kurma ve bunları yönetme işlerini de üstlenebilmektedirler. Topluluk temelli arsa ortaklıkları bugün birçok ülkede bireysel mülk edinimi yerine müşterek mülkiyet anlayışının merkeze alındığı yeni bir kentsel-toplumsal organizasyon modeli olarak yeniden ele alınmaktadır. ABD'de birçok eyalette faaliyetlerini sürdüren Topluluk Refahı (Community Wealth) kolektifinin web sitesi konuyla ilgili geniş bilgi ve veri içeriğine sahip. Bkz. community-wealth.org. -ç.n.

Grenfell'den İki Buçuk Yıl Sonra: Barınma, Sınıf, İrkçilik

Eray Çaylı

Fotoğraflar: Yaşar Adnan Adanalı

2011 yılından beri yaşamakta ve çalışmakta olduğum İngiltere geçtiğimiz aralık ayında erken genel seçimi yaşadı. Ben de İşçi Partisi adına gönüllü seçim çalışması yapmak üzere birkaç günümü sokaklarda geçirdim. Kapı kapı gezerek oy istediğim seçim bölgelerinden biri de Grenfell Tower'ın içerisinde bulunduğu Kensington bölgesiydi. 14 Haziran 2017 sabahı meydana gelen yangın sonucu 72 kişinin öldüğü ve yaklaşık yetmiş kişinin yaralandığı Grenfell, aradan geçen sürede kurulan bir dış cephe iskelesiyle örtülmüş olsa da, hâlâ bir katliam anıtı gibi Kensington'ın özellikle kuzey kesimlerinin üzerinde yükselmeye devam ediyor. Kensington'da dahil olduğum gönüllü çalışma da bu kesimlerde gerçekleşti. Kapısını çaldığım çok sayıda saray yavrusu konuttan birinde karşıma çıkan bir Kensington sakininin, hangi parti adına seçim çalışması yaptığımı sorup benden "İşçi Partisi" yanıtını alınca verdiği tepki kelimesi kelimesine şu oldu: "Evimin neye benzediğini görmüyor musun? Sence sizin partiye oy verme ihtimalim var mı?"

Arka planda Grenfell tüm dehşetengizliğiyle dururken sarf edilen bu sözler, söyleyenin cüretinden daha fazlasına delalet. Hatırlayalım: Grenfell Tower, 14 Haziran 2017 sabahı dördüncü kattaki bir dairenin mutfağındaki buzdolabının arıza yaparak alev almasıyla başladığı düşünülen yangının yalnızca sekiz dakikada on sekizinci kata kadar yayılması sonucu yanmıştı.¹ Alevler, büyük ölçüde, apartmanın önceki sene yenilenen cephe kaplaması nedeniyle hızla yayılmıştı.² Cephe kaplamasında, yangına dayanıklı alternatiflere göre metrekaresi başına sadece 2 sterlin daha ucuz olan yanıcı bir malzeme kullanılmıştı.³ Bir diğer deyişle toplamda 8,7 milyon sterlinlik bütçesi olan tadilat projesinde hepî topu 5 bin sterlin tasarruf edebilmek adına binanın yangın riskine karşı savunmasız bırakılması göze alınmıştı. Grenfell Tower'da, yangını tamamıyla söndürmeyecek olsa da hiç değilse yayılmasını yavaşlatarak insanların kaçışını kolaylaştıracak olan ve yalnızca 200 bin sterlinlik maliyetle kurulabilecek olan fiske

sistemi de yoktu.⁴ Üstelik bunların hepsi, İngiltere'nin kişi başına düşen gelir bakımından en müreffeh bölgelerinden olan ve rezervlerinde 274 milyon sterlin bulunan bir belediyenin mıntıkasında yer alan Kensington'daki sınırlı sayıdaki sosyal konut bloklarından birinde yaşanmıştı.⁵ Aslında, yangın, zenginliğiyle meşhur bu bölgeye dair pek bilinmeyen bir özelliği de çarpıcı bir şekilde gündeme getirmiş, İngiltere'nin en varlıkları gibi en yoksullarını da barındırdığı gerçeğini hatırlatmıştı. Nitekim, Grenfell Tower da, Kensington'un ülke ortalamasının üzerinde yoksulluk oranının bulunduğu kuzey kısmında yer alıyordu.⁶ Dolayısıyla Kensington sakininin bana verdiği tepki de aslında bu uçurumun veciz bir ifadesiydi.

Fakat bu ifadenin özetlediği uçurumu sadece sınıfsal niteliği üzerinden anlamak eksik kalacaktır. Zira, Grenfell'in simgesi hâline geldiği barınma probleminin ırkçılıkla da birebir alakalı olduğu, yangının gerçekleştiği günden bu yana giderek

daha sık dile getirilmekte.⁷ Bu alakanın hem güncel hem tarihsel veçheleri var. Üstelik bu tarihsel veçheler sadece simgesel niteliği haiz olanlardan (Grenfell Tower'ın isminin İngiltere'nin 19. yüzyıldaki sömürgecilik girişimleri kapsamında yapılan birçok savaşta yer alan komutan Francis Wallace Grenfell'den geliyor olması gibi) ibaret değil.⁸ Geçtiğimiz aralıktaki erken genel seçim öncesi süreçte, her ne kadar diğer tüm hayati meseleler gibi Brexit tantanasının gölgesinde kalsa da, önemli gündem maddelerinden biri olan sosyal konut açığı etrafında yaşanan bir tartışma bunun işaretiydi. Hükümetçe finanse edilecek sosyal konut inşasına ağırlık vermeyi vadeden muhalefetteki İşçi Partisi'ne karşılık, yaklaşık on yıldır iktidarda olan Muhafazakâr Parti, bu tür fikirlerin, kulağa hoş gelseler de, yüklü miktarda kaynak gerektirdiklerini ve bu kaynağın yoktan var edilemeyeceğini savunuyor. Malum, kaynaksızlık iktidar partisinin son on yıldır uygulamakta ısrar ettiği kemer sıkma politikalarını meşurlaştırırken başvurduğu başlıca bahane. Bu bahaneyi sorgulayanlar ise sosyal politikalara ayrılması gereken hazine kaynaklarının, aslında 2007-2008 bankacılık krizi sonrası hükümet tarafından İngiltere'nin neoliberal iktisadi modelinin temel taşı olan finans sektörünü kurtarmak için ayrıldığını ve tamı tamına 137 milyar sterlinin bu amaçla kullanıldığını hatırlatıyor. Kaynaksızlık söylemini ve kemer sıkma politikalarını daha da geniş bir tarihsel bağlama oturtanlar ise İngiltere'nin Amerika kıtasındaki sömürgeci faaliyetleri kapsamında sürdürülen köle ticaretini vurguluyor.⁹ Zira İngiltere, her ne kadar köle ticaretini parlamentonun 1833 yılında çıkardığı bir yasayla sonlandırmış olsa da, bunu yaparken köle tüccarlarının ve sahiplerinin zararını bugünün parasıyla 17 milyar sterlini bulan bir meblağıyla karşılama taahhüdünü vermişti. Üstelik, geçtiğimiz sene ortaya çıkan bir habere göre, köle tüccarı ve sahiplerinin o dönem zararlarının karşılanması için bankalardan alınan kredinin hazineye ödenmesi ancak 2015 yılında tamamlanabildi.¹⁰ Yani

hükümetin, sosyal konut benzeri toplumsal adaleti ve eşitliği önceleyen politikalar için gereken kaynağın bulunmadığını savunduğu yıllarda, vatandaştan alınan vergilerce yaratılan kaynakların önemli bir kısmını finans sektörünü diriltmeye olduğu kadar, köle tüccarları ve sahiplerinin hazineye verdiği zararı telafi etmeye de harcadığı ortaya çıktı.¹¹

Sosyal konut politikalarının ırkçılıkla bağlantılandırılmasının nedenleri yalnızca sömürgecilik tarihiyle alakalı değil. Bu bağlantının güncel bir boyutu da var. Yine Grenfell bağlamından devam edersek, binada yaşayanların büyük çoğunluğunun göçmen kökenli ve dahası, beyaz olmayan kişilerden oluştuğunu belirtebiliriz. Grenfell sakinlerini uzun süre hor görmekle itham edilen Kensington Belediyesi çalışanlarının binaya dair yangın öncesi kendi içlerinde yaptıkları ve yangından bugüne kadar geçen sürede kamuoyuyla paylaşılan e-posta yazışmalarında geçen bir dizi ifade bu anlamda önemli. Bu yazışmalarda, Grenfell'de yaşayanları "dil problemleri olan, eğitimsiz ve neyin nasıl çalıştığını hiçbir şekilde kavrayamayan" insanlar olarak tanımlayan ve onları birer "çete mensu" buymuş ya da kendi yaşa-

dıkları "mıntıkeyi koruyan hayvanlar"mış gibi niteleyen ırkçı ifadeler dikkat çekiyordu.¹² Yangın sonrasında ve çok daha yakın geçmişe gelirsek, bu tür ırkçı ifadelerin yankılarına, birkaç ay önce Boris Johnson başbakanlığında kurulan yeni Muhafazakâr Parti hükümetinin önde gelen üyelerinden Jacob Rees-Mogg'un Grenfell'e dair yaptığı bir yorumda da rastlandı. Mogg, geçtiğimiz kasım ayında katıldığı bir radyo programında kendisine sorulan "Grenfell'in sizce sınıf veya ırkçılıkla bir ilgisi var mıydı?" sorusunu yanıtlarken, bina sakinlerinin, itfaiyecilerce kendilerine yangın sırasında verilen "olduğunuz yerde kalın" talimatına uymalarını eleştirerek şöyle dedi:

Söyleneni reddedip binayı terk etselerdi çok daha güvende olacaktı. Ve, sanırım, gerek sen [beyaz radyo programcısına hitaben] gerek ben, kendimizi bir yangının ortasında bulsaydık, yanan binayı terk ederdik. Mantıklı olan şey budur gibi geliyor. Ve bunun yapılmaması büyük bir trajedi.¹³

Mogg'un neoliberal politikaların yol açtığı ölümler için kurbanları sorumlu tutmakla kalmayıp çoğunluğu göçmen ve beyaz

olmayan bireylerden oluşan bu kitlenin mantıktan yoksun olduğunu da öne sürdüğü bu ifadeleri, ırkçılığın anaakım İngiltere siyasetinde devam eden etkisini özetler nitelikteydi.

Tam da bu noktada David Lammy'nin, yangının hemen akabinde gazeteci Owen Jones'ın kendisiyle yaptığı mülakatta, itfaiyecilerin verdiği "olduğunuz yerde kalın" talimatına uyararak hayatlarını kaybeden Grenfell sakinleri için sarf ettiği "emekçi insanlar mülayimlerdir; kendilerine ne denirse onu yaparlar" ifadeleri akla geliyor.¹⁴ İngiltere'de 2010'dan beri yürürlükte olan ve "düşmancıl çevre" (*hostile environment*) adıyla sürdürülen politikanın belirleyici unsur olduğu güncel bağlam bize, Lammy'nin emekçi derken sınıfsal olduğu kadar ırksal bir meseleyi de işaret ettiğini söylüyor. Hükümete göre sadece kayıtdışı göçmenleri hedefleyen bu politika kapsamındaki uygulamalar, evlerini kiralayan ev sahiplerinden üniversitelere kadar toplumun türlü kesimini birer polise dönüştürmüş durumda. Zira, yolları kayıtdışı göçmenlerle kesişme ihtimallerinin yüksek olduğu farz edilen bu gibi kesimlerden, temas ettikleri kiracı ve öğrenci gibi kişilere periyodik olarak vize,

oturma izni vb. kontrolleri uygulamaları bekleniyor. Ve, elbette, bu uygulamaların yarattığı toplumsal etki, yasadışılığa ve/veya göçmenliğe dair yerleşik ırkçı algı nedeniyle, aksanı, ismi, görünüşü vb. özellikleri üzerinden öteki olarak kodlanan türlü kesimleri kapsayacak şekilde cereyan ediyor.¹⁵ O hâlde, sözkonusu etkinin ana mecralarından biri hâline gelen kiracılık durumunun da işaret ettiği gibi, "düşmancıl çevre" tanımında geçen "çevre" kavramını mekânsal anlamda ciddiye almak, gerçekten de "yapılı çevreye" dair bir olguyu işaret ettiğini ve dahası barınma hakkıyla yakından alakalı olduğunu fark etmek gerekiyor.¹⁶

Bu nedenden, Londra barınma aktivizminin son dönemdeki en ümit veren oluşumlarından London Renters Union (Londra Kiracılar Birliği), faaliyetlerini sürdürdüğü 2018'den bu yana barınmanın yanı sıra göçmenliği de odağında tutuyor.¹⁷ Bu faaliyetlerin de büyük katkısıyla, mevzubahis meselelerin her ikisini ve hatta kesişimlerini ilgilendiren kazanımlar geçtiğimiz mart ayında elde edildi.¹⁸ İngiltere'nin en büyük bankalarından Natwest, *mortgage* müşterilerine uyguladığı "devletten kira desteği alanlara ev kiralayamama" koşulunu kaldırdığını duyurdu. Aynı günlerde, uzun süren kampanyalar sonucu, hükümet, son yıllarda ülkedeki kiralık ev ilanlarında sıkça karşılaşılan "kira yardımı alanlar başvuramaz" benzeri ifadelerin ayrımcı olduğunu kabul etti ve yasaklanmalarına yönelik somut adımlar atacağını sözünü verdi. Son olarak da, yine aynı dönemde, "düşmancıl çevre" politikası kapsamında çıkarılan ve ev sahiplerini kiracılarının vize statüsünü kontrol etmekle yükümlü kılan kanunu, Londra'daki Yüksek Mahkeme ayrımcılığa yol açma riski nedeniyle İnsan Hakları Kanunu'na aykırı buldu.¹⁹ Sahi, bir de, yazının başında andığımız aralıktaki genel seçim konusu vardı değil mi? İşçi Partisi o seçimden büyük bir yenilgiyle çıktı. Olsun. Ne de olsa siyasete toplumsallığını veren, barınma sorununa dair algıyı ve pratiği diğer yakıcı sorunlarla ilişkisi üzerinden

sürekli güncelleyen çalışmalar gibi, sokaklarda, mahallelerde ve mahkemelerde verilen hak arama mücadelesidir.

- 1- Kentish, B. (2017, 16 Haziran). Grenfell Tower fire caused by faulty fridge on fourth floor, reports suggest. *Independent*. independent.co.uk/news/uk/home-news/grenfell-tower-cause-fridge-faulty-fourth-floor-london-kensington-disaster-latest-a7792566.html
- 2- Hills, J. (2017, 15 Haziran). Grenfell Tower: Original proposed contractor was dropped to reduce cost of refurbishment project. *ITV*. itv.com/news/2017-06-15/grenfell-tower-original-proposed-contractor-was-dropped-to-reduce-cost-of-refurbishment-project/
- 3- Davies, R., Cannoly, K. ve Sample, I. (2017, 16 Haziran). Cladding for Grenfell Tower was a cheaper, more flammable option. *The Guardian*. theguardian.com/uk-news/2017/jun/16/manufacture-of-cladding-on-grenfell-tower-identified-as-omnis-exterior
- 4- *The Engineer*. (2017, 16 Haziran). Grenfell fire: sprinkler system would have cost £200,000. theengineer.co.uk/grenfell-fire-sprinkler-system-would-have-cost-200000
- 5- Syal, R. ve Jones, H. (2017, 19 Haziran). Kensington and Chelsea council has £274m in reserves. *The Guardian*. theguardian.com/uk-news/2017/jun/19/kensington-chelsea-council-has-274m-in-reserves-grenfell-tower-budget-surplus
- 6- *Trust for London*. (2017, 20 Haziran). Poverty and inequality data for Kensington & Chelsea. trustforlondon.org.uk/data/boroughs/kensington-and-chelsea-poverty-and-inequality-indicators/; Grenfell Tower yangınında yaşananlara dair bu paragrafta verilen özetin büyük kısmı yazarın Mekânda Adalet Derneği'nin online yayını için yangının hemen akabinde kaleme aldığı üç yazılık dizinin ilk yazısından alınmıştır; bkz. Çaylı, E. (2017, 29 Haziran). Grenfell Tower: Çağımızın Büyük Yangını (I). *beyond.istanbul*. beyond.istanbul/grenfell-tower-çagimimizin-buyuk-yanigini-i-450a4f171372
- 7- Bulley, D., Edkins, J. ve El-Enany, N. (Ed.). (2019). *After Grenfell: Violence, Resistance and Response*. Pluto Press.
- 8- Waring, O. (2018, 14 Haziran). Who was Grenfell Tower named after and what do we know about the man? *Metro*. metro.co.uk/2018/06/14/grenfell-tower-named-know-man-7630481/
- 9- Patel, R. (2019, 1 Ekim). Black History Month series: Abolishing the slave trade is a history that belongs to black rebels. *Global Justice Now*. globaljustice.org.uk/blog/2019/oct/1/black-history-month-series-abolishing-slave-trade-history-belongs-black-rebels
- 10- Olusoga, D. (2018, 12 Şubat). The Treasury's tweet shows slavery is still misunderstood. *The Guardian*. theguardian.com/commentisfree/2018/feb/12/treasury-tweet-slavery-compensate-slave-owners
- 11- Çaylı, E. (2019, 17 Kasım). Konut ve koruma politikalarının şiddet tarihleriyle kesişimi üzerine notlar. *XXI*. xxi.com.tr/i/konut-ve-koruma-politikalarının-siddet-tarihleriyle-kesisimi-uzerine-notlar
- 12- Booth, R. (2018, 8 Haziran). Grenfell emails reveal turmoil at council in aftermath of fire. *The Guardian*. theguardian.com/uk-news/2018/jun/08/grenfell-

- emails-reveal-turmoil-at-council-in-aftermath-of-fire
- 13- Mueller, B. (2019, 5 Kasım). Jacob Rees-Mogg suggests Grenfell victims lacked 'common sense.' *New York Times*. nytimes.com/2019/11/05/world/europe/grenfell-tower-jacob-rees-mogg.html
- 14- 'The Grenfell Tower fire is a crime of epic proportions' | Owen Jones ile David Lammy söyleşisi. (2017, 21 Haziran). *YouTube*. youtube.com/watch?v=90beTDNyPUw
- 15- Goodfellow, M. (2019). *Hostile Environment: How Immigrants Become Scapegoats*. Verso Books.
- 16- Keenan, S. (2019). A border in every street: Grenfell and the hostile environment. D. Bulley, J. Edkins ve N. El-Enany (Ed.), *After Grenfell Violence, Resistance and Response* içinde (s. 79-91). Pluto Press.
- 17- *London Renters Union*. (2018). Know Your Rights. londonrentersunion.org/wp/wp-content/uploads/2019/05/LRU-member-support-booklet-v1.pdf; Gichinga, A. (2019, 25 Ocak). London's exploited tenants deserve proper rights—not just rent controls. *The Guardian*. theguardian.com/commentisfree/2019/jan/25/london-tenants-rights-rent-controls-sadiq-khan.
- 18- Craw, D. W. (2019, 13 Mart). Three wins on ending discrimination. *Generation Rent*. generationrent.org/three_wins_on_ending_discrimination
- 19- Hükümet ise, mahkemenin marttaki bu kararına itiraz etti ve itirazında kanunun ayrımcılığa yol açma riski bulunsu da bu riskin kanundan elde edilebilecek faydanın yanında kabul edilebilir düzeyde kaldığını söyledi; bkz. Day, L. (2020, 13 Ocak). Government to defend discriminatory rental scheme in constitutionally important Court of Appeal case. *Leigh Day*. leighday.co.uk/News/Press-releases-2020/January-2020/Government-to-defend-discriminatory-rental-scheme. Bu yazının kaleme alındığı tarihte itiraz duruşması görülmüş olmakla birlikte mahkemenin nihai kararı henüz duyurulmamıştı.

Konut Kredisi ve Borç Dalgaları: Ekonomik Büyüme ve Krizin Nabzını Tutma

Zsuzsanna Pósfa

İngilizceden çeviren: Mithat Fabian Sözman

Kapitalist konut sistemleri ve borç bağımlılığı

Kapitalist konut sistemleri ve genel olarak çağdaş kapitalist gelişme biçimleri özü itibarıyla hanehalkı borçluluğuna bağlıdır. Bir yanda artan konut fiyatları ve konut hakkının gittikçe daha fazla finansallaştırılması nedeniyle konuta erişim fazlasıyla borçlara bağımlı hâle geliyor. Diğer yanda hanehalkı borçluluğu ekonomik büyümenin önemli bir itici gücü olan tüketimi artırdığı için kapitalizmde önemli bir rolü var. Aynı zamanda hanehalkı borcunun büyük finansal aktörlerce elde edilen artık sermayeyi yatırıma çevirmenin bir biçimi. BM Bağımsız Uzmanı'nın dış borçların durumunun etkilerine dair son zamanlarda yayımlanan bir raporuna¹ göre şahsi borçların küresel olarak artması ve bunun içerisinde hanehalkı borcunun durumu ciddi bir siyasi ve toplumsal endişe sebebi olmalı. Hanehalkı borcundaki artışın (barınma ve diğer gerekçelerle) iki ana nedeni var: (1) derinleşen finansallaştırma süreci, (2) devletlerin temel hizmetlerin sağlanması görevinden çekilmesi.

(1) Finansallaştırma dönemlerinde (1970'ten bu yana deneyimlediğimiz)

mali piyasalarda kendine yatırım yolları arayan artan bir sermaye mevcuttur.² Hanehalkı borcu, sözkonusu artık sermayenin yatırımı için bir yol hâline geldi. Hanehalkı kredileri, özellikle de ipotek kredileri (hacim olarak daha büyükler) daha fazla yatırım için uygun bir yol. Hanehalkı kredileri kısa sürede hızlı bir şekilde artırılabilir ve "finansal ürün" müşteriden müşteriye çok değişikmeyeceği için bunları yarı otomatik bir şekilde yönetmek mümkündür. Ayrıca konut gayrimenkulleri en kârlı yatırım araçlarından biri olagelmıştır.³ Dolayısıyla milenyumun başından beri bireysel krediler aracılığıyla barınmaya gittikçe artan miktarda para yatırılmaktadır. Bu sadece 2007-2008 finansal krizi sırasında kısa süreli sekteye uğramıştır.

(2) Geride bıraktığımız birkaç on yılda dünya genelinde kamunun konut alanından çekilmesi genel bir eğilim olarak hayat bulmuştur. Bunun sonucu olarak konut tedariki meselesi hanehalklarına ve piyasa aktörlerine bırakılmıştır. Piyasadan daha çok para gelmesi (bkz. ilk madde) ve devletin daha az faal olması konut fiyatlarında ciddi bir artışa neden olmuştur. Sonuç olarak hanehalkları

yaşamaya elverişli konuta ulaşabilmek- te gittikçe daha fazla sıkıntı çekmeye başlamıştır. Maaşlar dünyanın çoğu ül- kesinde çok daha düşük bir oranda artış gösterdiği için birikimler ve aile destek mekanizmaları fiyatlardaki artışla artık başa çıkamaz durumdadır.⁴ Bu neden- le hanehalkları açısından bakıldığında gittikçe daha fazla metalaşan konut pi- yasası ve artan konut fiyatları ortamın- da kredi almak konutu güvence altına almada en çok başvurulacak yöntemdir. Bu krediler sadece klasik konut kredileri (*mortgage*) değil ama aynı zamanda alması daha kolay fakat daha pahalı ve riskli kredi biçimleri olan kişisel krediler ya da tüketici kredileri de olabiliyor.⁵ Konutla bağlantılı olarak bu krediler, çeşitli hizmetler, kira, peşinat ya da tadilat masrafları için kullanılabilir.

Artan konut fiyatlarının bir yan etkisi, ha- nehalklarının diğer yaşamsal harcamaları için geriye daha az parasının kalmasıdır. AB'de gelirin konutla ilişkili giderlere har- canması oranı %20 civarında ancak bu ge- niş bir çeşitliliği içeriyor.⁶ Bekar ebeveyn- ler (gelirlerinin ortalama %30'unu harcı- yorlar) ya da yalnız yaşayanların (gelirle-

rinin %32'sini harcıyorlar) yanı sıra kirada yaşayanlar (Avrupa genelinde gelirlerinin %40-60'ını ev giderlerine harcıyorlar) bu anlamda en kırılgan grupları oluşturuyor- lar. Her kategoride eğer hanehalkı yoksul- luk riski altındaysa gelirin konut giderleri- ne harcanma oranı yaklaşık %20 artıyor. Yüksek barınma masrafları hanehalklarını geçinebilmek için başka krediler (genel- likle daha zorlayıcı koşullarda) almaya zorluyor. Bu, dar gelirli hanehalkları için yüksek bir borç tuzağı riski oluşturuyor.

Borç: Araç mı tuzak mı?

Hanehalkı kredileri (özellikle de *mort- gage*'lar) lehine öne sürülen yaygın argü- manların başında, bunların krediyi alanın o andaki ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmakla birlikte masrafları da zamana yayması, böylece geniş bireysel birikimle- ri ya da serveti olmayanlara ev sahipliği imkânı yaratması gelir. Bu doğrudur ancak kati de değildir; krediler aynı zamanda pek çok hanehalkını kolayca borç tuzağına çekebilir. Bir kredinin tuzak ile araç olması arasındaki çizgi bir yandan krediyi alan hanehalkının sosyal ve ekonomik durumuna (örneğin krediyi geri ödeme güçlüğüne ne

seviyede olacağına) diğer yandan verilen kredinin şartlarına (faiz, süre vs.) bağ- lıdır. Ancak kredinin şartları çoğunlukla borçlunun sosyoekonomik statüsüne göre belirlendiği için bu koşulluluk hâli daha da güçlendirilmiştir. Dolayısıyla dar gelirli hanehalkları orta sınıf ve daha yüksek gelir gruplarına göre sistematik olarak daha riskli ve pahalı kredilere (çoğunlukla teminatsız kredi ya da tüketici kredileri biçiminde) sahip oluyor. Basitçe söylemek gerekirse durumu nispeten iyi olan ha- nehalklarının krediyle kazanabileceği çok şey var, durumu kötü olan hanehalkları ise büyük bir riske giriyor.

Bu ayrımın makroekonomik bir yönü de var: Hanehalklarının daha üst seviyede birikimlerinin olduğu ve genel ekonomik koşulların o kadar da değişken olmadığı daha dengeli ulusal ekonomilerde hane- halkları için kredi almak daha az risklidir. Genel olarak aşırı borçlanma durumları (borcun hanehalkında mali problemler ya- ratmaya başlaması) ve bunun hanehalkları ve toplum üzerinde yarattığı baskı küresel ekonominin dar gelirli (yarı) çeper ülkeleri⁷ için daha karakteristik bir özelliktir. Yüksek seviyelerde hanehalkı borçluluğunun aynı zamanda yüksek seviyede sosyal eşitsizlik, makroekonomik dengesizlik ve finansal krizlere neden olduğu da ortaya kon- muştur.⁸ Hanehalkı kredilerinin "finansal içirme"⁹ yoluyla yoksulluğu azaltmanın bir yöntemi olarak kullanılması yeterli bir yanıt değildir ve halkın korkunç toplumsal so- runlara çekilmesini önleyemez.¹⁰ Hanehalkı kredilerinin (özellikle de yoksul hanehalk- larına yönelik krediler) sömürücü niteliği hanehalklarının kitleler hâlinde temerrü- de düşmeye başladığı kriz dönemlerinde netleşir. Her şeyden önce bu sömürücü nitelik, kredilerin yapısına özgüdür: Borçlu, faiz ödemesi adı altında her zaman aldığı borçtan daha fazlasını öder.

Konut borcunun döngüsel etkisi

Hanehalkı kredileri döngüsü ekonomik bü- yümeye ve durgunluk dönemlerinin nabzını tu-

tar ve ayrıca bu ekonomik döngüleri her iki yönde de güçlendirir.¹¹ Aşağıda bu döngüle- rin nasıl işlediğine dair bir özet sunuyorum.

1- Ekonomik büyüme:

Ekonomik büyüme dönemlerinde sermaye yeni yatırım biçimleri arar. Gayrimenkul genellikle bu sektöre sermaye akışını artı- ran güvenli ve kârlı bir yatırım biçimi olarak görülür. Büyüme dönemlerinde işsizlik sevi- yeleri düşüktür ve insanlar dengeli ekonomi ve istihdam ortamına daha çok güvenmeye başlar. Böylece hanehalkı kredilerinin iki tarafı da yükselen bir hacimle karşımıza çı- kar: büyük sermaye stokları ve kredi almak isteyen ve alabilen hanehalkları. Ayrıca hükümetler de farklı nedenlerden dolayı hanehalkı kredilerini artırmaya istekli- dir. Temel olarak genel ekonomik tabloyu iyileştirdiği ve büyümeyi artırdığı için, ama ayrıca orta sınıfların geniş kesimlerini ka- zanabilmeye yaradığı, politik olarak kulla- nışlı bir araç olduğu için. Bu faktörlerin bir araya gelmesiyle hanehalkı kredileri hızlı bir yükseliş gösterebilir. Hanehalkı kredile- rindeki yıllık göreceli artış, merkez ülkelerdeki sermayenin büyüme dönemlerinde pazar- lara "aktığı" küresel ekonominin yarı-çep- per bölgelerinde (örneğin Macaristan) çok keskin bir şekilde yaşanabilirken kriz dönemlerinde ise çok hızlı bir şekilde geri çekilebilir ve böylece konut piyasalarında büyük bir dalgalanma yaratır.¹²

Son dönemde bu tip kredi genişleme pe- riyotları 2000-2008 arasında yaşandı ve 2015'ten bugüne (2020'deyse COVID-19 pandemisi ve onun ekonomik sonuçları ne- deniyle aniden durmuş görünüyör) devam etti. 2000-2008 arasında *mortgage* kre- dileri çoğu ipotek temelli ev sahibi olmak isteyenleri içermek üzere genellikle kont- rolsüz bir şekilde dağıtıldı. Bu aşırı kapsa- yıcı kredi pratiği olumsuz yüzünü 2008'den sonra gösterdi.

2- Kriz:

Kriz dönemlerinde, hanehalkı kredileri hızlı bir şekilde hanehalklarının günlük proble- mine dönüşür. İşlerini kaybeden insanlar kredilerini ödeyemez, günlük giderlerini

Hanehalkı kredilerinin sömürücü niteliği hanehalklarının kitleler hâlinde temerrüde düşmeye başladığı kriz dönemlerinde netleşir.

karşılama da dahi güçlük yaşadıkları için daha fazla borç da alamazlar. Öte yandan mali kurumlar risk yönetimi adına geri ödemelerin gerçekleşmeyeceği endişesiyle yeni kredileri ciddi biçimde düşürür ya da sıkılaştırır. Bu da ekonomik daralmanın derinleşmesine neden olur.

Kriz dönemlerinde yoğun ve aşırı kapsayıcı kredilerin toplumsal sonuçları görünür olur: Ekonomik durgunluğun neticesi olarak gelirleri azalan hanehalklarının borçla başa çıkması gittikçe daha zor hâle gelir. Bu, pek çok hanehalkının kredilerini ödeyememesiyle sonuçlanır ve nihayetinde birçoğu evlerini kaybeder. Borç sarmalı, borçlunun evinin açık artırmaya çıkarılmasıyla sonuçlanmasa dahi hanehalkının geçim olanakları üzerinde ciddi bir etkisi vardır. Bunun önemli bir yanı şu ki borç, önümüzdeki pek çok yılda borçlunun gelirlerinden kesilmeye devam edecektir.

Dahası hanehalkı borcunun hızlı artışı finansal dengesizliğin bir göstergesi olarak anlaşılabilir. Veriler, hanehalkı borcundaki hızlı artışın ve hanehalkı harcamalarındaki ciddi düşüşlerin ekonomik krizlerden önce geldiğine işaret ediyor. Bunun da ötesinde hanehalkı borcu ne kadar hızlı artarsa, onu takip eden ekonomik durgunluk da o kadar artar.¹³

3 - Ağır ekonomik canlanma:

Bir krizden sonra politikacıların ekonomideki temel yaklaşımı, işletmelerin hayatta kalabilmesini sağlamak üzerinedir. Dolayısıyla siyasi tedbirlerin pek çoğu bu amacı gerçekleştirmeyi hedeflerken ödeyemeyecekleri borçlarla boğuşan hanehalklarının dertleri nadiren (yalnızca büyük siyasi kayıpları önlemek adına) duyulur. Borçlu hanehalklarına yardım eden devlet tedbirleri çoğunlukla oy ve gelecekteki tüketim potansiyelleri göz önüne alınarak yüksek statüdeki hanehalklarına yöneliktir.

Bankalar için durumu toparlayabilmele-ri ve işlerini yeniden büyütebilmeleri için önemli olan unsurların başında batık kredi portföylerini temizlemek gelir. Bu genel-

likle ya kredileri elden çıkararak ya da onları tahsildar şirketlere satarak yapılır. Batık kredileri satmak finans kurumlarına temerrüde uğramış kredilerindeki paranın bir bölümünü geri kazandırır ama daha da önemlisi yeni müşterilere yeniden kredi vermelerine olanak sağlar. Ancak bu krediyi satma hamlesi artık borçları çeşitli cezalarla daha da artmış olan hanehalklarının sorununu çözmez.¹⁴

2015 yılından bu yana hanehalkı kredilerinin yeniden yükselişinde dar gelir gruplarının daha pahalı ve riskli kredilere yönelmesi küresel bir eğilim olagelmıştır. Konut kredilerinin (*mortgage*), 2008 krizinde önemli payı olduğu için bu kez çok daha sıkı bir şekilde düzenlendi. Sonuç olarak dar gelirli hanehalkları (ya da güvencesiz istihdam edilenler) konut kredisi alma konusunda güçlük yaşadı ve bunun yerine farklı çeşitlerde bireysel, güvensiz (gayrimenkulce desteklenmeyen) kredilere yöneldi. Bu, dünya genelinde konut dışı borçta yüksek seviyelerde artışa neden oldu ama yine de bu kredilerin çoğu hanehalklarının konut temelli harcamalarını karşılamak üzere kullanıldı.¹⁵

Ekonomik canlanma aşaması borç tuzağının insanlara verdiği zararı ortaya koyar: Konut piyasası canlanırken zorla tahliyelerin sayısı artar, hâlâ bireysel iflas durumunda olanlar gelirlerine konulan borç hacizleri nedeniyle yeniden kayıtlı istihdama dahil de olamaz. Döngünün bu bölümünde mali kurumlar ve borç tahsildarı şirketler piyasadaki faaliyetlerini artırabilirler, daha iyi durumda olan hanehalkları üzerindeki baskı kalkarken mali sıkıntı içindeki hanehalkları daha büyük bir dengesizlik ve belirsizlikte bırakılır. Dolayısıyla yeni ekonomik canlanma süreci daha fazla kutuplaşmıştır: Kaybedenler bir sonraki genişleme sürecindeki kaynaklara da erişemeyecektir, kazananlarsa önümüzdeki ekonomik büyüme periyodunun simgesi olacaktır.

Hanehalkı kredilerinin döngüsel doğası bize bu aracın konut sakinlerinden çok

ekonomik çıkarların hizmetinde olduğunu gösteriyor. Konut kredileri, hanehalklarının mülk satın alabilmesi için önemli bir yol ancak bu kredilerin koşulları her zaman için daha geniş düzlemde ekonomik ve kurumsal çıkarlara tabi oluyor. Bunun sonucu olarak elverişli konuta erişim nadiren bireysel konut kredisiyle gerçekleştirilebiliyor. Ekonomik büyümeyi gerçekleştirmede daha fazla kredilendirmenin önemli bir rol oynadığına dikkat etmek önemlidir, bu nedenle piyasanın genişlemesi ve daha fazla sermaye dolaşımı için çaba harcanması, elverişli ve güvenli konuta erişime dair toplumsal çıkarların önünde gelme eğilimindedir.

Ne yapmalı?

Kısa vadede borcun yeniden yapılandırılması ve borcun iptali mekanizmaları aşırı borçluluğun toplumsal zararını azaltmak için zorunludur. Bu farklı çeşitlerde ve farklı toplumsal gruplara yönelik olabilir. Borcu yeniden yapılandırma politikasının önemi devasa boyuttaki hanehalkı borcu toplamının meşruiyetini sorgulamaya açma olanağı sağlaması ve bunu şirketlerin ve devletlerin borçlarına benzer bir müzakere alanı olarak göstermesinde yatıyor.

Ancak orta ve uzun vadede borç iptali ve yeniden yapılandırması konut ve diğer temel hizmetlere erişimdeki eksikliğe dair esas sorunları çözmeyecektir. Dolayısıyla hanehalklarının ihtiyaçları için yeni çözümlerin üretilmesi gerekiyor. Aksi hâlde, kapitalist mantıkta yeni kredi dalgaları ve aşırı borçluluk kendini yeniden üretmeye devam edecektir. Konut alanında, piyasadaki dalgalanmalardan etkilenmeyecek ve bireysel kredilere dayanmayacak, elverişli konut sistemleri inşa etmeliyiz. Böylesi bir konut programının önemli yanları şunlar olacaktır:

Uzun vadede karşılanabilir olması, Spekülasyona maruz kalmayacak kurumsal bir yapı olması, Kolektif ya da kamusal sahiplik ve ağırlıkla konut sakinlerinin çıkarlarını

koruyacak şekilde yönetilmesi, Krize karşı dirence olanak sağlayacak konut sistemlerinde dayanışma mekanizmaları geliştirilmesi.

Bu çözümleri üretebilmek için borçlu hanehalklarının siyasi baskısı ve kolektif sesinin duyulur olması ve hükümetlerin konut sakinlerinin temel ihtiyaçlarını karşılama konusunda sorumluluk alması gerekiyor. Konuta erişim ya da hanehalkı borçluluğu alanlarında örgütlenen toplumsal hareketlerin bu adımların hayata geçirilmesinde oynayacakları önemli bir rol var.

- 1 - *United Nations* (2020, 20 Ocak). Private debt and human rights. undocs.org/A/HRC/43/45
- 2 - Fernandez, R. ve Aalbers, M. B. (2016). Financialization and housing: Between globalization and Varieties of Capitalism. *Competition & Change*, 20(2), 71-88. doi.org/10.1177/1024529415623916
- 3 - A.g.e.
- 4 - Dünya genelinde gelire göre konut fiyatları oranı. Bkz. imf.org/external/research/housing/images/pricetoincome_lg.jpg
- 5 - Weller, C. (2019, Temmuz 15). In next recession, household debt will feature big again. *Forbes*. forbes.com/sites/christianweller/2019/07/15/in-next-recession-household-debt-will-feature-big-again/#2bc9d2251423
- 6 - Harcanabilir gelire göre konut maliyetlerine ilişkin AB Gelir ve Yaşam Koşulları İstatistikleri verisi. Bkz. appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_md01&lang=en
- 7 - Yani, dünya sistemleri ve bağımlılık teorileri üzerine çalışan akademisyenlere göre ekonomik olarak bağımlı bir konumda olan ülkeler.
- 8 - *United Nations*. A.g.e.
- 9 - Bu, dar gelirli sosyal grupların yaşadıkları ekonomik sorunlara karşı finansal hizmetlere dahil edilmesi gerektiği yönündeki iddiaları desteklemek için kullanılan bir ifadedir. Bu süreç hanehalklarını literatürde "finansal fazlalık" olarak adlandırılan şekilde yüksek risk altına sokabilir.
- 10 - *United Nations*. A.g.e.
- 11 - Lang, J. H. ve Welz, P. (2019). Household credit cycles and financial crises. *VOX*. voxeu.org/article/household-credit-cycles-and-financial-crises
- 12 - Pósfai, Z. (2018). Reproducing uneven development on the Hungarian housing market. (Doktora Tezi, University of Szeged).
- 13 - Mian, A. ve Sufi, A. (2015). *House of Debt: How they (and you) caused the great recession, and how we can prevent it from happening again*. The University of Chicago Press Books.
- 14 - Mikuš, M. (Yayıma hazırlanıyor). Making debt work: Devising and debating debt collection in Croatia. Hann, C. ve Kalb, D. (Ed). *Financialisation beyond crisis: connections, contradictions, contestations* içinde. New York: Berghahn Books.
- 15 - *United Nations*. A.g.e.

Nairobi'nin Patlayan İnşaat Sektörü ve Ölümlü "İş Kazaları"

Protus Onyango

İngilizceden çeviren: Mesadet Maria Sözmen
Fotoğraflar: Protus Onyango

2020'de konut

Kenya hükümeti, 2019'da ülkenin tamamı ekonomik olarak kötü etkilense de 2020 için iyimser görünüyor. Bayındırlık Bakanı Dr. Gordon Kihlangwa'nın belirttiği üzere 2020 yılında orta ve dar gelirli hedef alan büyük inşaat işleri ve imar alanında icraatlar artacak. Bakan, teknolojik yeniliğin ve sürdürülebilir yapısal güvenliğin değer üretiminin kilit faktörleri olacağını söylüyor. İskân Bakanı Charles Hinga da iyimser bir tutumla Kenya'nın 2019'daki duruma kıyasla 2020 sonuna kadar %55'i aşması öngörülen küresel emlak yatırımı büyüme trendine ulaşmayı hayal edebileceğini söyledi.

Hinga, yerel emlak sektörünün, bugün 23 olan mega kentlerinin sayısının 37'ye çıkacağı tahmin edilen 2025 küresel öngörüsüne yaklaşabilecek kapasitede olduğunu söylüyor ve şöyle diyor: "Yeni eklenecek mega kentlerin 12 tanesinin yükselen piyasalardan olması bekleniyor. Kenya bunlardan biri ve halihazırda Mombassa, Kisumu ve Nairobi gibi ciddi toparlanma yaşa-

yacak şehirlerimiz ve bu toparlanmanın sıçrayacağı ve büyük projelere ev sahipliği yapmak için kilit hedefler olan Nakuru, Meru, Isiolo, Kakamega ya da Bungoma gibi uydu kentlerimiz var." Merkezi hükümetin yetkilerini devrettiği birimlerle (eyaletlerle) ve ulusal hükümetle işbirliği yapan özel sektördeki emlak müteahhitlerinin bu yıl büyük önemde olduğunu ve birincil ekonomik değerdeki varlıklar için rekabetin yoğunlaşacağını da ekledi.

Ancak uzmanlar, birçok yatırımcının, 2019'daki 1000 Kenya Şilini banknotlarının tedavülden aşamalı olarak kaldırılarak dolaşımdaki kirli parayı silip süpürme girişiminin ve yolsuzluğa karşı artan mücadelenin yanı sıra bekleyen senetlerin hızlıca ödenmesi konusundaki çabaların sektörde bir normalleşme yaratıp yaratmayacağını bekleyeceği konusunda uyardı. Merkez Bankası Başkanı Dr. Patrick Njoroge, 2019 ortalarında emlak piyasasına çokça kirli nakit para boşaltıldığını ve 1000 Kenya Şilini banknotlarının tedavülden kaldırıldığını açıkladı. Ahlsız işinsanlarının banknotları yeniden basmak için haraççı mafya-

larla gizlice anlaştığını ekledi. Njoroge'nin dediğine göre, "Bu durum sadece sektörün yapılandırılmış fiyat endeksini değil, aynı zamanda rekabet gücünü kaybetmesine de neden oldu. Zira bu, aşırı zengin kesimlerin bunu zenginlerin açık artırma ekonomisine dönüştürmesi için utanmazca kullanılmıştır."

Kenya Slum İyileştirme Programı Direktörü Charles Sikuku da ülkenin bu yıl şubat ayından başlayarak enformel yerleşimlerin düzeltilmesine 3,6 milyar Şilin (34,2 milyon ABD doları) harcayacağını belirterek, üst düzey hükümet görevlilerinin açıklamalarına katılıyor. Hinga'nın dediğine göre ulusal hükümet 2022'ye kadar 500.000 düzgün ve uygun fiyatlı yerleşim biriminin yapılmasını hızlandırmak için her yolu izleyecek. Kendisi, programın kaynak ve kenetli beton blok işleri başta olmak üzere 67 kategoride mal ve hizmet tedariki ile bu yıl *jua kali* (enformel) zanaatkarlara 1,1 milyon ABD doları kazandıracağını açıkladı. Bakan, "Bakanlık korkuluklar, kapılar, menteşeler, pencereler ve diğer bütün çelik malzemeleri gençlik topluluk-

larından tedarik edecek" dedi.

Ülkenin önde gelen emlak firmalarından Cytonn Investments da bu yılın yerel emlak sektörü için daha iyi haberler getireceğini düşünüyor. Firma 2019 sonu raporunda, "Örneğin, 2019 Finans Yasası'nın yürürlüğe girmesi Sermaye Piyasaları Kanunu'na tabi fon yöneticileri ya da yatırım bankalarının da Konut Sahipliği ve Tasarruf Planı (HOSP) mevduatlarını tutmak için onay aldıkları anlamına geliyor" diye belirtiyor. Gelir Vergisi Kanunu'nun 470 sayılı bölümüne göre HOSP, "onaylı kurum" tarafından kurulmuş ve mevduat sahipleri adına fon alıp tutmak için gelir vergisi memuruna kaydı yapılmış bir tasarruf planı demek. Hükümet bunu 1995 yılında esasen ilk defa ev alacaklara finansal destek sağlama ve gelecekteki ev sahiplerinde tasarruf kültürünü geliştirmek amacıyla uygulamaya koymuştu.

Cytonn, bu gelişmenin özellikle kentlerde konut sahipliği sayısını artıracığına inanıyor. Halihazırda kentlerde %26,1'de olan bu oranın 2022'ye kadar %55 gibi makul bir

büyümeye doğru ilerleyeceği düşünülüyor. Tek başına 2020 yılında, öngörülen büyümenin %10'u kaydedilmiş durumda. Şirket, HOSP'nin esnek platformu ve katılımcılara sağlanan vergi indirimleri sayesinde potansiyel ev alıcılarını kendine çekmeye devam etmesini beklediklerini açıkladı. Şirketin açıklamasına göre, "Fon yöneticilerinin ve yatırım bankalarının yakın zamanda HOSP mevduatları için onaylı kurumlar arasına dahil edilmesi bu şubat ayıyla birlikte yürürlüğe girdiğinde, uygun fiyatlı konutların sağlanmasına yönelik fonların artırılmasına katkıda bulunacak genişletilmiş bir finansal tasarruf şemsiyesi olacaktır."

Bu yıl ayrıca, 2016'dan beri uygulamada olan tavan faiz uygulamasının kaldırılmasıyla birlikte, sektörün uzun vadeli aktifleştirilmesinde artış olması beklenmektedir. Ekonominin kötü olmasının bir sonucu olarak kötü krediler, bitmeyen bir kredi krizi ve hızla yükselen arazi fiyatlarının üst üste geldiği bir sönük ipotek portföyü ortamı oluştu. Bu durum, on yıl öncesine kadar vaat edecek çok şeyi olan bir sektörün serbest düşüşüne sebep oldu.

Upper Hill'de bir konut bloğu

Kenya 2018 Banka Denetimi raporu, batık kredi birikimi ile finans sektörünü aşağıya çeken bir sektör resmi çizmişti. Tahsil edilmemiş konut kredisi varlıkları beş yıl önceki 1,5 milyar ABD dolarından 2,1 milyar ABD dolarına yükselirken 361,8 milyon ABD dolarına varan ödenmemiş kredilerin miktarı da yükseldi. Bankaların atadığı açık artırmacılar konut kredilerini ödeyemeyen ev sahiplerinin üzerine çullansa da, bunlar da kendilerini, ellerinde çok az kişinin ödeyebileceği pahada varlığın olduğu zor bir durumda buldular. Rapora göre ev fiyatlarını doğrudan etkileyen bir faktör olan arazi fiyatları hem kentlerde hem de uydurentlerde beş yıldır artıyor.

İlginçtir ki, şimdiye dek erişilemeyen bölgeleri kullanıma açacak yol yapımı gibi altyapı projeleri, emlak müteahhitleri için iki ucu keskin bir kılıç hâline geldi. Buna ek olarak büyük müteahhitlerden Cytonn ve kısmen eski Başkan Mwai Kibaki ve zengin işinsanı Chris Kirubi'ye ait olan Centum şirketlerinin uydurentleri işgal etmesi, önceden kırsal yerleşim alanı olan yerlerde arazi fiyatlarının birden artmasına yol açan faktörlerden biri oldu. Buyrent Kenya.com raporunda, "Kuzey Yangeçit Yolu projesiyle (Northern Bypass) Jomo Kenyatta Uluslararası Havaalanı (JKIA) ve Ruaka'daki Kiambu eyaleti birbirine bağlanmadan önce, Ruaka'da bir dönüm arazi ortalama 381.000 ABD dolarına satılırken, şu anda 856.900 ABD dolarına satılıyor. Bu fiyat artışının sebebi bölgede emlak talebinin artmış olması" diye belirtiliyor. Kiambu 47 eyalet arasında en zengin olanı ve Nairobi'ye komşu. Rapor, Ruaka'daki arazi fiyatlarının, bir dönümün 409.400 ABD dolarına satıldığı Kiambu'dan, 257.000 ABD dolarına satılan Mlolongo'dan ve 243.700 ABD dolarına satılan Ruiru'dan daha pahalı olduğunu ekliyor. Fiyatı bu şekilde belirleyen ise uydurentlerde yaşamayı tercih eden "büyüyen orta sınıflar" oldu.

Başkentte, Upper Hill gibi bazı bölgelerde bir dönüm arazi fiyatının yarım milyar Şilini geçmesi müteahhitlere göz açtırmıyor. Bekleneceği üzere, müteahhitlerin yatırım-

Konut fazlalığının olması insanların ev almak istemediği değil, ev alamadığı anlamına geliyor. En çok küçük ve orta ölçekli işletmeleri vuran nakit krizi, 2019'da şiddetlendi ve zaten sendelemekte olan sektörü daha da çarptı.

larını tazmin etmenin yolunu araması sebebiyle, ev fiyatlarındaki artış yüksek arazi fiyatlarıyla baş başa gitti. Bundan beş yıl önce şehirde 104.700 ABD dolarına satılan bir ev, 2019'da 304.600 ABD dolarını gördü. Çelişkili bir biçimde, şehirde, piyasanın orta ve üst kesimlerindeki konutlarda arz fazlası meydana geldi.

Konut fazlalığının olması insanların ev almak istemediği değil, ev alamadığı anlamına geliyor. En çok küçük ve orta ölçekli işletmeleri vuran nakit krizi, 2019'da şiddetlendi ve zaten sendelemekte olan sektörü daha da çarptı. Emlak danışmanlığı şirketi HassConsult araştırma ve pazarlama direktörü Sakina Hassanali, "Ekonominin diğer kesimleri gibi emlak sektörü de 2016'daki Bankacılık Kanunu ile getirilen tavan faizlerin sebep olduğu likidite yetersizliğinden dolayı zorlandı. Ticari bankalar borç vermekte tutuculaştıkça müteahhitlerin ve alıcıların krediye ulaşımının zorlaştığını görüyoruz" dedi. Hassanali'ye göre faiz oranlarının piyasaya göre belirlenmemesi bankaların müteahhitlerin daha elverişli bulunduğu uzun vadeli kredi sistemine dönmelerini engelliyor. Hassanali,

"Emlak projeleri uzun vadeli olmaya meyillidir. Dolayısıyla uzun vadeli krediler azaldığında ister müteahhit olsun ister konut kredisi alıcısı, birçok potansiyel kredi alıcısı kredi piyasasının dışına itilmiş oluyor" diyor. Hassanali, kiracıların hâkim ekonomik belirsizlik ve hayat pahalılığı dolayısıyla daha ucuz evleri tercih ettiğini ve bu yüzden bir tek uzak bölgelerdeki dar-orta gelirli konutlara talep olduğunu ekledi. Hassanali'ye göre, "modern bir apartmanın kirası 222 ABD dolarına dahi inebilir, zira bu, tüm sektörlerdeki iş kayıplarının sonrasında tasarruf etmeye dikkat ettikleri için uygun fiyatlı evleri tercih eden kiracılar açısından daha iyi bir seçenek. Düşük orta gelirli sınıf ulaşımına biraz daha fazla, kiraya ise daha az para harcamayı tercih ediyor."

İşin bir iyi tarafı şu ki, hükümet 2019'da uygun fiyatlı birçok konut projesi başlattı. Eğer bunlar düzgün uygulanırsa, piyasaya daha fazla hisse girecek ve konut fiyatlarının aşağı çekilmesi mümkün olacaktır. Başkan Uhuru Kenyatta, Nairobi'ye komşu Machakos Eyaleti'ndeki Lukenya'da yaklaşık 31 hektar alan büyüklüğünde bir arazi üzerinde Birleşmiş Milletler (BM)

Kangemi slum'larının kıyısında bahçeli yapılar

çalışanları için yapılacak olan 8000 konut biriminin inşasını başlattı. Habitat Heights projesi, İskân ve Kentsel Kalkınma Bakanlığı ile BM'nin proje geliştirici kolu arasında yapılan bir mutabakat anlaşması temel alınarak geliştirilecek. Bu yıl da benzer gelişmeler yaşanır, emlak sektörünün gidişatı açısından olumlu bir gösterge olan çimento tüketimi artacak ve neredeyse bu senenin tamamında görülen düşüş eğilimi tersine çevrilecektir. Kenya Ulusal İstatistik Ofisi'nden gelen verilere göre Temmuz 2019'da 500.601 metre ton olan çimento tüketimi, Ağustos 2019'da 492.695 metre tona düştü.

Ölümlü "iş kazaları"

Ancak, gayrimenkul sektöründe beklenen büyümenin bir bedeli var. Son istatistiklere göre, Kenya'da her yıl 100.000 çalışandan 64'ü ölüyor, bu oran İngiltere'de 0,44,¹ Çin'de 3,8,² Güney Afrika'da ise 25,5.³ Bu verilerin gösterdiği üzere, diğer ülkelere kıyasla Kenya'da çok daha fazla ölümlü "iş kazası" meydana geliyor.

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre, inşaatlarda dünya çapında her yıl 60.000

ölümlü kaza meydana geliyor.⁴ Bu bilgi Nairobi'de Ulusal İnşaat Haftası kapsamında Ulusal İnşaat Otoritesi'nin Kenyatta Uluslararası Konferans Merkezi'nde (KICC) düzenlenen Yıllık İnşaat Araştırma Konferansı ve Fuarı'nda (ACoRCE) paylaşıldı. İstatistikler, "Düzenleyici Çerçevelerin Kenya Şantiyelerindeki Güvenlik ve Sağlık Üzerine Etkisi" başlıklı bir makalenin sunumunda açıklandı. Bu verileri, Ulusal İnşaat Otoritesi (NCA) Eğitim ve Kapasite Geliştirme Yetkilisi Jacquelyne Legishon açıkladı. Makale, Dr. Isabella Njeri Wachira-Towey ve Dr. Owiti A. K'Akumu ile beraber yazılmış.

Kenya'nın aksine, Güney Afrika'nın Kenya'daki NCA'nın denk kuruluşu olan İnşaat Endüstrisi Geliştirme Kurulu (CIDB) için inşaat sektöründe sağlık ve güvenlik bir öncelik olmaya devam ediyor. Örneğin, 2000 tarihli 38 sayılı CIDB yasası, diğerlerinin yanı sıra güvenlik, sağlık ve çevresel açıdan olumlu sonuçları teşvik edecek en iyi uygulamaların belirlenmesi ve uygulanması konusunda CIDB'ye yetki vermektedir. CIDB yasası aynı zamanda, bu kuruma, devlet organlarının karmaşık sözleşme stratejileri üzerindeki riski yönetimini sağlayan ve müteahhitliği kurulun geliştirdiği örnek uygulama

standartları ve yönergeleri çerçevesinde geliştirmeyi teşvik eden Örnek Müteahhit Tanımlama Planı belirleme yetkisi verilmiştir. Makale, "Yukarıda sunulan dört ülke örneği gösteriyor ki, Fabrikalar Kanunu büyük ölçüde İngiltere'den alınmış olsa da, sonrasında gelen İşçi Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (OSHA) inşaat sektörünün mevcut dinamizmine uygun bir şekilde değiştirilmiş ve revize edilmemiştir" diye belirtiyor.

İnşaat sektöründe iş sözleşmeleri gibi yeni geliştirilen uygulamaların artmakta olduğu kaydediliyor. Tasarla-inşa et ve anahtar teslim gibi yeni kavramlar ortaya çıksa da İşçi Sağlığı ve Güvenliği Kanunu hâlâ aynı. Jacquelyne Legishon'a göre Kenya'da inşaatla ilgili bu spesifik düzenlemeler ve politikalar inşaat endüstrisindeki ölümleri engellemeye yönelik şekilde tasarlanmalıdır. Kenya'nın inşaat endüstrisinin güvenlik ve sağlık performansını iyileştirmek için, hükümet tıpkı ABD, Çin, İngiltere ve Güney Afrika gibi spesifik Güvenlik ve Sağlık düzenlemeleri oluşturmalıdır. Jacquelyne Legishon, "Kenya'daki şantiyelerin güvenlik ve sağlık düzenlemelerinden sorumlu bir hükümet organı olmalı ve şantiyelerin kendine özgü durumunu göz önünde bulundurmalıdır" diye ekliyor. Kendisi ayrıca inşaat işçilerinin hem Güvenlik ve Sağlık konusunda hem de iş güvenliği düzenlemelerine uyum konusunda eğitilmeleri gerektiğini ekliyor. Ayrıca, güvenlik ve sağlığa ilişkin verinin kaydedilip yüksek ya da düşük güvenlik riskleri konusunda bilgilendirme yapılması için bu verinin sahada ulaşılabilir olması gerektiğini belirtiyor. Ek olarak, özellikle kişisel koruyucu ekipman konusunda, inşaat işçilerinin ve işverenlerinin ihmallerine engel olunması için işyerinde ceza uygulaması olmalıdır.

Yukarıdaki önerileri Ulaşım, Altyapı, İskân ve Kentsel Kalkınma Bakanı James Macharia da destekliyor. Macharia, "Gerekli stratejik müdahaleleri, bu çok önemli sektörün optimum faaliyetini aksatmaya devam eden kalite ve güvenlik sorunlarının çözümü ile uyumlu hâle getirecek regülasyonlara ve devlet kurumlarına bariz bir ihtiyaç vardır"

diyor. Bakanın dediğine göre müdahaleler yatırımların güvence altına alınması ve insan yaşamının çökmüş yapılardan korunması için yerinde profesyonel denetim yapılmasını ve NCA'nın oluşturduğu Ulusal İnşaat Araştırma Gündemi'nin (NaCRA) uygulanmasını içeriyor. Macharia, "İnşaat işçilerinin sadece %16'sının işleriyle alakalı teknik konularda resmi bir eğitim gördüğünü gösteren istatistikler ışığında müteahhitlerin ve zanaatkarların eğitimi aralıksız olarak devam etmelidir" diyor.

NCA başkanı Daniel Manduku, NCA'nın inşaat endüstrisinin ve yeni bir üçüncü programın başlatılmasının planlamasının yapılacağını açıkladı. Manduku, "Bu tasarıyla ticarileşme ve araştırma fikirlerinin, bilgisinin ve inovasyonlarının uygulanması hedefleniyor. Kurum, bu konuda kuluçka aşamasında gerekli desteği sağlayabilmeleri için bazı Kenya üniversitelerinin iş merkezleriyle ortaklık kurmayı planlıyor" diyor. Ona göre, hükümet, inşaat sektörünü uğraştıran ve kısaca "6M" denilen, sırasıyla Para, Metot, Makine, Malzeme, İşgücü ve Piyasa⁵ kaynaklı sorunlara çözüm oluşturması için NaCRA'yı başlattı. Manduku, "Kurum, ülkemizi örnek bir inşaat merkezi hâline getirmek amacıyla ACoRCE'nin Afrika'nın en güvenilir inşaat araştırma konferansı ve fuarı olmasını planlıyor" diyor. Aynı zamanda, Kihlangwa, hükümetin baştan savma işçiliği sektörden sökeceği konusunda uyarıyor. "Bütün bu saha faaliyetlerinde, sektörü, çöken ya da batan binalarla anılır hâle getiren kalitesiz mimari işler konusunda bilhassa uyanık olacağız" diye ekliyor.

1- Health and Safety Executive. (2014). *Health and Safety Statistics Annual Report for Great Britain 2013/14*. hse.gov.uk/statistics/overall/hssh1314.pdf
2- National Bureau of Statistics of China. (2013). *China Statistical Yearbook 2013*. China Statistics Press.
3- Smallwood, J. (2013). *Managing Health and Safety (H&S) During the Six Stages of Projects to Reduce Risk*.
4- International Labour Organization. (2005). *Facts On Safety at Work*. ilo.org/wcmsp5/groups/public/-ddgreports/-ddcomm/documents/publication/wcms_067574.pdf
5- İngilizcede Money, Method, Machines, Materials, Manpower ve Market. -ç.n.

Barınak+Fırtına: Gelecekte Dayanak Olan Şey Nedir?

Mindy Thompson Fullilove, Molly Rose Kaufman

İngilizceden çeviren: Mithat Fabian Sözen
Fotoğraflar: Mindy Thompson Fullilove

Toplu konut projelerindeki çıkmaz sokaklardan biri

Giriş

İklim değişikliğiyle birlikte insanlık tarihinde gerçek bir küresel aciliyet gerektiren eşsiz bir döneme giriyoruz. İklim değişiklikleri, her yerde yaşadığımız ve çalıştığımız mekânları dönüştürüyor. Bazı yerler su baskınları, bazı yerler artan sıcaklıklar, bazılarıysa kuraklık tehdidi altında. Eskiden bir bölgenin temel ürünü olan mahsuller artık muhafaza edilemiyor ve böcekler daha önce görülmedikleri yerlerde büyük tahribatlara neden oluyor. İklim, hiçbir yerde eskiden olduğu gibi değil.

Bu küresel altüst oluş, "kök şoku" diyebileceğimiz bir fenomen, dünyanın her yerindeki insanların dengesini bozuyor. Esasen bahçecilerin, yanlış ekim sonucu solup ölen bitkiler için kullandığı bu terim insanların yaşananlara tepkisini tanımlamak için uyarlandı: "Bir kişinin duygusal ekosisteminin tamamının ya da bir parçasının yitirilmesine gösterdiği travmatik stres tepkisidir."¹ İnsanların yaşadığı kök şoku oryantasyon bozukluğu, bağların kaybedilmesi ve kimliğe dair sorunlara yol açabilir. Bu sorunlar "yeterince iyi bir yerde" yeniden konumlanılarak çözülemezse, insanlar devamlı bir oryantasyon bozukluğu, nostalji hissi ve yabancılaşma yaşayabilirler.² Dünya ikliminin dönüşümünün insan habitatı üzerindeki sonuçları gibi bir küresel süreç, hepimizde kök şokuna neden olabilir. Bu yüzden iklim değişikliği toplumsal istikrar ve bireysel ruh sağlığına karşı eşi görülmemiş bir tehdit oluşturmuyor.

Bu uluslararası kriz, uygarlığın dokusuna zarar veren bir başka sosyal ve ekonomik süreç bağlamında ortaya çıktı. Yaklaşık otuz yıldır ABD kentlerinde çalışma yürüten Kentler Araştırma Grubu, şehirlerin ırk ve sınıfa göre ayrıştırılmasının, sanayisizleştirilmesinin ve çevresel bozulmanın Amerikan kentlerinin bütünlüğü ve Amerikan halkının birliğine hep birlikte zarar verdiğini ortaya çıkardı. Bulgularımız, kentsel yeniden yapılanmanın unsurlarını ve şehircilerin sosyal ve fiziksel ilişkisi

yeniden sağlayabilmek için kullandıkları prensipleri tanımlayan *Urban Alchemy: Restoring Joy in America's Sorted-Out Cities* [Kent Simyası: Amerika'nın Ayrıştırmış Kentlerine Neşeyi Geri Getirmek] kitabında bir araya getirildi.³ Çalışmamız ABD odaklıydı ancak sosyal dayanışmaya ve çözüm bulabilmek için birlikte çalışmaya zarar veren benzer toplumsal ve ekonomik yıkımlar dünyanın her yerinde var. Ayrıca birçok dünya lideri felaketin varlığını kabul etmiyor ve böylece onu idare edebilme yeteneğimiz de zayıflıyor.

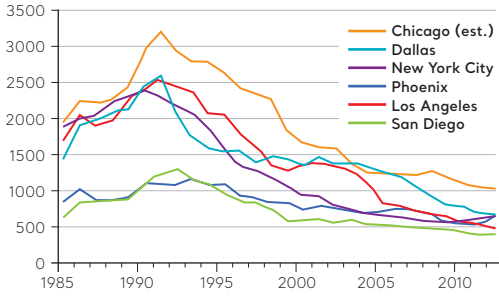
Yine de çok daha fazla şeyin yapılabileceği açık. Sosyal ve fiziksel ekosistemin onarılmasını destekleyen pek çok farklı türde ve büyüklükte projenin yapıldığını gördük. *Urban Alchemy*, bir gençlik sanat programı gibi küçük projelerden tüm şehrin toplu konutlarını kentin dokusuna uygun hâle getiren büyük projelere kadar pek çok işi betimliyor. Bu çevresel müdahaleler toplumsal ilişkileri yeniden inşa edebilir, suyu azaltabilir ve kentleri yeni bir yola sokabilir. Bu yüzden iklim değişikliğinin uluslararası krizini düşünürken doğru belirlenmiş müdahalelerin önemli etkileri olacağına güçlü bir şekilde inanıyoruz. Ancak bu konuda başarılı olabilmek için şu soruların yanıtlarını incelememiz gerekir:

- Müdahale, insanları ayıran fiziksel ve toplumsal bariyerleri zayıflatır mı?
- Müdahale, ekonomik ve toplumsal dayanışmayı yeniden inşa eder mi?

Eskiden New York Eyalet Psikiyatri Enstitüsü ve Columbia Üniversitesi Toplum Araştırma Grubu olarak bilinen Orange Üniversitesi Kentler Araştırma Grubu, onlarca yıllık yatırımsızlık, sanayisizleştirme, çevresel yıkım ve ayrımcılıktan mustarip ülkemizin toplumsal ve duygusal olarak toparlamasıyla ilgilenen bir araştırmacılar konfederasyonudur. 1990'larda AIDS, uyuşturucu, şiddet ve şiddete bağlı ruhsal hastalıklar dahil olmak üzere yoksul topluluklardaki salgın hastalıklara odaklandık. 11 Eylül 2001'de New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne yönelik terörist

Şekil 1. Her 100 bin sakin başına düşen şiddet suçları oranı

Altı büyük Amerikan şehrinin polis departmanları

Bu grafik altı şehirde şiddet suçları oranının yükseliş ve düşüşünü gösteriyor. Drum, K. (6 Kasım 2013). No, Crime Is Not Going to Start Soaring Under Bill de Blasio. MotherJones. www.motherjones.com/kevin-drum/2013/11/no-crime-not-going-start-soaring-under-bill-de-blasio/

saldırıları sonrası toplumsal uyumu balatalayan politikaları inceleyen çalışmaları ve bu uyumun yeniden inşa edilebilmesini hedefleyen müdahaleleri de ekledik. Beş büyük girişime öncülük ettik: Aileden Aileye, NYC İyileşiyor, Şehir Yaşamı Hareket Kazanıyor, Orange Üniversitesi (şimdilerdeki merkezimiz) ve 400 Yıllık Eşitsizlik. Şu anda bir yandan iklim değişikliği reddinin aşılmasıyla ilgileniyoruz, bir yandan da onun etkileriyle başa çıkabilecek kolektif projeler üretmeye çalışıyoruz.

Bu makalede, fırtına ile barınak arasındaki bağlantı üzerine kafa yormak için New York City'deki iki yoksul mahalle olan Bronx'un Morrisania mahallesiyle, Brooklyn'in Brownsville mahallesindeki gözlemlerden yararlanılıyor. Bu gözlem-

Şekil 2. Doğu New York posta kodlu alanlar ve New York City için yıllık ortalama hastalık ve ölüm oranı 1989-1991

(100 bin sakin başına düşen oran)

Posta Kodu	Cinayet	Bebek Ölümü*	Tüberküloz	AIDS	Frengi
11207	73,8	97,4	56,6	93,7	479,8
11208	53,7	90,1	44,4	93,4	315,2
New York City	26,9	76,2	44,6	97,0	179,0

Kaynak: New York City Sağlık İdaresi. *10 bin kişi için oran. Bu tablo iki Doğu New York/Brownsville posta kodu alanları ile New York City'yi sağlık ve hastalığa dair beş ölçüt üzerinden karşılaştırıyor. Bkz. 6 numaralı referans.

leri 2017'de New York Belediye Başkanlığı Ceza Adaleti Bürosu için "çevresel tasarımıyla suçun önlenmesi" çalışmasını yürüten Studio Gang'la çalışırken gerçekleştirdik.⁴

Fırtınalar

1990'larda Morrisania ve Brownsville
1980'lerde ABD kentlerinde suç, Amerikan ekonomisini sudan çıkmış balığa çeviren ve birçok kişiyi işsiz bırakan sanayisizleştirme; planlı daralmayla yoksul mahallelerin yatırımsız bırakılması; şiddetin eşlik ettiği taş kokain salgını ve kendi başına bir kaos yaratan kitlesel tutuklama politikalarıyla büyük bir yükseliş gösterdi. Tüm bunlar, suçun yükselişi ve gerilemesi dahil ulusal ölçekte yaşanan süreçlerdi. (Şekil 1)

Şiddet suçlarında meydana gelen artış sırasında cinayet oranları yükseldi ve bundan ağır şekilde etkilenen yerlerde mahalle yaşamı değişti. Kentler Araştırma Grubu, Güney Bronx'ta uyuşturucu tedavi merkezi olan Lincoln Tedavi Merkezi'nde Morrisania mahallesi dahil olmak üzere o muhitteki erkek ve kadınlara hizmet veren bir dizi çalışma gerçekleştirdi.

Lincoln Tedavi Merkezi'nde uyuşturucu döneminin en korkunç olduğu 1990-2000 arasında çalıştık. Tedavi gören kadınların yaşadığı ciddi travmaları belgeledik ve Lincoln Tedavi Merkezi ekibiyle birlikte travma bilinçli bakım geliştirmeye çalıştık.⁵

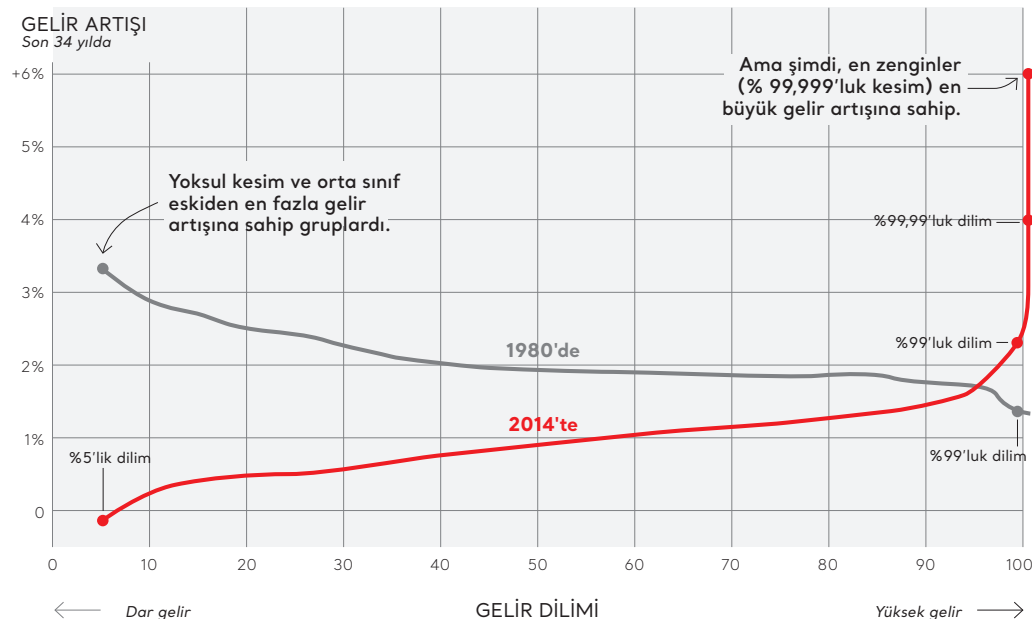
1991-1992 okul yılında, Thomas Jefferson Lisesi'nde meydana gelen ölümlü okul saldırılarına dair retrospektif bir çalışma da gerçekleştirdik. Durum analizimiz okuldaki iki farklı saldırıyı ayrıntılandırdı ve onları Doğu New York ve Brownsville mahalleleri bağlamına yerleştirdi.⁶ Bu mahalleler New York City'nin 1970'lerde uyguladığı planlı daralma politikasından büyük zarar görmüştü ve konut altyapısının ciddi bir bölümünü kaybetmişti. Bu, varolan konut projelerinin birbirlerinden izole kalmasına yol açtı. Raporumuzdan alınan soldaki tabloda da görüldüğü üzere hayati sosyal ağların kopması ve uyuşturucu/şiddet salgını cinayet ve başka pek çok felaketin ortaya çıkmasına neden oldu.⁷ (Şekil 2)

Şiddet, mahallelerin fiziksel ve ekonomik temellerinin genel yıkımı bağlamında, Doğu New York ve Brownsville'de yaşamın o kadar genel bir parçası hâline geldi ki yeni bir kültürel anlayış, yeni bir dil ve yeni davranış kalıpları yarattı.

Hayatta kalabilmek için tehlikeli yerleri ve ilgili davranış biçimlerini bilmek şarttı. Bir haber kaynağı bize lise mezuniyetine gitmeyeceğini çünkü kısa süre sonra taşınacağını söylemişti. Mezuniyet törenine giderse, onunla "derdi" olan bir kişi olayı orada çözmek isteyecekti. Tehlikenin farkında olduğu için annesinden diplomasını kendisinin yerine almasını istedi.⁸

Planlı daralma dönemindeki ateş fırtınaları sonucu çoğu apartman ve evler yıkılmış olsa da Morrisania ve Brownsville'dekiler ayakta kaldı. Mahalledeki yangınları takip eden şiddet fırtınası sırasında toplu konutlar sadece dışarıdaki dehşete karşı koruma sağlamakla kalmayan aynı zamanda işlevsel konut imkânı sunan eşsiz barınaklardı. New York City'nin, maalesef övgüden çok eleştiriye maruz kalsa da iyi fakat yeterince iyi finanse edilmeyen bir sosyal konut sistemi vardır. Morrisania ve Brownsville'de çevre tasarımıyla suç önleme üzerine düşünürken en çok ilgilimizi

Şekil 3. 1980 ve 2014'te yüzdelik dilime göre gelir artışı

Not: Vergiler, transferler, aynı yardımlar çıkarıldıktan sonraki gelir kullanılarak enflasyona uyumlanmış yıllık ortalama büyüme. Bu grafik, iki ayrı dönemde gelir artışının dağılımını gösteriyor. David Leonhardt buna "arızalı ekonomimizin bir şemada temsili" diyor. Bkz. 9 numaralı referans.

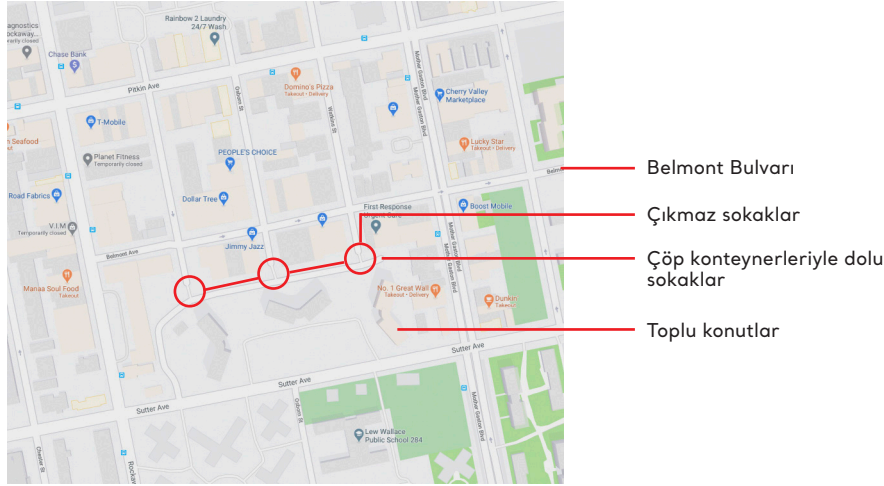
Araştırma grubumuza danışman olarak destek veren tanınmış Fransız şehirci Michel Cantal-Dupart, bir şehrin tedavi edilmesi için sorunlarının çözülmesi gerektiğini söylerken mahallelerin problemlerini sistemsel bağlamda ortaya koyuyordu. Bu çok önemli bir analiz. Morrisania ya da Brownsville’de yaşanan sıkıntıları bu bölgelerin sorunu olarak gördük. Ancak böyle yaptığımızda bahsettiğimiz marjinalleştirme ve yatırımdan mahrum bırakmaya dayanan uzun bir tarihi görmezden gelmiş oluyoruz. Aslında bu mahallelerin sorunları kentin sosyal ve ekonomik sistemleriyle olan bağlarının kesilmiş olmasına ve bu kopukluğun suçu beslemesine dayanıyor. Bu nedenle en etkili suçla mücadele stratejisi, problemleri bir mahalleyi kentin geneline bağlayan stratejidir. Maalesef

Alan Fleischer bunu şöyle detaylandırıyor: "Herhangi bir nesnenin, örneğin bir binanın çirkinliği (ya da yoksulluğu ya da mutsuzluğu) nedeniyle onarılamaz bir biçimde gözden çıkarılması gerektiği fikriyle vedalaşmalıyız." Çokça eleştirilen Tour Montparnasse'ye işaret ederek onun dönüştürülmesi için önerilerde bulundu. Komünizm karşıtlığının yükselişte olduğu ve emekçilere saygının mümkün olan her şekilde baltalanmaya çalışıldığı 1950'lerde yoksul insanlara zarar vermek üzere tasarlanan konut projeleriyle benzer bir etkisi olan bir fikir. Milletimiz bu nefret mirasını asla aşamamıştır ama toplu konutlar olmadan şantlikli bir şekilde ilerlemenin bir yolu yoktur. Bu nedenle soru şudur: Toplu konutlar kentin dokusu-

REDLINING (KIRMIZI ÇİZGİ) SİSTEMİ

Fiziksel, toplumsal, ekonomik izolasyon ve mahalle halkına yeniden saygı kazandırma sorunlarını çözecek, böylece suçu önleme konusunda gerçek bir adım atacak pek çok müdahalede bulunulabilir. Belmont Bulvarı'nın yeniden canlandırılması, örnek olduğuna inandığımız bir proje. Bu fikir Brownsville Partnership'in çalışmasıyla ortaya çıktı ve Made in Brownsville gibi yeni inisiyatiflerle desteklendi. Ancak başarısı,

Şekil 4. Belmont Bulvarı'nın güney mahalleleriyle kopukluğu

Bu harita, çıkamaz sokaklar ve çöp dolu sokakların toplu konut kampüsü ve Belmont Bulvarı arasında bariyer görevi gördüğünü gösteriyor.

tüm Main Caddesi'nin başarısı için gerekli olan şeylere bağlıdır: sokakta yaya trafiğini güvenli ve aktif bir şekilde sağlayan güçlü bir hareket alanı. Bu alan güneye doğru kesilir çünkü caddeleri güneydeki toplu konutlar kesmektedir. Görebildiğimiz iki sorun var. (Şekil 4) Ara sokaklar toplu konuta değil, toplu konut kampüsünün kuzeyine giden yolun çıkamaz sokaklarına bağlanıyor. Aynı yol, çok fazla yer kaplayan ve ondan da fazla çıkamaz bölgeler yaratan çöp konteynerleri için kullanılıyor. Bu, kuzeydeki Belmont Bulvarı'na hareketi engelliyor. Bu bölgedeki bağlantı sorununu çözmek projelerin her birinin daha iyi anlaşılabilirliği ve mahallenin kentsel dokusuna entegre edilebileceği yolları gösterecektir. Bu başarıya dayanarak insanları Belmont Bulvarı'nı ve onun kapı komşusunu ziyaret etmeleri için davet etmek mümkün olacaktır.

Brook Bulvarı

Studio Gang ekibi, Morrisania'daki polis karakolunun mahalleye nasıl daha iyi entegre edilebileceği konusunda çok ilgiliydi. Karakolun önündeki bir meydanın canlandırılmasına odaklandılar. İlginç bir şekilde,

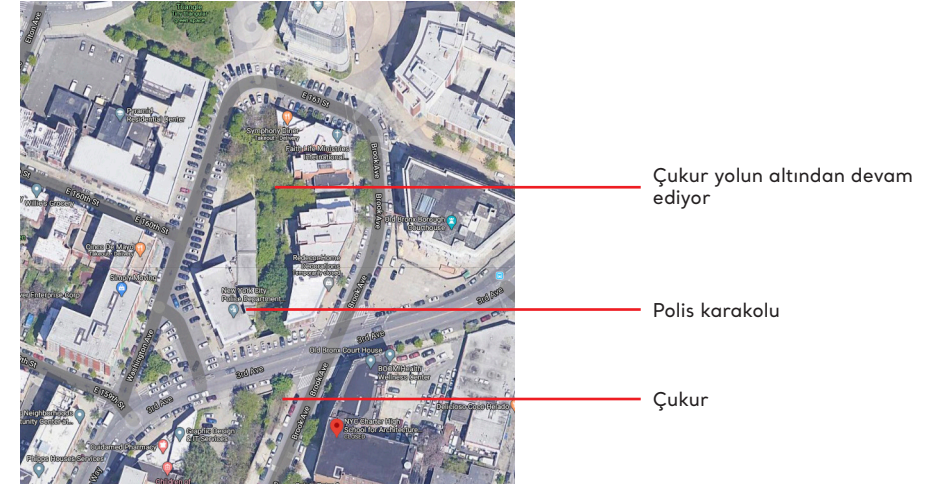
karakolun arkasında, bir zamanlar Brook Bulvarı'nın dere yatağı olan çukur vardı ve çöple doldurulmuştu. (Şekil 5) Eski dere yatağını araştıran bir proje, mahallenin geçmişi ve varlık nedeniyle bağlantı kurabilecek yeni fikirlerin doğmasına vesile olabilirdi. Nouvel'in gibi bu türden müdahaleler terk edilmiş bir alanı dönüştürüp güçlendirebilir ve tüm bölgeye yeni umutlar sağlayabilir. İklim değişikliği çağında nüfus yoğunluğu yüksek bir mahallenin bir zamanlar akarsularla çevrelendiği fikri insanların temiz su, geridönüşüm, arazi kullanımı gibi sorunlarla ilgilenmelerine yardımcı olabilir.

Ayrıca karakol için de binasının arka tarafını çöplüğe bakar hâlde bırakmak güzel bir mesaj olmazdı. Aslında bu, Belmont Bulvarı'ndan devasa çöp konteynerleriyle dolu bir sokakla ayrılan Brownsville'deki toplu konutların yüz yüze olduğu çözülmemiş problemin aynısı.

Sonuç

İklim değişikliği nedeniyle kök şoku yarayan bir dünyaya yardımcı olabilmenin

Şekil 5. Morrisania'da polis karakolunun arkasındaki çukur

Bu harita, polis karakolu ve arkasındaki çukur bölgeyi gösteriyor.

stratejisi nedir? Gözlemlerimiz ve deneyimlerimiz bize herkesin bu süreçten zarar gördüğünü, bu nedenle çözümün de herkes için bulunması gerektiğini gösteriyor. Sorunların çözümü için pek çok strateji gerekse de, bunların hepsinin toprakla yeni bir ilişki içermesi gerekiyor. Toplu konutların Belmont Bulvarı'na yeniden bağlanması ve Brook Bulvarı çukurunun temizlenmesi gibi küçük projeler, bizi çevreleyen dünyayla ilgilenmemize yardımcı olan örneklerden. Birbiriyle ilişkilenen bu küçük parçalar, tüm dünyayı canlandıran bir bakım ve ilişki zinciri yaratır. Bunun, duygusal ekosistemimizin tamamını ya da bir parçasını kaybedip yenisini bulmaya çalışırken bizi destekleyecek strateji olduğunu düşünüyoruz.

- 4- Studio Gang. (2018). *Mayor's Office of Criminal Justice Neighborhood Activation Study*. NYC—Mayor's Office of Criminal Justice. criminaljustice.cityofnewyork.us/wp-content/uploads/2018/11/Neighborhood-Activation-Study_Studio-Gang_Public_Version.pdf
- 5- Fullilove, M. T., Lown, E. A., ve Fullilove, R. E. (1992). Crack 'hos and Skeezer: Traumatic Experiences of Women Crack Users. *Journal of Sex Research*, 29(2), 275–287.
- 6- Fullilove, M. T., Arias, G., Nunez, M., Philips, E., McFarlane, P., Wallace, R., ve Fullilove, R. E. (2003). What Did Ian Tell God?: School Violence in East New York. *Deadly Lessons: Understanding Lethal School Violence* içinde (s. 198–246). Washington DC: The National Academies Press.
- 7- A.g.e., s. 221.
- 8- A.g.e., s. 226
- 9- Leonhardt, D. (2017, 7 Ağustos). Our Broken Economy, in One Simple Chart. *The New York Times*. nytimes.com/interactive/2017/08/07/opinion/leonhardt-income-inequality.html

- 1- Fullilove, M. T. (2016). *Root Shock: How Tearing Up City Neighborhoods Hurts America, and What We Can Do About It*. New Village Press.
- 2- Fullilove, M. T. (1996). Psychiatric implications of displacement: Contributions from the psychology of place. *American Journal of Psychiatry*, 153(12), 1516–1523.
- 3- Fullilove, M. T. (2013). *Urban Alchemy: Restoring Joy in America's Sorted-Out Cities*. New Village Press.

Honduras: Güney'in Komşularının Böbrekleri Hasta

Glenda Girón

İngilizceden çeviren: Mesadet Maria Sözman

Ángel Ortega kolunu kaldırıyor ve parmağıyla işaret ediyor. İşaret ettiği yer, evinden 800 metre uzaklıkta bir tarla. Şimdi boş görünse de burası çok yakında göz alabildiğine kavunla dolacak. Ángel kolunu hızlıca indiriyor. Bu pozisyonda daha fazla duramıyor. Damarları şiş ve boğum boğum. Teni ise soluk. 2015 yılında, Ángel'a kronik böbrek hastalığı teşhisi konuldu. O günden beri diyalize giriyor. Çok acı çekiyor.

2018-19'da Honduras'ta tarihe geçecek bir kavun hasadı oldu. Uluslararası fiyatlar önceki yıllara göre %45 arttı. Honduras Merkez Bankası'nın tahminlerine göre ihracat değeri yaklaşık 110,1 milyon dolar olacak. Kavun en çok, Pasifik Okyanusu'nun yanında, El Salvador'a komşu olan ve Güney olarak da bilinen Choluteca ve Valle bölgesinde üretiliyor. Ángel, evinin hemen sağındaki kavun tarlasını işaret ediyor. Dediğine göre yöre halkının bulunduğu yerden geçerek bir kilometre yürürseniz şeker kamışı tarlalarını bulursunuz. Bu bölge tamamen evlerle dolu.

Ángel, Choluteca'nın Monjaras ilçesine 1977 yılında geldi. On bir yıl sonra, 1988 yılında, kendi evini yapmak için bir parça toprak satın almayı başardı. 20 yaşındayken, iş beklentileri ve kalacak yer bulma ümidiyle buraya geldi. O ve binlerce genç tarım işçisi, her sabah saat 3'te kalkıp tarlaya gidiyordu. 8'e kadar bir *tarea*¹ bitiriyor, bir diğerine başlıyorlardı. Öğleden sonra 4'e kadar başkalarının tarlasında çalışıyor, sonrasında kendi topraklarında çalışmaya başlıyordu. Ángel kendi tarlasına mısır ve fasulye ekiyordu. Bu imkânsız program, Monjaras'ta tarım işçisi olarak çalışan neredeyse tüm erkekler için hayatın normal hâli.

Ancak, Ángel artık çalışmıyor. Günlerini tuğla evinin dışında asılı duran hamakta geçiriyor. Bu bölgedeki birçok ev gibi, onun da evinin tuvaleti dışarıda. Ángel'a beş yıl önce kronik böbrek hastalığı teşhisi konulduğunda, bölgede tuğla evler ve dışarıdaki tuvaletler ne kadar yaygın-sa, bu teşhis de o kadar yaygındı.

Damarları şiş ve
boğum boğum.
Teni ise soluk.
Beş yıl önce,
2015 yılında,
Ángel'a kronik
böbrek hastalığı
teşhisi konuldu.
O günden beri
diyalize giriyor.
Çok acı çekiyor.

Kronik böbrek hastalığının iki kategorisi vardır. Geleneksel olanı, diyabet ve yüksek tansiyon gibi hastalıklarla birlikte görülür. Ángel'ın da mustarip olduğu diğer türünün adını koymak ise zordur. Bir özelliği, geleneksel türe kıyasla daha erken yaşta ve önceden başka bir hastalığı olmayanlarda ortaya çıkmasıdır. Aslında, bu yeni tür böbrek hastalığı belirli toplumsal koşullarda yaşayan insanlar arasında ortaya çıkıyor.

Hastalığın bölgedeki sıklığını araştıran çalışmalara göre, hastaların iki temel özelliği var: Tarım sektöründe çalışıyorlar ve geniş çaplı ekim yapılan yerlerde yaşıyorlar. Bu konuda ilk çalışmalardan biri olan NefroLempa, 2009 yılında El Salvador'da yapıldı. Çalışmayı tarım topluluklarını etkileyen kronik böbrek hastalığını araştıran Sri Lanka Uzmanlar Grubu'na (*Group of Experts in Sri Lanka*) danışmanlık yapan Salvadorlu nefrologist Carlos Orantes yürüttü. Orantes'in uluslararası dergilerde yayımlanmış bilimsel yazıları bulunuyor. Yakın bir zamanda ise Oxford Üniversitesi'nin bastığı Internal Medicine and Critical Nephrology (İç Hastalıkları ve Klinik Nefroloji) kitabında konuyla ilgili yazıları yayımlandı. Orantes, Massachusetts Hastanesi, Harvard Tıp Fakültesi, Harbor-UCLA Tıp Merkezi ve Cedars-Sinai Tıp Merkezi'nde misafir öğretim üyeliği yaptı. Orantes açıkça, "Bazıları buna hastalık demeyi tercih ediyor. Ancak, bu bir salgın" diyor.

Meksika'dan Panama'ya bütün Orta Amerika Pasifik Koridoru boyunca geleneksel olmayan kronik böbrek hastalığı ile yüksek sayılarda karşılaşıyor. Bu yüzden, uzmanlar buna Mezoamerika Nefropati adını verdi.

Monjaras'ta Ángel ve komşuları dile getirmeseler de Pasifik'in tarım topluluklarına kök salmış ve sonu görünmeyen bu pandemiyi senelerdir bizzat yaşıyorlar. Honduras için bölge verisi olsa da, topluluk bazında veri yok. Ocak 2018 ve Haziran 2019 arasında 202 Cholutecalı hasta kronik böbrek

hastalığından dolayı hastaneye kaldırıldı. Honduras'ta 18 bölgede toplamda 9,2 milyon insan yaşıyor. Choluteca ve Valle, kronik böbrek hastalığının en yüksek oranda görüldüğü iki bölge. 2016-17 yılları arasında 2839 kişiye Honduras devlet hastanelerinde bu teşhis kondu. Teşhis konulanların %30'u bu iki bölgede yaşadıklarını belirtti. Bu demek oluyor ki, bu bölgelerde her 10 kişiden 3'ü bu hastalıkla yaşıyor.

Ayrıca, Choluteca ve Valle ülkede en çok üretim yapılan iki bölge. 2016'da sadece Güney Honduras bölgesi ihracat pazarına her biri kavun dolu 6 metre boyunda 16.000 adet konteyner gönderdi. 2019'da bu miktar artacak: Kavun için %13, bamyaya için %19 ve karpuz için %50 mahsul artışı olacak. Bütün bunlara bakarak, Honduras Merkez Bankası elde edilen gelire ve yaratılan istihdama işaret ediyor.

Monjaras'tan geçen toprak bir yolda duran Marcos, "Burası ülke için en fazla servet üreten bölge, ama etrafınıza bakın! Hiç öyle der miydiniz?" diyor. Topluluğun liderlerinden Marcos, anonim kalmayı tercih ediyor. Zira, Choluteca'da yüzlerce insan hakları savunucusu ölüm tehdidi alıyor.

Ancak, Marcos yanılıyor. Yörede kalkınma olduğu söylenebilir, ama bu Marcos'un istediği türden bir kalkınma değil gibi. Çalışmalar gösteriyor ki, devasa tarım alanlarının varlığı ile çiftçilerin kronik böbrek hastalığına yakalanmaları arasında doğrudan bir bağlantı var. Dört farklı ülkede 34 hastayı 12 ay boyunca izleyen bir çalışmada: "Tarım yapılan bölgelerdeki kronik böbrek hastalığı olan hastalarda spesifik bir lezyon saptadık" diye belirtiliyor. Bu çalışma 2019 yılında yayımlandı. Çalışmada yer alan ve nihai raporu imzalayan uzmanlardan Marc de Broe durumu, "Bu böbrek hastalığına tarımda kullanılan böcek ilaçlarının sebep olduğundan şüpheleniyoruz" şeklinde açıklıyor.

Güney'in en kârlı dört ürünü olan kavun,

karpuz, bamyaya ve karides Honduras'a döviz olarak 304,8 milyon dolar kazandırdı. Burada üretilenler Almanya, Kolombiya, El Salvador, Ekvator, İspanya, Fransa, Japonya, Meksika, İngiltere, Tayvan ve diğer ülke pazarlarına gidiyor. Böylesi bir üretimden geriye ise boş bir toprak manzarası kalıyor. Evet, yaşanan, ancak ölümle bir arada yaşayan insanlarla mesken edilmiş bir yer.

Topluluğun liderlerinden Marcos, Ángel'ı ziyarete geldiğinde şöyle diyor: "Nereye baksan, içinde hasta ya da hastalıktan ölmüş birinin olduğu bir ev var." Bu abartı değil. Eğer Honduras'ın hastalık olan her evin kırmızı noktayla belirtildiği bir haritası olsaydı, Monjaras haritası kıpkırmızı olurdu. Ancak, Honduras'ta ne böyle bir harita ne de bu salgının sebeplerini daha derinlemesine inceleyen çalışmalar var. Kesin bilinen tek şey, kaç kişiye bu hastalık teşhisinin konulduğu. Haziran 2018 ve Haziran 2019 arasında Honduras devlet hastanelerinde 3085 kişi kronik böbrek hastalığı sebebiyle tedavi gördü. Bunların 806'sı Valle ve Choluteca bölgelerinden geliyor. Bu iki bölgeden gelen vakalar ülke genelinde 18 bölgeden gelen vakaların %26'sını oluşturuyor.

Kavun üretimi çok hızlı bir şekilde artıyor. 2017-18 mahsulü ihracatta 70 milyon dolar getirdi. Buna göre, 2018-19 hasadının 90 milyon dolara çıkması bekleniyor.

Ángel, evde başka bir hesaplama daha yapıyor: "Eğer tedavi görmek için Choluteca'ya gittiğimizde taksiye üç kişi binersen, o kadar da pahalı olmaz." Ángel 31 kilometrelik bu yolculuğu arkadaşları Rosa ve Maura'yla yapıyordu. Monjaras'tan Honduras'taki Diyaliz Hastanesi'nin bulunduğu Choluteca'ya taksi ücreti 600 lempira (24 dolar) tutuyor. Bu hastane, hükümetten taşeronluk aldığı için bu hizmeti sağlıyor. Ángel toplama çıkarma işini yaparken "Arkadaşlarım Rosita, Maurita ve ben kişi başı sadece 200 lempira (8 dolar) ödüyorduk. Bir yıl önce Rosita öldü. Geriye kalan ben ve Maurita haftada iki

kere gitmek için kişi başı 300 lempira (12 dolar) ödedik" diyor.

Hemodiyaliz, normalde böbreğin yaptığı işi makinenin yaptığı tedaviye denir. Hastalar dört ila altı saat bu makineye bağlı kalmalıdır. Böbreğinin durumuna göre, hasta haftada iki ya da üç kere bu tedaviye ihtiyaç duyabilir. Ángel, "Arkadaşlarım öldükten sonra, yolculuğun parasını benimle paylaşacak kimse kalmadı." diyor. Maura böbrek yetmezliğinden kaynaklanan komplikasyonlar sebebiyle geçen ağustos ayında öldü. Geriye bir tek Ángel kaldı.

Kronik böbrek hastalığı, Orta Amerika'nın Pasifik Okyanusu Koridoru'nda yoğunlaşmış bir olgu. Bu sebeple, 2013'te Guatemala, Honduras, Nikaragua ve Kosta Rika'nın sağlık bakanları El Salvador'da buluştu ve bu meselenin incelenmesini bölgenin önceliği hâline getirdiklerini açıkladı. Yaptıkları ortak basın açıklamasında, her bir Orta Amerika hükümetinin en yüksek sağlık temsilcisi, hastalıktan etkilenenleri tedavi etme ve hastalığın sebeplerinin ve risk faktörlerinin incelenmesine öncelik verme konularında karara vardıklarını açıkladı.

Bu bölgede yaşamaları, Ángel ve ailesinin kronik böbrek hastalığından mustarip olma riskini artırdı. Ve her ne kadar Honduras yetkililerinin bunu doğrulayacak şekilde bilgisi olsa da bu bulgu, hizmetleri, eğitim kampanyalarını, erken tanı ve tedaviyi sağlamaları ve düzenlemeleri için yeterli olmadı. Bu hastalık, hemodiyaliz almak için her sabah hastanede toplanan hastaların varlığının dışında, bir tıbbi felaket olmaktan ziyade görünmez hâlde.

Ángel'in evinin önünden birkaç adam bisikletleriyle geçti. Akşam oldu ve işlerini tamamladılar. Dört yıl önce, Ángel de birden başı dönüp durmak zorunda kalmadan önce bu sokaklarda bisiklet sürüyordu.

"Zaten yüksek ateşim vardı. Ve sonra

bacaklarım kasılmaya başladı. Güirro'yu² biraz meyve suyu ve ağrı kesici almaya yolladım" diyor. Ancak, Ángel meyve suyu ve ilaçlar ile daha iyi olmadı. Eninde sonunda hastaneye gitmesi gerekti. Hatta, birkaç hastaneye gitti. Nerede yaşadığı, ne iş yaptığı belli olmasına rağmen teşhisi gecikti. Çünkü mevcut sağlık sistemi bu vakalara hızlı bir tedavi sağlamaya odaklı değil. Kendisinde kronik böbrek hastalığı olduğunu ve varolan tek tedavi şekli olan hemodiyalize gireceğini öğrenmesi en azından dört ay aldı.

Hastalığın geleneksel olmayan sebeplerine dair ikna edici yeterli argümanın olmayışı, buradaki nüfusun erken tanı gibi özel ihtiyaçlarına odaklı programlar geliştirilmesini de geciktirdi. Honduras Otonom Üniversitesi'nin Tıp Bilimleri Fakültesi üyesi Manuel Sierra 2019 yılında ülkenin en büyük altı hastanesinden hastalardaki böbrek hastalığına dair bir çalışma yürüttü. "Dahiliyede tedavi gören 18 yaş üstü hastalar için ayırt edici bir soru hazırladık: 'Size böbrek hastalığı teşhisi kondu mu?' Cevabın evet olması durumunda, çalışmaya daha fazla katılmaları mümkün değildi."

Araştırmacıların bulgularına göre 774 hasta kendilerinde böbrek hastalığının olmadığını söyledi. Ancak test sonuçlarına göre bu cevapların sadece %20'si doğrudu. Sierra "Böbrek sorunu olmadığını söyleyenlerin %82'sinin böbreğinde değişen miktarlarda hasar vardı: %8'inin 1. evre; %28'inin 2. evre; %30'unun 3. evre; %10'unun 4. evre; %6'sının ise 5. evre böbrek hastalığı vardı" diye açıklıyor. Yani, hastaneye başka sebeplerle giden 10 kişiden 8'i halihazırda böbrek hastalığı çekiyordu, bundan habersizdi ve ne böbreklerine bakıyor ne de gerekli tıbbi tedaviyi görüyordu. Tıpkı 2015 yılında Ángel'e olduğu gibi bir anda çökmeyi bekliyorlardı.

Honduras'ta Ocak 2018 ve Haziran 2019 arasında, 197 kişi kronik böbrek hastalığı sebebiyle hayatını kaybetti. Ángel bisiklet yolculuğuna ara vermek zorunda kaldığı

gün aslında, arkadaşı El Chuta'nın cenazesine gidiyordu. El Chuta, onun aynı zamanda komşusu ve çiftçilikte ortağıydı. El Chuta, Ángel'ı hamakta yatıran hastalık sebebiyle hayatını kaybetmişti. Ángel bir süredir arkadaşlarının ölümüne tanık oluyor.

Dr. Sierra'ya göre teşhis edilmemiş böbrek hastalığının yaygınlığına ilişkin çalışma tekrar ediliyor. Ancak, bu şimdilik sadece Choluteca'da yapılıyor. Bu olurken, Ángel'in yaşadığı ve insanların kuyulardan su içtiği, devasa ekin alanlarına komşu yörede böbrek hastalığı bir hayalet misali can almaya devam ediyor. Hastalık aynı zamanda korku da yaratıyor. "Şimdiye kadar onlara (Ángel'in ailesi) bir şey olmadı, ama bu hastalık şirret bir şey. Şimdiden karımın ve oğlumun aynı kasılmaları yaşadığını görüyorum. Burada asla bilemezsiniz, işin en kötü yanı bu. Belki de sadece hepimizin ölmesini bekliyorlar."

1- İspanyolcada görev demek
2- İspanyolcada oğlan demek.

Mesken Buhranından Konut Krizine Türkiye'nin 100 Yıllık Konut Politikaları

Selin Yazıcı

Türkiye kentleşme tarihi boyunca konutun anlamı ve temsil ettikleri "yuva"dan yatırım ve finans aracına uzanan bir yelpazede değişmekle birlikte her dönem çözüme kavuşturulması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkar. Gazetelerde, köşe yazılarında, sergilerde, akademik metinlerde bir türlü karşılanamayan ihtiyaç, buhran, politika üreticilerinin temel insan hakkı olarak layığıyla ele almaması kentleşme tarihinin her döneminde çeşitli aktörlerin/etmenlerin dahil olduğu toplumsal adaletsizliklerin müsebbibi olur. Bu aktörler/etmenler kimi zaman sermaye aktörleri, devlet politikaları, rant odaklı yaklaşımlar, kimi zaman istatistik verileri, mevzuatlar ya da afet, göç gibi toplumsal kırılmalara sebep olan olaylardır.

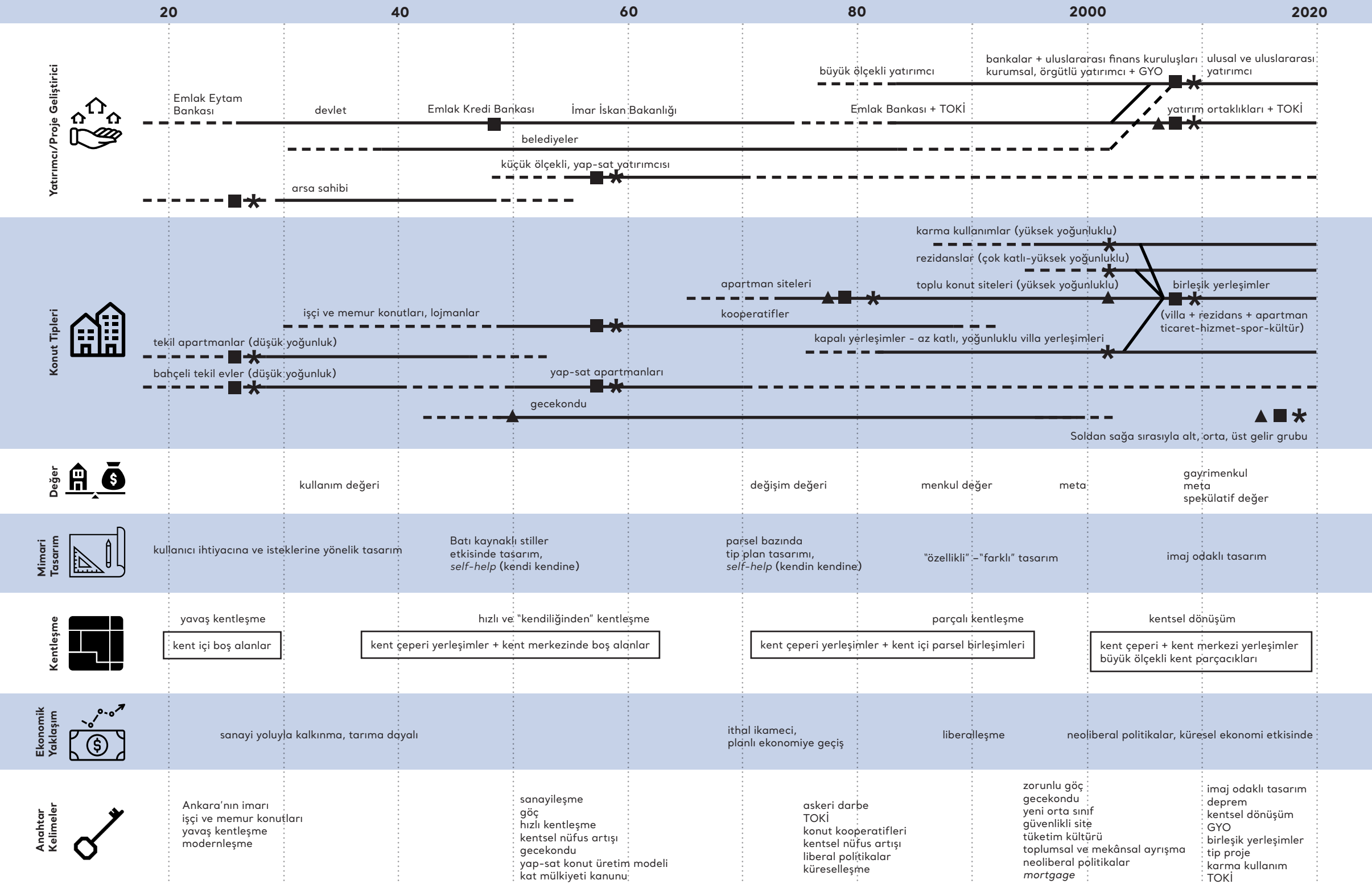
Sayfa 42 ve 43'teki çizelgede* Cumhuriyet öncesi dönemden günümüze konut politikası yedi kategori aracılığıyla anlatılıyor: (1) konutun yatırımcısı/proje geliştiricisi, (2) konut tipleri, (3) konutun değeri (4) konutun mimari tasarımı, (5) dönemin

kentleşme tipi, (6) dönemin ekonomik yaklaşımı ve (7) dönemi ifade eden anahtar kelimeler. Çizelgede konutun dönüşümü, bu dönüşümü körükleyen aktörler/etmenler ve bu dönüşümün sonuçları belirli kırılma noktalarıyla kronolojik olarak gösteriliyor. Hemen ardından, çizelgede yer alan dönemlerdeki kentleşme ve konut tipinin karakteristiğini taşıyan konut uygulamalarından bir katalog (seçki) yer alıyor. İstanbul'u odağına alan konut kataloğu konutun toplumsal bellekteki yerine; yapılı çevreyle kurduğu ilişkiye; plan, cephe, fotoğraf gibi belgelere yer vererek konut politikalarının mimariye yansımalarını göstermeyi amaçlıyor.

* Duygu Koca'nın 2015 yılında yayımlanan "Türkiye'de Çağdaş Konut Üretiminin Yeniden Okunması" isimli makalesinde yer alan çizelgeyi yazar geliştirerek 2019 yılında "Konut Politikası Konut Reklamları İlişkisi: 1990 Yılından Günümüze Değişen Konut Politikasını Reklamlar Üzerinden Okumak" başlıklı tez çalışmasında kullanmış ve "Mesken Buhranından Konut Krizine Türkiye'nin 100 Yıllık Konut Politikaları" başlıklı yazı için güncellemiştir.

Türkiye'nin 100 Yıllık Konut Politikalarındaki Değişim

İnfoğrafik: Selin Yazıcı

Soldan sağa sırasıyla alt, orta, üst gelir grubu

Zeyrek bölgesi ahşap ve kârgir konutlar¹

Yapım yılı: Bizans Dönemi-1950'ler

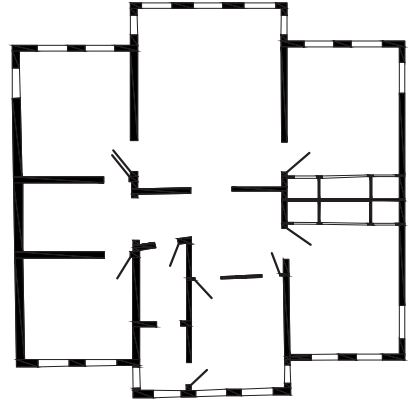
Mimarı: Bilinmiyor

Yeri: Zeyrek

Zeyrek'in sivil mimarisi ahşap, bitişik nizam evler, birbirinden bağımsız konumlanmış konaklar ve kârgir yapılardan oluşur. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda İstanbul'da meydana gelen yangınlar sebebiyle ahşap konakların çok azı günümüze ulaşabilmiştir. Bu dönemde, yangınlar ve ahşap malzemenin azlığı sebebiyle ahşap yapılar yerini kârgir yapılara bırakmıştır. Bölgedeki kârgir yapılar biçimsel olarak ahşap yapılarla benzerlik gösterir. 1950'li yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın da etkisiyle mimari anlayış gelenekselden yeni ve dayanıklı betonarme yapılara döner. Bölgedeki tescilli yapılar, günden güne yıkımlar, yangınlar vb. sebeplerle azalmakla beraber Zeyrek, Tarihi Yarımada genelinde ahşap ve kârgir malzemelerle üretilen yapıların günümüze kadar gelebildiği sayılı örneklerdendir.

Gül Bahçe Sokak No:14
Fotoğraf: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü

Gül Bahçe Sokak No:14, ikinci kat planı²
Plan: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü

Akaretler Sıraevler³

Yapım yılı: 1875

Mimarı: Sarkis Balyan

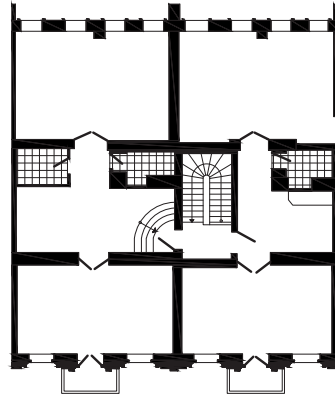
Yeri: Akaretler

Osmanlı döneminin ilk toplu konut projesi olarak nitelendirilen Sıraevler'i saray yerleşkesine çok yakın konumlanır ve maddi açıdan sarayca desteklenir.

Yapılar saray görevlileri için konut olarak tasarlanmıştır. Lojman olmayan bölüm Taşlık, Aziziye Cami'nin giderlerinin karşılanması için kurulan vakfa gelir sağlamak amacıyla kullanılır. Kiralanan binaların kiracıları çoğunlukla İstanbul'da yaşayan yabancılardır. Sıraevler Cumhuriyet Dönemi'nde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne devredilir. Bu dönemde büyük bir bölümü memurlar için mesken olarak tahsis edilen Sıraevler lojman özelliğini uzun yıllar korur. Günümüze gelene kadar çeşitli kamu kurumlarına ev sahipliği yapar. Restorasyon projesini Net Holding'in yaptığı yapılar günümüzde üst gelir grubunun ofis ve yaşam mekânları-na dönüşmüştür.

Fotoğraf: bilgilibholding.com

İkinci kat planı⁴

Tayyare (Harikzedegan) Apartmanı⁵

Yapım yılı: 1922

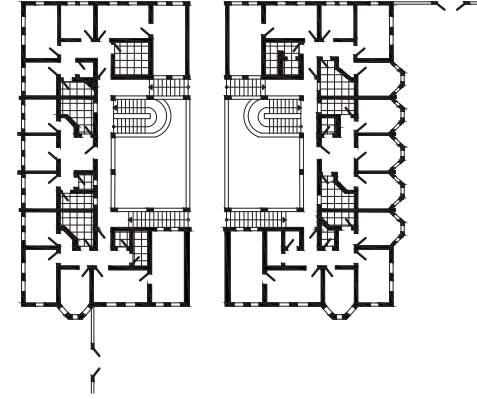
Mimarı: Mimar Kemaleddin Bey

Yeri: Laleli

Tayyare Apartmanı, 1918'de Cibali, Fatih, Altımermer bölgelerini yok eden büyük yangında evlerini ve ailelerini yitirenlerin barınması amacıyla yapılır. Yapının ilk olarak Harikzedegan (yangından zarar görmüş kişi) olarak adlandırılma sebebi budur. Hem apartman hem toplu konut niteliğindeki yapı Türkiye'deki ilk toplu konut uygulamalardandır. Ayrıca yapı, İstanbul'da betonarme iskelet sistemiyle inşa edilen ilk yapı gruplarındandır. Tayyare Apartmanı, Erken Cumhuriyet Dönemi'nde gelir sağlamak amacıyla Türk Hava Kurumu'na devredilir. 1980'li yıllarda otele dönüştürülen apartman hâlâ kullanılıyor.

Fotoğraf: SALT Araştırma

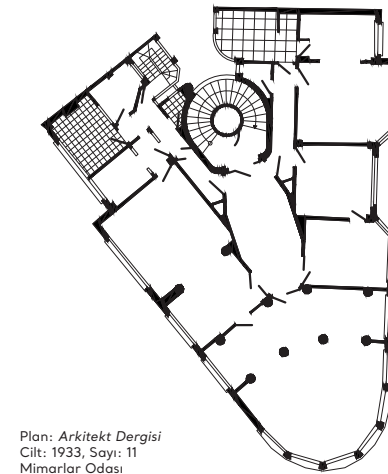
Ceylan Apartmanı

Yapım yılı: 1932

Mimarı: Sedad Hakkı Eldem

Yeri: Talimhane

Ceylan Apartmanı Taksim Gezi Parkı'nın karşısındaki yapı adasının köşesinde yer alır. Her katta birer daire bulunan altı katlı yapı üçgen bir parsel üzerinde konumlanır. Eldem'in henüz 24 yaşındayken tasarladığı ilk büyük yapısı olma özelliğini de taşıyan apartman günümüzde hâlâ konut olarak kullanılıyor.

Plan: Arkitekt Dergisi
Cilt: 1933, Sayı: 11
Mimarlar Odası

Fotoğraf: Arkitekt Dergisi, Cilt: 1933, Sayı: 11
Mimarlar Odası

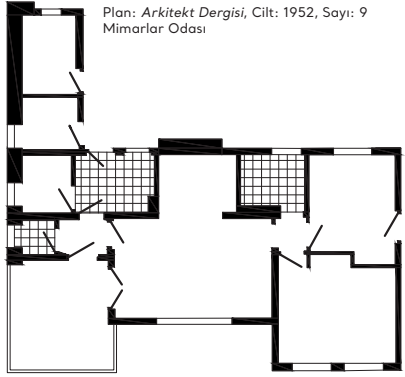

Şenesenevler Yapı Kooperatifi⁶

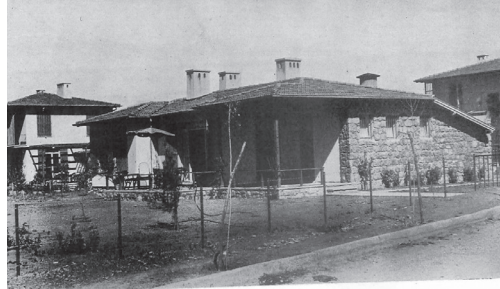
Yapım yılı: 1950

Mimarı: Feridun Akozan, Ahsen Yapaner ve Halit Femir
Yeri: Bostancı

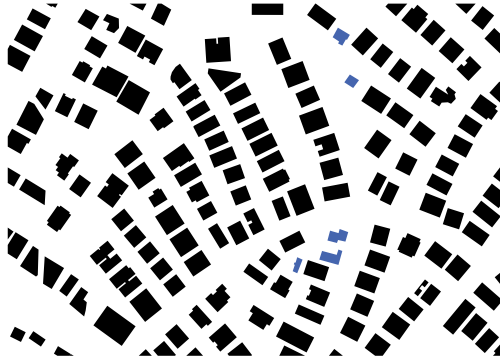
"Banka Evleri" olarak da bilinen Şenesenevler Ziraat Bankası Evleri beş ayrı plan tipinde 55 konut biriminden oluşur. Konut grubu tek ve iki katlı evlerden meydana gelir. Yerleşim tasarlanırken oluşturulan 22 plan tipi kullanıcılara sunulur ve onların talepleri doğrultusunda beş plan tipine karar verilir. Yerleşimde sosyal merkez, çocuk parkı gibi kentsel donatılar ve ticari birimler de düşünülür. 1946 yılında kurulan Şenesenevler Yapı Kooperatifi, 1980 sonrası sayıca dramatik bir artış yaşayan kooperatiflerin ve kooperatif birliklerinin erken dönem örneklerindendir.

Plan: Arkitekt Dergisi, Cilt: 1952, Sayı: 9
Mimarlar Odası

Fotoğraf: Arkitekt Dergisi, Cilt: 1952, Sayı: 9 Mimarlar Odası

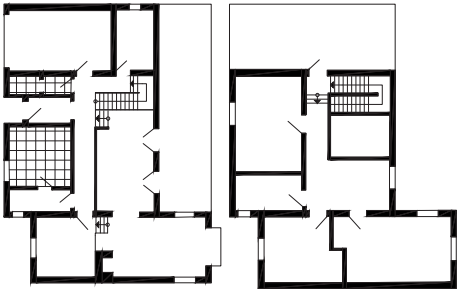

Levent Evleri

Yapım yılı: 1950

Mimarı: Kemal Ahmet Arû, Rebii Gorbon
Yeri: Levent

Levent Evleri, bağımsız ikiz ve sıraevlerden oluşan 391 konut, zemin katta ticari birimler, bir sinema salonu ve ortak kullanım alanından oluşur. Yerleşim, dünyanın çeşitli yerlerinde inşa edilmiş benzer bahçeli ev grupları örnekleri incelenerek Emlak Kredi Bankası'nın toplu konut projesi çerçevesinde tasarlanmıştır. 1946 yılında sermayesi, görev ve yetkileri genişletilen Emlak Kredi Bankası 80'li yıllara kadar genellikle dar gelirli- lere yönelik olmayan yarım milyona yakın konut yapımına destek olur.⁷ Kentin merkezi iş alanlarının kuzeye kayması, yol üstü parsellere gökdelen hakkı verilmesi, ikinci boğaz köprüsü bağlantısının Levent'ten geçirilmesi gibi gelişmeler konut olarak kullanılan binaların lokanta, bar ve işyerlerine dönüşmesini getirmiştir.⁸

Kat planları⁹

Fotoğraf: Levent Başarılmış Bir "Cumhuriyet Projesi" Sergi Broşürü

Dağ Evleri

Yapım yılı: 1950'ler

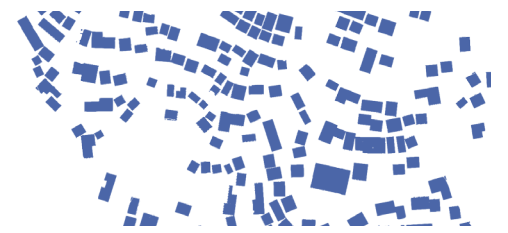
Mimarı: Mahalle sakinleri

Yeri: Kazım Karabekir Paşa Mahallesi (Dağ Evleri)

Tarım sektöründe yaşanan makineleşmeyle birlikte emekçi kesimin kırdan kopuşu ve kentlerdeki sanayileşme nedeniyle kırdan kente göç, 1950'li yıllarda büyük bir hızla artar. Sarıyer, Büyükdere sırtlarındaki Kazım Karabekir Paşa gecekondu mahallesi, bu dönemde kırdan kente göç edenlerin kurduğu gecekondu mahallelerinden biridir. İlk kurulduğu zamanlarda yolu, suyu olmayan, kentsel hizmetlerin ulaşmadığı yaşam koşulları sebebiyle "Dağ Evleri" adıyla bilinir. Mahalle çevresinde 50'li yıllarda Tekel Kibrit Fabrikası, Çaykur Paketleme Fabrikası gibi çok sayıda fabrika vardır. Çoğu mahalle sakininin çalıştığı bu fabrikalardan günümüzde yalnızca Çaykur Paketleme Fabrikası faaliyetini sürdürüyor. Mahalle sakinlerinin bahçesini, çeşmesini birlikte yaptığı, duvarlarını beraber ördüğü Dağ Evleri'nin, yaşayanların özne olarak ürettiği mekânlar ve mekânsal kullanım pratikleri vardır. Mahalle sakinleri yerleşim yerlerinin hukuki güvenceye kavuşturulması için, kendilerini yok sayan kentsel dönüşüm uygulamalarına karşı hak arama mücadelelerini kurdıkları mahalle dernekleri ve kooperatifleri aracılığıyla sürdürüyor.

Fotoğraf: M. Cevahir Akbaş

Ataköy Yerleşkesi¹⁰

Yapım yılı: 1961

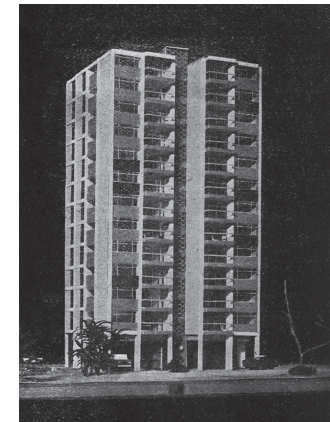
Mimarı: Luigi Piccinato

Yeri: Ataköy

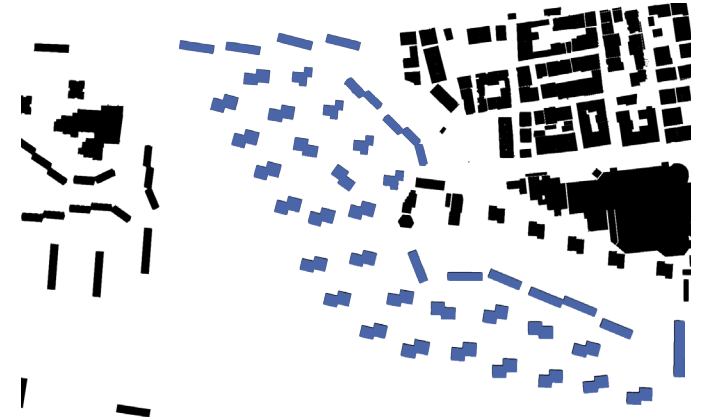
Ataköy Yerleşkesi, Henri Prost'un İstanbul'un 1937 Master Planı'nda çeperde yer ayırdığı konut bölgesinde yapılır. 11 etap olarak planlanıp 50 yıllık süreçte tamamlanır. Döneminde kent çeperinde kalan yapı, zamanla büyüyüp gelişir ve kentle bütünleşir.

Plan: Arkitekt Dergisi, Cilt: 1958, Sayı: 2
Mimarlar Odası

Fotoğraf: Arkitekt Dergisi, Cilt: 1958, Sayı: 2
Mimarlar Odası

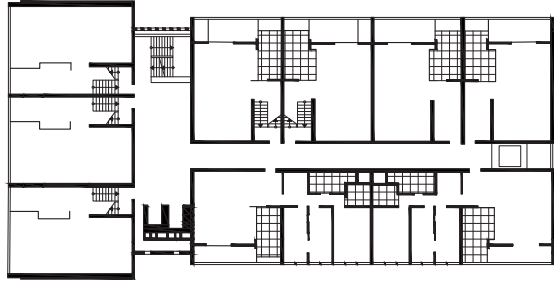
Hukukçular Sitesi¹¹

Yapım yılı: 1964

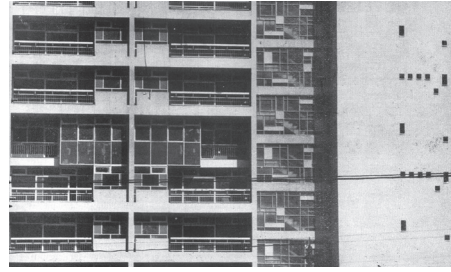
Mimarı: Haluk Baysal, Melih Birsal

Yeri: Mecidiyeköy

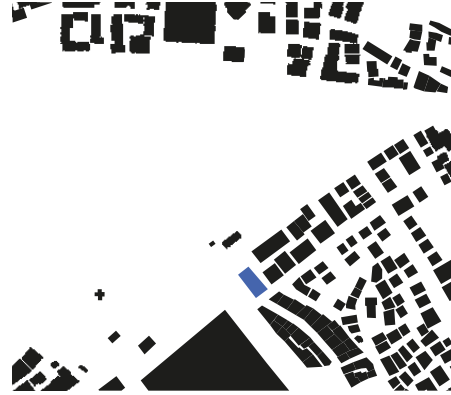
Hukukçular Sitesi dönemi için yeni bir yapı üretim modeli olan kooperatifçiliğin özgün ve cesur bir örneği olarak gösterilir. Yapının Le Corbusier'nin unité d'habitation'larıyla [konut üniteleri] dolaylı bir benzerlik gösterdiği ifade edilir. Zemin katındaki özgün tasarımı ve kamusalılığı, kentle zengin bir ilişki kurmasını sağlar. Farklı büyüklük ve çözümlerde tasarlanan daire planları olan yapının zemin katındaki dükkânların gelirlerinin yapı gideri olarak kullanılması önerilir; tasarım en baştan kendine yetebilen, bütüncül bir sistem olarak ele alınır. Günümüzde hâlâ işlevini sürdürüyor.

Plan: Arkitekt Dergisi, Cilt: 1970, Sayı: 4 Mimarlar Odası

Fotoğraf: Arkitekt Dergisi, Cilt: 1970, Sayı: 4 Mimarlar Odası

Tozkoparan Konutları¹²

Yapım yılı: 1966

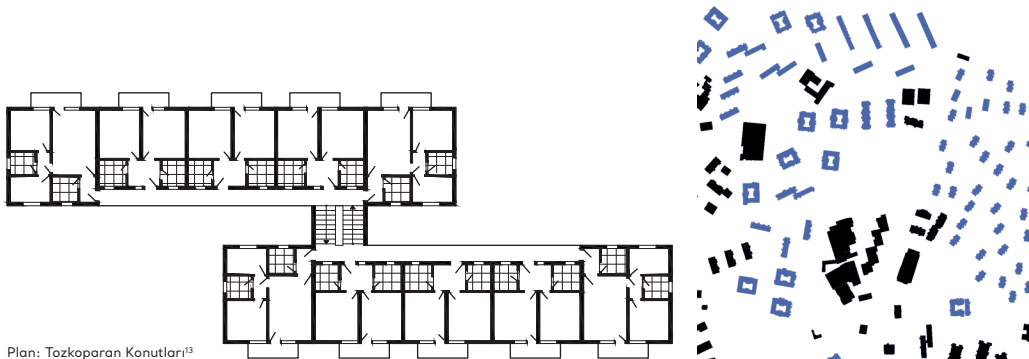
Mimarı: Bilinmiyor

Yeri: Güngören

Tozkoparan Konutları, 1966 yılında yürürlüğe giren Gecekondu Kanunu ile Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'na hayata geçirilen, İstanbul'un ilk Gecekondu Önleme Bölgesi'dir. 6000 birim yapılması planlanan yerleşim yerinde, 1977 yılında 2914 birim tamamlanabilmiştir. Yerleşimde konut yapılarının yanı sıra çarşı alanları ve eğitim yapıları da mevcuttur. Konutlar çevre düzenlemesi ve yeşil alanları tamamlanmadan kullanıcısına teslim edilir. Bu nedenle ortak alanlar yıllar içinde kullanıcının müdahalesiyle biçimlenir. Mahalle, 2008 yılında riskli alan ve Güngören Belediyesi ile TOKİ arasında imzalanan ön protokol ile kentsel dönüşüm alanı ilan edilir. Tozkoparan sakinleri 2009 yılında Tozkoparan Derneği'ni (Toz-Der) kurar. Günümüzde dönüşüm bölgesinde yer aldığı için bir yetki karmaşası mevcuttur.

Fotoğraf: Şebnem Şoher, mimarlıkdergisi

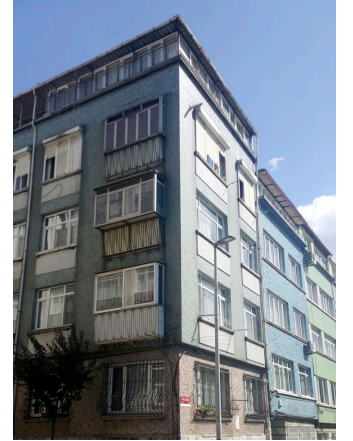
Plan: Tozkoparan Konutları¹³

1960'ların yap-sat bina örnekleri

1960'larda yap-sat konut üretim modelinin ağırlık kazanmasıyla birlikte arsa büyüklüklerine göre birkaç plan tipi etrafında şekillenen, yapım sistemi betonarme iskelet ve tuğla örgü olan, benzer cephe özellikleri gösteren yap-sat apartmanları ortaya çıkar. Bu dönemin apartmanlarında cephe kaplaması olarak hem cepheyi süslemek hem de yalıtım sağlamak amacıyla kullanılan mozaikler ön plana çıkar. Günümüzde bu dönem apartman örneklerini Kadıköy ve Kurtuluş bölgelerinde görmek mümkün.

Fotoğraf: Selin Yazıcı

Sarı Konaklar Sitesi

Yapım yılı: 1993

Mimarı: Mutlu Çilingiroğlu,

Adnan Kazmaoğlu

Yeri: Akatlar

Sarı Konaklar Sitesi imar planındaki ızgara dokudan farklı olarak, belirgin, yönlendirici bir yay formu kurgusuyla kimliği olan bir kentsel mekân elde etmeyi amaçlar. Yerleşimin, binalar arasında yeşil alanların, çocuk bahçelerinin, spor alanlarının ve çevre düzenleme öğelerinin yer aldığı bir kurgusu vardır. Site çoğunlukla dışa kapalı, kentin kalanından fiziksel sınırlarla ayrılmış, kendi sınıfından insanlarla homojen bir çevrede yaşama isteğine cevap veren, 1990'lı yıllarla birlikte artan konut sunum biçimlerinden "güvenlikli siteler" in erken dönem örneklerindendir.

Fotoğraf: Adnan Kazmaoğlu Mimarlık Araştırma Merkezi

Plan: Sarı Konaklar Sitesi¹⁴

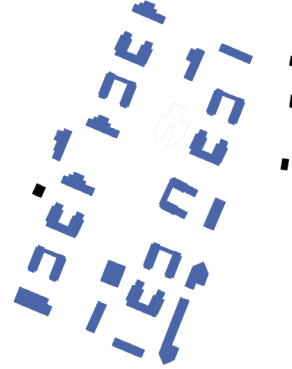
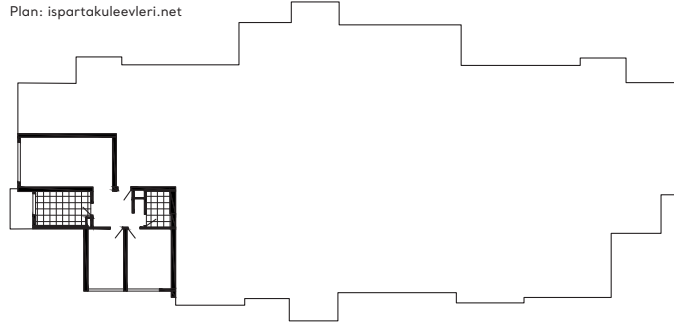
Bahçeşehir, Ispartakule Evleri¹⁵
Yapım yılı: 1994-2000'ler
Mimarı: Emlak Konut (Yatırımcısı)
Yeri: Bahçeşehir

1990'lı yıllarla birlikte büyük sermaye gruplarının konut üretimine yönelmesiyle ortaya çıkan konut sunum biçimlerinden biri, Bahçeşehir'deki gibi büyük ölçekli toplu konut projeleridir. Emlak Bankası'nın projesi olan Bahçeşehir, 15.000 konutluk bir uydukent olarak planlanır. 1994 yılında başlayan ilk yerleşimde kişi başına düşen yeşil alan miktarı 12 metrekare olarak tasarlanır. Projede yeşil alan ve sosyal donatılar bir gölet çevresinde geliştirilir. Daha çok üst gelir grubuna yönelik tasarlanan uydukent yerleşiminin çeşitli uluslararası ödülleri vardır. Etaplar hâlinde ilerleyen projeler devam ediyor. Yerleşim çeşitli konut gelişme alanlarını çevresinde toplar. Emlak Konut Ispartakule Evleri konut projesi de bu alanlardan biridir.

Fotoğraf: emlakkonut.com.tr

Plan: ispartakuleevleri.net

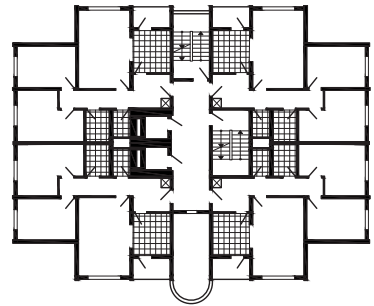

TOKİ Bezirganbahçe¹⁶
Yapım yılı: 2007
Mimarı: TOKİ (Yatırımcısı)
Yeri: Halkalı

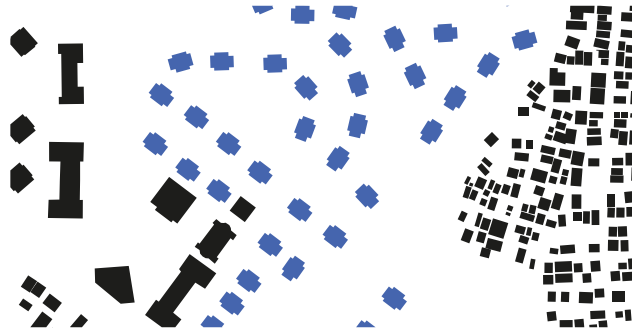
Bezirganbahçe toplu konutlarını, 2004 yılından itibaren görev ve yetki alanı giderek artırılan ve konut piyasasında güçlü bir aktöre dönüşen TOKİ inşa eder. Aynı plan tipolojisinin tekrar ettiği 11 katlı 49 nokta blok-tan oluşan projede toplam 2695 konut vardır. 80'lerden itibaren Doğu ve Güneydoğu illerinden zorunlu göçle gelip Ayazma'ya yerleşen, yaşadıkları yerin arazi değerinin yükselmesiyle 2004'te yerinden edilen vatandaşlar Bezirganbahçe TOKİ Konutları'nda iskân edilir. 2004'te Tepeüstü ile birlikte kentsel dönüşüm alanı ilan edilen Ayazma'da hak sahibi kabul edilen vatandaşlar borçlandırılarak Bezirganbahçe'ye taşınırken Ayazma'da ise Ağaoğlu'nun My World Europe konut projesi yükselir. Site hayatının sunduğu sınırlı kamusal alan buraya yerleştirilen topluluğun kültürel pratiklerini devam ettirmesine olanak tanımaz, topluluğun dayanışma ve sosyal ağlarını kaybetmesine sebep olur.

Fotoğraf: bezirganbahcekonutlari.com

Plan: TOKİ Bezirganbahçe

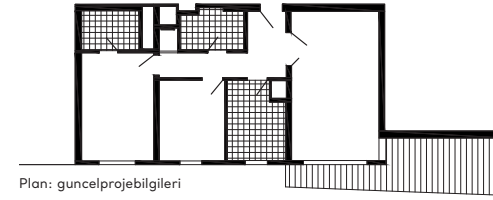

Ağaoğlu My World Europe
Yapım yılı: 2013
Mimarı: Ağaoğlu (Yatırımcısı)
Yeri: Ayazma

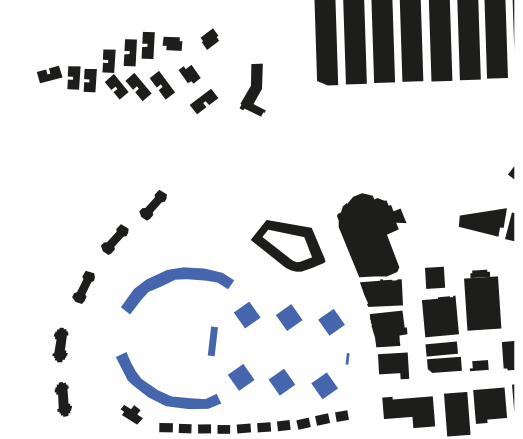
My World Europe konut projesi TOKİ, Emlak Konut ve Ağaoğlu ortaklığında, kamu-özel işbirliğiyle yapılır. Projenin yapıldığı arazinin ulaşım bağlantıları ve Olimpiyat Stadyumu'na olan yakınlığı, zamanla arazi değerinin artmasına neden olur. Öncesinde kentsel dönüşüm kapsamında evleri yıkılan Ayazmalıların yaşadığı, 200 dönümlük arazide yükselen konut projesinde çeşitli büyüklükte daireler, ikiz villalar, süpermarket, mağaza, kafe ve restoranların yanı sıra spor kulübü, SPA, golf kulübü, kreş, açık spor sahaları, yüzme havuzları gibi sosyal donatılar bulunuyor.

Fotoğraf: emlakkonut.com.tr

Plan: guncelprojebilgileri

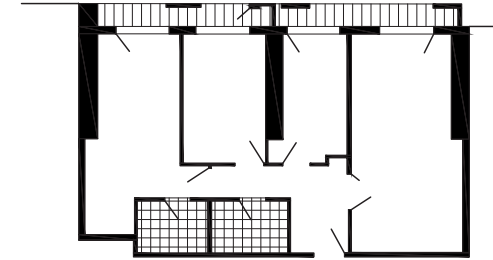

ViaPort Venezia
Yapım yılı: 2015
Mimarı: Bayraktar & Gürsoy (Yatırımcısı)
Yeri: Gaziosmanpaşa

ViaPort Venezia, Venedik temasıyla inşa edilir. Su kanallarında gondollarla gezinti yapılması hedeflenen, Venedik simülasyonunun bir reklam stratejisi olarak kullanıldığı projede, beş blokta toplam 2200 adet konut, ofis ve alışveriş merkezi yer alır. Güvenlikli sitede açık ve kapalı yüzme havuzları, fitness salonu, buhar odası, sauna, oyun sahaları, çocuk parkları bulunur. Çoğu mega projede olduğu gibi ViaPort Venezia da hemen yanında yer alan Cumhuriyet Mahallesi üzerindeki dönüşüm baskısını artırır. Mahalledeki kimi alanlar 2013 yılında riskli alan ilan edilir. Günümüzde, AVM kısmı boşça olan yerleşim alanında, kanallar susuz, gondollar atıl durumdadır.

Fotoğraf: Sneha Malani, beyond.istanbul

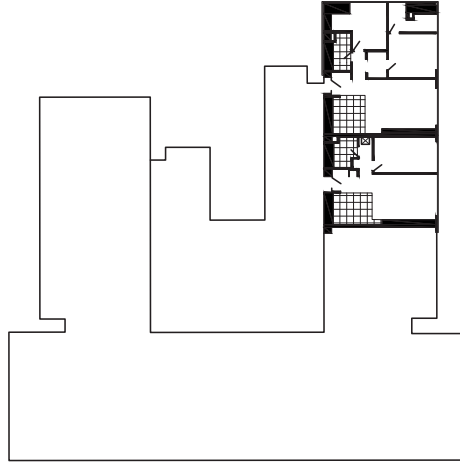

Plan: kiptaş.istanbul

Torun Center¹⁸
Yapım yılı: 2016
Mimarı: Emre Arolat Architects
Yeri: Mecidiyeköy

Torun Center, 2000'li yılların konut üretim biçimlerinden biri olan ulusal ve uluslararası yatırımcıların büyük ölçekli gayrimenkul yatırım projelerinin bir örneğidir. Gökdelen rezidans, tarihi Likör Fabrikası ve deprem toplanma alanı olarak kullanılması öngörülen Ali Sami Yen Stadyumu arsası üzerinde yer alır. Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi'nin üzerinde Torun Center gökdelenleri yükselen Ali Sami Yen Stadyumu arazisine ilişkin açtığı davalar projeyi durduramaz. Karma yapı projesinde, 160 metre yüksekliğinde olan iki konut kulesi 42 kat, ofis kulesi ise 36 kat olarak inşa edilir. Rezidans, ofis, sinema salonu ve bir sahnenin bulunduğu proje 2014 yılında, projenin inşaatında meydana gelen iş cinayetleriyle gündeme gelir.

Plan: toruncenter.com

Fotoğraf: toruncenter.com

2000'ler tekil apartman örnekleri

1980 sonrası ithal malzemenin yaygınlaşması sonucunda inşaat malzemeleri çeşitlilik kazanır. Bu malzemelerin Türkiye'de de üretilebilmesiyle, postmodern akımın beslendiği eklektik cephe anlayışı yaygınlaşır. Bu dönemde prekast cephe kaplamasının cephe süslemesi olarak çeşitli formlarda kullanıldığı görülür. İmar planları ve yönetmeliklerin gereklerini yerine getirerek kullanıcıya maksimum konut alanı sağlamak gayesiyle oluşturulan konut birimlerinde görülen boydan doğrama ve Fransız balkon dönemin apartmanlarının bir diğer karakteristik özelliğidir.

Fotoğraf: Selin Yazıcı

- 1- Geçkili, P. (2018). Mekânsal aidiyet ve yabancılaştırma bağlamında Zeyrek konut çevresinin irdelenmesi. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimari Tasarım Programı.
- 2- Bachman, M. ve Tanman, M. (2008). *Ahşap İstanbul: Konut Mimarısından Örnekler*. İstanbul Araştırmaları Enstitüsü.
- 3- Akpınar, İ. ve Uz, F. (2016). *Geç Olmadan Eve Dön Konutun Serüveni Üzerine Bir Sergi*. VitrA Çağdaş Mimarlık Dizisi.
- 4- Çerçi, C. (2010). Kentsel yenileme çalışmalarında plan ve proje ilişkisi, Beşiktaş Akaretler örneği. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Kentsel Koruma ve Yenileme Programı.
- 5- Görgülü, T. (2016). Apartman tipolojisinde geçmişten bugüne; kira apartmanlarından "Rezidans'a" geçiş. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, 14. dx.doi.org/10.22520/tubked.2016.0007
- 6- Özorhon, G. (2009). 1950-60 dönemi İstanbul konut mimarlığının 21. yy. konutu çerçevesinde değerlendirilmesi. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimari Tasarım Programı.
- 7- Çoban, A. (2012). Cumhuriyet'in ilanından günümüze konut politikası. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 67(3), s. 75-108.
- 8- Karabey, H., Özyayın, G., Erbaş, E., Erbey D., Enişci, B. ve Südüak, U. (2012). Kemal Ahmet Aru ve Levent Başarlımı Bir "Cumhuriyet Projesi". Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- 9- Özorhon, G., A.g.e.

- 10- Akpınar, İ. ve Uz, F., A.g.e.
- 11- A.g.e.
- 12- Şoher, Ş. ve Akpınar, İ. (2019). Sosyal konutun değişen anlamları: Tozkoparan. *Mimarlık*, 405. mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=419&RecID=4625
- 13- Tunca, Y. (2019). Tozkoparan sosyal konutlarının modern mimarlık bağlamında korunması. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi, Rölöve Restorasyon Programı.
- 14- Candaş, E. (2007). İstanbul'da dışa kapalı konut sitelerinin tasarımında güvenlik konusunun irdelenmesi. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimari Tasarım Programı.
- 15- Görgülü, T., A.g.e.
- 16- Boysal, C. (2013). Ayazma'nın Kürt nüfusunun medenileştirilmesi: Ayazma/Tepeüstü Kentsel Dönüşüm Projesi-Küçükçekmece. *Planlama*, 23(2), 83-94. doi: 10.5505/planlama.2013.88597
- 17- Kutsal, S. (2012). Türkiye'de dar gelirli konut sorunu bağlamında sosyal konuta bakış: İstanbul Bezirganbahçe örneğinde irdelenmesi. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimari Tasarım Programı.
- 18- Yılmaz, E. (2014). Torun Center: Bir kent suçu örneği. *Arkitera*. arkitera.com/haber/torun-center-bir-kent-sucu-ornegi/

Bakım Ekolojisi Olarak Konut ve Mahalle

Yaşar Adnan Adanalı

Mekanda Adalet Derneği (MAD) kurulduğu günden itibaren İstanbul, İzmir, Kocaeli, Diyarbakır ve Mersin gibi kentlerde kentsel dönüşüm baskısı altındaki ve hukuki güvence sorunu yaşayan mahallelerde, yerel derneklerle işbirliği içinde saha çalışmalarında bulundu. Bu çalışmalar kapsamında onlarca mahallede, o yerlerde görülen sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamının önündeki engelleri ve yaşama-ya elverişli konut hakkı için verilen mücadeleleri "savunucu yürüyüş" (*advocacy walk*) metodolojisiyle kayıt altına almakta ve bu mücadelelerin görünürlüklerini artırmak için dayanışma gösterir. Bu yürüyüşlerde doğrudan sahadan da öğrenme imkânı buluyor. Bir mekânsal ölçek olarak mahalleyi ve onun korunmak istenen niteliklerini video belgesel ve fotoğraflar ile kayıt altına aldık.

Özellikle geceköndü geçmişi olan, sakinlerinin mahallenin fiziki yapısı ve sosyal

yaşantısının inşasında aktif rol aldığı, insan ölçeğinde gelişmiş mahalleler her ne kadar bugün büyük mekânsal ve toplumsal dönüşümler yaşıyor olsa da, halen "bakım" merkezinde geliştirdikleri ilişkileri bir düzeye kadar sürdürmekte. İronik bir şekilde üzerinde kurulu oldukları kent toprağının spekülasyon değeri için "riskli" alan ilan edilen bu yerlerden, bugünün sıfırdan inşa edilen konut alanlarının öğreneceği çok şey var. Aslında bu mahalleler, kentlerin karşı karşıya olduğu risklere karşı birçok olumlu toplumsal ve mekânsal nitelikler barındırır.

Bahsi geçen mahallelerin çoğunluğu kentin geri kalanıyla entegre olmuş olsa da, halen fiziki altyapı sorunları devam eden yerlerde bu eksikliklerin, komşular arasında kurulan dayanışma ağları ve mahalle dernekleri gibi mahalli örgütlenmeleri içeren güçlü bir sosyal altyapıyla telafi edildiği dikkat çeker. Konutun kendisi,

genişlediği sokak/mahalle ölçekleri içindeki canlılara "yaşam alanı" sunan bir bütünü oluşturur. Burada yaşayan (1) farklı yaş, kapasite ve yapabilirlik seviyelerindeki bireylerin ve komşuların birbirleriyle, (2) bu yaşam alanını paylaştıkları diğer canlılarla ve (3) ev gibi "yapılı" ve ağaç, dere, bostan gibi "doğal" addedilen çevreler arasında kurulan bakım merkezli ilişkilerin bütünü "bakım ekolojisi" olarak kavramsal-laştırabiliriz. Konut ve mahalleyi "bakım ekolojisi" çerçevesinde ele aldığımızda iklim krizi, salgınlar ve ekonomik çöküş gibi, beklenmedik olay, baskı ve krizler karşısında daha dirençli sistemler kurmamız da mümkün olabilir.

MAD'ın saha gezilerinde Bekir Dindar ve M. Cevahir Akbaş'ın çektiği fotoğraflar mahallelerdeki güçlü sosyal altyapıyı ve bakım merkezli ilişkileri düşünmemize vesile oluyor.

Hacıhüsrev Mahallesi.
Fotoğraf: Bekir Dindar

Karayolları Mahallesi. Fotoğraf: M. Cevahir Akbaş

Pınar Mahallesi. Fotoğraf: Bekir Dindar

Mevlana Mahallesi. Fotoğraf: M. Cevahir Akbaş

İcadiye Mahallesi. Fotoğraf: M. Cevahir Akbaş

Reşitpaşa Mahallesi. Fotoğraf: Bekir Dindar

Karayolları Mahallesi. Fotoğraf: Bekir Dindar

Hacıhüsrev Mahallesi. Fotoğraf: Bekir Dindar

Mülksüzleştirme Ne Mene Bir Şey!

Murat Germen

Fotoğraflar: Murat Germen

Mülksüzleştirme kentsel dönüşüm, soyulaştırma, aşırı kentleşme, rant odaklı emlak geliştirme süreçlerinde sıklıkla gündeme gelen bir kavram. Genel tanımını ve benim kişisel yaklaşımımı anlatıp hangi bağlamlarda kullandığımı netleştirmek isterim. Genel olarak bakarsak, toplumu oluşturan bireylerin kentleşme ve arazi kullanımı süreçlerine dahil edilmesi şeklinde tanımlanabilir. Kamunun, yani hepimizin ortak malı olan fabrikalar ve limanlar gibi kamu yapılarının, kültürel miras bileşenlerinin, doğanın bize bahsettiği dağların, ovaların, vadilerin, ormanların, ırmakların, su havzalarının, yeraltı sularının, göllerin, koyların, sahillerin "özelleştirme" veya 29, 39, 49 yıl gibi

uzun vadelerle kiralama yoluyla sermaye gruplarına gümüş tepside sunulması da büyük ölçekli mülksüzleştirme sınıfına giriyor.

Daha küçük ölçekte bakarsak, sahip olduğu mülkü başkası yüzünden kaybetmek, yaşadığı sokağından ve anılarının olduğu mahallesinden edilmek, hayatın ve kimliğin temelini oluşturan belleği zorunlu göç yüzünden yitirmek zorunda kalmak olarak da tarif edilebilir. Aslına bakarsanız insanın hayatı boyunca başına gelebilecek en beter şeylerden sayılır çünkü barınma insanın en temel haklarından biri. İnşaat firması iflas ettiği için hiçbir karşılık alamadan evini kaybetmek

olabilecek en kötü vaka olarak karşımıza çıkarken, diğer bir mülksüzleştirme vakası da şöyle seyrediyor: Soylulaştırılacak mahallede evler, iktidarın da istimlak tehditleriyle emlak geliştirmesini yapacak inşaat şirketlerine ehven fiyatlarla satılıyor/sattırılıyor. Burada diğer vakalardaki "kat karşılığı inşaat" sistemi geçerli değil. İnşaat firması tüm araziye "kapattığında" yıkım başlıyor. Yıllar önce oyun oynadığınız sokaklar yok edilip yapı adaları birleştiriliyor ve yüksek katlı yapılaşma projeleri devreye giriyor.

Projeler bittiğinde en ucuz daire bile öyle bir fiyata satılıyor ki daha önce burada yerleşik olup isteyerek ya da mecburen evlerini satmış olanlar yeni projelerden en küçük daireyi bile satın alamaz duruma düşüyorlar. Hâl böyle olunca, bu sefer, özel sermayenin değil de iktidarın emlak geliştiricisi olan TOKİ'nin, İstanbul'un çeperlerinde yaptığı konserve kutusu istifinden hallice yüksek katlı sosyal konut projelerinden bir daire alınabiliyor ancak. Çeperdeki bu ne idüğü belirsiz, belli bir kimliği olmayan, çöle benzeyen yerlerde yaşamayı ise İstanbul'da yaşamak şeklinde nitelendirmek çok zor. Birçok tünel ve ne işe yaradığı belli olmayan 3. Köprü yatırımları sonrasında bir türlü düzelmeyen, hatta zaman geçtikçe kötüleşen trafik yüzünden çeperlerden İstanbul'a gelmek eziyet olacağından birçok insan İstanbul'a gelmeden, İstanbul'u İstanbul yapan

Boğaz'ı ve denizi sıklıkla (ya da hiç) görmeden çeperde kalmayı tercih edebiliyorlar. Sosyal konut projelerinin hemen yakınlarına inşa edilen alışveriş merkezleri de işin içine girince, halk "Ne uğraşacağım bu trafikle!" diyerek merkeze inmeyi erteleyebiliyor. Hâl buyken İstanbul'da yaşamak bir ıstıraba dönüşüyor. İstanbul'un gerçek keyfine varamadan, periferide inşa edilen, endüstrinin yanı başında ve kirlettiği havanın altında yer alan çeper mahallelerinde yaşamak yerine "memleket" diye adlandırılan her neresiyse oraya dönüp daha sağlıklı, daha küçük ama görece bağımsız bir hayat yaşamak daha doğru gibi görünüyor.

Şüphesiz ki harekette bereket vardır, ama yine de insanın, özellikle de yaş almaya başladıkça yerleşik olma gereksinimi artar; aidiyet kavramı ağır basmaya başlar. Aidiyet sadece maddi boyutu olmayan, hatta manevi boyutu daha fazla önem taşıyan bir kavram. Aidiyeti ise mahalle ölçeğinde komşuluk, arkadaşlık, dayanışma, imce, birlikte hareket etme, birbirine saygı ve güven duyguları geliştirebilme sayesinde edinebilirsiniz. Bir araya gelemeyen, birlikte hareket edemeyen, uzun vadeli borçları dolayısıyla cendereye alınmış, tüketim kültürünün bağımsızlık adıyla sunduğu bireyselliğe gark olmuş insanların olduğu yerleşmelerde mülksüzleştirme daha rahat şekilde yürütülebilir. Dayanışma

ve direniş sergileyebilen mahallelerde ise, direniş aslında kentsel dönüşüme değil rant odaklı emlak geliştirmenin mahalle kültürünü yok etmeye yeltenmesinedir.

İstanbul'da hepimize diretilen megarantsal dönüşüme karşı halk direnişinin en sağlam şekilde yürütüldüğü yerlerden olan Gülen, Gülsuyu ve Esentepe mahallelerinden bahsetmek faydalı olacak.

Bu mahallelerde uyuşturucu ticaretine göz yumulup suçu içeriye enjekte ettikten sonra bu bahane edilerek "temizlik" yapılması ve bölgenin ranta açılması amaç edinilmişti.¹ "Buraları tehlikeli ve bataklık yerler hâline dönüştü, biz soylulaştırmayı bitirdiğimiz zaman buraları güvenli ve prestijli, ayrıcalıklı yerler olacak" vadiyle insanlar ikna edilmeye çalışılacaktı. Ama bu mahallelerin halkı siyasi duruşları nedeniyle pek dişli çıktığı için buna izin vermediler ve henüz soylulaştırma ve mülksüzleştirme baskısına maruz kaldılar. Bu bölgelerdeki yapıların cephe-lerinde bulunan çok sayıda siyasi içerikli duvar yazısı, mahallelilerin kendi imkânlarıyla suçla mücadele ettiğini gösteriyor.

Hayriye Erbaş ve Şevket Ercan'ın 16-17 Nisan 2015 tarihlerinde Eskişehir'de yapılan 1. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi'nde sundukları "Kentsel Dönüşüm, Mülksüzleştirme, Yerinden Edilme

ve Mahalle Mücadelesi: Sarıyer-Derbent Örneği" adlı tebliğdeki önemli bir saptamayı alıntılarım istiyorum:

Kentsel dönüşüm uygulamalarının tüm kararların ortak bir düzlemde karşılıklı istişare usulü ile alındığı bir model üzerinden gerçekleşmesi kent sakinlerinin yaşam mekânları konusunda söz sahibi olmaları anlamını taşımaktadır. Bunun gerçekleşmediği durumda belirli kesimleri kazançlı çıkaran "tepeden inme" bir bakış ile biçimlenen süreç yeni sorunlara neden olacaktır. Mahallelinin sürece katılımının sağlanmaması kararların şeffaflığı ve meşruiyeti konusunda mahalleliler arasında kuşkuya sebep olmaktadır.²

Mülksüzleştirmeyi kısaca halkın sesini kesmek, halkı yalnız bırakarak gücünü azaltmak olarak tanımlamak mümkün.

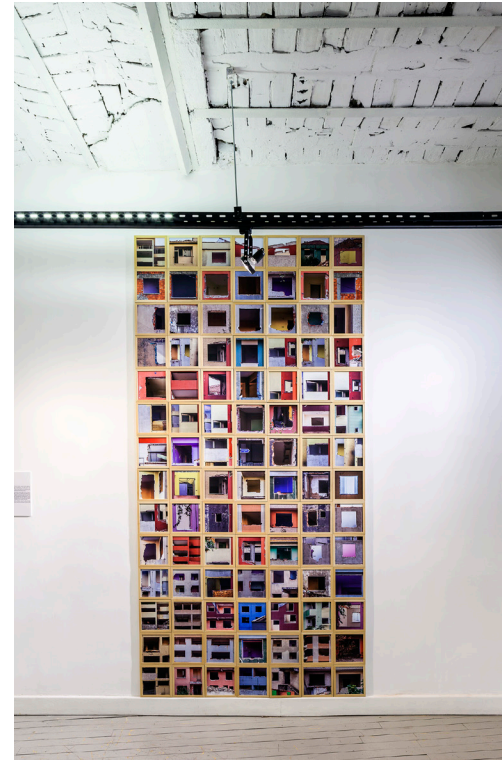

Fikirtepe

Sermaye ile iktidarların işbirliğinden oluşan çok güçlü ve devasa mekanizmaya karşı halk fazla bir şey yapamaz gibi durduğundan çoğunlukla boyun eğme tercih edilebiliyor. Çözüm olarak, ekonomist E. F. Schumacher'ın *Küçük Güzeldir* adlı kitabında önerdiği gibi hevesleri, hırsları, amaçları, heyecanları küçültmek aklıma geliyor. Sermayeye veya iktidarlara muhtaç kalmadan yapılabilecek çok sayıda eylem var. Bunları kırsalda gerçekleştirmek büyük olasılıkla daha kolay görünüyor. Kent büyük bir rant alanı olduğundan her daim sermaye veya iktidarların kontrolünde. Kentsel ölçekte bir projede bağımsız kararlar almak, genel geçer eğilimlerden uzak kalmak, egemen olanların kontrolünde olmadan bir şeyler yapmak neredeyse imkânsız. Büyük para gerektirmeyen girişimlerde bulunmak ve kredi/borç almak zorunda kalmayacağınız gayeler peşinde olmak insanı cendereden kurtarabiliyor çünkü egemenler küçük bütçelerin döndüğü ortamlara müdahil

olmayı tercih etmiyorlar. Küçük hedefler koyarsanız ve bunları aşama aşama, yavaş bir tempoyla, sabırla gerçekleştirseniz bağımsız olarak bir yerlere varmak olası hâle gelebiliyor. Küçük yaşayınca krizlere daha rahat dayanabiliyorsunuz; küçük hedefe varmak daha kolay olduğu için ruhen daha sık tatmin olabiliyor ve bir sonraki küçük hedefe varmak için gerekli motivasyonu sağlayabiliyorsunuz. Küçük yaşayınca büyük konuşmuyorsunuz, susup evrenin yüceliğini idrak edebilir hâle geliyorsunuz. Yani, maddi ve manevi mülklerinizin yükünü fazla ağırlaştırmazsanız, mülksüzleştirmeye maruz bırakılma ihtimaliniz azalıyor.

Mülksüzleştirme sürecine İstanbul'da verilebilecek en iyi örnek büyük olasılıkla Kadıköy'deki Fikirtepe Mahallesi. Kadıköylü olduğum için 2012'den beri çeşitli vesilelerle Fikirtepe'ye gittim ve süreci yakından izledim. Orada ürettiğim belgesel nitelikli fotoğrafları bir esere ilk defa 2013 yılında

dönüştürdüm. 4 Ocak-2 Şubat 2013 tarihlerinde artık kapanmış bir galeri olarak akıllarda kalan ALAN İstanbul'da açılan serginin küratörlüğünü Emre Zeytinoğlu yaptı. Erol Eskici, Melih Görgün, Borga Kantürk, Vahit Tuna ve şahsımın sanatçı olarak katıldığı, Emre Zeytinoğlu'nun *Duvar* dergisinde yayımlanan yazısından yola çıkılarak tasarlanan bu serginin adı *İllerlemenin Kutsallığı ve Zorbalığı* idi.

Mahalleye ilk gidişlerimden birinde mevcut dört-beş katlı binalar yıkılıyordu. Binalar yıkılmadan önce, pencerelerdeki PVC doğramalar sökülerek "çıkmacı" olarak adlandırılan ikinci el inşaat malzemeleri dükkânlarına götürülüyor.³

Bu sayede malzemeler ziyan olmuyor, tekrar kullanılıyor, geridönüşüm yapılmış oluyor. Bu süreçte, pencereler bir süre çerçevesiz boş kalıyor; ben de boş, açık, delik pencereci cepheleri çektim. Ardından, 20x20 cm ebatlarında 98 adet çerçevelenmiş pencere fotoğrafını 14 satır ve 7 kolonluk dikey bir matris olarak bir araya getirerek daha sonra buraya inşa edilecek gökdelenlere gönderme yapan dikey bir foto-yerleştirme yaptım. Bu evler yıkıldıkları ve artık mevcut olmadıkları için, belki bir daha hiç göremeyeceğimiz bir mimari ortaya çıkmış oldu. Yerleştirmenin ortasına denk gelen fotoğrafta bir sokak tabelası var, sokağın adı manidar: Ümit Sokağı. Bina sahipleri bir ümitle yola çıkıyor ama kendilerine istimlak veya satın alma bedeli olarak ödenen meblağlar, burada yeni yapılan binalardan bir daire almaya yetmiyor.

Bildik bir görüntüye geçelim. Fikirtepe'deki yıkıma direndiğini düşünüp de sahibine "Helâl olsun!" dediğimiz; bölgedeki yıkım ve kazı faaliyetleri sonrasında, kendi başına bir tepenin üstündeymişçesine Akropol ya da Babil Kulesi tadında bir manzara yaratan ve haberlere çıkan evi hatırlayacaksınız. Haberlere konu olduğu günün hemen ertesi gün gidip bunu çekmek istedim. Haberi ilk gördüğümüzde evin sahibi yıkıma direniyor sandık,

fakat mahalleliden öğrendiğim kadarıyla, arsa sahibi kendisine sunulandan daha çok para istemiş. Bu para verilince de evin yıkılmasına razı olmuş. Bizim "Helâl olsun, direniyor adam!" algısıyla fazlasıyla romantize ettiğimiz mesele eninde sonunda gitti gene ranta bağlandı!

Yukarıdaki haberi basından öğrenmiştim ama artık mahalleliyle tanıştığım, arkadaş olduğum için haberleri medyadan takip etmek zorunda değilim. Tarihe not düşülmesi gereken herhangi bir gelişme olduğunda doğrudan onlardan haber alıyorum. Basından son öğrendiğim ise "Çadırsal dönüşüm" başlıklı Gülistan Alagöz'ün ürettiği 20.06.2018 tarihinde yayımlanmış bir *Hürriyet* gazetesi haberi idi.⁴

Bu haberde, daha sonra kalıcı olarak dost olduğumuz, beni olan bitenden devamlı haberdar eden, ürettiğim işlere dair beni çok mutlu eden yorumlar yaparak desteğini esirgemeyen, hâl hatır sormayı hiç eksik etmeyen ve Fikirtepe'deki hak arayışlarının lideri olarak görebileceğimiz Engin Akgüzel süreci şöyle anlatıyordu:

Pana Yapı'nın Fikirtepe'de 4 şantiye alanı var. Birinde inşaat bitti ama evlerin üzerinde haciz var. 3'ünde bir yılı aşkın süredir çivi çakılmıyor. Kentsel dönüşümde evini bu firmaya verip mağdur olan 1000 aile var. Yeni ev alan da 600 aile. Aylardır yaptığımız suç duyurusuna cevap alamayınca 8 gün önce bir çadır kurduk, bugün 7 çadır oldu. Her gün bu sayı artıyor. Fikirtepe'de diğer firmalarla birlikte 10 bini aşkın mağdur aile var. Çadır kent bir firmanın değil tüm mağdurların alanı oldu. Yağmura, fırtınaya rağmen bu mücadelemiz sürüyor. Birkaç gündür süren yağmurla tüm eşyalarımız ıslandı, çadırlar zarar gördü. Ama yine de buradayız. Firmayla en son 20 gün önce görüştük, "param yok" dedi. Şimdi telefonlarımız açılmıyor. Mali sorunları olduğunu söyleyen firma yeni şirket alıyor, dizi film sektöründe

işlerine devam ediyor. Biz Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın devreye girmesini ve sorunumuzun çözümünü talep ediyoruz.

Fikirtepelilerin evlerinden mahrum kalma sorunlarına dikkat çekmek üzere tasarladıkları çadır kent eylemi şimdiye kadar gördüğüm en başarılı kamusal alan/dış mekân eylemlerinden biriydi. Çadır kent eylemi, Pana Yapı'nın başlayıp temel atma aşamasında yarım bıraktığı projenin arazisi üzerinde yapıldı. Eyleme katılanlar hak sahipleriydi ve daha önce yaşadıkları, evlerin bulunduğu toprak üzerinde bulunuyorlardı. Kimse onları kendi topraklarından kovmaya cüret edemedi. Şayet benzer bir eylem başka bir kamusal alanı "işgal" ediyor olsaydı, Fikirtepeliler büyük olasılıkla zor kullanılarak derdest edilecek ve şiddete maruz kalacaklardı. Gezi Direnişi'nden bu yana sokaklardaki barışçıl hak arayışlarına nasıl müdahale edildiği ortada. Eylemin, Pana Yapı tarafından mülksüzleştirmenin gerçekleştirildiği arazide, diğer deyişle "suç mahalli"nde düzenlenmesi en doğru karardı.

Mahalleliler mücadelelerini kurumsal bir yapı altında devam ettirebilmek için Fikirtepe Derneği'ni⁵ kurdular. Çadır kent eylemi sonrasında çabalarına başka boyutta bir eylemle devam etmeye karar verdiler. Yeni eylem sosyal medyayı harekete geçirmeye yönelikti. Büyük boyutlarda simsiyah bir ahşap kutu tasarlandı (hatta bu kutu bana Stanley Kubrick'in 2001: A Space Odyssey / 2001: Uzak Yolcu Macerası başlıklı kült bilimkurgu filmindeki siyah yekpare taşı hatırlattı). Kutunun bir yüzüne çocukken çizdiğimiz basit ev şekli kabartma olarak nakşedildi ve eyleme davet edilen katılımcılar ellerine verilen bir adet çiviye çekiçle ev formunun konturlarına çaktılar ve bunu yaparken çekilen fotoğraflar, videolar #lekefikirtepe etiketiyle sosyal medyada paylaşıldı. Burada ne kadar çok katılımcı olursa o kadar çok çivi çakılacak ve evin kontur çizgileri o derece netleşecekti. Ellerinden hukuksuzca alınan evlerine

kavuşmanın mecazi olarak şekil bulmuş hayaliydi bu eylem.

Bu kampanya 2019'da başlamıştı. Mücadeleyi yaratıcı bir şekilde inatla ve yeniliklerle sürdüreceklerini düşündüğüm Fikirtepe Derneği, küresel virüs salgını dolayısıyla 2020'de yeni bir manevra üretemeyecektir herhalde. Bir-iki ay önce çıkan bir haberde Pana Yapı'nın sahiplerinden Raci Şaşmaz'ın şirketlerine haciz geldiği, kendisine ise yakalama kararı çıkarıldığından bahsediliyordu fakat süreç şimdilik pandeminin belirsizliğine takıldı.⁶

Dönüşüm diye sunulan rant hareketiyle insanlar mülksüzleştirilip yerlerinden edildiği zaman; aidiyet, komşuluk, bellek, gelenek, alışkanlıklar, bağlılıklar, ya-digârlar, emanetler gibi bileşenlerden oluşan kültürel miras, diğer deyişle tüm toplumsal birikim beraberinde yok oluyor. Birilerine ait mahalleler daha çok maddi imkânı olan kişilere devredildiğinde, yeni gelenler ister istemez orada daha önce bulunmayan bir kültürü getireceklerdir. Ya da hiçbir kültür getirmeden yüksek

meblağlar vererek dekore ettikleri evlerinde yaşayarak, sokağa fazla çıkmadan ve mahallenin kamusal hayatına katkıda bulunmadan bireysel bir yaşam biçimini toplumdan soyutlanmış hâlde devam ettireceklerdir. Bu tür durumlarda mahallenin kültürel, kolektif değeri yitip sadece finansal emlak değeri ön plana çıkmaya başlayacaktır ve kültürel yelpaze sadece belirli gelir grubundaki insanları kapsayan bir "üyelere özel kulüp" ortamına dönüşecektir.

- 1- Buna benzer bir kirli yöntemin, yani suçlaştırma taktiğinin Rio de Janeiro'da da devlet ile el ele veren yatırımcıların kullandığını, Janice Perlman'ın yazdığı *Favela: Four Decades of Living on the Edge in Rio de Janeiro* [Favela: Rio de Janeiro'nun Kenarında Kırk Yıdır Süren Yaşam] adlı kitabında (Oxford University Press, 2011) okudum. Kentteki kontrolümüz dışında olan dinamiklerle ilgilenenlerin bu kitabı muhakkak okumasını öneririm.
- 2- Erbaş, H., Kızılay, Ş. (2015). Kentsel dönüşüm, mülksüzleştirme, yerinden edilme ve mahalle mücadelesi: Sarıyer-Derbent örneği. *1. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi: Günümüz Kentinde Sorunlar Bildiri Kitabı, Cilt 2* içinde (s. 496-522). Anadolu Üniversitesi.
- 3- Çıkmacılar hakkında detaylı bir okuma için bkz. Ceritoğlu, O. (2019). Çıkmacılar: Enkazdan mal

- kurtarmak. *beyond.istanbul*, (4), s.60-66.
- 4- Alagöz, G. (2018, Haziran 20). Çadırsal dönüşüm. *Hürriyet*. [hurriyet.com.tr/ekonomi/cadirsal-donusum-40872110](https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/cadirsal-donusum-40872110)
- 5- Fikirtepe Derneği hakkında bkz. [facebook.com/fikirtepederneği/](https://www.facebook.com/fikirtepederneği/)
- 6- T24 (2020, 11 Şubat). Raci Şaşmaz kardeşi Necati Şaşmaz'ın şirketine gelen haciz için 'ticari bağımız' yok demişti: Borcu ödedi. <https://t24.com.tr/haber/raci-sasmaz-kardesi-necati-sasmaz-in-sirketine-gelen-haciz-icin-ticari-bagimiz-yok-demisti-borcu-odedi,860378>

Salgın Günlerinde Konutun Anlamı

Bahar Bayhan, Ceren Yartan

Fotoğraf: M. Cevahir Akbaş

Küresel bir sağlık krizi hâline gelen COVID-19 salgınının önlenmesine yönelik alınan en temel tedbir evlere kapanmak oldu. Türkiye’de mart ayında başlayan süreçte kimi zaman zorunlu, kimi zaman gönüllü karantina uygulandı. Ama bu uygulama, toplumun her kesiminde aynı etkiyi yaratmadı. Eve kapanmak bazıları için sağlığını korumak anlamına gelirken, bazıları için ise bambaşka sorunlara işaret ediyor. Tüm bunların arasında konut, bir toplumsal adaletsizlik sembolü olarak öne çıkıyor. Kimlerin eve kapanma "tercihini" yapıp yapmadığını sorgularken, evine kapanabilenler için de evin türlü adaletsizliklerin mekânı hâline geldiğini konuşuyoruz.

Salgın henüz gündemde değilken hazırlıklarına başladığımız Konut Aktivizmi sayısında, bu süreçte daha da görünür olmaya başlayan konutun salgın bağlamında değişen çok boyutlu anlamını kısa yazılarla keşfetmek istiyoruz. Bu bağlamda konut meselesini eviçi şiddet, kuir, evsizlik, evden çalışma, mültecilik, yaşlılık ve çocukluk başlıkları altında, uzun süredir bu alanların nabzını tutan yazarların değerlendirmeleriyle tartışmaya açıyoruz.

Ev Kime Güvenli?

Selime Büyükgöze

Ev hepimiz için farklı anlamlarla dolu ve onunla nasıl bağ kurarsak kuralım temel bir mekân. Kadınlar için evin anlamı sözkonusu olduğunda ise kişisel deneyimlerin ötesinde tarihsel bir anlam dünyası kendini göstermeye başlıyor. Evle, özel alanla, mahremle özdeşleştirilmiş kadınların ev deneyimleri bu nedenle biricik olduğu kadar kolektif de.

Güvenli mekân denildiğinde akla ilk olarak ev gelse de kadınlar için pek öyle olduğu söylenemez. Çünkü kadınlar en çok koca, baba, sevgili gibi yakınları erkeklerce ev içinde şiddete maruz bırakılıyorlar. Bu şiddet sadece dayak biçiminde uygulanmıyor. Hakaret, aşağılama gibi psikolojik şiddet biçimlerinin yanı sıra şu sıralar olumlu olarak andığımız "sosyal izolasyon" kadınlara sık uygulanan şiddet biçimleri arasında. Şiddet uygulayan erkekler, kadınların ailesi, akrabaları ve arkadaşları ile görüşmesini engelleyerek sosyal çevresinden koparmayı, böylelikle destek alabileceği ilişkileri ortadan kaldırarak kadını kontrol altına almayı hedeflerler. Koronavirüs salgını nedeniyle konuşur olduğumuz bu duruma pek çok kadın hayatları boyunca maruz kalıyor, dışarıya adım attıklarında yer yön bulmak gibi gündelik becerilerde dahi güçlük çekebiliyorlar.

Şimdi salgın nedeniyle karşı karşıya kalınan en büyük sorun ise izolasyonun, kadınların şiddetten uzaklaşmak için başvurabilecekleri mekanizmalara erişimlerinin önünü kesmesi.¹ Varolan mekanizmaların kadınların salgın nedeniyle oluşabilecek yeni ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde işlerlik kazanmıyor oluşu. Zaten uygulamasında pek çok sorun olan bu mekanizmaları uygulatmamak için salgın kullanışlı bir bahane hâline geldi.

Evin "kadınlara mahsus" bir diğer anlamı ise bitmek bilmeyen ev işi ve bakımdan

sorumlu görülmeleri. Bu işlerin paylaşıldığı nadir örneklerde dahi işleri organize etmek ve duygusal ihtiyaçları karşılamak yine kadınların üstüne kalıyor. Bir de tabii evin geçiminden sorumlu, güvencesiz işlerde çalıştığı için kazancından olmuş, sosyal yardımlara erişemeyen kadınlar var. Kirayı, faturaları nasıl öderim diye dertlendiği için şiddet uygulayan kocasına karşı uzaklaştırma kararı aldirmaya cesaret edemeyen kadınlar var.

Salgın bir gün bitecek elbet. Salgın ve sosyal izolasyon hikâyelerini anlattığımız bir anıya dönüşecek. Pek çok kadının ise hayatında hiçbir şey değişmeyecek. Zira salgın kadınlar için yeni bir durum yaratmaktan ziyade varolanı pekiştirdi. Zaten ayan beyan ortada olan eşitsizliği katmerledi. Bu nedenle salgın süresince yaşananları anlamaya çalışırken eşitsizliği salgının yaratmadığını görmek ve özel olanın politik olduğunu akılda tutmak çok elzem.

Fotoğraf: Damla Atak

"Evde Kal" Çağrıları ve Kuir Gündem

Cihangir Öz

İçinden geçtiğimiz pandemi sürecinde, "Evde Kal" çağrılarının yoğunlaşması ve bu yoğunlaşmanın zaman zaman yasa-saklar boyutunda kendini hissettirmesi mekânlarla zorunlu deneyimler yaşamamıza neden oluyor. Bir deneyimin zorunluluktan doğması, o deneyimi halihazırda yeterince çekilmez hâle getiriyorken bu deneyimi pandemi ve sağ popülist bir toplumda deneyimlemek her deneyim için ayrı krizlere gebe olsa gerek.

Bahsi geçen sağ popülist toplumda kuir bir deneyime sahip olmanın, na-pandemik günlerdeki zorluğunu az çok birçok kişi biliyor. Ancak sosyal adaletsizliğin ve

nefret odaklı politikaların hüküm sürdüğü bir coğrafyada evlere hapsolmuş olmak bu deneyimi çok daha farklı bir zorlukla ve imkânlarla sınıyor.

İmkânlar, kendi kuir varoluşumda derinleşebilmem, çeşitli içsel yolculuklarla bilinç-kimlik eşleşmesini daha da artırmamdan öteye gitmezken, zorlukların her biri uzun tartışmalara konu olabilecek cinsten. Bu zorlukları ekonomik kaygılar, güvenlik kaygıları, sosyal kaygılar ve kimlik kaygıları gibi dört bohçada toplayabiliriz.

Ekonomik kaygılar, esasen orta-üst sınıflarda yer almayan kuir bir birey için toplumun genelinin yaşadığı ekonomik kaygılarla örtüşüyor görünebilir. Anca bu noktada na-pandemik günlerde de emek piyasasının kuirlere kapalı ya da nadir bulunan pandacı² alanlarda açık olduğu

gerçeğini hatırlamakta fayda var. Açık kimlikli kuir ve/veya LGBTİ+ bireylerin halihazırda yaşadıkları ekonomik problemler, şanslı küçük bir azınlık dışında, kendini çok daha sert bir biçimde hissettiriyor. Kiraların ödenemeyişi, özel alana sahip olamama kaygısı, konforlu ve güvenli alan yitimi gibi gerçeklerle yüzleşen kuir bireyler, eğer na-pandemik günlerde bu imkâna sahip değillerse de ayrıca eviçi şiddet ve gizli kimliklenme problemleriyle karşı karşıya kalabiliyor. Ekonomik kaygıların sağlık kaygılarıyla birleşmesi sonucu, pandemiye karşı en temel insani ihtiyaçlarını karşılayamamakla karşı karşıya kalan kuir bireyler, aynı zamanda şiddetli bir varoluş sancısı ve gelecek endişesiyle de yüzleşmek zorunda kalıyor.

Kendi deneyimimden hareketle yaptığım bu tespitleri genellebiliyor oluşumu sağlayan şey ise, birçok kuirle ortaklaşan deneyimlere sahip olduğumu görmemden ileri geliyor. Bu ortaklıklardan birisi de hiç şüphe yok ki güvenlik kaygıları. Sağ popülist bir iktidarla yıllardır yönetilen ve kendi partizan kitlesini de bu biçimde mobilize eden egemen anlayış, evlere kapanmış kuir bireyler açısından ciddi bir güvenlik endişesi yaratıyor. Bu endişe, son günlerde artan nefret söylemleriyle daha da zirveye çıkarak, bilinen adreslerde can güvenliği endişesi yaşamaya ve yaşanan yerlerin tehdit altında olduğu psikolojisini doğuruyor. Ayrıca sağlık hakkına erişim de ayrımcılıkla karşı karşıya kalma ve salgının yarattığı güvenli alan kaybı duygusu, kuir bireyler açısından konutları birer cezaevi deneyimine dönüştürüyor.

Sosyal kaygılar ve sosyal adaletsizlikle sınıranak pandemi günlerine giren kuir bireyler, aynı zamanda yaşadıkları evlerde çoğu zaman yalnızlıkla ve dar güvenli sosyal çevreyi yitirme korkusuyla mücadele etmek zorunda kalıyor. Na-pandemik günlerde de özel alanı olamayan, aile evinde kalan ya da yurtlarda yaşamak zorunda kalan kuirler, pandemi günlerinde bu krizi daha da derin yaşayarak hem

Fotoğraf: Bekir Dindar

yalnızlığa hem de fobik şiddete maruz kalma endişesiyle günlerini geçiriyor.

Tüm bu kaygılarla beraber pandeminin geçmesini bekleyen ve pandemi sonrası toplumu öngöremeyerek gittikçe artan anksiyeteye ve belirsizliklere sürüklenen kuirler, bu süreçte ve sonrasında kimliklerini açık deneyimlemek ya da kimliklerine saygı beklemek gibi en temel hakları kaybetme riskiyle karşı karşıya. Bu riski düşünerek evlere kapalı kalan ve yukarıda sayılagelen kaygıları da aynı anda deneyimlemek zorunda kalan kuirler, kendilerini gerçekleştirme yolculuklarında çok ciddi sorunlar yaşıyor.

Evsizlik

Oktay Çetinkaya

Sokakta yaşayan insanların bu salgına yaklaşımı, ekonomik kazanımları olan ve düzenli bir yaşam tarzı olan insanlardan farklı, öncelikle bunu bilmemiz gerek. Kaybedecek şeyiniz ne kadar çoksa o kadar çok panik yapıyorsunuz doğal olarak. Bu gerçeklikle birlikte, salgının sokaklarda yaşayan insanların hayatını bizimkilerden daha az etkilediğini söylemek zor. Çünkü sokakta yaşayan insanlar geçimlerini sağlamak için diğer insanlara muhtaçtır. Nasıl muhtaçtır? Sokaklarda yaşayan iki grup insan vardır: Birinci grup neredeyse tamamen dilencilik yaparak ve başkalarının yardımlarıyla yaşamaya çalışanlar. İkinci grup ise çöplerden topladıkları geridönüşüm atıklarını ve diğer kullanılabilir eşyaları satarak geçimini sağlayanlar. Evde kalma çabısından ve sokağa çıkma yasağından

sonra sokaklarda yaşayan insanlar da doğal olarak sıkıntıya düştü ve hayatları zorlaştı. Dilencilik yaparak geçimini sağlayanlar iletişim kuracak insan bulamıyor, dilencilik yapamıyor. Çöplerden geçimini sağlayanların ise birçok mekân kapalı olduğu ve tüketim azaldığı için kazançları çok düşük oluyor. Sokaklarda yaşayan insanları bağımsız zanneder çoğumuz, ama bunun böyle olmadığını çok net görüyoruz bu süreçte.

Belediyeler ya da devlet kurumlarınca sokaklardan toplanıp kapalı bir alanda birkaç ay kapalı tutulmak birçoğu için büyük bir korku kaynağı. Yetkililerin bu insanlara yaşadıkları yerlerde ulaşım bulundukları yerde sağlık ihtiyaçlarını gidermeleri gerekir. Salgından etkilenmiş olanlar ya da başka acil bir rahatsızlığı olanlar varsa, hastaneye yatırılmaları gerek en kısa zamanda. Temizlik ve gıda ihtiyaçları konusunda her belediye kendi bölgesindeki evsizlere acilen yardımda bulunmalı. Başka talepleri var mı, nelerdir; bu konuda her belediye çalışma yapmalıdır.

Modern dünyada evsizler hep var olacak, bazı insanlar için sokakta yaşamak bir tercih artık. Dünyadaki evsizlerin sayısının artmasındaki en büyük etken gelir dağılımındaki eşitsizlik ve ötekileştirmek. Bazı problemleri yok etmek mümkün değildir çünkü bu problemler varoluşla ilgilidir. Hayatın rutini hâline gelir bazı problemler. Sorun, bu problemlerin rutinin sınırını aşmasındadır. Her şehrin sokaklarında yaşatacağı insan sayısı sınırlıdır.

Köylerde sokak insanları olmaz mesela. Bu büyük şehirlerin, büyük tüketimlerin, büyük kaosların ürettiği bir problem ya da rutindir. Bu konuda ilginç olan ise en fazla sokak insanının, ekonomisi en büyük ülkelerde yaşıyor olması. Bu, modern dünyanın bir getirisi; bu devletlerin sorunu; ülkelerin meclislerinde daha fazla ele alınması gereken bir konu. "Bir milletvekili neye yarar ki?" Bir şarkıda böyle diyordu.

Çalışma Evimize Geldi Ama Misafir Olarak Değil

Eylem Akçay

Konut, eviçi yaşamı kurup sürdüren ve cinsiyete dayalı işbölümüne fazlasıyla sırtını yaslayan özel bir çalışmanın haricinde, çalışma mekânı olarak görülmezken salgınla birlikte bazı evler ofislere dönüşüverdi. Oysa bir yaşama birimi olarak konutun üretimden ayrılması, iş dışı yaşama ait bir alan ve yeniden üretim alanı olarak anılması modern kapitalizm ve kentleşme tarihinin dönüm noktalarından sayılırdı. İşin ve evin geleceğinin ne olacağını kestirmek güç, ama birkaç haftalık karantina döneminde işe ve eve ne olduğuna odaklanabiliriz. Salgın, özellikle beyaz yakalı çalışanlar için konut ve çalışma arasındaki ilişkiyi nasıl değiştirdi? Tüm dünya coğrafyalarındaki işçiler olarak evlerin başına gelenleri fazlaca yabancılardan nasıl kabul edebiliyoruz? Evden çalışan bizler salgın öncesindeki

aynı işçiler miyiz, yoksa evlerimizle birlikte biz de mi değiştik?

Bugün salgın koşullarında evlere ne olduğunu anlamak için bir süredir işe ne olduğunu anlamak gerek. Salgından çok önce iş yaşamı ile iş dışı yaşam arasındaki ayrım yeni iş disiplini tekniklerinin geliştirilmesiyle bulanıklaştırılmıştı. Bu yeni "esnek" teknikler repertuarında evden çalışma önemli bir yer tutuyordu. Evinin bir odasını ofis olarak kullanan *freelance* çalışanlar, *startup* adı verilen küçük şirket kurucuları ve çalışanları, orta ölçekli ve büyük şirketlerin haftanın belli günlerinde bilgisayarla evden iş yapan çalışanları, akşam "eve iş götüren" ve fazla mesailerini evde geçirenler, Blackberry'lerden beri evden telefonu veya bilgisayarla işe "bağlanan" çalışanlar, hiç değilse yarım saatte bir e-postalarına bakmak zorunda olanlar, "internete" çalışan asesörler, e-ticaretçiler ve "internet sitesi işçileri", yani işçi sınıfının beyaz yakalı kesiminde yer alanlar koltuklar, salonlar ve yatak

odaları boyunca zaten çalışıyorlardı. Mavi yakalı kesimdeyse, çoğunlukla tüm aileyi meşgul eden ve konutun en temel yaşam alanlarını dahi ciddi bir hacimle işgal edebilen montaj, imalat, kutulama, taşıma işleri yapılageliyordu. Üstelik bu işler çoğunlukla "işten" de sayılmıyordu.

Yani çalışanların büyük kısmı evden çalışma koşullarına yabancı değildi. Ancak salgınla birlikte yeniden üretim zamanından çalan çalışmanın paranteze alınması ve çalışma bittikten sonra "eve" devam edilmesi de zorlaştı. Bu tür çalışmayla bedenlerin başa çıkması zaten zordu, ruhsal açıdan başa çıkma imkânı da salgınla birlikte ortadan kalktı. Örneğin öğretmenlerin yeniden üretim zamanlarından çalarak derse hazırlanması fazla mesai sayılsa bile karşılığı ödenmeyebilirdi. Şimdi online ders veren öğretmenlerin tüm çalışmaları ev mekânında birleşiverdi. "Çalışan kadınlar", ev işlerinin cinsiyete dayalı adaletsiz dağılımının yükünü ücretlendirme yoluyla başka kadınlarla paylaşmaz oldu. Mutfak, temizlik ve bakım çalışmalarının arasına online toplantılar, müşteri görüşmeleri ve Excel tabloları girdi. Üretim ve yeniden üretim sürelerinde harcanan her gıdım enerji ve her küçük zaman parçası, çalışma başlığı altına giriyor. Bazı çalışanların yaşadığı "hiçbir şey yapamama" hâli belki de buna karşı bir direnci ifade ediyor. Karantina uzadıkça çalışma, zaman ve mekân üzerinde yayılıyor; toplum ve hane içindeki dağılımının adaletsizliğini açıkça sergiliyor ve hayattaki merkezi konumunun dikkate alınmasını talep ediyor.

Plaza Eylem Platformu'nun salgınla ilgili anket çalışmalarında ve platformun web sitesinde evden çalışma deneyimlerini paylaşan pek çok işçi, ofistekinden daha fazla çalıştığını ve yorulduğunu ifade ediyor. Çoğu yalnızlıktan mustarip. İşçi sağlığı ve iş güvenliği önlemleri evlere uygulanmıyor, yasal olmasa da yemek paraları bile kesiliyor. İşten çıkarılmaktan korkuyorlar ve bu hak kayıplarına razı oluyorlar. Salgından önce de böyleydi.

Gönüllü tecrit altındaki çalışma işveren karşısında uzun süredir tek başına olan işçilerin bir izdüşümünü çiziyor aslında. Salgında işçilerin sermaye karşısındaki gerilemesi ve devlet tarafından da "borçlandırma imkânları" haricinde desteklenmemesi "mücbir sebeplere" bağlı değil. İşçilerin örgütlerinin olmaması iş hayatı kadar ev hayatının da şekillenmesinde temel belirleyici niteliğinde. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), geçen yılın sonunda bu gidişin tehlikelerini görmüş, 190 numaralı sözleşmeyle evlerdeki yaşantıyı işverenlerin sorumluluğuna taşımak için sendikaları da yanına alarak devletleri ikna etmeye çalışıyordu. Çalışmanın konut içinde merkezi bir konum işgal etmesi, konutların, soyut olarak değil, toplumsal kurumlarıyla, yani sendikası, işvereni ve devletiyle bir sınıf mücadelesi alanı olduğu gerçeğini işaret ediyor sadece.

Fotoğraf: Bekir Dindar

Fotoğraf: Bekir Dindar

Çocuklar İçin Sağlıklı ve Güvenli Konut

Gizem Kıyıcı

Covid-19 salgınının Türkiye'deki yayılımının resmi olarak duyurulduğu tarihle birlikte öğretime ara verildi. Çocuklar, yaygın sokağa çıkma yasağının da kapsadığı yaş grubu olarak bu yazıyı yazdığım tarih itibarıyla iki aydır evdeler. Hastalığın muhatabı olmasalar da salgının ortaya döktüğü eşitsizliklerden derin bir şekilde etkileniyorlar.

Geniş yeşil alanların içinde çocukların oynadığı, güneşli, pırıl pırıl konut projesi reklamları özellikle son 20 senenin malumu. Bu reklamların kullandığı sloganlar, içinden geçtiğimiz kapanma/kapatılma sürecinde, büyük şehirlerin sıkışık konut dokusunda yaşamını sürdürenlerce ihtiyaç olarak kamuoyunda tartışılıyor. Güneş ve temiz hava alan yapı, rekreatif donatıların varlığı, temel ihtiyaçların karşılanacağı servislere erişim, konut hakkının temel insani kriterleri olarak değil, lüks konut üretiminin pazarlama nesnesi hâlinde kentleşmede yer buluyor. Konut üretiminde çocukların hakları ve

varlığı bir temsilden ibaret. Oysa bugün görüyoruz ki çocuk haklarıyla konut hakkının kesişiminde ortaya çıkan ihtiyaçlar çok hayati. Farklı çocukluk deneyimleri bu süreçleri hareketsiz, kendine ait alanları olmadan, ihmal, istismar ve eviçi şiddet örüntüsü içinde geçirmek durumunda. O hâlde, sağlıklı ve güvenli konutun kriterlerini çocuk hakları bağlamında yeniden ele almak için başlangıç soruları sorabiliriz:

Atölyelerde edindiğim deneyime göre ebeveynlerinin kira kaygısı çocuklara yansıyor. Yaşadıkları yerden, arkadaşlarından ayrı kalmak ve ekonomik baskı çocukları yoruyor, hatta onları çalışmak zorunda bırakabiliyor.

Kriter 1: Çocuklar yaşadıkları konutta ekonomik olarak kendilerini güvende hissediyorlar mı?

#EvdeKal döneminde çocuklara yönelik ihmal ve istismar olaylarında artış gözleniyor. Doğrudan çocuk koruma politikalarını ilgilendiren bu konu sağlıklı ve güvenli konut çerçevesinde de düşünülmeli. Konut mimarisinin sosyal hayatla kurduğu bağ bu anlamda çok önemli.

Kriter 2: Çocuklar yaşadıkları konutta kendilerini duygusal ve fiziksel olarak güvende hissediyorlar mı? Konutun yarı kamusal alanları (pencereler vb.) çevresiyle sosyal iletişim kurabileceği şekilde ve mesafede tasarlanmış mı? Çocuklar yarı kamusal mekânlardan gerektiğinde destek mekanizmalarına erişebiliyor mu?

Kriter 3: Çocuk yaşadığı konutta temiz hava alabiliyor mu? Doğayla görsel, işitsel, duymusal bağlar kurabiliyor mu?

Hareket çocukların bedensel, zihinsel ve ruhsal gelişimleri için çok önemli.

Kriter 4: Konutun donatıları (kapı önü, avlusu, bahçesi vb.) çocukların hareket ve oyun ihtiyacına göre düşünülmüş mü?

Herkes gibi çocukların da kendilerini geliştirmek ve yeniden üretmek için bireysel alanlara ihtiyaçları var. Bu kimi zaman bir oda kimi zaman da bir köşedir. Burada önemli olan çocuğun bireysel alanına kendisinin karar verebilmesidir.

Kriter 5: Çocuk konutun içinde, yuvasında hissedebileceği bireysel alanlarını yaratmak istediğinde bakımverenlerince destekleniyor mu?

Son olarak özellikle konut sözkonusu olduğunda "çocuklar için" alınan kararların çoğunda çocuklara fikir sorulmadığını biliyoruz. Oysa kendini ilgilendiren her konuda çocuklar fikir beyan edebilir ve bu "çocuğun katılım hakkı"dır.

Kriter 6: Konuta ilişkin alınan kararlarda çocukların görüşü soruluyor mu?

Bu soruların cevabı reklam panolarında ya da metrekarelerde değil, konutta yaşayan "herkes"in ihtiyaçlarını gözeterek yaklaşım bütünlüğünde ve hak temelli tasarımın sosyal politika hâline gelebilme kapasitesinde yatıyor.

Covid-19'un Mülteciler Üzerine Etkileri

Lülüfer Körükmez

Zorla yerinden edilmiş kişiler, mülteciler, sığınmacılar, göçmenler... Covid-19 küresel pandemisi, göçmenlerin³ yaşam koşullarını, ekonomik ve hukuki kırılganlıklarını ve yalnız bırakılmışlıklarını bir kez daha çarpıcı biçimde gösterdi. Güvenli bir hayat arayışında bir kez daha hayatları risk altında.

Salgın başladıktan sonra, Türkiye'den Kanada'ya, Hindistan'dan Yunanistan'a pek çok ülkenin sınırlarında bekleyen mültecilerin yüzüne kapılar daha sert kapanmaya başladı. Bir yandan gönderme yasağı ihlal edilerek sınır bölgelerindeki mülteciler ülkelerine gönderilirken, diğer yandan mültecileri taşıyan gemilerin yanaşması yasaklanarak, sayısız insani krize yenileri ekleniyor.

Hayati riskleri göze alarak sınırları aşabilenler ise statü engeline takılıyor. Ulus temelinde düzenlenmiş uluslararası sistem, hakları birincil olarak vatandaşlık bağı üzerinden tanımlar. Bu nedenle, vatandaş olmayanlar, özellikle de kâğıtsızlar, ulusları çerçeveleyen ve "koruyan" sınırı aşarak "içeri" girseler dahi, bu temel haklara ulaşabilecekleri anlamına gelmez. Nihayetinde, öncesinde de dışlama, damgalama ve ayrımcılık pratiklerinin hedefi olan ve sağlık, eğitim, barınma gibi temel haklara erişimi olmayan mültecilerin hayatı, pandemiyle birlikte doğrudan risk altında.

Pandemi karşısında elimizde olan en etkin önlem evde kalmak. Ev, az sayıda insanla temasın olduğu ve dolayısıyla güvenli olduğu varsayılan yerdir. Oysaki göçmenler için durum farklıdır: Yaygın olarak, sağlık koşulları yetersiz yerlerde barınmaktalar. Ücretli iş piyasasına erişim zorlukları ve düşük ücretlerle güvencesiz çalışma rejimine karşılık yüksek konut kiralari, göçmenleri kötü fiziki koşullarda yaşama-

ya mecbur bırakıyor. Öte yandan küçük mekânlarda çok sayıda kişinin yaşaması; su, tuvalet ve banyo gibi problemleri daha da ağırlaştıran bir faktöre dönüşüyor. Geri gönderme merkezleri ve kamplar da yine mültecilerin kalabalıklar hâlinde ve yetersiz fiziki koşullarda bulunduğu yerler. Bir başka deyişle, sağlıklı koşullarda barınmaya erişim, doğrudan sağlık ve yaşam hakkıyla ilişkilidir, ancak pek çok mülteci bunlardan yoksun bırakılmıştır.

Fiziki ve ekonomik olarak çalışma koşullarının kötülüğü, yine pandemiden etkilenmeye daha açık hâle getiriyor. İnsan sağlığına zararlı mekânlarda (güneş almayan, havalandırmaz, küflü, tozlu vb.) uzun saatler ve kalabalık çalışma karşılığında kazanılan düşük ücretler, genellikle bir ailenin geçimini sağlamaya yetmez. Pek çok işyerinin kapanması ve işten çıkarmaların ardından, göçmenler arasında yoksulluk derinleşiyor. Yeterli beslenme ve hijyenin yoksulluk koşullarında sağlanması ise neredeyse mümkün değil.

Göçmenler için ulusal ve uluslararası kurumlar, sivil toplum örgütleri ve dayanışma hareketlerinin varlığı ve destekleri elzemdir. Evde kalma ve sosyal mesafe uygulamaları, göçmenlerin korunma imkanlarından birisinin kalkması anlamına geliyor. Elbette, telefon ve e-mail yoluyla iletişimi sürdüren, sosyal mesafe koşullarında da olsa desteğe devam etmeye çalışan kurullar ve aktivistler mevcut. Ancak normal koşullarda ağır aksak işleyen, yeterliliği tartışılır olan bu destek mekanizmalarının, salgında daha da kötüleştiğini söylemek mümkün.

Birleşmiş Milletler Göç Kurulu (IOM) sözcüsü Joel Millman, mültecilerin sağlık hakkının altını çizerek toplum sağlığının ancak herkesin sağlıklı olması durumunda mümkün olacağını söyledi.⁴ "Haklara sahip olma hakkı"ndan mahrum mültecilerin, toplumun ve politik coğrafyanın eşit üyeleri olmaları sağlanmazsa, sağlıklı toplum mümkün de olamaz.

"Biz Hep Evdeyiz Bekleriz" Dedik...

Gülüştü Salur

Salgının başladığı kabul edildi ve "evde kal" çağrısı herkese birden yapıldı. Hemen arkasından en kolay hedef seçildi. En yüksek risk grubuna, "Hastalanırsanız ölürsünüz" denerek en kolay ikna edilecek, zaten en çok evde kalan, ekonominin devamı için hayatın içinde olması elzem olmayan 65 yaş üstüne "Size dışarı yasak" dendi.

"Siz evde oturun, keyfinize bakın, biz her türlü ihtiyacınızı karşılarız" dedik. Hepimiz dedik. Medyanın her kanalında yaşlıları ikna turlarına çıktık. Tıbbi bilgiye boğduk herkesi, TV'lerde salgın eğrisini nasıl düzeltirmemiz gerektiğini anlattık. "Siz hastalanırsanız sadece kendi kesenizden hastalanmıyorsunuz, bir de çok kıymetli yatakları işgal edersiniz sonra" dedik. Dedik. "Siz zaten hep evdesiniz, evde beklemeye alışkınsınız şimdi de karantinanın bitmesini bekleyin" dedik. Siz ne istersiniz sormadık mı, sorduk mu? Biraz projektör ve mikrofonları tuttuk yaşlılara, saygısızlık yapanlar vardı, "Saygısızlıktan da biz koruruz sizi" dedik. Dedik. "Evde sıkılıyorum demek bir lükstür, bakın sağlık personelinin ne ağır koşullarda çalıştığına; doktorlar, hemşireler ölüyor" dedik. Korku dağları sardı; yok, kentleri sardı aslında, dağlar daha rahattı galiba salgında. Özgürlüğüne, yazlığına memleketine kaçanlar oldu. O zaman şehirlerarası ulaşımı izne bağladık. "İzin almadan bir yere gitmeyin" dedik. Dedik.

Her akşam kaç kişi daha hastalandı, kaç kişi öldü onları izledik. Beraber gözyaşı döktük. Kimimiz yalnız karşıladı karantinayı, kimimiz kalabalık. Kimimiz yoklukla, kimimiz varlık içinde yoklukla. Umut eksilmedi pencereimizden, kapımızdan. Yiyeceğimizi de, temizleyeceğimizi de kapımıza getirdiler bir şekilde. Akıl fikir her yerde; ne yapacağımızı, ne yapmayacağımızı da söylediler. Biz zaten hep evdeydik, yine "Bekleriz evimizde" dedik.

Fotoğraf: Bekir Dindar

Sıkıldık mı? Sıkıldık. Ne kadar sürecek merak etmiyor muyuz? Ediyoruz. Hastalık bize uzak mı? Yakın, zaten yakın. Ölüm bize uzak mı? Avrupa'da huzurevlerinde patır patır ölüyormuş yaşlılar. Bakanlar hastalanıp ya da korkup yaşlıları bırakıp kaçmışlar. Amerika ve İngiltere'de istatistiklere bile girmiyormuş yaşlı ölümleri. Zaten birileri çıkarmış bu virüsü; zayıf, dayanıksız, yaşlı, ekonomiye yük olan kim varsa gitsin diye. Bu nüfusu kaldırmıyormuş bu dünya. Yok canım, saçmalık.

Mayıs ayında hayatın yavaş yavaş normale döneceği planını yapan yerler varmış. "Yaşlılar ama çıkmasın"mış sokağa. "Onların ev hapsi, tecrit devam etsin"miş. Yok, o kadar uzun boylu değil. Tamam sabrediyoruz, gayret ediyoruz, sayılı gün diyoruz da sayısını bilmiyoruz. Evimizi de seviyoruz ve evimizde rahat ediyoruz. Yük olmadan yaşıyorduk, gene yaşarız.

Ne zorluklardan ne yokluklardan geçtik bugüne gelene kadar, bundan da geçeriz elbette. Akıl bizde de var. Farklı ihtiyaçları olanlarımız var, farklı beklentileri olanlarımız var. Gerektiği kadar sabreder, gerektiğinde talep ederiz. Sorun söyleyelim ne istediğimizi.

1- Mor Çatı'nın hazırladığı *Koronavirüs Salgını Süresince Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzleme Raporu* bu süreçte kurumların çalışmasına dair detaylı bilgi sunuyor. Bkz. Mor Çatı. (2020). *Koronavirüs Salgını Süresince Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İzleme Raporu*. morcati.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/Koronavirüs-salgını-süresince-KYŞ-rapor.pdf

2- Yazar, göstermelik biçimde LGBTİ+ dostu davranan yerleri tanımlamak amacıyla, İngilizcedeki karşılığı *pinkwashing* olan bu tabiri kullanıyor. -e.n.

3- Bu yazıda, mülteci ve göçmen terimleri hukuki statüden bağımsız kullanılmıştır.

4- 'Societies are healthier if everybody's healthier': IOM spokesperson. (2018, 18 Mart). UN News. news.un.org/en/audio/2020/03/1059692

UMUT ARŞİVİ: KONUT AKTİVİZMİ İÇİN BİR ARAÇ KUTUSU

Bu harita dünyanın dört bir yanındaki çeşitli konut aktivizmi pratiklerini öne çıkarıyor. Haritada görünen umut mekânlarının ve pratiklerinin listesi kapsamlı değil, fakat araştırma, haritalama, film çekme, fotoğraflama, veri madenciliği, geri alma, işgal etme, raporlama, yazma, ortak barınma ve inşa etme gibi aktivistlerin yenilikçi araçları, taktikleri ve stratejileri kullandığı çeşitli örnekleri bir araya getiriyor.

Kamu Arazisini Geri Almak

Elfie Seymour
Paige Jennings
Dessie Donnelly
s.128

Evsizlerin Ölümünü Araştırmak

Maeve McClenaghan
s.88

Elverişli Konut Hakkının Filmini Yapmak

Fredrik Gertten
Leilani Farha
s.100

Soylulaştırmayı Haritalamak

Alessandra Esposito
s.94

Toplumsalla Uyumlu Konut İnşası

Bahar Bayhan
s.190

Kentsel Yenileme Alanlarını Fotoğraflamak

Fatih Pınar
s.107

Afet Sonrası Ortak Barınma

Yaşar Adnan Adanalı
Emirhan Cörüt
s.180

Yerinden Etmenin Veri Madenciliği

Sotiris Sideris
s.118

Kamu Binalarını İşgal Etmek

Jared Rossouw, Bevil Lucas
s.134

Mekânsal Adaletin Sözlüğünü Yapmak

Bahar Bayhan
s.162

Enformel Yerleşmeler İçin Arşivlemek

Yaşar Adnan Adanalı
s.168

Taban Örgütlenmesini Organize Etmek

Yaşar Adnan Adanalı
s.170

Slum Sakinleriyle Gazetecilik Yapmak

Ayşe Adanalı
Yaşar Adnan Adanalı
Volkan Işıl
s.144, 148

Evsiz Ölmek: İnsanların Nasıl ve Ne Zaman Evsiz Öldüğüne Dair İngiltere Genelini Kapsayan Bir Proje

Maeve McClenaghan

İngilizceden çeviren: Mesadet Maria Sözmen

2018 yılının başlarında ülke genelinde sokaklarda ölen insanlar hakkında çıkan bir dizi yerel habere rastladım. Her haber tek bir vakaya odaklanıyordu ve her seferinde kamuoyu, bunun dünyanın en zengin ülkelerinden birinde yaşanıyor olmasına dehşetle tepki veriyordu. Ancak kimse bu haberleri birbirine bağlamıyor ve büyük resme bakmıyordu. Bu durum, haberleri okuduktan çok sonra da aklımda kalmaya devam etti.

Aslında bazı açılardan bu haberler o kadar da şaşırtıcı olmamalıydı. İngiltere’de

evsizlerin sayısı yıllardır artıyor. 2010 ile 2018 yılları arasında ülkede sokakta uyuyanların sayısı %169 arttı. Yani daha fazla insanın evsiz yaşadığını biliyorduk, ancak bu haberler bana daha fazla insanın evsiz ölüp ölmediğini düşündürdü. Çok basit bir soruydu ya da ben öyle sandım.

Haftalar sonra hâlâ aradığım yanıtı ulaşamamıştım. Evsizken ölenlerin sayısına ilişkin verilerin olabileceğini düşündüğüm herkesle iletişim kurmaya çalıştım: merkezi hükümete bağlı daireler, belediyeler, hastaneler, polis, adli tıp. Her defasında bana "O verileri biz tutmuyoruz ama tutan birileri var," dendi. Ancak tüm bu araştırmaları yaptıktan sonra kafama dank etti... Kimsede bu veriler yoktu, çünkü kimse onları saymıyordu.

Ne yapmam gerektiğini o anda buldum: Birleşik Krallık’ta evsiz olarak ölen herkesin kaydını tutmaya çalışacaktım. Yerel Büro isimli bir projede Araştırmacı Gazetecilik Bürosu’nda çalışıyorum. Ülke genelinde binden fazla yerel gazeteci, yurttaş ve teknoloji uzmanından oluşan bir ağı koordine ediyoruz. Ölümleri araştırırken bu ağ sahadaki gözüm, kulağım ve kolektif olarak etkili bir gazetecilik projesinin parçası oldu.

Ölümleri saymaya başladığımız tarihi geriye çekmeye karar verdik ve 1 Ekim 2017’den başlayarak 30 Mart 2019’da bitirdik. Bu 18 aya çok sayıda isim, iki kışlık ölüm sığıdı. Uzun ve zorlu bir süreçti. Ölenlerin aileleriyle, aile hekimleriyle, yardım kuruluşu çalışanlarıyla görüşmek üzere ülkeyi dolaştım. Cinayet davalarına ve soruşturmalara katıldım. Aileler sevdiklerinin yasını tutarken ben cenaze törenlerinde sessizce oturdum. Kısa sürede çok sayıda isim ve ayrıntı topladık.

Projemizi sosyal medyada #sayilmaları-nısağlayın (#makethemcount) etiketiyle başlattık. Ancak bu bir veri egzersizinden fazlasıydı. Yaşamlarını ve ölümlerini hakkaniyetle anabilmek için elimizden

David Mark, Pixabay

geldiğinde çok kişinin adını ve yüzünü yayımlamaya çalıştık. Böylece bildiğimiz detayları içeren (güvenli ve saygılı bir şekilde) ve düzenli olarak güncellenen bir sayfa yaptık.

Nihayet ilerleme kaydediyorduk! Proje başladıktan birkaç ay sonra Ulusal İstatistik Ofisi'nden (ONS) bir analist benimle iletişime geçti. Ölü sayılarına dair resmi veri üretmek istiyorlardı ve bizim erişimimizin olmadığı zengin bir veri havuzuna sahipti: ölüm belgeleri. Ancak ne yapmaları gerektiği konusunda çok da emin değillerdi. Biz de veritabanımızı ONS'ye açtık ve onların sağlam bir metodoloji geliştirmesine yardımcı olduk. Aralık 2018'de evsiz ölümlerine dair ilk resmi istatistikleri ürettik. Birkaç ay sonra hem Büro hem de ONS, Kraliyet İstatistik Derneği'nden ödüller kazandı.

Süreç boyunca evsizlik ve bu soruna neden olan şeyler konusunda çok şey öğrendim ve bu çalışmayı Haziran 2020'de Picador'dan basılacak olan *No Fixed Abode* [Kalıcı Meskeni Yoktur] adlı kitapta toparladım.

Aşağıdaki metin bir yıl boyunca süren uzun araştırmamıza dair ürettiğimiz son temel makale. O dönemden bu yana konut sektörü ve evsizlere sağlanan destek konusundaki yetersizlikleri araştırıyoruz ve insanların neden ve nasıl evsiz kaldığını ortaya koymaya çalışıyoruz.¹

Evsizlerin üçte biri tedavi edilebilir koşullarda ölüyor

Yeni yapılan önemli bir araştırmaya göre evsizlerin üçte biri tedavi edilebilir koşullarda ölüyor, bu da yüzlerce insanın ölümünün engellenebileceğini ortaya koyuyor.

University College London'ın (UCL) yaptığı ve özel olarak Büro'yla paylaştığı araştırma ayrıca evsiz insanların bazı sağlık problemlerinden ölme ihtimalinin, en yoksul kesim içerisinde yer alan ama yaşaya-

cak bir evi olan insanlara göre daha fazla olduğunu gösteriyor.

Evsiz Ölmek isimli projemizdeki son sayıma göre son 18 ayda İngiltere'de her hafta ortalama 11 evsiz ölüyor. Ekim 2017'den bu yana olan verileri topluyoruz ve sokaklarda veya geçici konaklama yerlerinde ölenlerin hikâyelerini aktarıyoruz; şu ana kadar ölenlerin sayısı 796. Yaşını bildiğimiz insanların dörtte birinden fazlası 40 yaşın altında.

Birçok kişi evsizlerin genellikle hipotermi veya uyuşturucu ve alkol doz aşımından öldüğünü düşünse de, UCL'nin son araştırması evsizlerin çoğunun hastalıktan öldüğünü gösteriyor. UCL'nin araştırdığı ölümlerin yaklaşık üçte biri tüberküloz, zatürre ya da mide ülseri gibi tedavi edilebilir hastalıklardan kaynaklanıyor.

Şubat 2018'de 48 yaşındaki Marcus Adams hastanede tüberküloz nedeniyle hayatını kaybetti. Aynı yıl Londra'da 21 yaşındaki Faiza, çoklu ilaca dayanıklı tüberkülozdan yaşamını yitirdi. 2017'de Noel'den hemen önce 48 yaşındaki eski asker Darren Greenfield, hastanede enfeksiyon ve inme sonucu öldü. Ordudan ayrıldıktan sonra yıllarca sokaklarda yaşamıştı.

Crisis'in İdare ve Dış İlişkiler Sorumlusu Matthew Downie, "Savunmasız durumda ki bu kadar çok insanın tamamen tedavi edilebilir durumlar nedeniyle hayatını kaybettiğini bilmek yürek parçalıyor" diyor. Downie, hükümetin, tüm evsiz ölümlerinin soruşturulduğu ve gerekli derslerin çıkarıldığından emin olması gerektiğini söylüyor:

Ancak neticede 800 evsiz ölmesi kabul edilemez—kimsenin son günlerini başını sokabileceği güvenilir bir çatı olmadan geçirmeyeceğini güvence altına alabilecek çözümlerimiz var. Evsizliğin kökenindeki sorunlara müdahale ederek, örneğin ihtiyacımız kadar sosyal konut inşa ederek ve insanlar dara düştüğünde refah sistemimizin onları destekleyeceğinden emin olarak

Tony B. Pixabay

İngiltere, İskoçya ve Galler'deki hükümetlerin halihazırda attığı olumlu adımları geliştirebilir ve evsizliği azaltıp nihayetinde sona erdirebiliriz.

İnme sonucu ölme ihtimalleri iki kat daha fazla

UCL'deki akademisyenler 2013-2016 arasında evsizken hastaneye kaldırılan ve hayatını kaybeden 600 kişiye ait yaklaşık dört bin ayrıntılı tıbbi kaydı inceledi. Bu ölümleri en düşük sosyoekonomik sınıfta yer alan ama kalacak bir evi olan benzer bir grupla (yaş ve cinsiyet olarak) karşılaştırdılar.

Araştırma, evsiz ölümlerinin tıbbi nedenlerinin yelpazesine dair eşsiz bilgiler sağlar—ken evsizliğin ne kadar ölümcül olduğunu bir kez daha gözler önüne seriyor. Araştırmaya göre evsiz grup inme ve kalp hastalıklarını içeren kardiyovasküler hastalıklardan çok daha yüksek oranda etkilenmişti. Araştırmacılar, evsizlerin, kalacak bir yeri olan en yoksullara göre inme nedeniyle ölme ihtimallerinin iki kat daha fazla olduğunu ortaya koydu.

UCL'nin araştırdığı 600 ölümün beşte biri kanser kaynaklıydı. Beşte biri ise bağırsak tıkanıklığı ve pankreatit gibi sindirim hastalıklarından ölmüştü. Veritabanımız lösemiyle savaştıktan sonra 52 yaşında bir hastanede ölen Istvan Kakas gibi genç yaşta kanserden ölen evsizleri de gösteriyor.

The Big Issue gazetesi satıcısı olan Istvan'ı, bir adam ve kızını boğulmaktan kurtardığı için belediye başkanı kahramanlık ödülüne layık görmüştü. Macaristan kökenli Istvan daha önce Gordon Ramsay ve Michael Caines gibi isimlerin altında şef olarak çalışmıştı.

UCL ekibinin önde gelen akademisyenlerinden Rob Aldridge, Büro'ya şunları söyledi:

Araştırmamız sağlık sisteminin bu savunmasız gruba zamanında ve uygun bakım sağlayamadığını gösteriyor. Risk altındaki evsiz bireyleri daha erken tanımlamamız ve onların kronik hastalıklarını ya önleyecek ya da sonuçlarını hafifletecek müdahalelere erişimlerini sağlayacak bakım modelleri geliştirmemiz gerekiyor.

MargGe, Pixabay

İngiltere'de kayda aldığımız ölümlerin %78'i erkek, %22'si kadındı (cinsiyeti bilinmeyenler arasında). Erkekler için ortalama ölüm yaşı 49, kadınlar içinse 53.

Tüberkülozun yayılması

Luton'da NOAH sosyal yardım kurumundan Paul Prosser, evsiz göçmen topluluğunda tüberkülozun endişe verici bir yaygınlıkta olduğunu gördü. Her yıl üç kez tüberküloz için kuruma ziyarette bulunuyor. Prosser, "En son geldiklerinde sekiz kişide hastalık belirtileri buldular, bu gerçekten endişe verici," diyor. "Luton'da çok sayıda boş ticari arazi var ve çok sayıda çaresiz evsiz, çoğunlukla da göçmen buralara yerleşiyor. Onların sistem içerisinde kaybolması, unutulması ve birbirlerine bu kadar yakın yaşadıkları için enfeksiyonun hızla yayılması daha kolay."

Prosser şöyle devam ediyor: "İnsanlar tedavi süreçleri sonrası ilaçlara karşı da direnç oluşturuyor. Bu insanlardan bazıları kaotik hayatlar yaşıyor ve kalacak bir evleri olmadığı için tedaviye düzenli bir şekilde katılmıyorlarsa potansiyel olarak hastalığı yayma ihtimalleri artıyor."

NOAH'ın yardımcı olduğu kişilerden

Robert, Luton'dan Londra'ya taşındıktan sonra 2017 ortasında hayatını kaybetti. Aslen Romanyalı olan Robert, uzun süredir tüberkülozdan mustaripti, ancak tedaviye erişimi çok düzensizdi. Bir oto yıkamada çalışıp yaşıyor, bazen de havaalanında yatıyordu.

Sayılmalarını sağlamak

Büro, geçen yıldan bu yana, 1 Ekim 2017'den beri ölen evsizlerin isimlerini, onlara dair ayrıntıları toparlıyor. Bu işe hiçbir kurum ya da organizasyonun hayatını kaybeden evsizlere dair kayıt tutmadığını öğrenince başladık.

Bu işimize dair 80'den fazla yerel haber yapıldı ve internette ölümlere dair ayrıntılara ulaşmak için koyduğumuz form 140'tan fazla kez dolduruldu. Çalışmalarımız ve #sayılmalarınısağlayın etiketi resmi kurumlara bu hayati verinin kayıt altına alınmaya başlaması çağrısı yapıyordu ve Ekim 2019'da Ulusal İstatistik Ofisi'nin bu rakamları toplamaya başladığını duyurmaktan büyük mutluluk duyduk. Veritabanımızı ONS istatistikçilerine açtık ve onların kendi metodolojilerini geliştirmelerine yardımcı olduk.

Ayrıca yerel yönetimlerin evsiz ölümlerine dair yapması gereken incelemeleri nadiren yaptığını ortaya çıkardık. Artık Brighton ve Hove, Oxford, Malvern ile Leeds dahil birçok belediye, bölgelerindeki ölümlerle ilgili kendi incelemelerini yapacaklarını söylerken, Haringey gibi yerlerde, insanların nasıl ve ne zaman evsiz öldüğünü kayıt altına alabilmek için yeni tedbirler alındı.

Haringey Belediyesi Barınmadan Sorumlu Kabine Üyesi Emina Ibrahim, Büro'ya şunları söyledi: "Evsiz insanların ölümleri resmi kayıtlarda çoğunlukla gözden kaçırılıyor ve hayatları da anımsanmaz oluyor. Yeni prosedürümüz bunu değiştirmeyi hedefliyor ve bu üzücü, önlenebilir ölümlerin sayısını azaltmamıza yardımcı olmada önemli bir rol oynayacak."

Halk da ölenleri anmak için bir araya geldi. Geçtiğimiz yıl Belfast, Birmingham ve Manchester'da protesto gösterileri yapıldı. Brighton, Luton ve Londra'da anma töreni gerçekleştirildi. Long Eaton ve Norhampton'da anıtlar dikildi. Geçtiğimiz hafta Oxford'da² gidişattan endişe eden kent sakinleri şehirdeki evsiz ölümlerini konuşmak üzere bir araya geldi. Geniş çaptaki ölümlere yanıt olarak evsizlerin taban örgütü Streets Kitchen Londra ve Manchester'da yapılacak bir protesto gösterisi ve gece nöbetine hazırlanıyor.

Konuya dair bir yıllık uğraşının ardından Büro, evsizliğe dair bilgi ve hikâyeleri arşivleyen, araştıran ve yayımlayan Evsizlik Müzesi'ne projeyi devrettiğini duyurmaktan mutluluk duyuyor. Kuruluşun kurucularından Jess Turtle, bu "çok önemli" işi üstlenmekten dolayı gururlu olduklarını söyledi. "Evsizken, çoğunlukla önlenebilir nedenlerden ölen insanların sayısı ulusal bir skandal boyutundadır" diyen Turtle şöyle devam ediyor: "Evsizlik Müzesi bu hayatları onurlandırmaya ve ne kadar uzun sürerse sürsün değişim için toplumumuzla birlikte çalışmaya devam edecektir."

Crisis'ten Matt Downie, Büro'nun konuya

dair çalışmasının büyük ses getirdiğini söylüyor: "Sonlara doğru yaklaşırken, uzun süredir inkar edilen bir konuya dikkat çeken Evsiz Ölmek Projesi'nin önemi ni görmezden gelmek çok zor. ONS'nin ölümleri saymaya başlaması ve trajik şekilde ölenlerin anılarının Evsizlik Müzesi aracılığıyla yaşatılacak olması cesaret verici adımlar."

Hükümet, 2027'ye kadar evsizliği sona erdirmeye sözünü verdi ve bu hedefi hayata geçirmek için yapılacak toplamda 1,2 milyar sterlinlik yatırımın 100 milyon sterlini buna ayıracak.

"Kimse hayatını sokaklarda ya da kendi evi olarak anamayacağı bir yerde harcamamalı" diyen Topluluklar ve Yerel Yönetim Bakanı James Brokenshire, "Sokaklarımızdaki her ölüm çok fazladır ve yaşamların böyle erkenden sona ermesi kesinlikle kabul edilemez. Sokakta yaşayanların ölümlerine dair bağımsız incelemelerin yapılmasını sağlama ve uygun olan yerlerde yerel otoriteleri bunu hayata geçirme konusunda sorumlu tutmaya da kararlıyım," ifadelerini kullandı.

1- Çalışmamızı buradan takip edebilirsiniz:

www.thebureauinvestigates.com

2- Evans, M. (2019, 4 Mart). Oxford'da evsiz ölümlerini konuşmak için açık oturum. *Oxford Mail*. [oxfordmail.co.uk/news/17473601.open-meeting-discuss-homeless-deaths-oxford/](https://www.oxfordmail.co.uk/news/17473601.open-meeting-discuss-homeless-deaths-oxford/)

İtalya, Napoli'de Airbnb ve Rant Elde Edimini Haritalamak: Ucuz Konutlar İçin Süregiden Bir Kavga

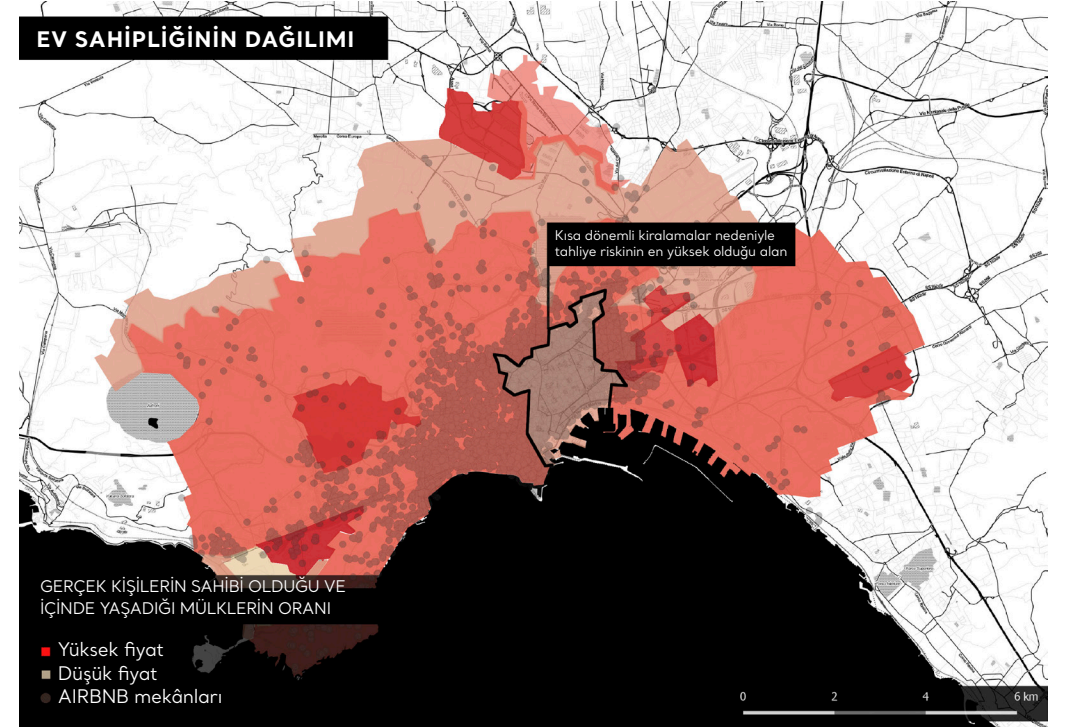
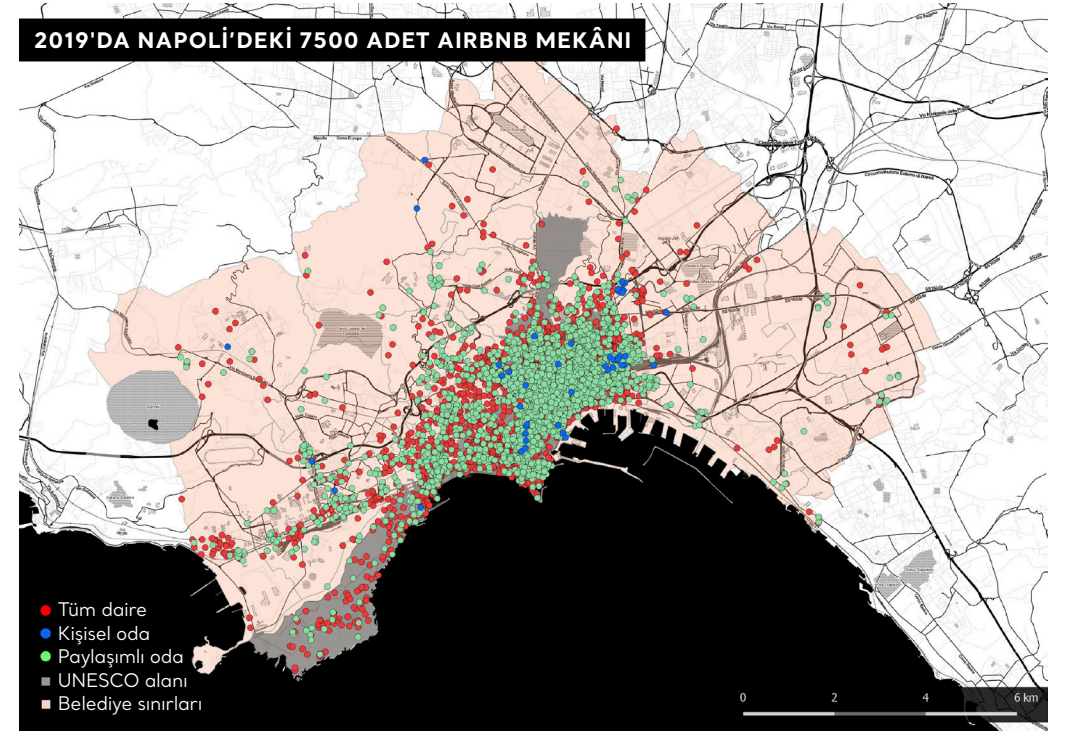
Alessandra Esposito

İngilizceden çeviren: Mesadet Maria Sözmen

Napoli, büyüklüğü ve nüfusu bakımından Güney İtalya'nın birinci, ülkenin ise üçüncü en büyük şehridir. Venedik ve Floransa gibi diğer tarihi İtalyan şehirleri arasında turistleşme sürecini son zamanlarda deneyimleyen bir kenttir. 2000'lerin ilk on yılı boyunca, Napoli'nin turizm coğrafyalarındaki rolü esas olarak yakındaki adalara bir köprü-kenti işlevi görmek idi. Uluslararası bir varış noktası olduğu söylenemezdi. Ancak 2010 ve 2020 yılları arasında şehrin havaalanı yönetiminin özelleştirilmesi ve finansallaştırılmasından sonra, gelen turist sayısı şehir merkezindeki ortalama gecelemeyle birlikte %107 arttı. En uç noktası, Airbnb'ye kayıtlı konaklama yeri sayısının ortalama 7500'i aştığı 2018 yılı olarak kayda geçti. Konaklamaların sayısı, diğer Avrupa şehirleriyle kıyaslandığında, tek başına endişe verici olmayabilir. Ancak, devam etmekte olan turistleşme sürecini tanımlayabilmek için,

bağlama dair bazı tuhaf özelliklere işaret etmeliyiz.

Platform aracılığıyla sunulan kısa dönem kiralıkların tamamı, sınırlarını 1995'te UNESCO'nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) belirlediği şehrin tarihi bölgesinde bulunuyor. Bölgedeki mahalleler toplumsal çeşitliliği oldukça yüksek olan yerler. Özellikle, bu bölgenin kalbi olan tarihi Greko-Roman şehir hâlâ dar gelirli bir yoğunluğu barındırıyor. Büyük mimari ve tarihi değerine rağmen, bölge mirası yıllardır kısmen terk edilmiş bir hâlde. Şehrin bu bölgesini günümüz turizmi açısından en önemli yapan kültürel ve sembolik sebeplerin yanında, bu bölgenin aynı zamanda havaalanı, merkezi istasyon ve liman arasında stratejik bir konumu vardır. Şehir merkezinin aksine, üst sınıflar yoğunlukla ayrıcalıklı bir körfez manzarası olan tepelerdeki yerleşim böl-

Haritalar: Alessandra Esposito

gelerinde oturuyor. Bu toplumsal coğrafya evlerin emlak değerlerinde olduğu kadar mekâna dair pratiklerde de bariz bir farklılığa tekabül ediyor. Tepelerdeki şehir; konut sisteminde özel boyutun yeğlendiği, metrekare başına ortalama değer şehir geri kalanından daha yüksek olduğu, neredeyse tamamen yerleşim yeri olan ve arabasız yaşanamayacak bir yer. Tarihi şehir merkezi ise bir zamanlar kiralardan uygun fiyatlı olduğu, eski el sanatlarının, küçük esnafların, ne zamandır orada oturanların, farklı göçmen topluluklarının, üniversitelerin, öğrencilerin ve buluşma alanlarının bol olduğu bir yerdi. Kamusal alan ile bölgede oturanlar arasındaki ilişkinin şehir merkezindeki gündelik hayatı önemli ölçüde şekillendirmesi, şehri çevreleyen mirasın anıtsallığından daha ziyade onun kullanım değerini vurgular. Buralarda, mekânın ilişkisel ve toplumsal boyutunu belirleyen şey, diğer muhitlerde olduğu gibi piyasa (bar, gece kulübü, vs. ile) değildir. Tarihi merkezdeki buluşma yerlerinin birçoğu sokaklar, meydanlar, sosyal ve kültürel merkezler gibi gayri-resmî alanlardır. Bugüne dek, burada uzun süredir oturanlar ve bölgenin geri

kalanından ve güneyden gelen öğrenciler burada kiracı olarak yaşadılar: yalnızca ekonomik açıdan kırılgan olan, ancak toplumsal bütünlük ve mekânsal bağlılık yönünden son derece güçlü bir toplumsal doku. Şimdiye kadar, bölgenin bu sakinleri güvencesiz koşullarda ve dökülen evlerde yaşasalar da, şehrin kalbinde yaşamalarına müsaade eden makul kiralara (çoğunluğu gayriresmî olarak vergi sisteminin dışında) ödüyorlardı.

Turizm ve kent

Son yılların turist patlamasıyla birlikte, birçok mülk sahibi ve girişimci, şehrin merkezindeki neredeyse yoksul denebilecek bir nüfusun daimi varlığını Napoli'nin "yenilenme"sinin önünde bir engel olarak görmeye başladı. Aynı zamanda, turist akını sayesinde tüccarların kâr birikiminin artmasıyla ticari aktivitelerin (barlar, pizzacılar vs.) üzerindeki haraç baskısı çoğaldı. Gerçekte, bu turist akını ana-caddeler boyunca bir turist monokültürü eğilimi ve bunun sonucunda metalaşan ve önemsizleşen bir kent görünümü yarattığı kadar hem toplu taşıma hem de atık bo-

şaltım sistemi (halihazırda bölge sakinlerinin ihtiyacı için zaten yetersiz olan) üzerinde ciddi bir yük oluşturuyor. Kamusal alanın artan bir şekilde özelleştirilmesini, ana meydanların militerleşmesini ("kamu düzeni" sebepleriyle), erişimi kısıtlı ve nüfusça yoğun bölgedeki yüksek yoğunluklu turist akınına bir kenara koyarsak, gündelik hayat ve turist tüketimi arasındaki en büyük gerilim konut üzerinden çıkıyor gibi görünüyor. Öyle ki, Airbnb yerel konut pazarına girdiğinden beri, kısa dönem kiralıklar mülk sahipleri için en kârlı seçenek oldu: Bu, mülk sahiplerinin hem rantı katlayarak artırmalarını hem de bunu vergi rejiminin dışında tutmalarını sağlıyor. Bu durum, aniden hareketlenen, fazlaca esneklenen ve son derece rekabetçi hâle gelen yerel emlak piyasasında önemli değişikliklere sebep oldu. Bununla beraber, günümüz turist paradigması ve onun (her zaman platform aracılığındaki) "otantik deneyime" olan ilgisi dahilinde, mevcut kira farkına sebep olan şey yurttaşların doldurduğu bu mekânların kullanım değerinin yüksek olmasıdır. David Harvey'nin *Asi Şehirler*¹ kitabının dördüncü bölümünde açıkladığı gibi, kent bağlamında rant elde ediminin önkoşulu mekânların sahip olduğu kolektif simgesel sermayedir. Başka yerlerde olduğu gibi Napoli'de de toplumsal pratiklerin mayası ve merkezin müşterek, çokkültürlü bir mekân olarak kabul edilmesi konut stokunun turistlere yönelik dönüşümüne kusursuz bir ortam hazırladı. Airbnb'nin "Yerel gibi yaşa" mottosu aslında "yoksul ve otantik tarihi merkezde" yaşamak anlamına geliyor. Atina ve Lizbon gibi birçok şehirde olduğu gibi, bu durum konut stokuna olan ilgiyi artırırken kiracılar üzerinde güçlü bir baskıya sebep oldu.

Turizmle karşı karşıya bir Güney Akdeniz şehri

Daha önce de bahsedildiği gibi, Napoli'deki turistleşme süreci bu durumun yaşandığı başka yerlere benzerdir: Turistlerin para harcama kapasiteleri hem mallar hem de evler açısından hayat pahalılığını

Fotoğraf: Set-Napoli

etkiliyor. Bunun elbette yerel bağlam ve turistlerin geldiği ülkeler arasındaki ekonomik uçurumla orantılı olarak yereldeki hayata bir etkisi oluyor. Bununla beraber, Napoli özelinde tuhaf olan şey, merkezde daha önceden varolan mülk yoğunluğunun fazla olması ve orada serbest piyasaya göre düzenlenen kira sözleşmeleri ile yaşayan kiracıların yüksek yüzdesidir (kira sözleşmelerinin %71'i bu şekilde yapılıyor). Son dört yılda Airbnb aracılığıyla yapılan kısa dönem kiralamaları sonucunda bu kiracılar yerel emlak piyasasının hızlı bir şekilde yeniden düzenlenmesine maruz kaldı. Bu platform rant elde edimi için olanakları genişletti ve yerel konut piyasasını uluslararası ölçeğe açarak güçlü bir rekabet rejimi yarattı. Mülk yoğunluğunun yüksekliği göz önüne alındığında, bu durum azınlığa zenginlik getiren, birçoğu için ise toplumsal maliyet yaratan sınıf tekel rantını pekiştirdi. Bir başka deyişle, Airbnb'de fiyat farkı (ve retoriği) yerel evlerin simgesel değeriyle açıklansa da platform kendisi ve az sayıdaki mülk sahibi, artan rant biçiminde buradan sistematik olarak değer (kolektif olarak üretilmiş olan) elde ediyor. Kimi biliminsanları (ara-

Birçok mülk sahibi ve girişimci, şehrin merkezindeki neredeyse yoksul denebilecek bir nüfusun daimi varlığını Napoli'nin "yenilenme"sinin önünde bir engel olarak görmeye başladı.

Fotoğraf: Set-Napoli

larında Erik Swyngedouw'un da olduğu) bunu "değere el koymak"² olarak kavram-sallaştırırken, kimi diğerleri ise rant ve emlak piyasasının günümüz kapitalizminde oynadığı baskın ve düzenleyici rolünün titizlikle (ancak herkesin anlayabileceği bir şekilde) netleştirilmesi için yeni bir genel rant teorisi ileri sürüyor (bu konuda Anne Haila'nın çalışmalarına bakılabilir). Bu arada, bu süreç hakkında farkındalığın artırılması ya da en azından zaman içinde olumsuz sonuçlarının yayılmasından kaçınmak zordur. Güney Akdeniz şehirlerinde, turizmin gelişi bir fikir birliği yaratıyor ve bunun temel sebebi iş olanaklarının az ve yerel ekonomilerin durgun olması. Ancak, bu tarz platformlara dayalı yarı tekellerde elde edimiyle yeni iş olanaklarının ortaya çıkması arasında çok az bir ilgi var. Airbnb'nin paylaşımcı retoriği kısa dönem turist kiralıklarının yeniden dağıtım niteliği konusunda birçok kişiyi ikna etmiş durumda. Biz de SET grubunun (Turistleşmeyle Karşı Karşıya Kalan Güney Avrupa Şehirleri³) yerel ayağı olarak hem kamuya

açık toplantılarda hem de gazetecilerle olan röportajlarda yaptığımız açıklamaları güçlendirmek için haritaları kullanmaya karar verdik. Amacımız Airbnb'ye bağlı turistleşmenin hangi semtlerde ve hangi risklerle yayıldığını açıkça göstermek. Bu risklerin en başında ev sahiplerinin kiracıları evden çıkarması var.

Protestoyu desteklemek için harita kullanımı

Tom Slee ve Murray Cox'un çalışmaları sayesinde şehirlerimizdeki Airbnb kayıtlarına *python* kodunu kullanarak ulaşabiliyoruz. Inside Airbnb'nin bütün dünyada diğer şehirler için senelerdir yaptığı gibi, biz de 2017 yılında Napoli mahallelerinin konumsal referansını kullanarak Airbnb'den veri kazımaya başladık. O zamandan beri, kısa dönem kiralıkları ve bunların dağılımının ne yönde olduğunu takip ediyoruz. Daha önce bahsedildiği gibi, en yüksek yoğunluk tarihi kentin kalbinde olmaya devam ediyor. Dolayısıyla biz de

Airbnb verileri ile ev sahipliği ve bölgedeki ekonomik-sosyal hastalıklar gibi diğer endeksleri birleştirmek için haritaları kullandık. Niyetimiz belediyenin ve vatandaşların dikkatini evden çıkarmaların tehlikelerine çekmekti.

Orangotango isimli kolektifin muhteşem "This is not an Atlas"⁴ (Bu Bir Atlas Değildir)] ile bize hatırlattığı gibi, haritalar aynı zamanda karşı-hegemonik araçlardır. Ancak, haritanın oluşturulmasında hiçbir gölgeye yer olmamalıdır. 2016 yılında Airbnb veri kazımına ilk başladığım zaman, birçok araştırmacının özel ticari platformlardan veri satın aldığını keşfettim. Airbnb veritabanı çoğunlukla üniversitelerin araştırma fonlarından gelen parayla Airdna satın alıyor. İşin bu tarafı oldukça endişe verici, zira özel platformların sattığı veri tabanları halkın parası (bu para örneğin bağımsız ve ticari olmayan bir veritabanı kurmak için kullanılabilir) ile finanse edilmemelidir. Platform kapitalizminin temelinin verinin paraya çevrilmesine dayandığını gözardı edemeyiz. Her ne kadar SET grubundaki diğer katılımcılar ve ben araştırmacı olsak da platformun Napoli için oluşturduğu riskler hakkında bilgi almak adına bu tarz dijital platformları finanse etme ihtimalini asla düşünmedik.

Protesto

2017 yılında, kente ne olduğunu anlayabilmek adına turistleşme konusunu araştırmak için kolektif bir süreç başlattık. Konut hareketinin belediye meclisi ofisinde düzenlediği açık toplantıda, Napoli'deki Airbnb kayıtlarına dair haritaları ve bizim duruma ilişkin yorumumuzu ilk defa açıkladık. Orada birçok belediye meclis üyesi, aktivist ve kent sakini vardı. Birkaç ay sonra, 2018'in bahar aylarında, turistleşmeyle karşı karşıya kalan Avrupa şehirlerinin büyüyen ağı, daha önce de bahsi geçen, SET'i kurduk. 12 Temmuz 2018'de turistleşme ve kısa dönem kiralıklara odaklanan ilk halk meclisimizi yaptık. Meclis, en yüksek baskıya maruz kalan ta-

rihi şehir merkezinin ana meydanlarından birinde gerçekleşti. Bu vesileyle endişelerimizi birçok kent sakiniyle paylaşma fırsatı bulduk. O zamandan itibaren turizm ve hayat pahalılığının konut ve yaşam maliyeti üzerindeki etkilerine ilişkin daha başka birçok inisiyatif, halk meclisi, evden çıkarmalara karşı grev hatları ve gösteriler oluştu. Diğer toplumsal hareketlerle birlikte turistleşmenin olumsuz etkileri konusunda kamunun dikkatini çekmeye çalışıyoruz. Dar gelirli kent sakinlerinin şehir merkezinde kalmaya devam etme hakkı mücadelemizin odağında duruyor. Tam da bu yüzden, 6 Nisan 2019'da evden çıkarmaların durması ve Airbnb işinin regülasyonunun onaylanması talebiyle anacaddelerde bir yürüyüş yaptık. 16 Kasım'da Airbnb İtalya'nın farklı şehirlerde düzenlediği bir etkinlikle eşzamanlı olarak SET ağı da Napoli'de ve ülkenin dört bir yanında evlerin metalaştırılmasına karşı gösteriler düzenledi. Ancak kurumlar şimdiye dek bölge sakinlerinin lehine hareket etme yönünde önemli bir çaba göstermemiştir. Mücadele devam ediyor...

1- Harvey, D. (2013). *Asi Şehirler: Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*. Metis Yayınları.
2- Andreucci, D., García-Lamarca, M., Wedekind, J. ve Swyngedouw, E. (2017). "Value grabbing": A political ecology of rent. *Capitalism Nature Socialism*, 28(3), s. 28-47. doi: 10.1080/10455752.2016.1278027
3- *Morar em Lisboa*. (2018). Set Ağı'nın kuruluş manifestosu: Turistleşmeyle karşı karşıya kalan Güney Avrupa şehirleri. iut.nu/wp-content/uploads/2018/08/RED-SET-Manifesto-İnglès.pdf
4- Bkz. #MADKütüphane'ye yeni gelen kitaplardan biri: This is not an atlas. (2019, 9 Ocak). *beyond.istanbul*. beyond.istanbul/newcomer-for-madlibrary-this-is-not-an-atlas-4be2334205ca

PUSH: Neden Şehirlerimizde Yaşamaya Gücümüz Yetmiyor?

Fredrik Gertten ve Leilani Farha ile Söyleşi

İngilizceden çeviren: Mithat Fabian Sözmen

Ödüllü yönetmen Fredrik Gertten'in belgeseli *PUSH*, neden artık kendi şehirlerimizde yaşamaya gücümüzün yetmediğini araştırıyor. Film, konutu temel bir insan hakkı olarak ele alıyor, bununla birlikte dünyanın dört bir yanında şehirlerde yaşayacak bir yer bulmanın da giderek zorlaştığının altını çiziyor. Gertten, konut krizi yaşayan insanlarla buluşarak, BM Yaşamaya Elverişli Konut Hakkı eski Özel Raportörü Leilani Farha, küresel kentler üzerine çalışan sosyolog Saskia Sassen, ekonomist Joseph Stiglitz, gazeteci Roberto Saviano gibi uzmanlarla görüşerek konutu en acil dünya sorunlarından biri hâline getiren unsurları inceliyor.

Yaşar Adnan Adanalı: Filminizi tüm dünyada gösteriyorsunuz. İnsanların tepkileri nasıl oluyor? Kendi şehirleri ve deneyimleriyle özdeşlik kurabiliyorlar mı?

Fredrik Gertten: San Francisco'daki gösterimimiz sonrası genç bir kadın geldi ve "Artık daha az yalnız hissediyorum. Yaşadığım konut stresinin benim suçum olmadığını, bunun hayatı birçoğumuz için neredeyse imkânsız hâle getiren bir iş modeli olduğunu anladım" dedi. Moskova'da soru-cevap bölümünde genç bir mimar elini kaldırdı ve ne yapabileceğini sordu. "Burada yasadışı sermaye ve hükümet neredeyse aynı." Ona en azından neye karşı olduğumuzu bilmenin iyi olduğunu söyledim. Mek-

sika'da baskı altındaki bir mahallede yaşayan bir yaşlı geldi ve onların bölgesinde gösterim yapılmasını istedi. Dışarıdan ceplerinde büyük miktarda parayla gelen yatırımcılar yıllardır evleri hâline gelmiş topluluklarını sarsıyor ve yok ediyordu. Filmin birçok şehirde gösterilmesinin ardından insanlar artık kendi kent hikâyelerinin küresel bir eğilimin sonucu olduğunu görebiliyor. İstanbul'da da büyük sermayenin toplulukları sarstığı ve insanları, küçük işletmeleri dışarı çıkmaya zorladığı yerinden etme hikâyeleri yaşandı.

Yaşamaya elverişli konut hakkımız ihlal edildiğinde paranın izini sürmek neden önemli?

Paranın izini sürmek yeni

oyuncuların kimler olduğunu anlamamıza yardım ediyor. 2008'deki ekonomik krizden sonra küresel sermaye ciddi şekilde ev piyasasına girdi. Bu, yeni ev sahibinizin sizden çok uzakta yaşadığı ve daha da kötüsü her dakika alınıp satılabilen finansal ürünlerin bir parçası olarak evinizin sahibi olduğunuzu dahi bilmemesi demek. Yani eğer İstanbullular konut fiyatlarının artmasına dair bir baskı hissediyorlarsa, şehrinizin yeni sahiplerinin kimler olduğunu bilmek işe yarayabilir. Eğer yeni sahiplerin kenti çok da umursamadığı ortaya çıkarsa bir sorunuz var demektir.

***PUSH*'ta paranın izini nasıl sürdürdünüz?**

İş modelini anlamaya çalış-

Fredrik Gertten. Fotoğraf: Gerhard Jörén

tık. Hiçbir zaman insanların evlerinin sahibi olmayan koruma fonları artık tüm dünyada konut sektörünü kontrol ediyor. Satın alım ve satış yapıyor, kiralari artırıyorlar. Uzun vadeli bir plan yok, müşterileri de kiracılar değil yatırımcılar.

Filmin şu âna kadarki toplumsal etkileri nasıl oldu?

PUSH şimdiden dünyanın birçok ülkesinde gösterildi; filmdeki dil ve bilgilerin dünya genelindeki ulusal tartışmaların bir parçası olduğunu görebiliyoruz. Filmin prömiyeri Kopenhag'da yapıldı. Danimarka'da o sırada bir seçim kampanyası vardı ve konut sorunu herkesin dilindeydi. Seçimi kazananlar parlamento-daki yeni Lex Blackstone tasarısında kazanan taraf

oldular. Konut Bakanı şöyle dedi: "Herkesin, zengin, orta sınıf ve yoksulun, birlikte yaşayabileceği şehirler istiyoruz. Eğer koruma fonları burada yatırım yapmak istiyorsa bizim kanunlarımıza uymalılar."

PUSH, Almanya'daki salonlarda gösterime erkenden başladı. Leilani Farha'nın, "Konut insan hakkıdır" mesajı bir anda ulusal tartışmaların diline eklemlendi. O günden sonra Berlin Senatosu beş yıllık kira sınırlaması getirerek sermayenin yıkıcı akışını dondurdu. İsveç'te filmi parlamento-da gösterdik, ülkenin her yerindeki belediye binalarında gösterimler yapıldı ve Kiracılar Birliği filmi kullanarak güç kazandı.

Leilani Farha'nın ülke-

si Kanada'da film büyük bir kamusal tartışmanın parçasıydı. Kanada şu anda yeni bir insan hakları temelli konut politikası belirledi. Farha'nın hareketi *The Shift*'e birkaç büyük kent de katıldı.

Dünyanın her yerinden pek çok hikâyemiz var. Mücadelenin aynı zamanda dili geri kazanma üzerine olduğunu görüyoruz. Kentlerin neden konut krizleri yaşadığına dair hâkim açıklama modellerine karşı konulabiliyor artık. Koruma fonları ve inşaat şirketleri daha fazla deregülasyon istiyor. Film, Joseph Stiglitz'in yardımıyla yalnızca serbest piyasanın çözüm olmadığını gösteriyor. Serbest piyasa, zengini daha zengin, kentleri ve kentlileri daha yoksul hâle getirdi.

Piyasanın, yatırımcıların veya finansal aktörlerin iyi niyet veya ahlaki yükümlülük duygusuyla iş pratiklerinin merkezine insan haklarını koyacağına inanmak için çok az neden var.

Leilani Farha Barselona'daki sakinlerle görüşürken. Fotoğraf: Janice d'Avila

BM insan hakları sisteme göre barınmayı "yaşamaya elverişli" yapan nedir? Bu çerçeveye bizi konut hakkının finansallaştırılmasından korur mu?

Leilani Farha: Birleşmiş Milletler sisteminin yaşamaya elverişli konuta dair belirli bir anlayışı var. Yaşamaya elverişli konut hakkı özünde çok basittir, haysiyet ve güvenlik içinde yaşama hakkıdır. İşlevsel olarak konut hakkına dair önemli unsurlar şunlar: mülk sahibinin yasal güvenliği, karşılanabilir maliyet, yaşanabilirlik, hizmetlerin, malzemelerin, tesisin ve altyapının elverişliliği, mekân ve kültürel uygunluk. Bunların hepsinin büyük önemi var ve birbiriyle ilişkili. Örneğin hizmetler-

den, istihdamdan ve kültürel yaşamdan uzaktaki konutlar mali karşılanabilirliği olumsuz etkileyebilir; dar gelirli insanlar toplu taşımayla elektrik faturasına ödeme yapma arasında tercih yapmak zorunda kalabilir. *PUSH*'ta açıkça gördüğümüz gibi konut hakkının finansallaştırılması yaşamaya elverişliliğin bu yedi unsurunu toplu bir biçimde yıpratıyor.

İnsan hakları, konutun finansallaştırılmasına karşı koyabilmek adına güçlü bir çerçeve sağlıyor. Politikaları, mevzuatları ve eylemsizlikleriyle konutun finansallaştırılmasının önünü açan hükümetlerin insan hakları sorumlulukları da var. Uluslararası insan hakları hukuku gayet açık; devletlerin insan hakları-

nın korunması konusunda halka karşı sorumluluğu vardır. Bu, insanların, finansal aktörler konut hakkı ihlallerine neden olduğunda hükümetlerin müdahale etmesini talep etmek için uluslararası mekanizmaları kullanabileceği anlamına gelir. Ulusal ve yerel idareler konut hakkını iç hukukta giderek artan bir şekilde destekliyorlar, yani çadır kampların zorla tahliyesi ya da yasadışı kira artışları gibi ihlallere itiraz edebilmek için yerel fırsatlar da bulunuyor. Bu çok güçlü bir araç. Son dönemde yürüttüğüm çalışmaların çoğu, dünya çapında gözlemlediğimiz konut piyasasının finansallaşmasını bozabilecek kapsamlı, hak temelli konut stratejileri geliştirmedi hükümetleri desteklemeye odaklanıyor.

BM Yaşamaya Elverişli Konut Hakkı Özel Raportörü'nün rolünü açıklayabilir misiniz?

BM Yaşamaya Elverişli Konut Hakkı Özel Rapor-törü olarak çalışmalarımın odağında küresel çapta konut hakkının hayata geçirilmesini ilerletmek var. Dünya genelindeki ülkelerde konut hakkını araştırmak ve raporlamak üzere İnsan Hakları Konseyi tarafından bağımsız uzman olarak atandım ve aynı zamanda hükümetlere, uluslararası insan hakları hukukunda ifade edildiği biçimiyle konut hakkına nasıl uyulacağı konusunda tavsiyelerde bulunuyorum. Tahmin edebileceğiniz gibi, bu çalışmanın önemli bir bölümü hak sahipleriyle,

hükümetler, paydaş grup-lar ve uluslararası kuruluş-lar arasındaki görüşmeleri gerçekleştirmeye ayrılı-yor ve ben bu bağlamda marjinalleştirilmiş birey-lerin ve grupların seslerini yükseltmeye çalışıyorum. Raportör olarak her-hangi bir hükümete veya STK'ya bağlı değilim ve bu da benim birçok açıdan iktidara karşı gerçekleri dile getirebilmeme olanak sağlıyor. The Shift'in küre-sel direktörü olarak dünya genelindeki hak savunucuları ve hükümetlerle birlikte bu çalışmayı hızlandırarak sürdüreceğim.

BM Yaşamaya Elverişli Konut Hakkı Özel Raportörü olarak dünya genelinde konut kriziyle karşı karşıya olan

taban örgütlenmele-riyle BM'deki küresel yönetimin en tepesinde yer alan hükümetler arasındaki devasa açığı kapatmak gibi zor bir göreviniz var. Geriye dönüp bakınca bunu nasıl değerlendirirsiniz? Bu açığı biraz olsun ka-patabildiğinizi düşünü-yor musunuz?

Sözkonusu açığın çok önemli ve gerçek olduğ-u-nu düşünüyorum. Konut hakkını savunabilmek için etkili mekanizmalara ulaşmak birçok ülkede, özellikle de insan hakkı ihlallerinin en korkunç biçimlerini yaşayanlar için çok zor. Raportör olarak dünya genelinde ciddi ko-nut hakkı ihlalleriyle karşı karşıya olan çok sayıda

İnsanlar kendi toplum ve yaşamlarında gördükleri muazzam konut güçlüklerini anlamlandırabilecek yeni yollara ihtiyaç duyuyorlar.

insanla tanıştım ve insan-ların karşılaştıkları zorluk-ları, onları onurlu bir hayat sürdürme duygusundan alıkoyan bir insan hakkı ih-lali olarak tanımladıklarını gördüm. İnsanlar karşı-larında duran zorluklarla ilgili böyle konuşuyorlar. Bu nedenle, barınma hakkı ihlali yaşayanların seslerini ve deneyimlerini duyur-mak için çok çalışsam da devletlerin ve uluslararası kurumların bu insanlar için adalete anlamlı ve zama-nında erişim sağlaması çok önem taşıyor. Her zaman söylediğim bir şey var, sahip çıkılmayan insan hakları aldatıcıdır. Son raporum, "Yaşamaya Elverişli Konut Hakkı Uygulama Kılavuzu", hükümetlerin bu konudaki yükümlülüklerini ayrıntılandırıyor.

Filmde, karşılanabilir konut piyasasına, konut fiyatlarında şiddetli bir artış yaparak kâr elde etme amacıyla giren koruma fonu Blackstone Corporation'ın temsilcileriyle görüştüğünüz için çok heyecanlıydınız. Bu tür vahşi kapitalistlerin iş pratiklerini diyalogla değiştireceğine ger-çekten inanıyor musu-nuz? Bunlar politikala-rın belirlendiği masaya oturabilecek meşru aktörler mi?

Vahşi kapitalistlerin iş yapma pratiklerini ancak zorunda bırakılırlarsa de-ğiştireceğini düşünüyorum. Piyasanın, yatırımcıların veya finansal aktörle-rin iyi niyet veya ahlaki

yükümlülük duygusuyla iş pratiklerinin merkezine insan haklarını koyacağına inanmak için çok az neden var. Onların sistemi bu şekilde kurulmamıştır; bu sistem insanlardan önce kârı teşvik eder.

Ancak, bu aktörlerin insan hakkını tatbik etme işinde olduklarını anlamala-rı önemlidir. Bu yüzden uluslararası insan hakları hukuku kapsamında belirli yükümlülükleri var ve bun-lara uymaları konusunda insanlar ve hükümetlerce sorumlu tutulabilirler. Bu gerçek çoğu zaman onları şaşırtıyor ve bence şunu anlamaları önemli: Ulusla-rarası insan hakları huku-ku, onların mağdur ettiği, zorla evinden çıkardığı, yoksullaştırdığı insanların

Soul, Güney Kore.
Fotograf: Janice d'Avila

yanında duruyor.

Temel konut hakkının hayata geçebilmesi adına The Shift¹ adlı yeni bir kampanya başlattınız. Şu sloganı kullanıyorsunuz: "Fazla sermayeyi yatıracak bir yer olarak konut değil, onurlu bir hayat yaşamak, ailelerimizi yetiştirmek ve topluma katılmak için konut". Bu kampanyayla nasıl bir etki yaratmayı hedefliyorsunuz? Bunu yapmak için hangi somut adımlar atılacak?

The Shift öngöremediğimiz biçimlerde dünyayı dolaşılıyor. Yaptığımız şey, küresel konut krizinin kentlerin karşı karşıya olduğu en ciddi toplumsal sorun olduğunu kabul ettirerek konut hakkını güvence altına almak için küresel, çokkatmanlı bir hareket inşa etmek. Hareket, konutun meta olarak değil, ev olarak değer görmesini sağlamayı amaçlıyor. Konut adaleti sorununu çözmek için insan hakları merceğini kullanarak dünya genelinde birbirinden farklı hak savunuculuğu ve aktivizm faaliyetlerini bir araya getiriyoruz. Gerçekten heyecan verici bir zaman çünkü konutun birçok sosyal ve çevresel adalet sorununun merkezinde durduğuna ilişkin artan fikir birliği oluşuyor. Ancak bugüne kadar yerel konut mücadelelerini birleştirecek bir şemsiye örgüt ya da hareket oluşturulamadı.

The Shift burada devreye giriyor ve farklı çabaları aynı mesajla birleştirmek için bir çerçeve ve platform sağlıyor.

Çalışmalarımızda önem arz eden şey konut değeri ve evsizlik gibi konut hakkı ihlallerinin anlamı etrafında dönen tartışmaları değiştirmek. Küresel Kuzey'deki birçok ülkede orta sınıfın daralmasını ve küresel çaptaki karşılanabilir konut krizlerini gördüğümüz gibi konut sistemlerimize ilişkin bir şeylerin yanlış olduğuna dair gelişen bir toplumsal bilinç de var. Örneğin eğer zengin ülkelerde kitlesel evsizlik yeni bir norm hâline geldiyse bir şeyler yanlış gidiyor demektir. İnsanlar kendi toplumlarında ve yaşamlarında gördükleri muazzam konut güçlüklerini anlamlandırabilecek yeni yollara ihtiyaç duyuyorlar. The Shift, bu tartışmayı küresel düzeyde şekillendirmek, konutun altın gibi bir meta değil insan hakkı olduğunu kabul ettirmek istiyor.

Son olarak hükümetleri, konut hakkının ilerletilerek gerçekleştirilmesi için desteklemeye büyük önem veriyoruz. Çalışmalarımızın önemli bir odak noktası, iç hukukta konutun bir insan hakkı olarak kabul edilmesi ve konut hakkının finansallaştırılması sorununa karşı hükümetleri hak temelli bir stratejinin benimsenmesi yönünde desteklemektir. Örneğin The Shift, 2020'den başlayarak, yerel

hak temelli barınma stratejileri geliştirmek üzere Kanada genelindeki belediyelerle çalışacak. Umu-dumuz, bu pilot projelerin diğer ülkelere uyarlanabilen ve ölçeklendirilebilen bir model geliştirmemizi sağlaması yönünde.

Hareket olarak tüm bu sorunların üstesinden gelmek için bir dizi farklı faaliyet ve strateji uygulayacağız. Çeviklik, esneklik ve uyarlanabilirlik, çalışmalarımızın kendine özgü yerel konut adaleti sorunlarına yanıt verebilmesinde çok önemli olacak. Çalışmamız kesinlikle toplum örgütlenmesi, halk eğitimi ve medya katılımı, araştırma, stratejik davalar, politika geliştirme ve hükümet danışmanlığı içerecektir, ama The Shift büyüyüp değiştikçe yaklaşımlarımızın genişleyeceğini umuyoruz. Hareketin bir parçası olmak için bizi takip edin ve The Shift'e katılın!

1- The Shift #RIGHT2HOUSING. (n.d). Contact. www.make-the-shift.org/contact/

Kentsel Yıkım Alanları

Fatih Pınar

Fotoğraflar: Fatih Pınar

2005 yılında çıkarılan 5366 sayılı Kentsel Dönüşüm Yasası için Tarlabası pilot bölge seçilmişti. Kendim de o dönem Tarlabası'nda oturduğum için bir semtin günbegün iktidar-medya-sermaye ortaklığıyla nasıl bir "çöküntü" alanına dönüştürüldüğüne tanıklık ettim. Bir anda ana haber bültenlerinde sürekli olarak kapkaç ve uyuşturucu haberleri çıkmaya başladı. Kısa bir süre sonra artık herkes "Evet, Tarlabası korkunç bir yer, devlet oraya müdahale etmeli" demeye başlamıştı. Böylece iktidar şehirdeki rantı harekete geçirmek için gerekli kozu elde etmişti. Bu etnik ve sınıfsal ayrımcılık üzerine kurulu rant talanının İstanbul'un merkezi ve tarihi alanlarından başlayarak tüm ülkeye yayılacağı kısa sürede anlaşıldı.

Ben de bir belgesel fotoğrafçı olarak üzerime düşen misyonu yerine getirmek için İstanbul'un tarihi semtlerini fotoğraf, video ve ses kayıtlarıyla birlikte belgelemek amacıyla bir projeye başladım. TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Şubesi için 2008-2009 yılları arasında 12 semti arşivledim. Her semtten oluşturduğum kayıtlarla Mimarlar Odası'nın kütüphanesinde bir arşiv oluşturmanın yanı sıra her birinden kısa multimedya videolar hazırlayarak konunun uzmanı akademisyenlerin yazılarıyla birlikte haber sitelerinde yayımlanmasına gayret ettim. Bu fotoğraflar, o dönem çektiğim ve artık birçoğu orada olmayan binaların ve insanların hikâyesine tanıklık ediyor.

Ayvansaray

Derbent

Sulukule

beyond.istanbul

Burası Kimin Evi? En Az 55.625 Konut, Gayrimenkul Müzayedelerinde Satılıyor ve Bu Sayı Artmaya Devam Ediyor

Sotiris Sideris

İngilizceden çeviren: Mithat Fabian Sözen

Yunanistan'da konut hakkının finansallaştırılması ve ülkenin piyasalarca yeniden şekillendirilmesine dair açık kaynaklı bilgi setinden yararlanarak yapılan veri odaklı bir araştırma.

HASSAS! Fotoğraf: Gerasimos Domenikos / FOS PHOTOS

18 Eylül'de Marathonas'ta altı kişilik bir ailenin evi, 68 bin avroya internet üzerinden açık artırmaya çıkarıldı. Bu, Atina'nın kuzeydoğu banliyösündeki 125 metre-karelik bir ev için potansiyel bir alıcının ödemesi gereken en düşük fiyattı. Nisan 2018'de aile ısınmak için soba yakmaya çalışırken ev yanmıştı. Ailenin babası, hastanede geçen birkaç günün ardından yaralarına daha fazla dayanamadı. Ailenin hediye eşya mağazasının masraflarını karşılayabilmek için çektiği, ancak geri ödeyemediği bir iş kredisi sebebiyle Alpha Bank'ın yürüttüğü açık artırma,¹ daha sonra olayın hassas mahiyeti sebebiyle ertelendi.

Yunanistan Komünist Partisi'ne ait sendika, noterlik binasının girişini kapatarak açık artırmayı durdurmaya çalıştı. Ancak Yunan medyası Kalkınma ve Yatırım Bakanı Adonis Georgiadis'i Hellenic Bankası Derneği (HBA) ile olan bağlantıları sebebiyle kurtarıcı gibi göstermeye çalıştı. Bakan, sözkonusu haberlerin ardından şu açıklamayı yaptı: "HBA'ya yaptığım müdahalenin ardından açık artırma durduruldu. Bir trajedinin bir aileyi yok etmesine izin vermeyeceğiz. HBA'ya çağırma ânında yanıt verdiği, bankaya da açık artırmayı durdurduğu için teşekkür ederim."

Bu ev, Mayıs 2016'dan bu yana uluslararası mali kriz ve ev sahipleriyle işletmelerin kendilerine kredi sağlayanlara borçlarını ödeyememesi sonrası açık artırmaya çıkarılan binlerce konut, dükkân, fabrika, ofis, otopark ve araziden yalnızca biriydi. Birçokları bunu bir insan hakları ihlali olarak görürken, büyük yatırımcılar ve yereldeki seçkin sınıf ise bunu bir fırsat olarak değerlendirmek istedi. Peki sonuç ne oldu? Yaşam standartlarını sürdürmekte zorlanan insanlar işsizlik, düşen maaşlar, artan kiralara ve yüksek vergilerin bir araya geldiği zehirli bir kombinasyonla yerlerinden edildiler.

Avrupa Birliği Komisyonu, evlerini kaybetme riski altındaki haneleri desteklemeyi amaçlayan Yunanistan Temel

Hane Koruma Tasarısı'nı² ancak 19 Eylül 2019'da onayladı. Batık kredilerin Yunan bankacılık sektörü üzerindeki yükünün hafifletilmesini amaçlayan tasarısı, mülkün değerinin ve kredi çeken kişinin gelirinin belirlenmesinde katı kriterler uygulayarak kredinin ihtiyacı olanlara gittiğinden emin olmayı hedefliyor. Ancak eğer kredi çeken kişi, borcunu ödemeyi durdurursa banka, mülkün haczedilmesi sürecini başlatabilir.

Madalyonun öbür yüzünde ise Atina'nın merkezi bölgelerinde belirlenmiş "temel" ve "süper temel" alanlar, ilgi uyandıran koşullarla bölgeye çekilen uluslararası emlak firmalarının³ ve Avrupa dışından yatırımcıların uğrak noktası hâline geldi. Sözkonusu koşullar Altın Vize⁴ programı, yavaş ancak istikrarlı bir şekilde artan ve küçük potansiyel oyuncuların oyun dışı bırakan mülk fiyatları, hükümetin Exarchia'da kalkınma odaklı, devlet öncülüğündeki soylulaştırma planı⁵ çerçevesinde yakın dönemde başlattığı toplumsal arındırma ve turizmle kısa dönemli gayrimenkul kiralamada⁶ yaşanan yükseliş gibi mali politikaları ve refah değişimini de içeriyor.

Bununla birlikte Atina'da olan bir şey (sermayenin başkentteki aşırı yoğunlaşması sebebiyle doğrudan olmayarak ve bu politikalar tüm ülkeyi dönüştürdüğü için doğrudan olarak) tüm ülkeyi etkiliyor. Yazar ve gazeteci Anna Minton'ın *Big Capital: Who's London For?* [Büyük Sermaye: Londra Kimin İçin Var?] adlı kitabında yazdığı gibi "Bugün sermayenin mülkten konuta her noktaya temas ediyor oluşu tüm sistemin finansallaşmaya açılması anlamına geliyor."⁷ Gerçekten de Yunanistan'ın adalarındaki el yakan ya da hiç var olmayan öğrenci konutlarından Atina'nın "alfa" kesimlerindeki prestijli ofis binalarına, sistem sadece en alttakilerin değil halkın çoğunluğunun ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak durumda.

Yunanistan—çoğu ev kredisi borcundan muaf yüksek ev sahipliği oranıyla övünse

de—bunun neden yaşandığının tipik bir örneği. Ülke, finansallaşmanın küresel güçlerinin neden artık insanlardan çok kârla ilgilenen ulusal konut sistemlerine sirayet ettiğinin ve böylece yereli zenginleştirmekten çok yerinden ettiğinin canlı bir örneği. Peki bu noktaya nasıl geldik?

Yaşamak için inşa et, inşa etmek için yaşa

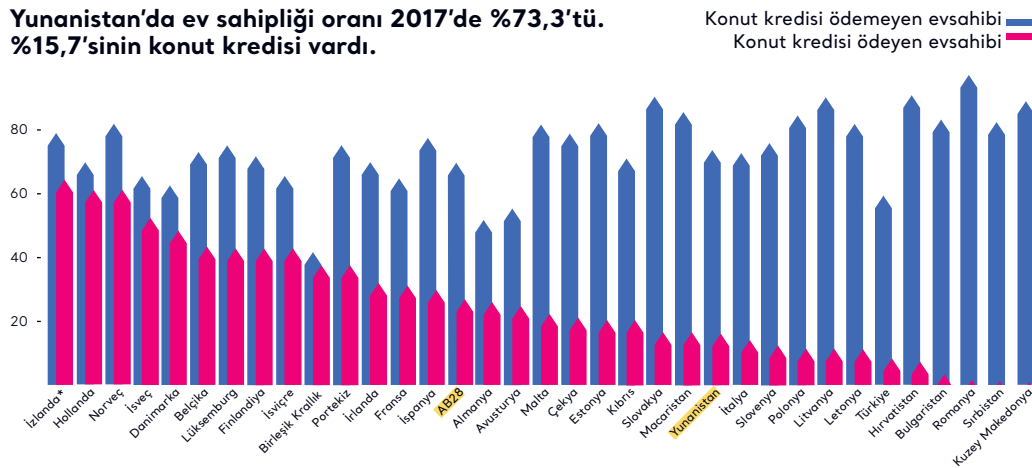
Yunanistan'da 1949'da sona eren Yunan İç Savaşı'na dayanan güçlü bir ev sahipliği geleneği var. O dönemde konuta erişim görece kolay ve kontrolsüzdü. Aile birimleri amatör ve küçük aile şirketlerinin bulunduğu inşaat sektöründe değerlendiriliyordu. İngiliz eleştirmen, tarihçi ve mimarlık profesörü Kenneth Frampton bunda *antiparochi* denilen "kısmi takas" sisteminin rol oynadığını söylüyordu. Bu sistemde üzerinde 19. yüzyıldan kalma tipik bir Atina neoklasik evinin bulunduğu arsanın sahibi, arsayı belli sayıda daire karşılığında orta büyüklükte bir apartman yapılması için veriyordu.⁸

Bu, bir defaya mahsus otofinansman, Atina ve Yunanistan'ın diğer büyük şehirleri bir dizi yama ve uyarlamayla gelişirken, alt ve orta sınıfların kendi evlerine sahip olabilmelerini, böylece hatırı sayılır

sayıda Yunan'ın ve göçmenin özel mülkiyete erişimini mümkün kılıyordu. Araştırmacı Dimitra Siatitsa'ya göre bu, "bireysel mülk sahipliği ve onunla birlikte gelen hakların kamu çıkarı ve ortak/kolektif çıkara üstün geldiği yaygın bir sosyal uzlaş ve hoşgörülle karşılandı[...] Ancak aynı zamanda banliyölerde, ormanlarda ve kumsallarda anarşik ve kontrol edilemeyen inşaatların ortaya çıkmasına ve Temmuz 2018'de Doğu Attika'daki yangında⁹ yaşanan trajedide görüldüğü gibi önemli sorunlar ve zafiyetlerin oluşması-na sebep oldu."¹⁰

Antiparochi, yetersiz sosyal konut ve savaş sonrası dönemin istikrarsız sosyo-ekonomik koşullarının birçoklarını karşı karşıya bıraktığı mali güvensizliği telafi ederken yüksek orandaki birden fazla mülk sahipliğine katkıda bulundu ve bu mülklerin yüksek maliyet ve vergi olmadan boş kalmasını mümkün kıldı. Özellikle proje aşamasındaki arazilere ulaşım mümkün olduğu için düşük maliyetli, yasadışı inşaat yapmak görece kolaydı ve organize bir devlet planının yokluğunda kişisel birikimleri bir ya da birden fazla eve yatırma kültürü sınıf atlama arzusu-nu yerine getirirken, bir güvenlik biçimi, güvenli bir yatırım stratejisi olarak kabul ediliyordu.

Yunanistan'da ev sahipliği oranı 2017'de %73,3'tü. %15,7'sinin konut kredisi vardı.

ATHENSLIVE
Kaynak: EUROSTAT 2017 *2016 verisi

2017'de hanelerin yalnızca %18,8'i kiradaydı.

ATHENSLIVE
Kaynak: ELSTAT 2017

Kâr olarak mülk ve bankaların rolü

Bu dinamik, Yunanistan'ın 2001'de avro bölgesine geçişi ve onu takip eden 2002-2007 yıllarında kredi genişlemesiyle 1990'ların sonundan itibaren ve özellikle de 2000'lerde şiddetli bir değişime uğradı. Bankalar çözüm ona "gerçek ekonomi"ye daha az yatırım yapmaya ve paralarını gittikçe artan bir biçimde finansal varlıklara yatırmaya başladı. Costas Lapavitsas ve Jeff Powell'a göre "2000'lerde finans, gayrimenkul ve hanehalkına yönelik krediler 'üretici' kredilerin yerine geçerek bankaların kredi portföyünde itici güç oldu."¹¹

Böylece hanelerin konuta erişiminde bankalardan kredi çekme—çoğunlukla agresif reklam kampanyaları ve hükümet desteğiyle de olsa—bir norm hâline geldi. Birikim kapasiteleri sınırlanırken kişisel borçlar yüksek oranlarda artış gösterdi. Sonuç, iki ana neticeyle birlikte gayrimenkul sektöründe spekülasyon bir balonun¹² oluşmasıydı: mülk fiyatlarında artış ve binlerce boş ev.

Araştırmacı Elena Patatouka'ya göre "Attika'da ev kredilerinin dağılımı biçimi sadece mesken sahiplerinin tercihinin bir sonucunu değil, aynı zamanda bankacılık sisteminin kredi dağıtımındaki ayrımcı politikalarını gösteriyor."¹³ Yunanistan'da

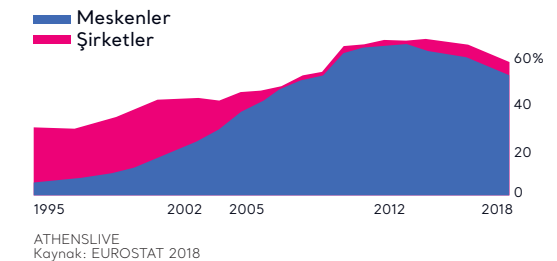
bankacılık sektörü, oligopol yapısının yanı sıra Atina'da kurulu dört büyük ticari bankanın hâkimiyetiyle birlikte potansiyel ev sahiplerinin kredi puanı üzerinden konut sektörünün finansallaştırılmasının başaktörü konumundaydı. Kredi puanı, satın alınacak konutun yerinin yanı sıra başvuran kişinin cinsiyeti, geliri, mesleği, yaşı ve uyuğunun da hesaba katıldığı, olası alıcıların kredi skorunun değerlendirildiği merkezileştirilmiş bir prosedürdür. Bu mekanizmalar, kişileri ve bölgeleri ROI¹⁴ hesaplamalarını kullanarak, satın alınabilecek diğer mallar gibi belirli değerler üzerinden metalaştırarak yatırım getirisi bakımından sınıflandırıyor.

Kriz bir kamu borcu krizi değildi, o hâle getirildi

Bankalar hangi tahminleri yaparsa yapsın, tepede yaşananlar ortadakileri ve alttakileri etkiliyor —ya da tam tersi—büyük şehirlerde tepeden gelen sermaye akışı toplulukları yerinden ederken kısa vadeli kiralama hâkimiyetindeki piyasa herkes için mülk ve kira ücretlerini artırıyor.

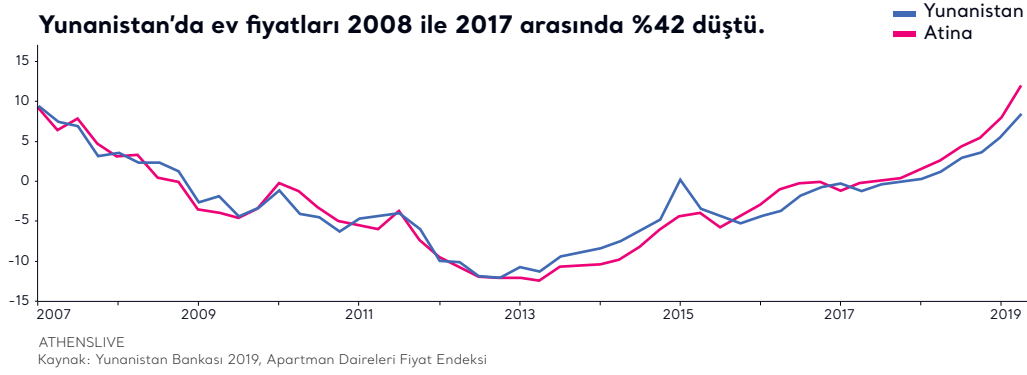
Küçük ev sahipleri, konut piyasasındaki küçük oyuncular olsa da krizin etkileri çoğu için trajik olmuştur. Bir hanenin en değerli varlığı olan gayrimenkuller, ekonomik uyum programları tarafından hedef alınırken emlak vergileri devlet gelirlerini artırma işlevi gördü, ancak aynı zamanda mülk sahiplerinin üzerinde

2002 ve 2012 arasında mesken borçlarının GSYH'ye oranı %221 arttı.

ATHENSLIVE
Kaynak: EUROSTAT 2018

Yunanistan'da ev fiyatları 2008 ile 2017 arasında %42 düştü.

büyük bir baskı oluşturdu. Bu, devlete olan borçlarda artış yaşanması ve mülklerin yaşam standardını koruyabilmek için düşük fiyatlara satılmasıyla sonuçlandı. Konut ve Kent Hakkı Avrupa Eylem Koalisyonu'na¹⁵ göre "Şu anki kriz bir kamu borcu krizi değildi, o hâle getirildi."

Mesken sahipleri işten atmalarla, ücret, sosyal yardımlar ve emeklilik maaşındaki kesintilerle baş etmeye çalışırken daha önceden imza attıkları kredilerin de ödenmesi talep ediliyordu. Ancak çoğu borçlu için bunları ödemek gittikçe daha güç hâle geliyordu. Buna ek olarak tasaruf önlemleri, ödenemeyen borçlar sorununu büyütüyordu ve çok sayıda mesken sahibi ayakta kalabilmek için daha fazla kredi çekiyor ve borçlanıyordu. Bugün halen Yunanistan'daki işsizlik oranı avro bölgesinde nüfusa oranla en yüksek yüzdeye sahip; genç işsizlik %40'ın üzerinde. Ayrıca Yunanistan'da ücretler de Avrupa'da en düşükler arasında.

Bunun da ötesinde işleri için ev kredisi kullanan küçük işletmelerin çoğunun borçlarını ödeyememesi, batık kredilerde artışa neden oldu. Basitçe söylemek gerekirse bunlar kredi verenlerin geri ödeyemeyeceği paralarıdır.

Kredi, hukuk ve banka

Geçmişte yüksek ev sahipliği oranı sayesinde hayat bulan toplumsal kapsayıcılık artık yok. Mesken sahiplerinin ve işletme-

lerin aşırı borçluluğunun bankacılık sektörünün ekonomik istikrarına doğrudan bir etkisi var ve bu, hacizler ve müzayedeler yoluyla mülklere el konulmasına meşruiyet sağlıyor. Aynı zamanda bankaların mülk sahiplerinin sayısını azaltması, yatırım fonlarının devreye girmesi ve ev dahil batık kredi portföyü¹⁶ satın almış diğer banka harici finansal aktörlerin ülkeyi yeniden şekillendirmesine izin veriliyor.

Bankaların konutları ele geçirme ve açık artırmaya çıkarma biçimi finansal anlatıların, pratiklerin ve ölçümlerin farklı tipteki hükümet, devlet kuruluşları ve yarı resmî kurumlar üzerinde nasıl bir hâkimiyeti olduğunu gösteriyor. Beşeri coğrafya profesörü ve araştırmacı Manuel Aalbers'in söylediği gibi devletin finansallaştırılması Yunanistan'ın piyasalarca nasıl yeniden yapılandırıldığını; bu yapılandırmanın devletin sermaye sirkülasyonu ve konut özelleştirmesinin de ötesine geçtiğini gösteriyor.¹⁷ Aksine, yasaların evrimi özel mülklerin, ülkenin bankacılık sistemini yeniden düzenlemek ve batık kredilerden kurtulmak hedefiyle açık artırmaya çıkarılmasını kolaylaştırdı.

Yunan devletinin buna verdiği tek yanıt, serbest piyasaya müdahale etmeme konseptine aykırı olsa da ev sahiplerini korumak üzere 2009'da çıkarılan mesken iflas (*Katseli*) yasasıydı. Bu geçici yöntem, bir mülke el konulup konulamayacağına dair üç koşul belirliyordu: ailenin geliri, borç miktarı ve mülkün değeri. Yasa başlan-

gıta ev sahiplerinin %90'ını koruyordu. Ancak bu, banka verilerine göre borç alanlar içerisinde küçük bir kesimi oluştursalar da sözde "stratejik gaip"lerin —ödeme gücüne sahip oldukları hâlde bu koruma yönteminden yararlananların— bu prosedürü suistimal etmesini önleyemedi. Bunun sonucu olarak 2014'ten bu yana sözde yatay koruma yöntemleri feshedildi ve Atina, Pire, Ege ve On İki Ada'daki noterliklerin elektronik müzayede platformları eauction.gr'nin¹⁸ yürüttüğü açık artırmalarla hacizlere yönelik yasaklamalar kaldırıldı.

Gayrimenkul hacizleri ve müzayedelere karşı mücadele

Bu platformun müzayede süreçlerini nasıl hızlandırdığını daha iyi anlamak için internette yer alan tüm mülklere ayrıntılı bir şekilde bakmak istedik. Ancak, sürpriz olmayan bir şekilde, ne Noter Birliği¹⁹ ne de Atina Barosu'nun²⁰ internet sitelerinde herhangi bir bilgiye ulaşabildik. Bu bilgiye erişmenin tek yolu gerekli bilgileri

elde edebilmek için eauction.gr'deki tüm mülkleri incelemek ve bunları 45.918 parçalık veri kümesine ekleyerek analiz edilmesini sağlamaktı. Zordu ama değdi.

22.119 belge²¹ içeren veri kümesi internette yer alan tüm açık artırmaları PDF ve Word Doc formatında Yunan dilinde barındırıyor. İsmi ve KDV numarası dahil, borçlunun kimliğine dair temel bilgilere, ayrıca müzayedeyi takip eden alıcıya, açılış fiyatına, son duruma ve açık artırmanın tarihine açık erişim sağlıyor. Platforma her gün yeni mülkler ekleniyor. Tüm dosyalar takip edilebilir ve sayılabilir. Böylece gazeteciler, aktivistler, akademisyenler, avukatlar ve aktif yurttaşlar platformda neler olup bittiğini görebildikleri gibi, süreçten etkilenen topluluklar için yeni bilgiler üretebiliyor ve onları güçlendirebiliyorlar.

Veri kümesine CSV formatında²², belge veritabanına ise bu kaynaktan²³ ulaşabilirsiniz.

Bilgiler, ülke genelinde platformda ilk mülk girişinin yapıldığı 18 Kasım 2017'den

Yasaların evrimi özel mülklerin, ülkenin bankacılık sistemini yeniden düzenlemek ve batık kredilerden kurtulmak hedefiyle açık artırmaya çıkarılmasını kolaylaştırdı.

1 Eylül 2019'a kadar olan tüm işlemleri kapsıyor. Bu verilerle platformda listelenen tüm mülkleri bu süreçteki herhangi bir anda ayrı tutmanız mümkün. Bu 45.918 mülk nerede ve ne kadar? Açık artırmaların kaç gerçekten yapıldı? Sosyal ve ekonomik baskıların belirli kırılgan grupları hedef alabileceğini varsayarsak, böylesi bir bilgi setiyle bunun doğruluğunu ya da yanlışlığını ortaya koyabilirsiniz. Ancak devam etmeden önce bu internet platformunun en başta neden geliştirildiğine bakalım.

2019 Avrupa Komisyonu Yunanistan raporuna göre ilk olarak "hayli sorunlu ve tartışmalı bir işlem olan fiziki açık artırmaya bir alternatif olarak" kullanılmaya başladı. Yunanistan genelinde aktivistlerin fiziki açık artırmaları defacto şekilde önlemesini takiben yapılan uzun moratorium süreci sonrası teminatların satışının sürdürülmesini sağladı.²⁴

Mimar ve aktivist Tonia Katerini'nin aktardığı üzere insanların evlerini kaybetme riski banka portföyündeki batık kredilerin oranını azaltma hedefiyle bağlantılı olarak büyük bir müzayede karşıtı hareketin

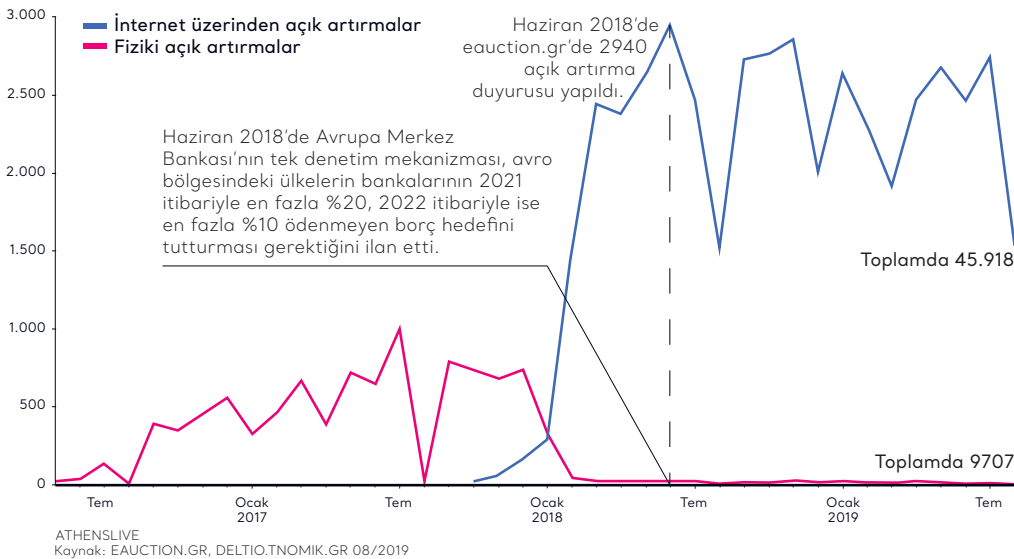
doğmasına neden oldu:

En başından itibaren temel amacımız ağır bir borç yüküyle karşı karşıya olanların bu vahim durumdan bireysel olarak sorumlu oldukları, dolayısıyla özel mülkiyeti koruyan bir yasaya gerek olmadığı şeklindeki hâkim düşünceye karşı çıkmak ve bunu tersine çevirmektir. [...] Aynı zamanda Atina'daki tüm muhalif gruplarla temasa geçtik. Bu, mahalle birlikleri ve dayanışma inisiyatifleri gibi kriz sonrası ortaya çıkan kolektifleri de kapsıyordu. Niyetimiz mülk hacizlerine karşı koyabilecek büyüklükte bir ittifak yaratmaktır.²⁵

eauctions.gr'de bulduklarımız

Şüphesiz ki çevrimiçi müzayede platformu, müzayede oranlarını dramatik şekilde artırdı. Özünde ise gayrimenkulün tabiatı gereği yerel ve sabit yapısını daha akışkan ve dolayısıyla küresel finans piyasalarında satışa uygun hâle getirerek gayrimenkulle mekânın ilişkisini ortadan kaldırdı. "Çevrimiçi açık artırma hizmetini kullanarak fiziksel olarak orada bulun-

İnternet platformunun açılmasından sonra açık artırmaların sayısı büyük artış gösterdi.

manıza gerek olmadan bilgisayarınızla çevrimiçi açık artırmalara katılabilirsiniz." Platforma girdiğinizde okuduğunuz ilk şey bu oluyor.

Borçlular listesi hem bireyleri hem de işletmeleri barındırıyor. Bireysel borçlular arasında kendi adlarına birden fazla mülkü olanlar var. 31 Ağustos itibarıyla en az 30.134 kişinin birden fazla mülkü listeliydi. Bazı bireylerin açık bir şekilde daha geniş mülk portföyleri vardı. Mesela tek bir kişinin²⁶ adına 87 parçanın olduğu görüldü. Dolayısıyla veritabanımızda 45.918 yerine 22.119 belge var ki bu da incelediğimiz dönemde gerçekleştirilen açık artırmaların tam sayısıdır. Çünkü, böylesi mülkler²⁷ için yalnızca, açık artırmaların tam listesinin ayrıntıları dahil olmak üzere, başlıca bilgileri indirdik.

Fiyat bazında baktığımızda ortalaması 52.000 avro olan bireysel hisselerin açılış fiyatlarında büyük bir fark var. Listenin

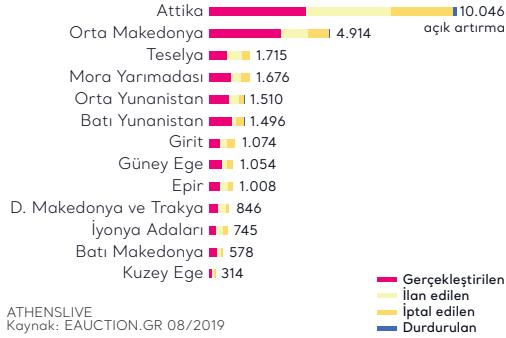
zirvesinde Tripoli, Arcadia'daki güneş enerjisi şirketi HelioSphera'nın²⁸ üretim tesisi (37.449.000 avro); Koropi, Attika'da bulunan, alanında Güneydoğu Avrupa'daki en büyüklerden olan IRIS matbaacılık şirketinin tesisleri²⁹ (35.183.140 avro) yer alıyor. Ayrıca zirvede 2015'te Yunan ordusuna Kornet tanksavar füzesi satmak için yasadışı ödemeler yaptığı suçlamasıyla tutuklanan silah tüccarı Konstantinos Dafermos'a ait olan "Atina'nın en pahalı evi", Sintagma Meydanı'na birkaç dakika uzaklıktaki altı odalıklı lüks rezidans kulesi³⁰ (35.000.000 avro) var. Listede ayrıca şunlar bulunuyor: Bridel, Lüksemburg'da kurulu bulunan Global Equity Investments SA'ya³¹ ait 6 milyon hisse (33.300.000 avro), Yunanistan'daki ilk özel onkoloji hastanesi ve sağlık sektöründe bugüne kadar yapılmış en büyük yatırımlardan biri olan, ancak hiç gerçek anlamda faaliyete geçemeyen Attika'nın Vari bölgesindeki Erasino Hastanesi³² (31.942.159,30 avro); Folli

Bir zamanlar en büyük kredi sağlayıcısı olan Pire Bankası, artık en çok geri ödenmeyen kredisi bulunan banka.

Alıcı	Toplam takip edilen e-açık artırmalar	Tamamlanma oranı	Ortalama ilk teklif
Pire Bankası	14.459	%60	€55.000
Yunanistan Ulusal Bankası	8.097	58,2	56.600
Alpha Bank	7.893	58,7	54.000
Eurobank	4.153	66,5	70.000
Cepal Hellas	907	1,8	52.000
HSBC	221	66	81.970
Atina Belediyesi	186	15	18.000
Teselya Kooperatif Bankası	148	48,6	38.500
Özel Finansal Çözümler	142	76	120.000
Hanya Kooperatif Bankası	108	84,2	78.000
Kamu Gelirleri Bağımsız Otoritesi	93	77,4	42.000
İskeçe Belediyesi	89	100	10
Proton Bank	69	53,6	18.000
Yunan Posta Bankası	67	32,8	75.000
Epir Kooperatif Bankası	36	100	1.000
ELINOIL Yunan Petrol Şirketi	30	96,6	2.950
Lemos Uluslararası Merkezi	27	100	113.000
UCI Yunanistan Borç Yönetimi Hizmetleri	18	33,3	48.800
Kamu Malları Şirketi	15	100	2.533
Hellas Capital Leasing S.A.	6	83,3	295.000

ATHENSLIVE
Kaynak: EAUCTION.GR 08/2019

Atina'nın da yer aldığı Attika, açık artırmalar konusunda en aktif bölge.

Follie's'in³³ Attika Alışveriş Merkezi'ndeki %35,7'lik hissesi (29.456.111,88 avro); ve adını kurulu bulunduğu Yunanistan'ın güneydoğusundaki Hydra Adası'ndan alan Hydra Beach Resort'un³⁴ ana tesisi (27.807.000 avro). En düşük fiyatlı mülklerde ise 900 avroluk depolar,³⁵ 300 dolarlık arabalar,³⁶ kişisel park alanları³⁷ ve hatta kahve masaları³⁸ var.

Neleri bulamadık? (Ve bu bilgi neden önemli?)

Bölgesel birimlerle 26.976 mülkü haritalandırmayı başardık. Ancak bu rakam, 24 Eylül 2018 öncesindeki açık artırmalarda gayrimenkul tipi ve bölgesi bildirilmediği için mevzu bahis mülklerin %58,7'sini oluşturuyor. Gayrimenkulün tam adresini belirten bu tarz bir bilgiye ancak tüm açık artırmalara dair belgelerin bulunduğu bizim veritabanımızdan ulaşılabilir.³⁹ Açık artırmaya çıkarılmış tüm gayrimenkulleri haritalandırmak soylulaştırma, yerinden etme ve zorla tahliyelerin sık yaşandığı yerleri bulmamızı sağlıyor. Princeton Üniversitesi Zorla Tahliye Laboratuvarı'nın⁴⁰ haritalandırmayı değişim için nasıl kullandığına bir bakın.

Gayrimenkul tipi ve sahiplerinin toplam borcuna dair bilgi sınırlı olduğu için açık artırmaya çıkarılan esas mesken ve daha küçük borçluların tam sayısının doğru hesaplanması bir endişe kaynağıdır.

Bir önceki hükümet küçük ev sahiplerini korumaktan bahsederken sınırı 300.000 avroya kadar çekmişti. Eğer binlerce aile evlerinden zorla çıkarılıyorsa belki de bunun için bir şey yapabiliriz ve yapmalıyız. OpenUp ağının,⁴¹ Güney Afrika'daki zorla tahliyelerin kullanışlı bir tablosunu çıkarmak için mahkeme kayıtlarını dijitalize ederek, mahkemede veri toplayarak ve çevrimiçi-çevrimdışı veritabanlarını tarayarak nasıl bilgi topladığına bir bakın.

Mesele ihaleye girenler olduğunda kimlerin neyi ne kadara satın aldığını tam anlamıyla bilemiyoruz. Finansallaşma böyle işliyor; zenginin anonimliğinin korunması-na hizmet ediyor. Diğer tarafta ise toprak —ve onu kaybeden bireylerin ve toplulukların hayatlarında yarattığı yıkım— kişiseldir ve yerinden etmenin yaratacağı sonuçlar akıl sağlığı sorunlarında artışa neden olabilir.

Avrupa Komisyonu'na göre ise "Platform faal hâle geldikten sonra yapılan her beş açık artırmadan dördü başarıyla sonuçlandı ve teminatın banka tarafından satın alınmasını sağladı." Bankalar, eğer gerekirse, açık artırmalarda satılan mülklerin tamamını alma konusunda karardır.⁴² Bu strateji, bilançodaki batık kredilerin yoğunluğunu azaltmanın yanında borçlularını stratejik bir şekilde ödemeyenleri tutum değiştirmeye zorlarken konut piyasasında olası bir fiyat çöküşünü de önler.

Bir kez daha bankalar, ülkeyi zenginlerin oyun sahasına çevirecek piyasadaki ilk yükseliş sinyalinin ardından portföylerindeki ticari açıdan çekici konutların satılabilir hâle gelmesiyle gayrimenkullerin finansallaştırılmasında belirleyici bir rol oynayacak. Ancak harekete geçmeliyiz. Eğer konutun bir yatırım aracı değil kamu yararı işlevi görmesini istiyorsak daha az değil, daha fazla demokratik kontrole ihtiyacımız var. Bireysel mülkün gaspına karşı mücadelenin insan hakları için mücadele olduğunu bilerek sorunun görünürlüğünü artırmalı ve evlerini kaybetme riski altında olanları savunmalıyız.

- 1- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/72452
- 2- *European Commission*. (2019, 19 Eylül). Customs Union: Fake and potentially dangerous goods worth nearly €740 million stopped at EU customs in 2018. ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/MEX_19_5629
- 3- Lee, E. (2019, 29 Ağustos). Greece is back on real estate investors' menus. perenews.com/greece-back-menu/
- 4- Haig, A. S. (2019, 3 Haziran). Greece Golden Visa Benefits. *Chetcuti Cauchi Advocates*. chetcuticauchi.com/publications/greece-golden-visa-benefits
- 5- Kostopoulos, T. (2019, 8 Eylül). Hotel by bat. *Efsyn*. bit.ly/35ZdqnC
- 6- Sideris, S. (2018, 23 Ağustos). Mapping The Dominance Of Airbnb On Athens. *Medium*. medium.com/athenslivegr/mapping-the-dominance-of-airbnb-in-athens-4cb9e0657e80
- 7- Minton, A. (2017). *Big Capital: Who Is London For?* Penguin.
- 8- Theocharopoulou, I. (2018). *Builders, Housewives and the Construction of Modern Athens*. Artifice Books on Architecture.
- 9- Morfis, T. (2018, 30 Temmuz). Seven Days After The Blaze. *Medium*. medium.com/athenslivegr/seven-days-after-the-blaze-b728ee499d40
- 10- Siatitsa, D. (2019). *Anyone at home? Housing in Greece: The impact of austerity and prospects for the future*. Atina: Rosa Luxembourg Stiftung Yunanistan Ofisi. rosalux.gr/sites/default/files/publications/katoikia_en_final.pdf
- 11- Lapavitsas, C. ve Powell, J. (2013). Financialisation varied: a comparative analysis of advanced economies. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, (6), s.359-379. doi: 10.1093/cjres/rst019
- 12- Twin, A. (2018, 20 Şubat). Speculative Bubble. *Investopedia*. www.investopedia.com/terms/s/speculativebubble.asp
- 13- Elena, P. (2015, Aralık). Access to owner-occupied housing through mortgage lending, 1990- 2013: Loan-holders' housing mobility towards the suburbs and exclusion from mortgages in the city centre. www.athenssocialatlas.gr/en/article/mortgage-lending/14-Yatirim-Getirisi-ROI, bir yatırımın verimliliğini değerlendirmek veya yatırımları karşılaştırmak için kullanılan bir ölçüttür. -e.n.
- 15- European Action Coalition For the Right to Housing and the City. (2018). Housing financialization: Trends, actors, and processes. Rosa Luxembourg Stiftung. housingnotprofit.org/wp-content/uploads/2019/08/Housing-Financialization.pdf
- 16- *2nd international summit: NPL Greece*. (2019). *SmithNovak*. smithnovak.com/conferences/npl-greece-2019.html
- 17- Aalbers, M. (2017). The variegated financialization of housing. *International Journal of Urban and Regional Research*, 41(4), s.542-554. doi. org/10.1111/1468-2427.12522
- 18- Elektronik açık artırma. (t.y.). *eauction*. eauction.gr/
- 19- *Ancient*. (t.y.). Enotariat. enotariat.gr/
- 20- *Identity of Athens Bar Association*. (t.y.). *Athens Bar Association*. dsa.gr/page/identity-athens-bar-association
- 21- Belgeleme: Real Estate Auctions Court Decisions. Google Drive Folder. drive.google.com/drive/folders/1j9UGnbO-vZl2TfqvvlLfzCmfFKy2KrNc
- 22- Dataset. Google Drive Folder. drive.google.com/drive/folders/1iPTW6d8q54DBhKAYGejCBBrvB-KT3IXo
- 23- Belgeleme: Real Estate Auctions Court Decisions. Google Drive Folder. drive.google.com/drive/folders/1j9UGnbO-vZl2TfqvvlLfzCmfFKy2KrNc
- 24- *European Commission*. (2019). Country report Greece 2019 Including an in-depth review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances. ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-greece_en.pdf
- 25- Katerini, T. (2017). The grabbing of private property and the struggle against auctions in Greece. *Urbanistica Tre*, (13), s.17-24. urbanisticatre.uniroma3.it/dipsu/wp-content/uploads/2017/12/u3_quaderni_13_katerini.pdf
- 26- Elektronik açık artırma. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/17451
- 27- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/23180
- 28- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/46223
- 29- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/891
- 30- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/38025
- 31- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/16584
- 32- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/13648
- 33- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/43700
- 34- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/10655
- 35- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/72144
- 36- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/71915
- 37- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/72245
- 38- Açık artırma öğeleri. (t.y.). *eauction*. www.eauction.gr/Auction/Details/72245
- 39- drive.google.com/drive/folders/1j9UGnbO-vZl2TfqvvlLfzCmfFKy2KrNc
- 40- *Mapbox*. (2019, 24 Haziran). Eviction lab: One year later. blog.mapbox.com/eviction-lab-one-year-later-8515d639e83e
- 41- Russell, S. (2019, 12 Eylül). What's going on in South African Courts? *Medium*. medium.com/openup/whats-going-on-in-south-african-courts-399e1e4a1fdd
- 42- Tzortzi, E. (2018, 24 Ocak). Banks will buy 8 out of 10 real estate properties this year. *Kathimerini*. kathimerini.gr/944923/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/oi-trapezes-8a-agorasoy-n-fetos-8-sta-10-akinhta-poy-vgazoy-n-sto-sfyri

Belfast Konut Kampanyasına İnsan Hakları Temelli Bir Bakış

Elfie Seymour ve Participation and the Practice of Rights (PPR) çalışanları **Paige Jennings** ve **Dessie Donnelly**'nin katkılarıyla
İngilizceden çeviren: Mesadet Maria Sözmen

Koronavirüs krizi, konut politikalarının sistem çapındaki eksiklerini gözler önüne serdi. Ne kadar para kazanılacağına göre hareket eden ve dolayısıyla milyonlarca insanı güvencesiz, kişisel izolasyonu sağlayamayacak durumda ve korunmasız bırakan bir konut sistemi modelini meydana çıkardı. Toplumumuzdaki en korunmasız kişilere karşı bu kadar bariz bir kurumsal ihmal ve yok saymanın karar alma mekanizmaları kültürüne nasıl kökten yerleştiğini idrak edebilmek için, güven içinde ve teminat altında yaşayabilmenin önüne başka meselelerin geçtiği geniş bir bağlamın içinde COVID-19'un gerçekleştiğini görmek gerekiyor. Böyle gündemler evsizlik sarmalı, varolan ve yeni inşa edilmiş sosyal konutlarda kronikleşen yatırım yetersizliği, fiyatların artması sonucu insanları yaşadıkları yerden süren soylulaştırma, sığınmacılara kalacak yer sağlamada yaşanan skandallar ve bizim bulunduğumuz Kuzey İrlanda'da dahi

konut politikasının mezhepleştirilmesi gibi sonuçlar doğurdu.

PPR, 2006'dan beri, İskoçya'da ve İrlanda sınırının her iki tarafında yaşaması zor alanlarda kalan toplulukları —dökülen apartmanlardaki kiracılar, "geçici" evsiz barınaklarında büyüyen aileler, resmi devlet politikalarının yüzüstü bıraktığı yollar, yoksulluğa mahkûm edilen sığınmacılar, kemikleşmiş dini eşitsizliğe çare arayanları— bu gündemlere karşı çıkmaları ve başarısız konut politikalarına çözüm bulmak için insan haklarını pratik bir araç olarak kullanmaları yolunda destekliyor.

PPR'nin birçok çevreye hitap eden ve anlamlı gelen hak temelli yaklaşımındaki temel ilkeler şunlar:

Katılım esastır: İnsanların deneyimlerine değer verilmediğinde, hakları çiğnenir; onları etkileyen yasalar, politikalar, kay-

naklar ve hizmetler ile ilgili kararları kamu otoriteleri verdiğinde, insanların sesleri susturulur ve hakları önemsizleştirilir. Yoksulluk ve eşitsizliğin kalıcı bir şekilde çözülebilmesi, insanların hayatlarını etkileyen karar alma süreçlerine katılımıyla sağlanabilir.

Topluluklar haklarından yararlanmak için onay beklemek zorunda değildir. Konut hakları önceliklerini kendileri bağımsızca belirleyebilir, bu konuda araştırma yapabilir, öneriler geliştirebilir ve yerine getirmeyi sorumlulukları dolayısıyla devletten hesap sorabilirler. Böylesine bir katılımın temelinde statükoya yönelik yapıcı bir tahammülsüzlük vardır.

İnsan hakları ve güç birbirinden ayrılmaz: İnsanlara genellikle sahip oldukları iktidar kadar hak veriliyor. İnsan haklarındaki ilerlemeler, engellemeler ya da istismarlar toplumdaki iktidar ilişkilerine

göre belirleniyor. Hak savunuculuğu, karar alıcıların görmezden gelemediği şekillerde yapılmalıdır. Bu, gücün insan hakları korunmasına ihtiyacı olanlarca ittifaklar kurarak, medyayı kullanarak, protesto ederek inşa edilmesini gerektirir.

Değişimi ona en çok ihtiyacı olanlar deneyimlemelidir: Gereken değişimin ölçeği göz korkutucu olabilir, ama insanlar bulundukları noktadan işe başlamalıdır. Konut eşitsizlikleri gündelik hayatta —kötü koşullar, uzun bekleme listeleri, borçluluğa sebep olan kiralara ve evsizlikte— kendini hissettiriyor. İnsan hakları temelli bir yaklaşım bir yandan bu somut sıkıntıları çözebilecek kapasitede olmalı, öte yandan bunların tekrarlanmasını engelleyecek değişiklikler için baskı yapmalı ve benzer sorunlardan mustarip topluluklara da fayda sağlamalıdır. Değişim acilen gerçekleşmeli, sürdürülebilir olmalı ve benzer koşullardakiler için de yararlı olmalıdır.

Süreç sonuç kadar önemlidir: İnsan haklarının korunmasını sağlayan İnsan Hakları Kanunu, Kuzey İrlanda Barış Antlaşması'nda geçen eşitlik kanunları ve İskoçya'daki Topluluğu Güçlendirme Kanunu gibi birçok yasa var. Ancak insanların deneyimi gösteriyor ki, bu kanunların uygulanması için yapılan danışma kurulları ya da ortaklıklar gibi düzenlemeler çoğunlukla bu haklardan yararlanılmasını teşvik etmek yerine, insanların haklarından yararlanmasını zorlaştırıyor. Eğer, Einstein'ın dediği gibi "Delilik: Aynı şeyi tekrar tekrar yapıp farklı sonuçlar beklemek" ise, hakların ilerletilme yöntemi kökten değişmelidir. İnsanlar gerektiğinde devleti ve kamu yetkililerini yerel seviyede insan hakları çerçeveleriyle ilgilenmeye zorlayabilecek yeni mekanizmaları tasarlamaya hazırlıklı olmalıdır. Bu, izleme grupları ya da "insan hakları çağrıları" gibi mevcut şikâyet ya da müzakere süreçlerini aşacak ve devletin insan hakları temelli hesap verebilirlik taleplerine cevap vermesini mecbur kılacak yenilikçi yaklaşımları içerir. Böyle bir yaklaşım, insan hakları temelli denetimlere daha büyük ölçeklerde ilerleme ve meşruiyet sağlayabilir.

PPR'nin bu hak temelli yaklaşımı sürdürmeleri adına desteklediği topluluklar devam eden eşitsizliklerin hem sebepleri hem de tezahürü ile etkili bir şekilde mücadele ve çözüm konusunda kayda değer ilerleme kaydetti. Örneğin:

- Edinburg'da bir yüksek katlı apartman bloğunda rutubet, ısınma, yıkık dökük mutfak ve banyolarla mücadele sorumluluğu alan yapısal bakım ve yenileme programları,
- 20 yılı aşkın bir süredir unutulmuş bir arazide ilk sosyal konut geliştirme projesini güvence altına almak ve evsizlik artarken hükümetin kamuya ait yerleşmelerin üstüne tahta çakarak kapatmasına karşı mücadele etmek,
- Birleşik Krallık'ın İçişleri Bakanlığı destekli konutlarında barındırılan sığınmacılara yönelik muameleyi ifşa etmek ve başarılı şikâyetler sonrasında

ilk reformlar için zorlamak,

- Konut eşitsizliğine son vermek için geniş zeminde desteği inşa etmek (üç kere Birleşmiş Milletler'in müdahalesini sağlamak dahil), evsizliği çözebilmek için kullanılabilir kaynak ve arazi taslağını ortaya koyan raporlarla yapısal çözümler sunmak ve evsizlikten doğrudan etkilenmiş kişilerin haklarını konut otoritelerini sorumlu tutma yönünde kullanabilmeleri için desteklemek. Sadece 2015'te, haklarındaki ilk değerlendirmelere karşı çıkan 82 aile bekleme listesinde toplamda 3000 ekstra puan kazandı, 24 aileye ise tekrar konut sağlandı ve 12 ailenin kira borçlarına indirim yapılarak toplamda takriben 30.000 sterline düşürüldü.

Ancak, diğer kampanyacıların, politika üretkenlerin ve toplulukların dikkate değer oranda ilgisini çeken asıl şey, bu ilerlemenin gerçekleştirilme biçimi, yani hak söylemini kullanarak değişimi yönlendirenlerin, durumdan doğrudan etkilenen insanlar olmasıydı. Bu yankı uyandırıyor, çünkü sistemsiz konut sorunlarını çözmeye yolunda yeni yollar üretmeye dair kronik ihtiyaca cevap veriyor.

BuildHomesNow [Evleri İnşa Edin, Şimdi] kampanyası

Kuzey İrlanda'da halihazırda konut bekleme listesinde olan 38.000 hane var ve 15.000'den fazla çocuğu hükümetin konut birimi olan İskan Müdürlüğü evsiz kabul ediyor.

Genç insanlar, ebeveynler, mülteciler ve Belfast'ın hayat boyu sakinleri gibi çeşitli topluluklardan oluşan *BuildHomesNow* kolektifinde bulunanların en azından iki ortak özelliği var: evsizlik deneyimi ve evsizliği ortadan kaldırmayı kamunun birinci önceliği yapmaya dair kararlılık.

Geçtiğimiz sene boyunca *BuildHomesNow* kampanyasındaki aileler ve çocuklar konut

ihtiyacı son derece fazla olan bir bölgede bulunan 25 dönümlük bir kamu arazisine sürdürülebilir sosyal konut yapılması için mücadele verdi. 2015 yılında, şehirdeki başka alanlarla birlikte, bu araziye de evsiz aileler 15.000 evsiz çocuğa ve ailelerine ev sağlayabilecek bir arazi olarak belirlemişti.

Daha önce arazide 1999'da kapanan Mackies fabrikası bulunuyordu. Fabrika alanının büyük bir kısmı o zamandan beri boş duruyor. Yerin mülkiyeti Topluluklar Departmanı'na ait. Bu departman, 1998 tarihli Kuzey İrlanda Kanunu'nun 75. Bölümü uyarınca ve 2008 tarihli St. Andrews Anlaşması ile "düzgün, ucuz ve sürdürülebilir konut sağlama" ve "eşitsizlik ve dezavantajların ele alınması" ile yükümlü kılınmış ve yetkilendirilmiş sorumlu hükümet organıdır. Arsanın kamu malı olması, şehirde sosyal konut yapımı için kullanılabilecek alanların azalması ve buranın ev ihtiyacının en fazla olduğu bir yerde bulunması sebepleriyle Mackies arazisinin evsizlerin çok ihtiyaç duyduğu sosyal konutların inşası için kullanılması eşsiz bir fırsat sunuyor. Ancak, sosyal konut ihtiyacının gerekli şekilde kanıtlanmış olmasına ve Belfast Belediye Meclisi'nin

eşitsizlikle mücadele etmek gibi yasal bir görevi olmasına rağmen, meclis bu alanda herhangi bir sosyal konut inşası ihtimalinin dışında bırakıldığı bir park bölgesi planı sundu. Mackies'e yakın dört evsiz barınağının sakinleri ve konut listesinde bekleyen aileler bu planlardan tamamen habersiz olduklarını belirtti. *#BuildHomesNow* kampanyacıları Ekim 2018'de belediye meclisi çalışanlarıyla görüşerek bu konuyu gündeme getirdi. Kampanyacılar söylendiğine göre, meclis çalışanlarının yerel politikacılara ve kuruluşlara şahsen danıştığı sırada konut ihtiyacı bir kere dahi mevzu olmamış.

Mackies'in geleceği hakkında karar alma yetkisi olan görevlilerin, konut ihtiyacını, İskan Müdürlüğü tarafından konutla alakalı belirtilen resmi rakamlar dışında herhangi başka bir şeye dayanmadan değerlendirmeleri kabul edilemez. Meclis çalışanlarının bu yanıtı, değerlendirmenin yapılış biçimine dair ciddi soru işaretleri yaratıyor. Belediye Meclisi'nin kamu arazisinin nasıl kullanılacağına karar verirken, konut ihtiyacı ve eşitsizliğini çözmek için en iyi nasıl kullanılabileceğini düşünmek gibi bir yasal yükümlülüğü var. Belfast Belediye Meclisi'nin konut meselesini

tamamen dışarıda tutması —ve böylece binlerce evsiz aileyi gereksiz ve uzun süreli evsizlik koşullarına mahkûm etmesi— hem meclis üyelerinin siyasi taahhütlerine hem de meclisin yasal yükümlülüklerine aykırı. Batı Belfast'ta bulunan çok az sayıda-ki geniş alandan biri olan Mackies alanı ile, yoksulluk ve evsizliği derinleştiren ve siyasilerle emlak müteahhitlerinin güdü-mündeki zararlı gündemleri teşvik eden bölgenin geçmiş başarısız politikaları tersine çevrilmeye başlanabilir.

Peki, sırada ne var?

BuildHomesNow kampanyasındaki aileler ve çocuklar, o alan için ihtiyaç duydukları vizyonu, yani zararlı gündemler ve açgözlü müteahhitler yerine evsiz ailelere öncelik verecek bir vizyonu geliştirmesi için artık iktidardakilere bel bağlamamaya karar verdiler. Geçtiğimiz yıl boyunca, topluluk işlerin sorumluluğunu eline aldı. Ekim 2019'da Belediye Meclisi, alan için yaptığı planla ilgili olarak kötü tasarlanmış ve

yeterli duyurusu yapılmamış bir danışma toplantısı düzenlediğinde, genç aktivistler, *grime* müzik yapan yerel bir sanatçı olan Belfast Grime Man ve yerel bir halk korusu ile işbirliği yaparak "An Abomination of A Consultation" [Kabul Edilemez Bir Danışma] adlı şarkıyı yazıp, klip çektiler. Video geçen her gün Kuzey İrlanda'daki planlama ve imar süreçlerinin binlerce ailede doğurduğu öfke ve hayal kırıklığını ortaya koyuyordu:

Bu politikacılar senin için çalışıyor, bunu hatırlatmak için buradayım. Gizlenen gerçekleri anlatmak için buradayım. Gerçekleri söyleyip geleceği planlamaya başlamak, geçmişini unutmak için buradayım. Çünkü kötü günler geçmişte kaldı ve kötülükler sonsuza dek kalmaz.

Danışma sürecine dair verdiğimiz alışılmışın dışındaki bu cevap, sosyal medyada 30.000'den fazla izlendi ve geniş bir kesimin ilgisini çekerek hükümetin fark edilmemesinden gayet memnun olacağı bir sürece ışık tuttu. Topluluk, toplum planlaması ve yenilikçi, ulaşılabilir konut inşası örneklerini incelemeye başladı. Kısa sürede uzman bilgisine ve rehberliğine ihtiyaç olduğunu anladılar. Topluluk başlangıç olarak, arazi için ilk planlarımızı geliştirirken bizimle çalışmış olan Queen Üniversitesi mezunu mimarların desteğini aldı. Kısa zamanda, yalnızca konuta değil, bir topluluğa ihtiyaç duyulduğu anlaşıldı. Herkesin ulaşabileceği imkânları olan ve bugünün Belfast'ının çeşitliliğini kutlayan bir topluluk.

Topluluğun hazırladığı ilk planlarda 24 saat açık ve alanında uzman ruh sağlığı kriz merkezleri bulunan gençlik merkezleri, çokdinli inanç merkezleri, içki içmeyenlerin akşamları sosyalleşebileceği gece dondurmacıları, yaşlılar ve engellilerin ihtiyacına yönelik konutlar ve küçük ölçekli girişimciler için çalışma alanı bulunuyordu. Planlar için grup çalışmasına devam ederken ana planımızı başarıya ulaştıracak daha birçok başka

Hali hazırdaki sosyal konut sistemine bağlı kalmak zorunda mıyız, yoksa gerçekten ulaşılabilir konut geliştirmelerini finanse edecek başka, daha yenilikçi yollar var mı?

unsur üzerine düşünmeye başladık. İklim krizi çağında nasıl sürdürülebilir konutlar inşa edebiliriz? Hali hazırdaki sosyal konut sistemine bağlı kalmak zorunda mıyız, yoksa gerçekten ulaşılabilir konut geliştirmelerini finanse edecek başka, daha yenilikçi yollar var mı? "Beşikten mezara" yaşayabileceğimiz, sadece ihtiyaçlarımızı karşılayan değil, değişen ihtiyaçlarımızı da uyum sağlayabilecek evleri nasıl inşa edeceğiz? Önceliği insan olan toplumları nasıl kurarız? Bütün bunların cevabını bilmiyorduk, bunların cevabını bilen ya da bize katılmaya ve cevapları yolda bulmaya istekli kişileri bulmalıydık.

9 Nisan 2020'de "Şehri Geri Al" seminerimizi (COVID-19 sebebiyle çevrimiçi olarak düzenlendi) başlattık. Seminerler; Finansman ve Mülkiyet, Sürdürülebilirlik, Mimarlık ve Planlama olmak üzere dört konu üzerinde duruyor ve daha önceden başarılı olmuş uygun fiyatlı konut projelerinde yer almış kişileri ve başarıya

ulaşabilmiş topluluklardaki temel unsurlar üzerine düşünmeye ve araştırmaya yıllarını adanmış kişileri bir araya getiriyor. İklim krizi çağında evsizliği çözecek vizyonu olan ve pratik bir rehber üretmeyi umuyoruz. Bunu yapabilmek için, ne kadar olursa olsun zamanını, tesir gücünü ve kaynağını (ne kadar kısıtlı olursa olsun) bunu gerçekleştirmek için kullanmaya hazır insanlardan oluşan, büyüyen bir iletişim ağı oluşturmak istiyoruz. Seminerler sadece fikir alışverişi için yapılmıyor. Her oturum kaydedilip Mackies arazisi için geliştirdiğimiz önerilere fayda sağlaması amacıyla kullanılacak.

BuildHomesNow kampanyasının 17 ya-sındaki bir üyesi olan, konut krizini bizzat deneyimlemiş Seana Sheppard'ın ilk seminerin tüm katılımcılarına dediği gibi: "Yapılması gerekenin bu olduğunu ve sizin desteğinizle bunu yapacağımızı söylemek için buradayım... Bizimle gelin."

Cissie Gool İşgal Evi'ne Dair Bir Vizyon

Jared Rossouw, Bevil Lucas

İngilizceden çeviren: Mesadet Maria Sözmen
Fotoğraflar: RTC

Giriş

Cissie Gool Evi, Cape Town'ın Woodstock mahallesinde 20 yıldan uzun süredir terk edilmiş bir hâlde duran bir devlet hastanesi. *Reclaim the City* [Şehri Geri Al]¹ toplumsal hareketi üyelerinin üç yıldır işgal ettiği bu yer, şu anda yaklaşık sekiz yüz kişinin garaj, malzeme odası ve eski ameliyathaneler gibi uygun olan her yerde barındığı bir ev.

Uzun yıllar sendikada örgütleyicilik yapmış, otellerde aşçı olarak çalışan Bevil Lucas Amca zemin katta *Darling Gardens* [Sevgili Bahçeler] adıyla sevimli bir şekilde anılan küçük bir odada yaşıyor. Bu oda eskiden bir klinikmiş ve kaderin bir cilvesi olarak aile hekimlerinin eskiden onu ve çocuklarını gördüğü yerde uyuyor.

Bekleme salonundan kıvrılan kuyruklar artık olmasa da duvarlara dizilmiş bankların bazıları hâlâ duruyor. Bugünlerde, kapıyı o açıyor. Herhangi bir şeyle ilgili olabilir: sabahın erken bir vaktinde poşet çay isteyen genç bir anne, koridordaki itiş kakışla ilgili onu uyaran bir genç, veyahut başlamakta olan toplantıya kendisini çağıran bir komşu.

Cissie Gool Evi'nde günün problemlerini çözmek için elinden geleni yapan, her yaptıklarını arka planda bir siyasi proje bilinciyle ince ince ören bütün seçilmiş liderler için durum aynı: Sadece bir yuva inşa etmekle kalmayıp, bunu konumu iyi olan yerlerde kamu arazisinin binlerce aileyi barındırmak için nasıl kullanılabileceğini gösteren bir şekilde yapmak.

Reclaim the City zorla evden çıkarmalara ve yerinden edilmelere karşı direnen ve konumu iyi yerlerde uygun fiyatlı konut talep eden yoksulların ve işçilerin oluşturduğu bir toplumsal hareket. Hareket, yatay örgütlenen demokratik bir liderliğin öncülüğünde, beş işgal yerinin² sakinlerini, kiracıları, şehir merkezindeki enformel yerleşim yerleri ve çevresinde yaşayanları ve bizi destekleyenleri, çalıştığımız

topluluklarda yaşayan müttefikleri ve çevrimiçi ve kardeş organizasyonlardaki müttefiklerimizi bir araya getiriyor. *Reclaim the City*, özel sektörü ve hükümetin üç idari düzeyini hedef alan halihazırdaki kampanyalarında stratejik dava açma, popüler siyasi eğitim ve rahatsızlık yaratmayı hedefleyen taktikler kullanıyor. Bir yandan da mahkeme kararı sonucu evinden çıkarılma ile yüz yüze kalmış kiracılara düzenli destek ve danışmanlık vermeye devam ediyor.

Konuta ihtiyacı olan birçok kişi şehrin çeperlerinde yaşarken, neden bu hareket şehir merkezi ve çevresinde örgütleniyor?

Direnış

Birinci sebep, *Reclaim the City*'yi hayatı boyunca şehir merkezi ve çevresinde yaşamış, çocuklarını buralarda büyütmüş, şimdiyse arsa fiyatlarının katlanarak artmasının yarattığı etkileri yaşayan işçi sınıfı ve yoksul halkın kurmuş olması.

Baktığınız her yerde, dışlayıcı ekonomik kuvvetlerden etkilenen mahalleler var. Cissie Gool Evi'nin bulunduğu şehir merkezindeki bir banliyö mahallesi olan Woodstock, bu deneyimi halkın gözünde en kuvvetli şekilde temsil eden yer oldu.

Bunun şaşırtıcı bir tarafı yok, zira Woodstock'ta her zaman ucuza kiralık kalacak yer bulunabilirdi. Son yıllara kadar, kiracılar aynı evde nesiller boyu oturuyordu. Birkaç sokak ötede veyahut yukarıdaki zengin Walmer Estate'te yaşayan ev sahibi kirayı her hafta nakit olarak bir zarf içinde toplardı. Neredeyse kimsenin yazılı bir kira sözleşmesi yoktu, ancak hemen herkes kendini güvende hissediyordu. Bir haftayı kaçırdınız mı sonraki hafta telafi edebilirdiniz.

Yakın zamana kadar bölgede yeterli iş imkânı vardı. Birçok aile tekstil fabrikasında, bira fabrikasında ya da fırınlarda çalışan birini tanırdı. Çoğu ailenin çok parası olmasa da sofraya koyacak yemeği olurdu.

Emekli aylığını ve maaşları birleştirip ve- yahut oda kiralayıp ay sonunu getirirdiniz. Ve her zaman güvenilebileceğiniz destek ağları olurdu —belki biraz balık yağı için bir komşu ya da arta kalan kumaşları olan bir aile üyesi. İhtiyacınız olan her şeyi yürüme mesafesinde bulabilir ve birkaç dakikada taksiyle şehre gidebilirdiniz. Woodstock'ta büyümek ve yaşamak şehrin bir vatandaşı olmak, özgürlüklerinden ve ayrıcalıklarından koşullarınızın elverdiğinin ötesinde faydalanabilmek demektir.

Son 20 yılda, bu durum yavaş ama is- tikrarlı bir şekilde değişti. Önce imalat sanayisi çöktü. Eski fabrika binalarının çoğu halihazırda apartman bloğuna, çağrı merkezine ya da iş merkezine dönüşmüş durumda.

Bugünlerde, Cissie Gool Evi'ndeki iş- galciler ev ve iş hanı temizliği yapıyor; bankalarda, dükkânlarda, restoranlarda müşterilere hizmet veriyor; yerel klinik- lerde hemşirelik ve bakıcılık ve okullarda öğretmenlik yapıyor. Diğerleri yerel inşaat sektöründe elektrikçi ya da tesisatçı; veyahut sürekli olmayan, ufak tefek işlerle ya da yardımlarla hayatta kalıyor. Ama iş az ve neredeyse kimse kirasını ödeyemi- yor.

Örneğin, Cissie Gool Evi'ndeki diğer bir lider Bayan Faghmeeda Ling, ailesi ve komşularıyla on yıllar boyunca Albert Yolu'nda oturdu. Bina perişan hâldeydi ve başlarına yıkılmak üzereydi. Yan tarafta, bir müteahhit³ bir depoyu tamamen yıktı ve aradan çok geçmeden Faghmeeda'nın ev sahibi de tahliye belgelerini onlara teslim etti. Faghmeeda herkesi kendilerini savunmaları için hâkim karşısına topladı. Tahliye sonucu bir ailenin evsiz kalması durumunda belediyenin o aileye konut sağlama yükümlülüğü olmasına rağmen, alternatif olarak sağlayabilecekleri tek yerin 30 km ilerde bir çalılığın ortasındaki Wolwerivier Nakil Kampı olduğu söylendi.

Sonuç olarak hâkim, ailelere şehir yöneti- minin teklifini kabul etmeleri ya da başka

Golf sahası yapmak için iyi konumdaki kamu arazilerini kiralayan belediyeye karşı protesto

bir yer bulmaları için birkaç ay verip tah- liye kararını onayladı. Faghmeeda bölge ilkokulunda öğretmenlik yapıyordu ve ya- kınlarda kiralayabileceği uygun hiçbir yer yoktu. Wolwerivier'de bir kulübeye taşın- mak onun her şeyine mal olacaktı. Ailesi ve birçok komşusuyla birlikte Cissie Gool Evi'ne taşınmaya karar verdi. Kaldıkları bölümün adını Albert Yolu olarak değişt-

tirdiler ve yakın zamanda lider olarak Faghmeeda'yı seçtiler.

Aslında, *Reclaim the City* üyeleri her hafta mahkemeye giderek Woodstock'ta evin- den çıkarılanlara ve şehirde kirasını artık ödeyemeyecek durumda olanlara destek oluyor. Cissie Gool Evi'nde her hafta bir ekip danışma toplantısı düzenliyor ve

kiracılara yasaları anlamaya yönelik ve ev sahipleriyle nasıl iletişim kuracaklarına dair yardım ediyor.⁴

Birçok kiracı kanuni yollara hiç başvurma- dan zorla çıkarılıyor, birçoğunun tahli- ye belgesi daha mahkemeye çıkmadan onaylanıyor; mahkemeye çıkabilen küçük bir kesimin tahliye emri ise evsizlikle karşı

karşıya olmalarına rağmen onaylanıyor. Şu bir gerçek ki, insanların sistematik bir şekilde yerlerinden edilmesine karşı teker teker mücadele edilemiyor ve kiracıların mahkemeden en fazla bekleyebileceği şey kapılarına polis gelmeden önce biraz daha zaman kazanmalarını sağlaması oluyor.

Şehrin nakil kampları tamamen dolduğundan, yetkililer dört parça çinko ve birkaç direk ile birlikte herhangi bir yere inşa edilecek bir kulübe için inşaat talimatnamesi verme yoluna gidiyor.

Bunu düşünmek bile birçok kişi için acı verici. Yanı başındaki District Six mahallesi yıkıldığında birçok mahalleli veya onların aileleri zorla tahliye edilmiş olsa da Woodstock, Cape Town'da zorla evden çıkarılmaların yarattığı yıkımdan kaçınabilmiş birkaç yerden biriydi. Dolayısıyla, yerinden

edilmenin yarattığı travmayı deneyimlemiş ve devlet tarafından hiç desteklenmediğini ve görülmediğini hisseden birçok mahalle sakininin şu an direnmeye hazır olması hiç de şaşırtıcı değil.

Mekânsal adalet

Hakikaten de mülkiyetin küresel anlamda sermaye fazlasını emmek için süper bir kumbaraya dönüşmesiyle tapudan rant ve kâr elde etmek şehirlerin temel özelliği hâline geldi. Sanayileşmiş ülkelerdeki tasarruf bütçeleri ve yüzde sıfır faiz oranları, sermaye fazlası olanları dünya çapında gayrimenkule dönük yeni finansal araçlara yatırım yapmaya yöneltti. Küresel finans sistemi ve ekonomi ile bütünleşmiş bu durumun yakın zamanda değişeceği yok gibi. Birleşmiş Milletler Yaşamaya Elverişli Konut Hakkı Özel Raportörü,

arazi ve konut fiyatlarındaki yıllık artışın ortalamanın üstünde bir getirisi olduğu her büyük şehrin konut stokunun metalaşmayla karşı karşıya olduğu konusunda defalarca⁵ uyarıda bulundu. Burada, kendilerinden önceki mahallelerin yerine inşa edilen yepyeni apartmanlar bomboş duruyor çünkü değerleri bir ev olmalarından kaynaklanmıyor.

Hemen yolun aşağısında, Adderley ve Strand caddelerinin köşesinde yeni bir gökdelen yapılması planlanıyor. Zero20-one, Cape Town'daki en yüksek rezidans gökdelen olacak.⁶ Yurtdışından yüksek gelirli birini finanse ettiği bu yer baştan aşağı mikro apartmanlarla dolacak. Dünyanın herhangi bir yerinden peşin ödemeyle satın alabileceksiniz.

Woodstock'u Foreshore'dan ayıran oto-

yolun kenarında başka bir imar çalışması sürüyor. Yedi gökdeleni ve bunları birbirine bağlayan asma köprüsüyle Harbour Arch bir toplantı odasında tasarlanmış, dağ manzarası hariç dünyanın her yerinde olabilecek jenerik bir yaşam tarzı sunuyor— burada bulutların üstünde "yaşayabilir, çalışabilir, oynayabilirsiniz." Eğer Woodstock'ta büyümüş olsaydınız, güneydoğudan esen rüzgârlar bastırdığında şehrin bu tarafındaki balkonlu bir çatı katı için iki kere düşünürdünüz, ama zaten bu dairelerin çok azında birileri oturacak.

Victoria ve Albert yollarının aşağısında ve yukarısında yepyeni bloklar yükselmeye devam ediyor. Woodstock bunlardan ayrı ya da geçmişte kalmış değil, tam tersine Woodstock her zaman dinamik ve değişen bir yer olmuştur. Ama bu kadar kısa sürede gerçekleşen bu şey, ölçek ve etki bakımından farklı bir his veriyor. Bu imar projelerinin hiçbirini bırakın haftalık yevmiye ile çalışan işçileri, aylık maaşla geçinen orta sınıfların erişimine açık değil.

Reclaim the City toplu konutların inşa edilmesinin politikacılar ve yetkililerin sıkça lanse ettiği gibi sadece bir kapasite ve finansman meselesi olmadığını biliyor. Her ne kadar bunlar toplu konut inşasının önünde duran büyük kısıtlamalar olsa da. Hükümet, yeterli kaynak ayrılabilse dahi toplu konutları büyümekte olan banliyö kentlerindeki ucuz arsalarla inşa etmeye devam ederdi.

Ekonomi, çevre ve çalışan ailelerin sağlığı, güvenliği ve iş imkânları üzerindeki olağanüstü etkisi göz önüne alındığında, hükümetin bu mekânsal *apartheid*'i⁷ sürdürmeye iyi niyetlerle devam etmesi mümkün değil. Eğer sürdürülebilir ve adil toplumlar kuracaksak, bizim neslimizin görevi yok-sulların ve işçi sınıfının insana yaraşır bir işe, düzgün hizmetlere ve işleyen altyapıyla rahat erişim sağlayabildiği ve uygun fiyatlı yerlerde oturabildiği onurlu hayatlar sürabilmesini sağlamaktır.

Şimdiye dek bunun önündeki en büyük en-

İşgalde bir akşam toplantısı

Reclaim the City, şirketlerin ve devletin ekonomik ve siyasi gücünün mekânsallaştığını biliyor.

gel iyi konumlu yerlerde arsa elde etmenin pahası ve mülkiyeti emniyete almanın tek makul mekanizması olan tapu sahipliğine aşırı bağımlılıktı. Bunun altında yatan ise toprağın öncelikli olarak bir meta ve finansal varlık olduğu inancı.

Toprağın yeniden dağıtımı siyasi bir retorik olarak kullanışlı olsa da, birçok zengin şehirlinin ve şirketin mülkiyet üzerindeki olağanüstü mali çıkarı ve devletin her alanda buna geçit verdiği düşünüldüğünde bu fikrin şehirlerimizde esaslı programlara dönüşmesi nadir görülüyor.

Daha bu hafta, Cape Town'ın İnsan Yerleşimlerden Sorumlu Meclis Üyesi şöyle dedi:

Mülkün tapusunu almak çok kıymetli çünkü o zaman mülkün bir delili oluyor ve hak sahipleri mümkün olduğu yerde mülklerini avantaj sağlamak için kullanma imkânı elde ediyorlar... Ayrıca bir mülkü satabilmenin tek yolu onun sahibi olmanız ve sahipliğinizin tapu şeklinde bir delili olması.⁸

Topraksızlaştırma tarihine sahip bir şehirde, *apartheid*'in sonlanışından beri şehir merkezi ve çevresine veya iyi konumlu yerlerdeki eski beyaz mahallelerine uygun fiyatlı yeni konut yapılmamış olması çok acı. Hükümet toprağın toplumsal ve tarihsel değeri yerine piyasa değerine itibar etmeye devam ettiği müddetçe hiçbir zaman ihtiyacımız olan binlerce evi inşa edemeyecek ve adil bir şehir yaratamayacağız.

Aslında *Reclaim the City* son derece zengin bir banliyö kenti olan Sea Point'te geriye kalan son devlet arazisi parselinin Batı Kap Hükümeti tarafından satılmasına karşı çıkan bir protesto etrafında kurulmuştu. Tafelberg Bölgesi olarak biline gelmiş bölge, il yerel yönetimi tarafından istihdam edilen özel mülk geliştirme sektöründen danışmanların, "katalizör" imar projeleri yoluyla değerli bir devlet arazisi portföyünü "yenilemesini" içeren, dönemin Devlet Başkanı Helen Zille'nin başlattığı geniş bir planın parçasıydı. Gerçekte ise bu, hazırdaki devlet arazisini satarak fazladan gelir elde etmek için tasarlanmış bir plandı.

İl Kurulu'nun o arazide sosyal konut inşasının uygun ve arzulanır olmadığını söyleyip satışın devamına karar vermesi sonucunda, *Reclaim the City* ve Ndifuna Ukwazi Hukuk Merkezi davayı Yüksek Mahkeme'ye götürdü. Konu şu anda Yüksek Mahkeme'de karar bekliyor.

Bu, *Reclaim the City* için önemli bir andı. Devlet Başkanı'nın araziye sosyal konut yapılması için kullanma fikrini hiçbir zaman ciddi bir şekilde düşünmediği ve bunun neden mümkün olmadığına dair yalan yanlış sebepler icat etmeye çalıştığı apaçık ortadaydı. Dediğim dedik biri olarak bilinen Devlet Başkanı'nın kampanyayı bir baş belası olarak gördüğü de açıktı. Yılın önemli bir kısmını devletin doğru şeyi yapacağını umarak geçirmiş olan üyeler hem üzgün hem de yılgın hâldeydiler. Kamuya ait toprağın yeniden dağıtımına karşı çıkmak için sıraya dizilmiş kodaman güçlerin her zamanki savunma taktikleriyle yerinden oynatılmasının mümkün olmadığı ve daha sağlam bir stratejinin gerekli olduğu belliydi.

İşgal

Reclaim the City, şirketlerin ve devletin sahip olduğu ekonomik ve siyasi gücün mekânsallaştığını biliyor. Şehir merkezi ve çevresi sadece en değerli arazilerin bazılarını barındırmıyor, aynı zamanda burası her üç idari düzeyde de hükümetin merkezi. Sömürge, *apartheid* ve demokrat yönetimler altında gelişen mekân planlamasının Cape Town'da devam eden bir etkisi siyasi mobilizasyon gücünün sindirilmesi oldu. Dünyanın her yerinde, şehirlerde insanlar meydanlar ve caddeleri sadece protesto etmek için değil, aynı zamanda müzakere etmek ve fikir paylaşmak için dolduruyor. Özgürce hareket edebilmek, ırk ve sınıf ayrımlarını bilinçli bir şekilde aşarak bir araya gelmek ve iletişim ağları oluşturmak ilerici örgütlenmelerin özüdür. Ancak burada, şehir merkeziyle arasına tren rayları ve tampon otoyollarla set çekilmiş banliyö kasabalarında örgütlenmek oldukça zor

ve pahalı. Güvenlikli ve sağlam toplu taşıma bulmak, özellikle akşamları ve hafta sonları mümkün değil. Çeperlerde direniş iktidarın ne gördüğü ne de duyduğu bir şey ve yürüyüşler ve grevler aracılığıyla merkeze nüfuz etme girişimlerinin ise devamlılığı yok ve çoğunlukla zayıf.

Tam da bu yüzden *Reclaim the City* şehrin tam kalbinde bulunan ve hükümetin merkezindeki en değerli arazilerden bazılarını işgal etti. Eğer buradaki kentsel araziye çevreleyen iktidar dengesini değiştirebilirlerse, sakinlerinin büyük bir çoğunluğunun yaşadığı şehrin dört bir yanındaki daha değersiz arazilere yönelik yeni bir yaklaşımın daha olanaklı olabileceğini düşünüyorlar. *Reclaim the City*, bilinçli bir şekilde bir "karşı-koloni" kurdu—devlet arazisini fiziksel olarak geri alarak, sömürgeci ve *apartheid* mantığı kasten tersine çevirerek ve çeperin deneyimini, onun gözardı edilemeyeceği, görünür ve önemli olacağı merkeze geri getirerek.

Woodstock Hastanesi'ni Mart 2017'de bir binasının en üst katına yerleşen ve orayı kilitlerle emniyete alan birkaç aktivist işgal etti. Devlet arazisinin yeniden dağıtımının yapılabileceğini ve mekânsal *apartheid*'in tekrarlanmasının en temel sebebinin siyasi tercihler olduğunu gösterene kadar kalmaya niyetli bir şekilde orayı işgal ettiler.

İlk haftanın sonunda, baştaki gruba diğer toplumsal hareketlerden birkaç destekçi ve Woodstock'taki enformel yerleşim alanlarından bazı sakinler de katıldı. Herkes odaları temizleyecek, içme suyunu hazırda ve tuvaletleri kullanılabilir tutacak ve işgal ettikleri hastane kanadını yaşanabilir bir yer yapacaktı. Bir sonraki adımın ne olduğuna karar vermek için herkese açık düzenli toplantılar yapıldı ve bölgenin adı *apartheid* döneminde belediye meclisine seçilen ilk siyahi kadın meclis üyelerinden olan ve çok sevilen siyasi aktivist Cissie Gool'un onuruna Cissie Gool Evi olarak değiştirildi.

Çok geçmeden Woodstock'un dört bir yanından ve daha uzaklardan gelen ve yaşayacak yere ihtiyacı olanlar kapıyı çalmaya başladılar. Bu hastanenin birçok kişi için evsiz kalmaktan korunabilecekleri tek seçenek olduğu açıktı ve hâl böyle olunca, buranın işgale hazır insanları barındırmasına karar verildi.

İlerleyen birkaç ayda, liderlerin seçileceği, işgali götürmeye yardım edecek ve yeni potansiyel işgalcileri belirleyecek temel sistemler kuruldu. Bir yıl içinde hastane tamamen dolmuştu.

Ve üç yıl sonra, bütün eski koğuşlarda, malzeme odalarında ve ameliyathanelerde aileler yaşıyordu. Paylaşılabilecek yalnızca birkaç tuvalet ve musluk ve tavanlardan sarkan elektrik kabloları ile burası asla bir bina denetimini geçemezdi. Buna rağmen, işgalciler içinde çocuk bakım tesisleri, bir bostan ve beslenme planı barındıran bir topluluk kurmuşlardı. Komşuların birbirine şüpheyle baktığı, özel meseleler harici iletişim kurmaya ve örgütlenmeye gerek duymadığı konutların aksine, burada işgalciler her hafta gruplar hâlinde ve her ay topluca bir araya gelip idari ve toplumsal meseleleri tartışıyorlar. Çocuk bakımından tamirata, disiplinden kişiler arası meselelere kadar değişen konular toplulukça hallediliyor. Herkesin konuşabildiği bu düzenli toplantılar ve meclisler, yönetime dair demokratik kolektif bir yaklaşım inşa etmenin temel kurucu aracı.

Reclaim the City de burada yaşayan her üyenin katılabileceği, siyasi tartışmalar ve kampanyalar üzerine müzakere edilen ve karar birliğine varılan ve gündelik konut mücadelelerinin ortak deneyimler ışığında bir bağlama oturtulduğu toplantılar düzenliyor. Gerçekten de, devletten hiçbir kaynak almadan nelerin başarıldığını düşününce eylemliliğin ve kolektif sorumluluğun en az sermaye kadar değerli olduğu; itibarlılığın yalnızca bir evin dört duvarıyla oluşmadığı, toplumsal olarak nasıl idare edildiğiyle ve birbirini yaşatma ve dayama-

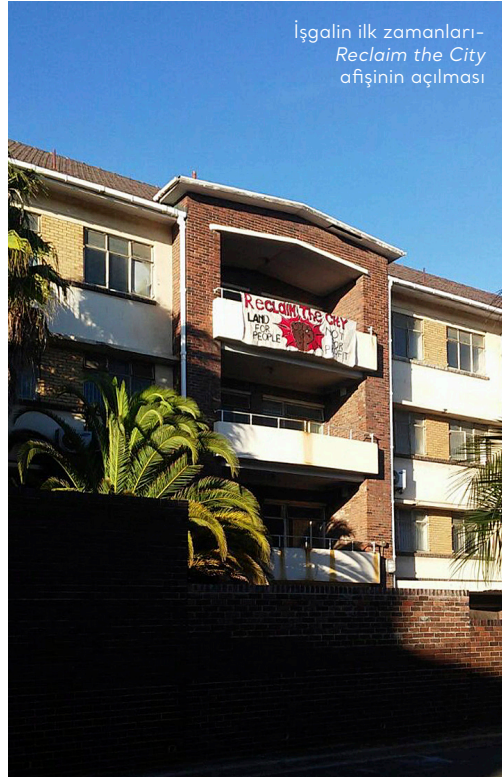
nişmayla oluşturulan ilişkilerle de bir o kadar ilgili olduğu açıktır.

Bu demek değil ki hiç problem çıkmıyor. Yoksul topluluklar alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, cinsel şiddet ve akıl sağlığı sorunlarıyla mücadele ediyor. Tartışmaların kişisel saldırılara vardığı oluyor. Ama genel olarak bunlar mükemmel olmayan, ancak bilerek tasarlanmış toplumsal sistemler ve kurallar ile idare ediliyor. Bunların hepsi gönüllü olarak çalışan ve kendileri de geçim mücadelesi veren topluluk liderlerini yoğun biçimde etkiliyor.

Hepsinden önemlisi, yerinden edilme ve evden çıkarılmanın travmasının yerini umudun almış olması. Bu umudun kaynağı sadece güvenli bir eve sahip olmak değil, aynı zamanda şehir merkezinde nasıl bir konut inşa edilebileceğini ve devam ettirelebileceğini göstermek.

Cevap

Bu çabaların hükümette herhangi bir değişikliğe sebep olup olmayacağı henüz be-

lirsiz. Yakın zamanda belediye, işgalcileri dava etmek ve tahliye etmek için girişimlerde bulundu. Günümüz nakil kamplarının mimarlarından biri olan Belediye Başkanı Dan Plato işgalcilere şöyle dedi:

Siz toprak istilacılarısınız. İşte siz busunuz! Ve planlarımızı uygulamaya devam edemediğimiz için hayatımızı oldukça zorlaştırıyorsunuz. Şu an yapabileceğimiz bir şey yok. Eğer istilanızı resmileştirirsek, kontrolü kaybedeceğiz. Eğer böyle olursa bekleme listesinin üstlerinde yer alan insanlara haksızlık olacak.

Bu, politikacıların ve bürokrasinin mutabık olduğu ve toprak adaletsizliğini yaratan kör ideolojik inançlara dair —her ne kadar devletin çoktan kontrolü kaybetmiş olduğu ve yüzbinlerce ailenin halihazırda işgal altındaki topraklarda yaşadığı gerçeğinin bariz biçimde ortada olmasına rağmen, mülkiyet hakkının "ilkesel" düzeyde korunması gerektiği fikrine— kısa bir bakış sağlıyor.

Kendi yarattıkları bu çıkmazda, bir konut elde etmenin tek iyi yolu aslında bir kamusal konut piyangosu olan bir çeşit konut veritabanında 30 yıl boyunca beklemek. Ve insanların ihtiyaçlarını karşılamak için başvurduğu rasyonel girişimler ise aşırı şiddetli bir şekilde kriminalize ediliyor.

Toplu bir tahliye durumunda belediye hem siyasi hem de hukuki olarak başarısız olacağından, Dan Plato'nun yaklaşımı gösteriyor ki Cissie Gool Evi de, ilerleme gösteremeyen ulusal dönüşüm projeleri içindeki diğer enformel yerleşim alanları gibi hak ettiği yeri edinecek.

Her ne kadar belediye tarihsel olarak bu ailelere "suçlu" ya da "sıraya kaynak yapan" muamelesi yapmış ve işgali de "düzgün" ve "plan dahilindeki" konut projelerinin ilerlemesi önündeki yasadışı bir engel olarak görmüş olsa da, gerçek şu ki konumu iyi olan arazilerde yoğun ve uygun fiyatlı kamu yapılaşmasını geliştirmek için

gerçekleştirilebilir, sürdürülebilir ve geliştirilebilir bir model henüz bulunmuyor.

Sonuç

Cissie Gool Evi, yoksullar ve işçi sınıfı için insan onuruna yaraşır bir konutu oluşturan maddi olmayan değerlere dair bir fikir veriyor: ortak bir vizyon, eylemlilik, diyalog ve uzlaşma inşası, işbirliği, özen ve düzgün çalışma. Bu, işgalcilerin konut çözümlerinden dışlanmasına ve toprağın ve konutun metalaştırılmasına mahalle düzeyinde karşı çıkmak için eşsiz bir fırsat.

Cissie Gool Evi'ni geri alma mücadelesi henüz başladı ve yıllarca sürebilir. Cissie Gool Evi, binlerce yoksul ve işçi sınıfı aileyi tekrar şehir merkezine getirecek sistemli bir modeli geliştirmek, mekânda adaleti ilerletmek ve kapsayıcı bir şehir kurma yolunda ihtiyacımız olan sıçrama tahtası olabilir.

Şehri geri alabiliriz.

- 1- *Reclaim the City* hakkında bkz. www.reclaimthecity.org.za/
- 2- Green Point'teki Ahmed Kathrada Evi, Gardens'daki Irene Grootboom Evi, Vredehock'da bir apartman bloğu, Tamboerskloof'taki Erf81'in bazı kısımları ve Gözlemevi'ndeki Sirk Okulu.
- 3- WexLiving hakkında bkz. wexliving.co.za/
- 4- RED ekibi olarak biliniyor – Tahliyelere ve Yerinden Edilmelere Karşı Direniş (Resist Evictions and Displacement)
- 5- Farha, L. (2014, 18 Ocak). Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context. *United Nations*. digitallibrary.un.org/record/861179#record-files-collapse-header
- 6- Zero2One hakkında bkz. zero2one.co.za/
- 7- 1948-1994 yılları arasında Güney Afrika Cumhuriyeti ve ona bağlı Namibya'da resmi devlet politikası olarak uygulanan ırksal ayrımcılık sistemi. -e.n.
- 8- *Cape Town*. (2020, 1 Mart). Beneficiaries, including 89-year-old, empowered by receiving their title deeds. capetown.gov.za/Media-and-news/Beneficiaries,%20including%2089-year-old,%20empowered%20by%20receiving%20their%20title%20deeds

Slum Jagatthu: Slum Sakinleri İçin, Slum Sakinlerinin Hazırladığı Bir Gazete

Ayşe Adanalı, Yaşar Adnan Adanalı, Volkan Işıl

Fotoğraf: Volkan Işıl

Bangalore ya da resmi adıyla Bengaluru, Hindistan ve dünya ekonomisinin en hızlı büyüyen kentlerinden biri.¹ Metropolitan nüfusu on milyonu aşan kent Karnataka eyaletinin başkenti.² Hızla gelişen bilişim sektörüyle Hindistan'ın Silikon Vadisi olarak anılan Bangalore "küresel kentler" arasında da gösteriliyor.³ Hızlı ekonomik gelişimiyle nüfusu son 20 senede iki kat artan kent, 2019 TomTom verilerine göre de dünyada en yoğun trafiğin yaşandığı yer.⁴ Havalı gökdelenler, yeni açılan AVM'ler, elektronik müzik partileri, kenti donatan "Akıllı Kent" tabelaları ve *slum*'lar⁵...

Bu iddialı kentin Koramangala mahallesinde, bina bazlı kentsel dönüşümün göbeğinde, iki küçük Hindu tapınağının arasında üç katlı, ten rengi, dar bir bina var. Bu binanın ikinci katında 15 metrekarelik bir ofiste birkaç kişi, reklam almadan, hiçbir sabit gelirleri veya sosyal güvenceleri olmadan aylık bir dergi çıkı-

yor: *Slum Jagatthu* yani *Slum* Dünyası. Mottoları "*Slum* sakinleri için, *slum* sakinlerinin yayımladığı bir gazete."⁶

Dergi başta Karnataka eyaletinin resmi dili Kannada olmak üzere farklı etnik dillerde yazılar içeriyor. Siyah beyaz basılan derginin kurucusu ve editörü Isaac Arul Selva. Mevcut küçük ofislerine taşınmadan çok önce, 2000 yılında dergiyi kendi evinde çıkarmaya başlamış. Kendisi dahil dergiye emek veren herkes Bangalore'un *slum*'larında yaşamış, çoğu yaşamaya devam ediyor. Geçmişten farklı olarak *slum*'lar artık yüksek gelirli mahalleler ve bilişim şirketleriyle çevrili durumda. Üzerlerine evlerini inşa ettikleri, eskiden para etmeyen arsalar bugün hızla finansallaşan emlak piyasasının radarına girmiş bulunuyor. Buralarda yaşayan, Hindistan toplumunun en alt tabakası olarak görülen, "dokunulmazlar" veya *Dalit* olarak adlandırılan kent yoksulları derginin temel hedef kitlesi arasında yer alıyor.

Bangalore hızla büyürken *slum*'ların sayısı da kent yoksullarının tecrübe ettikleri mekânda adaletsizlikler de artıyor. 1971'de 159 *slum* varken bu sayı 2015'te 2000'lerin üzerine, *slum* nüfusu da %10'lardan %35'lere çıkıyor.⁷ *Slum* sakinleri sosyal adaletsizliğe, yerinden edilmelere, hayati ihtiyaçlarının kent otoritelerince göz göre göre ihmal edilmesine artan bir şiddetle maruz kalırken son dönemde birlik olma ve temel hakları için mücadele etme bilincini de daha fazla hissetmeye başlıyorlar. *Slum Jagatthu*'nun bu ortak bilincin yaratılmasında çok değerli bir payı var.

Yaklaşık otuz yıldır sosyal adaletsizliğe karşı mücadele veren Isaac Arul Selva, *Slum Jagatthu*'nun sadece basit bir dergi olmadığını anlatıyor: "Bu dergi, *slum*'lardaki yaşam mücadelesinin yankılanan sesi. 20 yıl önce bu yola çıktığımızda amacımız, temel haklarımız ve ihtiyaçlarımız için bir harekete ilham olma, hâlâ

da öyle." *Slum* sakinlerinin güçlenmesi ve kent genelinde örgütlenmeleri amacıyla faaliyetini sürdüren *Slum Jagatthu*'dan ilhamını alan gruplardan biri de yaklaşık yetmiş mahalleyi bir araya getiren Dalit Samara Sene Karnataka Örgütü.

Slum Jagatthu yayımlanmaya başladığı ilk yıllarda daha çok *slum*'lar üzerine yapılan tasarılar, altyapı sorunları ve yeni *slum* politikalarına dair bilgi yaymaya odaklanıyordu. Selva sadece olanı değil onun ötesini sorgulamanın önemini altını çizerek, "Sadece bazı şeyleri yazmak yeterli değil. Örneğin, çevresindeki yerleşimler oldukça gelişmişken bir *slum*, tuvalet gibi en temel tesislerden yoksun. Önemli olan 'neden' diye sormak. Kentlerdeki *slum*'lar, ayrımcı düşünce yapısının ürünleridir. *Slum* sakinlerinin bu ayrımcı uygulamaları sorgulamaya başlaması çok önemli" diyor.

Slum Jagatthu ekibi sadece kendi ya-

şadıklarına değil kentteki her *slum*'a ulaşmaya çalışıyor. İnsanların sorunlarını dinliyor, kayıt altına alıyor, yeni düzenlemelerle ilgili *slum* sakinlerini bilgilendirip onlara haklarını anlatıyor. Yıllar içinde saha deneyimlerinin ve ulaştıkları kişi sayısının artması, gözlemlerinin zenginleşmesiyle derginin misyonu da genişliyor.

Ekip son yıllarda bir de *slum* arşivi oluşturmaya başlıyor. *Slum*'ların yaşayan tarihini kayıt altına almak, sakinlerin taleplerini belgelemek, *slum*'ları dışlayarak tasarlanan "Akıllı Kent" politikalarını eleştirmek de ekibin ana odağı hâline geliyor.

Selva, işledikleri konu ne olursa olsun odaklarının her zaman *slum*'larda yaşayan insanlar ve onların hayatları olduğunu vurguluyor:

Karnataka eyaletinin farklı siyasi liderleriyle *slum* sorunları hakkında görüşmeler yaptım. Hem yasal hem

politik olarak konuya müdahilim. Politikacılarla konuşma şeklimizle halka konuşma şeklimiz farklılıklar gösteriyor. Haberciliğimizde iki bakış açısını da paylaşıyoruz, hiçbir zaman sadece politikacıların söylemleri üzerinden haber yapmıyoruz. Bizim için her zaman öncelik *slum* sakinlerinin yaşamları.

Slum Jagatthu ekibinin birçoğu Isaac Arul Selva ile *slum*'larda organize ettiği medya eğitimlerinde tanışmış. *Slum*'da büyüdükları yıllarda halihazırda aktif mücadelenin doğal birer parçasıyken, Selva ile tanıştıktan sonra çoğu bir daha ekipten kopmamış. Zor hayat şartlarında, kimisi yarızamanlı buldukları işlerde çalışırken bile *Slum Jagatthu* hayatlarının önemli bir parçası olmuş. 19 yıl önce ekibe dahil olan Arul onlardan biri. Arul, Bangalore'ün güneyindeki bir *slum*'da yaşıyor. Sanatla uğraştığı için ekibe karikatürist olarak katılmış: "Başlangıçta çizim yapıyordum sonra yavaş yavaş

yazı yazmayı, röportaj yapmayı, saha çalışmasını öğrendim. Özellikle sınıf, kast ayrımı gibi toplumsal meselelerde daha çok bilgilendim."

Arul hem çizimle hem müzikle ilgileniyor. Hiçbir sanat eğitimi almadan kendini geliştirmiş ve sanatıyla böyle bir mücadelenin parçası olmaktan son derece mutlu:

Eğlence sektöründe ya da büyük şirketlerde çok para kazanan birçok sanatçı arkadaşım var. Ama böyle bir kazanç beni hiç mutlu etmezdi. Hangi *slum*'a gitsem insanlar beni müzisyen olarak tanıyor, politik karikatürlerimden bir şeyler öğrenmiş oluyor. Ben kendimi halkın sanatçısı olarak görüyorum ve çok şanslı hissediyorum. Bundan dolayı Selva ile yollarımız hiç ayrılmadı.

Slum Jagatthu 2014 yılında maddi güçlükler sebebiyle yayına ara vermek zorunda kalıyor. Bu süreçte ekip hem birbirinden hem de bizzat yaşadıkları *slum*'ların sorunlarından hiç kopmuyor. Hâl böyle olunca üç yıl sonra, buldukları ilk fırsatta yeniden toplanmaları ve yayına başlamaları da zor olmuyor. Hatta sadece yayına başlamakla kalmayıp, 15 metrekarelik dev ofislerinde yeni bir projenin hayalini kuruyorlar: Halkın Bilgi Merkezi. Ekip bu konuda da çok heyecanlı. Mekanda Adalet Derneği olarak planlama sürecine dahil olduğumuz merkez, mekânsal bilgiyi kentin en çok dışlananlarını merkeze alarak üretip paylaşmayı ve dolayısıyla kent yoksullarının örgütlenmelerini güçlendirmeyi hedefleyen bir çalışma. Merkezde Medya, Belgeleme, Eğitim ve Araştırma birimleri de bulunacak. Böylesi değerli bir çalışmaya katkıda bulunmaktan ve Bangalore'de verilen kentsel mücadele deneyimlerinden öğrenebilmiş olmaktan dolayı mutluyuz.

Isaac Arul Selva
Fotoğraf: Volkan Işıl

1- Whiting, K. (2019, 27 Ocak). The world's 10 fastest growing cities are all in India. *Business Insider*. [businessinsider.com/all-of-the-10-fastest-growing-cities-in-the-world-are-in-india-2019-1](https://www.businessinsider.com/all-of-the-10-fastest-growing-cities-in-the-world-are-in-india-2019-1)

2- United Nations. (2016). The World's Cities in 2016. un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/urbanization/the_worlds_cities_in_2016_data_booklet.pdf
3- GaWC (2018) The World According to GaWC 2018. lboro.ac.uk/gawc/world2018t.html
4- TomTom. (t.y.). Traffic Index 2019. [tomtom.com/en_gb/traffic-index/ranking/](https://www.tomtom.com/en_gb/traffic-index/ranking/)
5- *Slum* her ne kadar Türkçeye gecekodu olarak çevrilse de farklı bir mekânsal bağlama işaret ettiği için bu çeviri yanıltıcı olacaktır. Kısaca, enformel yollardan gelişmiş, hukuki olarak güvencesiz, kentsel hizmetlere erişimi kısıtlı heterojen yerleşim alanları olarak ifade edilebilir.
6- *Slum Jagatthu*. (2019, 1 Aralık). *Slum Jagatthu*. slumjagatthu.wordpress.com/
7- Roy, D., Palavalli, B., Menon, N., King, R., Pfeffer, K., Lees, M. H. ve Slood, P. M. A. (2018). Survey-based socio-economic data from slums in Bangalore, India. *Scientific Data*, 5, s. 1-9. doi.org/10.1038/sdata.2017.200

Slum Dünyası, Bangalore-Hindistan

Yaşar Adnan Adanalı

İnsanların cenneti yeryüzünde inşa etme çabası olarak da görülebilecek botanik bahçeleri aslında her türlü detayı düşünülerek tasarlanmış bir "doğa" sunar. Buralar, Bangalore gibi trafik yoğunluğunda dünya birincisi, kentleşme hızında da en yükseklerle oynayan mega kentlerde gerçekten de yeryüzü cenneti yanılmasına neden olabilir. Bilişim sektörüyle ekonomisi hızla büyüyen kentin gayrimenkul sektörü de bir o kadar hareketli. "Doğal" ve "yapılı" çevreleri kuran insan elleri Lalbagh Botanik Bahçesi ve ufukta yükselen kuleler ile aynı karede buluşur.

Sermayenin kenti boş bir levha üzerinde yükselmez. Buralar diğer canlıların yaşam alanlarından ve kent yoksullarının yaşadığı mahallelerden çalarak inşa edilir. Bangalore'un iklime duyarlı, mevsimsel yağışlara göre suyu regüle etmeyi sağlayan, sulama amacıyla kullanılan yüzlerce yıllık tarihi gölet sistemi vernaküler teknoloji örneği olarak

büyüleyicidir. Ancak "kalkınma" artık doğayla barışık değil, tam aksine sıfır toplamı bir yarış içindedir. Sıra hâlinde yıkılmış *slum*'lar, işlevini yitirmiş gölet, yıkılmayı bekleyen *slum*'lar ve tüm bunların yerini alan yüksek katlı konut alanları kentsel asimetrinin varlığını hem mimari hem de eşitsiz güç ilişkileri bakımından görünür kılar.

Fotoğraf: Ayşe Adanalı

Slum genellikle, kentsel hizmetlere ve altyapıya erişimi sınırlı, yapı kalitesi düşük, hukuki güvenceden yoksun konut olarak tanımlanır. Farklı coğrafyalarda türlü gerçeklikler yaşayan ve mücadeleler veren milyonlarca kent yoksulunun yaşadığı heterojen çevreleri tek bir sözcükle tarif etmek hâliyle son derece indirgemecidir. Ancak algımızı bahsi geçen bu üç özellikle sınırlandığımızda Bangalore *slum*'larının da payına bu sorunların fazlasıyla düştüğü görülür: her an yerinden edilme tehdidi altında, bu kırılganlığı hatırlatan hafif malzemelerle inşa edilmiş, su ve kanalizasyon gibi en temel kentsel hizmetlere dahi erişimi olmayan konutlar...

Fotoğraf: Volkan Işıl

Sorun olarak görülen *slum*'lar için geliştirilen "çözümlerin" başında buraların yıkılıp sakinlerinin tektip inşa edilen toplu konutlarda yeniden iskânı gelir. Ancak bu toplu konutlar da çoğu zaman yaşamaya elverişli bir ortam sunamaz. Binaların yapı kalitesi düşüktür, altyapı sorunları devam etmektedir; yaklaşık yirmi metrekarelik iç mekânların ve ortak alanların büyüklüğü nüfusun ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Eski *slum*, yeni toplu konut sakinleri taşındıkları yaşam alanlarını "dikey *slum*" olarak tarif eder.

Yeniden iskân konutları için seçilen lokasyonlar genellikle cazibesi en düşük, çevresel tehlikelerin [*environmental hazards*] en yüksek olduğu açık kanalizasyon olarak kullanılan kanalların veya çöp depolama alanları gibi bölgelerin hemen yanında yer alır. Gördüğünüz fotoğrafta kanalın bir tarafında daha eski bir tarihte yapılmış tek katlı toplu konutlar, diğer tarafında ise çok katlı yapılar bulunuyor. Artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılayamayan toplu konut bölgesi sırtını tamamen kanalizasyona dayamış yeni *slum*'lara da ev sahipliği yapıyor.

Fotoğraf: Ayşe Adanalı

Fotoğraf: Ayşe Adanalı

Slum'lar sadece kent emekçilerinin yeniden üretim mekânları değil, aynı zamanda enformel üretimin de mekânları. Bu iki faaliyet de sadece, metrekaresi sınırlı evlerde gerçekleşmiyor. Sokak evin hem imalathanesi, hem çamaşırhanesi, hem ticarethanesi hem de oyun alanı. Hep hareketli, hayat dolu ve dolayısıyla güvenli hissettiriyor.

Fotoğraf: Ayşe Adanalı

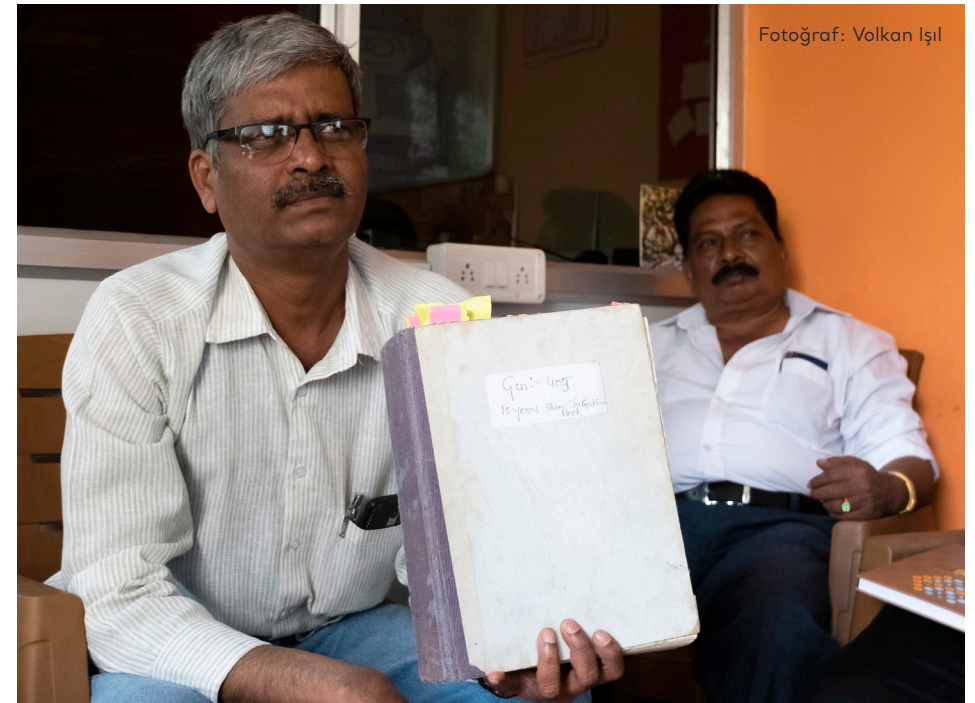

Fotoğraf: Volkan Işıl

Mimari tasarımları tektip bir mekânsal kurgu sunan toplu konut alanları adeta rengârenk ve farklı bedenlerde giyinmek isteyen insanlara sunulan tek renk ve tek beden üniformalar gibidir. Ancak yaşam alanlarını kısıtlı kaynak ve enformel pratiklerle kendilerince oluşturmaya alışkın *slum* sakinleri için bu üniformaları kesip biçmek, ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirmek mümkündür. Örneğin öngörülme­yen bir ticaret alanı konutun hemen önünde bir *pop-up* dükkân olarak hayat bulur.

Fotoğraf: Yaşar Adnan Adanalı

Fotoğraf: Volkan Işıl

Slum Jagatthu'nun editörü Isaac Arul Selva *slum* sakinlerinin farklı sorunlarını ve yaşamaya elverişli konut hakkı için verdikleri mücadeleleri gündeme taşıyor. Kendisi de bir *slum* sakini olan Isaac ve yoldaşları kentin yok sayılanlarının tarihini aşağıdan ve içeriden yazıyor. Elinde tek kopyasını tuttuğu, yirmi yıllık dergisinin on yıllık arşivi, aynı zamanda Bangalore'nin en alttakilerinin kentsel hafızasını oluşturuyor.

Slum sakinlerinin sürdürdükleri kentsel toplumsal hareketler yaşam alanlarını sadece daha sağlıklı ve güvenli hâle getirmek için verilen mücadeleler değil. Kast sisteminin hiyerarşik ve kaskatı sosyal katmanlaşmasında dahi kendine yer bulamayanların, "dokunulmazlar" olarak damgalananların konut aktivizmi, aynı zamanda insanlık onuru için verilen bir eşit yurttaşlık mücadelesi. Bu mücadelelerinin ilham kaynakları arasında *Slum*

Jagatthu'nun da yer aldığını belirten, Bangalore'de yaklaşık yetmiş *slum* yerleşimini bir araya getiren Dalit Samara Sene Karnataka Örgütü'nün üyeleri, farklı mahallelerde farklı inancı ve farklı cinsel yönelimi olan binlerce insanı bir araya getiriyor. Yönetim kurulu üyeleri de yok sayılan, görmezden gelinen, tektipleştirilen ve ayrımcılığa uğrayan *slum* sakinlerinin tüm çeşitliliğini yansıtıyor.

Fotoğraf: Volkan Işıl

Bir Aktivizm Biçimi Olarak Terminolojiyi Oluşturmak: A'dan Z'ye Mahalle Sözlüğü

Bahar Bayhan

Antalya Mimarlık Bienali'nde sözlüğün poster sunumu.

İstanbul'un yaklaşık on ilçesindeki otuzdan fazla mahallenin, dernek ve mahalle kooperatifleri aracılığıyla 2015 yılında bir araya gelerek kurdukları, İstanbul'un diğer ilçelerinden, Eskişehir, İzmir ve Kocaeli şehirlerinden mahallelerin katılımıyla büyüyen Mahalleler Birliği, Türkiye'de son on yılda yukarıdan aşağıya dayatma şeklinde yaşanan kentsel dönüşüm sürecinin, aşağıdan yukarıya büyüyen yeni bir toplumsal mücadele evresine işaret ediyor.

Yıllardır yerinden edilme tehdidine karşı hukuki mücadele sürdüren, kendi yaşam alanlarının iyileştirilmesi adına çözümler geliştiren mahalleler, yeni bir mahalle siyasetinin imkânlarını deneyimlerken, mekân üzerinden demokratikleşme talebi-

ni de yükseltiyorlar.

Mahallelerin mücadele pratikleri ve deneyimleri, yıllar içinde kendilerini ilgilendiren tanımlara ve kavramlara konunun uzmanlarından daha çok vakıf olmalarını beraberinde getirdi. Hukuk, mimari, planlama, siyaset bilimi, felsefe gibi farklı disiplinlerle hemhâl olmayı gerektiren ve mahallelerin tarihi, gerçeklikleri ve deneyimleri ile yeniden anlamlandırmaya ihtiyaç duyulan bu kavramlar dizisi, İstanbul'u, İstanbul'un dönüşüm sürecini, bu sürecin odağındaki mahalleleri ve mahallelerin verdiği mücadeleleri anlamak için bir rehber sunuyor.

İlk kez Antalya Mimarlık Bienali'nde sergilenmek üzere Mahalleler Birliği'nin mücadelesine destek veren gönüllülerin hazırladığı *A'dan Z'ye Mahalle Sözlüğü*,¹ yaşam alanları için mücadele eden mahallelerin ve onları anlamak isteyenlerin her zaman ihtiyaç duyacağı bir referans çalışma. İki yüzden fazla kelimenin bulunduğu bu sözlükten bir seçki sunuyoruz.

Mahalle Sözlüğü

2981

İmar Affı Kanunu. 14 Mart 1984 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girdi. Tam adı "İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve 6785 sayılı İmar Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun"dur.

Mahalleler lehine hükümler içeren bu kanun, imar ve gecekondu mevzuatına aykırı büyümüş olan yerleşim alanlarının ve bu alanlardaki yapıların hukuki güvenceye kavuşturulması yetkisini ilçe belediyesine verir. Tapu tahsis belgesini tanımlamış ve uygulamaya sokmuştur. Kanun, kapsama dahilindeki yerleşimcileri, "hak sahibi" olarak tanımlar. Bu yönüyle, gecekondu alanlarındaki yerleşimcileri ötekileştiren "işgalci" söylemini hükümsüz kılar.

6306 sayılı kanunun 23. maddesi kapsamında, Mayıs 2015'te yürürlükten kaldırılması sözkonusu olmuştur. Ancak Mahalleler Birliği'nin mücadelesi sonucunda "2981 sayılı kanunun yürürlükten kaldırılması" hükmü önce üç yıl ertelenmiş, ardından 2021 yılına kadar uzatılma kararı alınmıştır.

775

Gecekondu Kanunu. 17 Ekim 1966 tarihinde *Resmi Gazete*'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.

Adında gecekondu geçen ilk kanundur. Gecekonduları toplumsal bir gerçeklik olarak kabul eder ve 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ilkeleriyle uyumludur.

Kanun, "iyileştirme", "ortadan kaldırma" ve "önleme" gibi hedefler ortaya koyar. İyileştirmeden kasıt, fiziki koşulları düzeltilebilecek olan gecekonduların kamu ve vatandaş işbirliği ile yaşanabilir hâle getirilmesidir. Ortadan kaldırma, iyileştirilmesi mümkün olmayan gecekonduların yıkılmasını ifade eder. Ancak kanun, bir gecekondundan, içerisinde oturanların barınma gereksinimi karşılanmadan yıkılamayacağını da buyurur. Önleme, yeni gecekondu yapımının önüne geçilmesidir. Bunun başarılabilmesi için, arsa sunumu ile toplumsal nitelikli konut arzının artırılması amaçlanmıştır.

"Türkiye'nin ilk kiracı hareketi olan Düzceli Kiracı Evsiz Depremzedeler'in uzun soluklu mücadelesi sonuç verdi ve 775 sayılı yasa-dan yararlanarak kendi konutlarını yapmak için arsa tahsisine hak kazandılar."²

aidat

Belirli aralıklarla, düzenli ödemesi gereken para.

Dernek, kulüp ve kuruluşlarda üyelik için, apartman veya sitelerde ise belirli hizmetler karşılığında ödenir.

Proje geliştiriciler için bir tür gelir kapısına dönüşmüştür. Yeni yapılan konut projeleri ve güvenli sitelerde bir zorunluluk hâline gelmiştir. Yüksekliğinden yakınılan aidatlar, düzenli geliri olmayanlar üzerinde büyük bir ekonomik baskı oluşturur. Mahalle yaşantısında yüksek aidatların yeri yoktur.

çantacı

Fırsatçı aracı.

Kentsel dönüşüm yapılması öngörülen bir yerleşimde malikleri projeye ikna etmek için çeşitli vaatlerde bulunan kişi ya da firmalara verilen ad.

dava açma ehliyeti (menfaat)

Dava açma hakkına sahip olmak.

Ehliyet, bir davanın usul şartlarından biridir. Bir davayı, ancak meşru, güncel ve kişisel menfaati olan kişi veya kurumlar açabilir.

İdarenin işlem ve eylemlere karşı dava açma hakkı o işlemlerden doğrudan doğruya etkilenen kişilerde olmasına rağmen, bu kural, çevre, kültürel ve tarihi değerlerin korunması gibi toplumu ilgilendiren konularda daha geniş yorumlanır. Bu tarz işlemlere karşı tüm yurttaşlar, sadece yurttaş olma sıfatlarından ötürü dava açabilirler. Ne var ki günümüzde idarenin, plan iptal davalarında, dernek ve kooperatiflerin dava açma ehliyetini sorguladığı ve dava açmalarını engellediği, dolayısıyla kazanılmış haklarda bir geriye gidiş eğilimi olduğu söylenebilir. Dernek ve kooperatif tüzüklerinin bu engelleme-leri bertaraf edecek şekilde hazırlanması önemlidir.

ecrimisil

Hazine veya belediye mülkiyetinde ya da özel mülkiyette bulunan bir taşınmazın, herhangi bir karşılıklı anlaşma olmaksızın gerçek veya tüzel kişilerce tasarruf edil-

mesi durumunda mülkün hukuki sahibinin talep edebileceği tazminat.

esnaf

Küçük sermaye ve zanaat sahibi. Mahalle yaşantısının olmazsa olmazı. AVM'lere karşı hayatta kalma mücadelesi veren yerel işletmeler.

Esnaf, mahalle sakinlerinin temel alış-verişlerini komşuluk ilişkileri içerisinde yapmalarını sağlar. Güvenli ve canlı sokak yaşantısına olumlu katkıları vardır. Kentsel dönüşüm projeleriyle yapılan sitelerde kendilerine kolay kolay yer bulamazlar.

gecekondu

1940'ların sonlarından başlayarak 1990'ların ortalarına kadar kırdan kente göç eden kesimlerin büyük çoğunluğunun kentte konut ihtiyacını karşıladığı, Türkiye'ye özgü konut biçimi. İmar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere aykırı olarak, başkalarına ya da kamuya ait olan arazi veya arsalarda, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar için kullanılan terim. Türkiye'nin sosyal konut politikasına verilen isim.

Denetimden kaçmak için derme çatma malzemeyle kısa sürede inşa edilir ve genellikle iş imkânları nedeniyle sanayi alanlarına yakın yerlerde yapılır. Zamanla Türkiye kentleşmesinin yapıtaş hâline gelmiştir. Çeşitli imar aflarıyla hukuki açmazları kısmen giderilmiştir. Türkiye kentlerinde halen, çoğu kamu arazilerinde olmak üzere çok sayıda gecekondu ve gecekondu mahallesi bulunmaktadır. Katılımcı mimarlığın cisimleşmiş hâli olan gecekondu, komşuluk, hemşerilik ilişkileriyle dokunmuş yapıyla mahalle hayatının yaşanmasına izin verir.

gecekondu mahallesi

Gecekondulardan oluşan mahalle. Kentsel dönüşümün arzu mekânı.

Kır ve kent yaşamının bir arada sürdüğü, insan ilişkilerinin bireyciliğe indirgenmediği, komşuluk ilişkilerinin ve dayanışmanın halen yaşadığı mahallelerdir. Sanayinin kent dışına taşınmaya başlamasıyla bu mahallelerde istihdam sorunları baş göstermiştir.

Bu mahallelerin kuruluş hikâyeleri incelendiğinde ciddi mücadeleler verildiği ve bedeller ödendiği, mahallenin ve gecekonduunun "kazanıldığı" görülür. Siyasetçilerin yıllarca oy karşılığı yıkım yapma, hizmet götürme vaatlerine karşılık gecekondu mahallelerinin çoğu elektrik, su, kanalizasyon gibi temel altyapıları bile belirli mücadele ve maliyetler sonrasında elde edebilmiştir.

güvenlikli site

Günlük dilde basitçe "site" olarak adlandırığımız korunaklı konutlar topluluğu.

Etrafı duvarlarla çevrili, kapısında genellikle güvenlik görevlilerinin nöbet tuttuğu, giren çıkanın kontrol edildiği, kentten kopuk, mahalle yaşantısına uzak toplu yerleşim yeri.

Genellikle belirli bir pazarlama konsepti etrafında geliştirilir. Sitelerin etrafındaki duvarlar, somut bir güvenlik endişesinden ziyade, belirli bir yaşam tarzının özendirilmesinin sonucudur. Kentte yaşayan farklı sınıfların mekânsal olarak ayrışmasına sebebiyet verirler.

hak sahibi

Bir hakkı kullanma tasarrufu olan kimse. Bir arsa, daire, dükkân vesairenin mülkiyetini elinde bulunduran kişi.

Kentsel dönüşüm projelerinde, dönüşümün yapılacağı yerde mülk sahibi ya da kiracı olan, yıkım sonrasında ise yapılacak yeni yapılarda veya üstlenicinin gösterdiği başka bir yerde mülk sahibi olacak kimse. Öte yandan, uygulamada, Sulukule örneğinin dışında, hiçbir kiracı hak sahibi yapılmamıştır.

Gecekondu sahipleri çeşitli dönüşüm uygulamalarında belirli oranlarda hak sahibi yapılmış, ancak gecekonduarının karşılığında verilen ya da satılan konutlar kendilerini nadiren memnun etmiştir.

hukuki güvence

Yerleşim alanlarının hukukileştirilmesi sorununu "tapulu/tapusuz ikiliğinin" ve güvence talebini "bireysel tapu"nın ötesinde gören anlayış.

Özellikle kentsel dönüşüm uygulamalarında güvence, mülkiyet ve tapu ile vurgulanır. Tapu dağıtarak ve yapılan projede konut satarak güvence sağlandığı izlenimi uyandırılır. Ancak bu sözde güvence baştan yoksul olanı dışlar. Hisse satın alan müteahhitler yaşayanlar üzerinde bir baskı oluşturur. Yeni projede konut satın alanlar ise, borçlarını ödeyebildikleri ölçüde "güvencededir".

Hukuki güvence ise, yerleşimcilerin toplu hâlde toprak mülkiyetine sahip olma talepleri de dahil olmak üzere güvenceyi "bireysel tapunun" ötesinde ele alır. Hukuki güvence gerçek anlamda ancak mahallenin tamamının demokratik olarak katılabildiği, ortak hareket edebildiği kooperatif gibi mekanizmalarla ve toplu toprak devriyle sağlanabilir.

kamu yararı

Kişisel yararın üzerindeki yarar.

Tartışmalı ve muğlak bir kavramdır. İdarenin yürüttüğü kamusal faaliyetlerde amaç kamu yararının gerçekleştirilmesidir. Kamu yararının gerçekleştirilmesi dışında bir amacın ön plana çıktığı kamusal görevler hukuka uygun değildir. İdarenin diğer faaliyetlerinde olduğu gibi, planlama faaliyetlerinde de amaç kamu yararını sağlamaktır. İmar planlama faaliyetlerinde kamu yararı amacı güdülmesi, planlama faaliyetlerinde siyasi tercihlerin etkin olmasının önlenmesini sağlar. Öte yandan, idarenin kamu yararı

iddiasıyla yaptığı birçok kentsel uygulama, belirli kişi ve grupların özel çıkarına hizmet etmektedir.

kamulaştırma

Özel mülkiyete konu olan bir taşınmaza, devlete ait kurum ya da kuruluşlarca el konulması işlemi.

Kamu yararı ilkesi çerçevesinde yapılması beklenir. Kamulaştırmanın sözkonusu olduğu durumlarda, devletin kamulaştırılan taşınmazın bedelini ilgili kişiye ödemesi gerekir. Taşınmazı kamulaştırılan vatandaşlar bu işleme karşı "iptal davası" açabilirler.

kentsel dönüşüm

Mekânın (yeniden) üretimi. Yık-yapçı müdahale. Soylulaştırma.

Genellikle bir ur gibi görülen kentsel alanın "temizlenmesi" ve yeniden geliştirilmesi şeklinde uygulanan, komple yıkım ve yeniden inşa içeren pratik. Türkiye'nin 2000'li yıllarla birlikte mekân politikalarının merkezinde "kentsel dönüşüm" yer almaktadır. Dönüşüm uygulamalarının kentsel adaletsizliği derinleştirdiği, kent ekolojisi üzerinde yıkıcı etkileri olduğu, dar bir siyaset ve sermaye eliti dışında karar alma süreçlerine kentlileri katmadığı görülür.

kira öder gibi konut sahibi olmak

Konut projelerinin pazarlama sloganı. Bireyi uzun dönem borçlandırma politikası.

Söylenildiğinde kulağa hoş gelse de gerçekliği yoktur. Ancak düzenli maaşı ve güvenli bir işi olan kiracılara hitap edebilir. Kira ödeyerek oturduğunuz standartta bir konutu, aynı veya yakın değerinde aylık taksitlerle satın almanız, mevcut emlak fiyatları ve finansman maliyetleri ile mümkün değildir.

mahalle

Sakinleri, esnafı, meyve ağaçları, kedisi, köpeği, ortak yaşam alanları ile bir bütün olan, yüz yüze ve kişisel ilişkilerin egemen olduğu, aidiyet hissedilen yaşam alanı. Komşuluk birimi.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nda "belediye sınırları içerisinde, ihtiyaç ve öncelikleri benzer özellikler gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan idari birim," şeklinde ifade edilir. Rant amaçlı dönüşüm projeleri sebebiyle giderek yok olan mahalle kültürüne gecekondu bölgelerinde hâlâ rastlamak mümkündür. "Mahalle" aranan, özlenen nitelikleri olduğu için ticari konut reklamlarının sloganlarında sıkça kullanılır.

plan itirazı

Askıya çıkan planlara karşı yapılan itiraz.

İmar planları onaylandıktan sonra, ilgili kurum bir ilan vererek planları bir ay süreyle askıya çıkarır. Bu askı süresince plana itiraz edilebilir. İtirazlar toplandıktan sonra, 15 gün içinde, yapılan itirazları belediye meclisinin karara bağlaması gerekir. İtiraza 60 gün içerisinde yanıt gelmemesi veya itirazın reddi hâlinde, takip eden 60 gün içerisinde plana dava açılabilir. Askı dönemindeyken plandan haberdar olmayanlar için idari yargıda çeşitli esneklikler mevcuttur.

rant

Getirim. Haksız kazanç. Avanta.

Devletin, elindeki imkânları kullanarak belirli kişi ve gruplara çıkar avantajı yaratması, bu avantajın realizasyonu ve paylaşımı.

Yerel ve merkezi idareler imar değişiklikleri, plan tadilatları, inşaata kapalı yerlere ruhsat verilmesi, emsal artırımı, riskli alan ilanı gibi uygulamalarla, müteahhit ve yatırımcılara kentsel rant dağıtır.

tapu

Bir taşınmazın üstündeki mülkiyet hakkını gösteren belge. Ayrıca, tapu işlerinin yürütüldüğü kuruluş. Gecekondu sakinlerinin büyük beklentisi. Siyasetçi vaadi.

TOKİ

Başbakanlığa bağlı Toplu Konut İdaresi Başkanlığı. İdarenin yaptığı toplu konutlara verilen ad. Konut silosu.

Sekizinci Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın talimatlarıyla 1984 yılında Genel İdare dışında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı adıyla kuruldu. Başlangıçta konut kooperatiflerine arsa ve kredi sağlama amacı vardı. 2002'de kurulan 58. Hükümet ile vizyon ve misyonu değişip, doğrudan konut ve konut dışı gayrimenkul üreten bir şirket yapısına büründü.

İklim, topoğrafya, yerellik gibi unsurları gözardı ederek ülkenin her yanı için aynı ya da benzer projeler geliştirmesiyle bilinir. Sosyal konut üretme amacıyla kurulan TOKİ'nin, özellikle son dönem uygulamalarında bu amacı yansıtmadığı görülür. Kaliteli kamusal mekânlar üretme konusunda pek başarılı olduğu söylenemez.

yaşam alanı

Habitat. Canlıların yaşadığı yer.

Kent ve kırdaki yaşayan insan ve insandışı canlıların beslenmek, barınmak, korunmak ve üremek için ihtiyaç duydukları alan. Kentsel dönüşüm uygulamaları, mega projeler, HES ve maden projeleri ile büyük tehdit altında olan yerler.

zorla tahliye

Yerleşimcinin, yaşadığı yerden kendi rızası dışında çıkarılması.

Zorla tahliyeler, birçok durumda, başta konut hakkı olmak üzere, temel insan haklarının ihlal edilmesi anlamına gelir.

Küresel bir kent olma yolunda ilerleyen İstanbul'da yaşanan dönüşümler, özellikle kentlinin dar gelirli olanların yoğun olarak yaşadığı mahallelerde zorla tahliye riskini artırır.

1- *A'dan Z'ye Mahalle Sözlüğü'nü*, Adalet Arayan Mahallelere Destek Grubu kolektif şekilde hazırlamıştır.
2- *Düzce Umut Atölyesi* (t.y.). Düzce Umut Atölyesi: Birlikte mücadele, birlikte tasarım. duzceumutatolyesi.wordpress.com/

Gecekondu Gazetesi: Bir Konut Aktivizmi Olarak Yok Sayılanı Arşivlemek

Yaşar Adnan Adanalı

Bu yayında yer alan, "Naim Tanyeri: 1950'lerden Bir Konut Aktivistinin Portresi" makalesinde kullanılan gazete haberleri, Mekanda Adalet Derneği'nin sürdürdüğü *Gecekondu Gazetesi: Türkiye'nin Enformel Kentleşme Haberlerini Arşivlemek* araştırma projesi kapsamında derlenen arşivden seçilmiştir. Bu arşiv çalışması, 1930'lardan günümüze "enformel" kentleşme, konut ve gecekondu üzerine, Türkiye'de yayımlanan günlük gazetelerde yer almış, kronolojik olarak sıralanmış yaklaşık iki bin haber, röportaj ve görüş yazısının kupürlerinin tıpkıbasımlarını ve

indekslerini içeriyor. Bu arşivin, mevcut gecekondu literatürüyle birlikte okunmak, onu tamamlamak gibi bir amacı var. Ancak bunun da ötesinde, gecekondu Türkiye kentleşmesinin temel niteliklerinden biri olarak konumlandırılmak ve kentleri toplumsal olarak kolektif emeğiyle yeniden üreten gecekonducuya tarihsel olarak hak ettiği saygıyı göstermek gibi bir derdi de var.

Bu araştırma projesine ilham veren olaylardan biri, İstanbul gecekondu tarihinde önemli bir yeri olan, bugünden

baktığımızda kendisini sıkı bir "konut aktivisti" olarak niteleyebileceğimiz Naim Tanyeri'nin ve komşularının, Şişli Feriköy'deki evlerinin Aralık 1951'de yıkılması üzerine haklarını aramak için Vilayet önünde yaptıkları eylemin ve devamında başlattıkları uzun soluklu örgütlenme ve toplumsal mücadele hikâyesidir. 1950'ler boyunca bu çok heyecan verici vakayı gazetelerden takip etmek ve hatta yıllar sonra Tanyeri'nin yazdığı anı kitaplarında detaylı bir şekilde kendi anlatısını okumak mümkün. Dolayısıyla gecekondu tarih yazımında çoğunlukla görünmez kılınan gecekonducunun bir özne olarak öne çıktığı nadir vakalardan biriyle karşı karşıyayız.

Bir diğer olay ise 2000'lerin kentsel dönüşüm ve inşaat çılgınlığından payına düşeni alan, yani idare ve gayrimenkul geliştiricilerinin sürekli baskı altında tuttuğu ve çoğunlukla gecekondu geçmişi, ağırlıklı olarak dar gelirli olanların yaşadığı mahallelerin özellikle 2010 ve sonrasında haklarını aramak için dernekleşmeleri ve kendi aralarında örgütlenerek ilçe, il ve ulusal bazlı birlikler kurmaları. "Mahalleler Birliği" adı altında ve "Sorun sadece dört duvar değil!" sloganıyla kentsel dönüşüm ve hukuki güvence kaynaklı mağduriyetler yaşayan onlarca mahallenin bir araya gelip verdikleri toplu mücadele de gazete haberlerine yansıyor.

Peki, aralarında yarım yüzyıldan fazla bir zaman olan bu iki vakayı birlikte okumak nasıl mümkün olur ve ne anlam ifade eder? İşte araştırma projesinin var olma nedeni ve değeri bu soruda saklı. Çok geniş bir tarih aralığında ve doğrudan konunun muhataplarının perspektifiyle gecekondu gerçekliğini ve konut hakkı mücadelesini derinlemesine inceleme imkânı sunması.

Naim Tanyeri ve komşularının Vilayet önünde çekilen ve gazetelere yansıyan fotoğrafları ile İstanbul Gaziosmanpaşa'da kentsel dönüşüm projeleri sebebiyle gerçekleştirilmek istenen yıkımları kolaylaştırmak için "riskli alan" ilan edilen

Araştırma projesi kapsamında ayrıca 2018 yılında *Gecekondu Sohbetleri: Arşiv, Bellek, İmge, Mekan, Mimari* kitabı yayımlandı. *Gecekondu Sohbetleri*, ilk haberleştirilmesinden bugüne 70 yıldan uzun bir geçmişi olan gecekondu meselesi üzerine, sosyal coğrafya, kent etnografisi, mimari, fotoğrafçılık ve hak savunuculuğu gibi farklı alanlarda üretimlerine devam eden kişilerle yapılan söyleşileri içeriyor. Bu sohbetler, Türkiye kentleşmesinin tarihsel ve belki fazlasıyla kalıplaşmış bir olgusunu, güncel ve taze bir diyalogla yeniden ele almayı, hak ettiği özen ve çokboyutluluk ile yeniden tartışmaya açmayı hedefliyor.

mahalleleri kapsayan, üzerindeki yerleşimleri ve yaşayanları yok sayan 1/5000 ölçekli plana itiraz için 16 Aralık 2015'te topluca Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'ne giden Mahalleler Birliği üyesi mahallelilerin Müdürlük önünde çektikleri fotoğraf arasındaki büyük benzerlikler hemen fark edilecektir. İki fotoğraf arasında 64 yıl gibi uzun bir zaman olmasına, ilkinde yer alan mağdurların muhtemelen bugün çok azının hayatta olmasına rağmen; gecekonducunun yok sayılma karşısında sürdürdüğü mücadele, bu mücadele içinde kamu idaresiyle kurduğu ilişki, mücadelesinin dili ve estetiğinin değişmediği görülüyor. İşte Gecekondu Arşivi on yıllardır verilen bu toplumsal mücadelenin yanında konumlanıyor.

Feriköylü gecekondu sakinleri, *Milliyet* (1951, 15 Aralık)

Mahalleler Birliği Gaziosmanpaşa Mahalleleri sakinleri, Mahalleler Birliği arşivi (2015, 16 Aralık)

Naim Tanyeri: 1950'lerden Bir Konut Aktivistinin Portresi

Yaşar Adnan Adanalı

1950'lere gelindiğinde İstanbul, o zaman "mesken buhranı" veya "mesken davası" olarak adlandırılan büyük bir konut kriziyle karşı karşıyaydı. İstanbul'un eskiyen yapı stoku kente yeni gelen dar gelirli nüfusun konut ihtiyacını karşılamaktan uzaktı. Genel olarak İstanbul'un kiralık konut arzı ve talebi arasındaki makas açılmaktaydı. Bankaların müşteri çekmek için çekilişle ev hediye ettiği bu dönemde, kent yoksulları yaklaşık on yılı aşkın bir süredir evlerini başkalarının arsalarının üstüne, kendileri inşa etmeye başlamışlardı.

İlk başlarda tam olarak kavranamayan "adı konmamış" bu fenomen zamanla "gecekondu" olarak tarif edilecekti. Henüz adı konmuş olmasa da, gecekondu üzerine *Cumhuriyet* gazetesinde yapılan 25 Mart 1937 tarihli ilk haberlerden birinde bu yeni ortaya çıkmakta olan konut alanları "mantar köy" tabiriyle ifade edilmiş. Haberden Beykoz Paşabahçe

şişe fabrikasında ve tabakhanede çalışan işçilerin kurduğu mahallelerin beş yıldır, yani 1930'ların başından beri var olduklarını anlıyoruz.

Cumhuriyet gazetesinin başyazarı Nadir Nadi Abaloğlu, 22 Ocak 1950 tarihinde gazetede köşesine, mesken buhranı karşısında İstanbul Valisi'nin başkanlığında düzenlenen bir uzman toplantısını taşır. Burada, bir taraftan o zamana kadar İstanbul olarak tahayyül edilen eski şehrin içinin boşalıp buralarda kiralık mesken bulmanın güçleşmesini, öte taraftan şehrin hızla ve plansız bir şekilde Mecidiyeköy ve Zeytinburnu'na doğru gecekonduyla büyümesini tartışır. Nadi Abaloğlu, mesken buhranının gecekondulaşmaya nasıl yol açtığını şu şekilde anlatır:

Gecekondu illeti, bu çözülmemiş davanın yarattığı mühim arızalardan

başlıcasıdır. Özü arandığı zaman hadise şudur: Gerek nüfus artımı, gerek inşaat yetersizliği yüzünden vatandaş, bir müddetten beri kazancına uygun kiralık ev bulamıyor. Bulamayınca ne yapsın, sokakta mı otursun? Sandık tahtalarını veya teneke parçalarını topluyor ve bir çatı yükseltip altına kafasını sokuyor.¹

Bahsi geçen toplantıyı da düzenleyen İstanbul Vilayeti altında kurulan Mesken Komisyonu konut krizine çözüm üretmek için 1950 senesinde çalışmalarını sürdürür. Komisyonun mimar, mühendis, hukukçu uzmanları "ucuz ev" üretiminin hukuki, mimari ve finansal boyutlarına dair fikirler geliştirirler. Heyetin çalışmalarında —henüz ellerinde kesin raporlar olmamakla birlikte— 1950 yılı itibarıyla İstanbul'da 8000'den fazla gecekondu bulunduğunu belirtilir. Kentli entelijansiya, tepeden önerilen "ucuz ev" politikasının tabanda hızla yayılan gecekondu karşısında çok da şansının olmadığını henüz idrak etmiş değildir. Komisyon, Emlak Bankası'nın ucuz ev kredisinin sorunun boyutu karşısında yeterli olmadığını not düşer. Hatta çözüm olarak ABD'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'ne karşı Avrupa'da tampon bölge oluşturarak komünizmin yayılmasını önlemek için sağladığı Marshall yardımına başvurulması bile düşünülür. Bağışlanan traktörlerle tarımda makineleşmeyi teşvik ederek kırdan kentlere büyük bir göçü ve dolayısıyla gecekondulaşmayı tetikleyen Marshall yardımının kentlerde ucuz konut üretimine kaynak sağlayabileceğinin düşünülmesi dikkat çekicidir.²

Kendi evini kendi yapan gecekondu sakini de bu yardımın farkındadır aslında. Daha doğrusu genel olarak sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşayabilmesi için devletin de elini taşın altına koymasına gerektiğinin. 1949-1957 yılları arasında hem İstanbul Valisi hem de Belediye Reisi olan, dönemin meşhur simalarından Prof. Dr. Fahreddin Kerim Gökay'ın Kazlıçeşme gecekondualarını gezerken halka yaptığı

"gelin devlet baba ile anlaşalım, mahal-lenizi yıkıp yeniden inşa edelim" teklifine hazırcevap mahalle muhtarlarından birinin "Aman efendim neden olmasın. Hem de mükemmel olur. Yalnız Devlet Baba bize Marşal yardımından 1 milyon lira bağışlarsa yarından tezi yok hemen işe başlarız" cevabını verdiğini aktarır gazeteci Ümit Deniz.³

Devlet, mesken buhranı karşısında durumunu kavrayıp geleceğe dönük plan ve çözümler üretme gerekliliğinin yanında mevcut yerleşim alanlarında yaşayan vatandaşların gündelik ihtiyaçlarına cevap vermek ve sayıları hızla artan yeni yerleşimleri kontrol altında tutmak gibi birden fazla cephede pozisyon almak zorundadır. Çoğu zaman "yıkamak mı yoksa iyileştirmek mi" gibi birbiriyle çelişen bu pozisyonlar, başta İstanbul olmak üzere Türkiye kentlerini bekleyen büyük gecekondulaşma dalgasını bütünlüklü bir

Gazetede bir reklam. *İstanbul Ekspres* (1952, 8 Ağustos)

şekilde anlayıp cevap vermekte başarılı olamayacaktır.

Gökay, sık sık gecekondu mahallelerine yaptığı ziyaretlerle gündem oluyor, buralarda gecekondu sakinlerine yol, su, elektrik, kanalizasyon gibi kentsel hizmetlerin iyileştirilmesi ve kömür, soba gibi yardımların yapılması yönünde vaatlerde bulunmasıyla dikkati çekiyordu.⁴ Gökay bu ziyaretlerinde mevcut gecekonduların yıkılmayacağını söyleyerek mahalle sakinlerinin içini rahatlatırken, yeni gecekonduya ise kesinlikle izin verilme-yeceğini belirterek gözdağı vermekten de geri durmuyordu. Kısa boyuna gönderme yapılarak kendisi için söylenen "minimini valimiz, ne olacak hâlimiz" tekerlemesi, Gökay'ın halkla kurduğu sürekli ve doğrudan temasa da işaret ediyordu.⁵ Bu temaslarda neticesinde gazeteler Gökay'a "Gecekondu Babası" lakabını takacaktır.⁶

Gecekondu Babası 1

Fahreddin Kerim Gökay'ın İstanbul'un ilk ve en büyük gecekondu alanları arasında

yer alan Zeytinburnu ve Kazlıçeşme'ye 1950'nin Temmuz ayında yaptığı ziyarette Vali'yi "yaşa, varol" tezahüratlarıyla kadınlı erkekli kalabalık bir gecekondu grubun karşıladığı haberlere yansımış, kahvehanede gerçekleştirilen toplantıda mahallelinin taleplerinin dinlendiği belirtilmişti. Bu toplantıda imar planları tamamlanan 35.000 kişinin yaşadığı mahallenin anayollarını belediyenin, ara yollarını ise mahallelinin yapacağı; ve mahallenin elektriğe kavuşması için gereken 30.000 liranın 16.000'ini idarenin, 14.000'ini ise gecekondu sakinlerinin vereceği bilgisi paylaşılmıştı.⁷ Bu ve benzeri temaslarda, hem "Gecekondu Babası" lakabıyla Gökay'ın kimliğinde kişileştirilen "devlet baba" figürünün gecekondu sakinleriyle kurduğu patronaj ilişkilerini hem de müşterek ihtiyaçlarını toplu olarak talep etmeye başlayan gecekonducuların idarece görmezden gelinemeyecek siyasi özne potansiyeli fark edilen bir "topluluk" olarak algılandığını göstermesi açısından önemlidir.

Kendi evini kendi yapan gecekonducu-

nun aynı zamanda kentsel hizmetlerin maliyetini idareyle paylaştığını da not edelim. Gecekonduların kentsel hizmetlere erişimi ve yerleşim alanlarının iyileştirilmesi meselesi salt gecekonducuların talepleriyle gündeme gelmiyordu elbette. Örneğin 1950'deki tifo salgınının sadece gecekondu bölgelerinde görüldüğü haberlere yansımış, bir halk sağlığı sorunu olarak kabul edilen bu durum karşısında su ve kanalizasyon işlerinin ıslah edileceği idarece açıklanmıştı.⁸

28 Ekim 1950'de *İstanbul* gazetesi, "Mesken buhranını önleyecek tedbirler alınıyor" başlığıyla hükümetin üzerinde çalıştığı gecekondu kanunu tasarısını haberleştirmişti. Burada "yıkılacaklar" ve "tapuya kaydı yapılacaklar" olmak üzere gecekondu farklı kategoriye ayrılıyor-du. Tasarıda belirtilen yaklaşım, enformel addedilen yapıları yıkmak ile affetmek/tanımak arasında günümüze kadar gidip gelecek yaklaşık yetmiş yıllık bir kamu politikası sürecinin ya da kimilerine göre idarenin çaresizliğinin ilk örneklerini sergiliyordu.

Bu politikayı, devletin belirli bir tarihe kadar yapılan gecekondu imar aflarıyla yasallaştırması, o tarihten sonra yapılanları ise yıkacağını ilan etmesi şeklinde özetleyebiliriz. Bu yaklaşımla aynı zamanda gecekonducunun siyasi özne potansiyelinin farkına varan devlet, kent yoksulluğuyla kurduğu sopa/havuç diyalog ilişkisi olarak ifade edebileceğimiz bir geleneği inşa ediyordu. "Gecekondu işi politika mevzuu yapılmayacak" başlığı ile açıklamaları haberlere yansıyan Gökay bu yaklaşımı şu şekilde ifade eder:

Herhangi bir siyasi mülahaza ile kim-senin gecekonduya vatandaşların durumundan faydalanmasını doğru bulmuyorum. Bıraksınlar bu vatandaşlar barındırdıkları kulübelere hiç olmazsa yıkılacakmış, yahud şu olacak mı gibi endişelerden uzak kalsınlar. Gecekondu ziyaret ettiğimi zaman söylediğim sözler ne bugün ne de

yarın değişmeyecektir. Yeni gecekondu yaptırmıyoruz. Bu işin politika mevzuu edilmesi doğru değildir.⁹

Dönemin Başbakanı Adnan Menderes, 1953 yılında TBMM'de yaptığı çok çarpıcı konuşmasında devletin en üst kademesinde gecekondu meşrulaştırmış ve bir anlamda gecekondu gerçekliğini tanımanın bir devlet politikası olduğunu ilan etmişti:

Eski imparatorluk devrindeki evlerin yüzde doksanı birer harabe idi. Bugün yapılan gecekonduların bir çoğu bu evlere nazaran çok daha sıhhi ve sağlam. İstanbul ve Ankara'nın gecekondu kısmı bugün esas şehirlerden daha büyüktür derken bundan bu şehirler eskiden daha mamurdu, bugün gecekondu garkoldu manasını çıkarmak hakikate aykırı olur. Arkadaşlarımızın, vatandaşlarımızın bir çoğu mesela İstanbul Sirkeci tarafının bugünkü gecekondu mahallelerinden on misli daha kötü bir harabe manzarası arzettiğini pek iyi bilirler.¹⁰

Gecekondu Babası 2

Gecekonducuların yeni konut inşası, kentsel hizmetlere erişimi, yıkımlara karşı mücadelesi, mülkiyet sorunlarının çözümü, kanunlara kendi lehlerinde müdahalesi ve tüm bu ihtiyaçlar doğrultusunda mahallede ve mahalleler arasında örgütlenmeleri için çalışmış, bu döneme damga vurmuş simalardan biri de Naim Tanyeri'dir. Yıllar sonra, 26 Ocak 1995 tarihinde *Milliyet* gazetesinin "Gecekondu Babası" başlığıyla tekrar haberleştireceği, kendisi de bir gecekondu sakini olan Tanyeri 1950'lerde defalarca haberlerde yer almıştır. Daha doğrusu kendisini ve davasını gündeme taşımayı başarmış, gecekonduya özneleştirmiştir. Gecekonducunun devletle giriştiği oldukça diyalogik varoluş mücadelesinde, bir diğer ve devletli "Gecekondu Babası" Prof. Dr. Fahreddin Kerim Gökay'ın adeta antitezidir. Konusu yok saymak

Gazete kupürü. Başlık: Vali dün Gecekondu mahallesinde. *Milliyet* (1950, 9 Temmuz)

ve varlığını sürekli kanıtlamak, yapmak/yıkamak/affetmek, talep etmek ve vaat etmek arasında gidip gelen, 1950'lerde çekilmiş bu tarihi filmin iki ana karakterinden birisidir. *Bir Şehir Kuruyorum*¹¹ ve *Unutamadıklarım*¹² adlı anı kitaplarında gecekondu mücadelesini tüm detaylarıyla anlatır.

Gümüşhane Kelkitli olan Tanyeri, İstanbul'a genç yaşta okumak için gelir. Gazetecilik de dahil birçok işte çalışır. Evlenip aile kurunca bir gecekondu yapmaya heveslenir. Şişli Feriköy'deki kendisinin ve komşularının evi Aralık 1951' tarihinde başlarına yıkılınca haklarını aramak için dernek kurup örgütlenmeye karar verirler.

Tanyeri 1950'lerin başında İstanbul Şişli'de annesi, babası, iki kız kardeşi ile tek göz bir odada barınmaktadır. Köyünden bir kızla nişanlıdır. Evlenip kendi ailesini kuracaktır, ancak eşini getirebileceği bir evi yoktur. "Gecekondu yapmaktan başka bir seçeceğimiz var mı?" diye sorar *Bir Şehir Kuruyorum* kitabında. Tüm birikimini kullanarak Şişli Karkuyusu'nda "briketten 2 oda, hol, mutfak ve banyo-tuvaletten ibaret 60 m2'lik gecekonduyu" inşa eder. Onunkiy-le birlikte o gece Karkuyusu'na 11 kondu daha kurulur. Evini yapmasının ardından yaşadığı büyük sevinç ve hemen akabinde gelen üzüntüyü şu şekilde anlatır: "(...) 24 saat zarfında bir yuva sahibi olmuşsunuzdur. O bir hayal değil, rüya değil gerçektir. Elle tutulur, gözle görülür somut bir varlıktır... Ona nasıl sevdalanmazsınız, silüetini yüreğinize yerleştirmez, beyninize nakşetmezsiniz? (...) birkaç gün içinde her şey altüst olmuş, kendinizi karın, çamurun, ayazın, briket yığınlarının ortasında yere çömelmiş, başınızı ellerinizin arasında hıçkırma hıçkırma ağlarken bulmuşsunuzdur."¹³ Böylesi bir mutluluk içindeyken gelen yıkımla çöken Tanyeri ve komşuları "örgütlenme fikrine can havli ile" sarılır ve toplu olarak haklarını arama mücadelesine dernekleşme yoluyla başlarlar.¹⁴

Şişli Gecekonducularını İhya ve Güzelleştirme Derneği

Önce, yıkımın hemen ardından toplu olarak Vilayet'e giderler ve bu ziyaretleri gazetelere yansır. 15 Aralık 1951 tarihinde *Milliyet*'te yer alan bir foto haberde "Feriköy'deki gecekonducuların yıktırılması üzerine Vali'ye müracaat ve haklarını müdafaa etmek üzere Vilayet'e giden gecekondu sakinleri vilayet binası önünde toplu bir vaziyette" diye yazmaktadır.¹⁵ Tanyeri bu yıkımdan iki hafta sonra, 29 Aralık 1951 tarihinde Şişli Karkuyusu mevkiinde Şişli Gecekonducularını İhya ve Güzelleştirme Derneği (birinci dernek) adıyla ilk derneğini kurar. Derneğin amacı "Şişli'deki sağlık şartlarına aykırı, ruhsatsız inşa edilen tüm gecekonducuları yardımlaşmak suretiyle belediye ve diğer ilgili makamlarla işbirliği yaparak, planlı, sağlık kanunlarına uygun olarak yeniden inşa etmektir."¹⁶ Cemiyete hızla Feriköy, Fulya Bayırı, Balçıklar, Kevser Sokak, Taşocakları, Esentepe, Yıldız, Vefa, İhlamur Deresi'ndeki gecekonducular katılır.

Birinci derneğin üyeleri Feriköy Duatepe Spor Kulübü salonunda bir toplantı yapar, toplantıda gecekonducuların ortaya çıkışı "mesken buhranı"na bağlanır. Dernek su, elektrik gibi en temel kentsel hizmetlere erişim için idare nezdinde çalışacaklarını duyurur.¹⁷ Toplantı tarihinden üç hafta sonra Dernek yöneticileri Fahrettin Kerim Gökay'ı mahallelerine davet eder, Gökay'ın da bu davete icabet edeceği gazetede yer alır.¹⁸ Feriköy'de Yalvaç, Ferahnak ve Avukat sokaklarında gezip buralarda oturan vatandaşlarla görüşen Gökay'a gecekondu sakinlerinin büyük sevgi tezahüratı yaptığı bilgisi haberlere yansır. Dernek Başkanı Naim Tanyeri başta su sıkıntısı olmak üzere bölge halkının dertlerini Vali'ye anlatır, Vali'nin "İstirabın sesi, hakkın sesidir. Vatandaşın yuva sahibi olmak ihtiyacını düzenlemek ve bir plan dairesinde ve meşru tasarruf yolları ile tahakkuk ettirmek vazifemizdir" cümleleri dernek defterinde kayıtlara geçer.¹⁹ Ancak dernek başkanı ve üyeleri, devletin

"şefkatli" kadife eldiveninin altındaki demir yumruğunu çok yakında tadacaklardır.

Birinci dernek, gecekondu kanun tasarrısının bir an önce meclisten geçmesini talep etmek için 15 Haziran Pazar günü, yani Vali'nin ziyaretinden tam bir ay sonra, saat 10:00'da Taksim Meydanı'nda bir miting düzenleyeceğini kamuoyuna duyurur.²⁰ Dernek Başkanı Naim Tanyeri, bu duyurudan birkaç gün sonra gazetelere yazdığı mektupta miting sebebiyle kendisinin ve ailesinin baskılara maruz kaldığını, mitingin hiçbir siyasi gayesinin olmadığını belirtir.²¹ Polisin kendisini, "Yunan Kralı geliyor, baldırı çıplakları toplama" diye uyardığını söyler.²² Yunan Kralı ve Kraliçesi'nin İstanbul'u ziyareti sebep gösterilerek ertelenen miting, planlanan tarihten bir hafta sonra 22 Haziran'da yine Taksim Meydanı'nda düzenlenir. Bu mitingi izinsiz olduğu gerekçesiyle polis dağıtır, Dernek Başkanı Naim Tanyeri ve arkadaşları gözaltına alınır.²³

Gözaltı olayından kısa bir süre sonra Şişli Gecekonducularını İhya ve Güzelleştirme

Derneği bir basın açıklamasıyla mahallelerinde baş gösteren karasinek sorunu-na dikkat çeker. Bunun sorumlusu olarak da daha önce Tanyeri ve komşularının başlarından geçen yıkımın yaşandığı (bugün Mecidiyeköy'de Trump Towers gökdelenlerinin bulunduğu) Karkuyusu mevkiinde oturan Romanlar gösterilir. "Düzinelerce ayı, beygir besliyen, gübrelelerini sokağa döken ve rastgele bir noktaya abdest bozan, hela yapmışlarsa da lağımları açıkta akan kıptilerden aynı semtte ikamet eden ahali şiddetle muazzebdir" diye yazarlar açıklamalarında.²⁴ Burada önemli bir parantez açacak olursak, kent yoksulunun baş etmek zorunda kaldığı yapısal sorunlara veya kentsel hizmetlerin noksanlığına vurgu yapmak yerine "hak eden" yoksula karşı "suçlu" yoksul ayrımını bizzat gecekonducu da yapabilmektedir. Benzer başka bir ayrım da eski gecekonducu ile yeni gecekonducu arasında kurulur. 28 Temmuz 1952 tarihinde *İstanbul Ekspres* gazetesindeki "Hergün Bir İstanbullunun 10 Derdi" başlıklı köşeye Mecidiyeköy balçık tarlasında (Şişli Merkez Cami ile Şişli Etfal Hasta-

Böylesi bir mutluluk içindeyken gelen yıkımla yıkılan Tanyeri ve komşuları "örgütlenme fikrine can havli ile" sarılır.

nesi'nin arasında) oturan bir gecekondulunun sakini on derdini anlatır. Birinci maddede "Yeni yapılanlar başka... Biz gecekondumuzu çok evvelden kurmuş, elektrik için müracaatımızı istedikleri zaman yapmıştık" diye yazar.²⁵ Bu ayrımlar günümüzde de devam eder. Kentsel dönüşüm mağdurları arasında mülk sahibi ve kiracı ayrımı yaygındır. Gecekondulunun kendi içinde "öteki"yi inşa etmesinin meşruiyetine ve toplu mücadelesine zarar verdiği açıktır. Mahallelerine göz diken siyaset ve sermaye koalisyonlarına da türlü türlü imkânı tepside sunmaya yardımcı olmaktadır.

Şişli Gecekondularını İhya ve Güzelleştirme Derneği, gecekonduların mülkiyet sorunu ve kentsel hizmetlere erişim gibi meselelerle ilgilenmesinin yanında dönemin ruhunu da kavramamızı sağlayan çeşitli etkinlikler düzenler. Örneğin Eylül 1952'de bir Gecekondular Güzellik Kraliçesi yarışması düzenleyeceğini duyurur!²⁶

Derneğin mitingleri de basın toplantıları da devam eder. Şu an Pangaltı'da Ramada Otelinin bulunduğu yerde konumlanan, 6-7 Eylül olaylarında saldırıya uğrayan ilk mekânlardan biri olan dönemin meşhur pastanelerinden Haylayf'ta 26 Ekim 1952'de gerçekleştirilen basın toplantısında, dernek temsilcileri miting yapmaya kalkıştıklarında idarenin kendilerine zorluk çıkarttığını ve gecekonduluların sakilerine gerekli yardımları yapmadığını açıklar. Ayrıca sorunlarını milletvekillerine aktarmak için Ankara'ya bir heyet göndereceklerinin de bilgisini paylaşırlar. Bu basın toplantısının *Cumhuriyet*'e yansıyan haberinden dernek isimlerinde "gecekondulular" kelimesinin kullanılması'nın yasaklandığı bilgisine de ulaşırız. Bu yasak sonrasında birinci dernek kapatılır. Tanyeri ve arkadaşları "İstanbul İli İmara Muhtaç Muhtitleri Güzelleştirme Derneği" adıyla ikinci derneği kurarlar. Devletin çizdiği "hak eden yoksul" sınırlarının dışına toplumsal örgütlenme ve mücadele ile çıkan, kentsel muhalefet içinde sesi daha gür duyulmaya başlayan gecekondulunun

ducunun böylesi bir yasakla karşılaşması şaşırtıcı olmasa gerek.²⁷

İkinci dernek Kasım 1952'de Mecidiyeköy'de bir miting düzenler, bu mitingde Gecekondulular Kanun Tasarısı'nın halen meclise gönderilmemiş olması şikâyet edilir. Bu ve benzeri taleplerden gecekonduluların kendilerini ilgilendiren hukuki mevzuatı çok yakından takip ettiklerine, halk toplantıları ve siyasetçiler nezdinde savunuculuk faaliyetleri ile kendileri lehine şekillendirmeye çalıştıklarına tanık oluyoruz.²⁸ Ancak bu proaktif çabayı idare sıkça bir tehdit olarak algılar. Mecidiyeköy mitingini sonrasında ikinci dernek de kapatılır.²⁹

Mahkemede ilk iki dernek beraat edince kongreyle ikisi birleştirilir. İstanbul Gecekondularını Güzelleştirme Derneği adıyla üçüncüsü kurulur. Zeytinburnu Nuripaşa, Kazlıçeşme Telsiz, Çapa, Çukurbostan, Fatih, Şişli, Mecidiyeköy, Beşiktaş, Büyükdere Çayırbaşı, Beykoz ve Paşabahçe Şubeleri kurulur.

Dernek yıl bitmeden kongresini Eminönü Üniversiteler Lokali'nde düzenler. Burada söz alan bir üye belediyeden şu şekilde hesap sorar:

Gecekonduların astarı yüzünden pahalıya mal olmuştur. Serserilere haraç, arsa parası, ecrimisil vergisi öde. Malzemeyi pahalıya al. Usta, amele fahiş fiyatla çalışsın. Korka korka, acele ile yaptığın için çürük, iğreti, gayri sıhhi, plansız, nizamsız inşa edilsin. Hela, mutfak ilavesi ve tamirata ruhsat vermesinler. Bu ne iştir? Belediyeden soruyor ve cevabını istiyoruz?³⁰

Bu serzeniş "bedavacı" olarak görülen gecekonduluların sakininin aslında kendi evini yapmak/yaptırtmak için ödediği birçok bedeli ve çektiği çileyi de görünür kılar. Kongrede bir gecekondulular milletvekili adayının çıkarılması da gündeme alınır.³¹

Derneğin mitinglerinin ardı arkası kesilmez. Bu sefer 16 Ağustos 1953 tarihinde

Taksim Meydanı'nın Gezi Parkı merdivenleri tarafında üç saat süren bir miting düzenlerler. Naim Tanyeri isminin öne çıktığı mitingde, söz verdiği hâlde mahallelerini ziyaret etmeyen Gökay protesto edilip istifası istenir. Mitingi gecekonduluların dışında sivil polislerin ve savcılığın da yakından takip ettiğinin farkında olan Tanyeri, dolayısıyla devamında gelebilecek baskıları azaltmak için üstüne basa basa miting derneğinin düzenlenmediğini söyler.

Milliyet gazetesinden Ümit Deniz miting üzerine yaptığı haberde gecekonduluların karşısında açıktan tavır alır ve oldukça elitist bir şekilde onların kentin ana meydanında toplanma ve gösteri haklarını sorgular. Gazeteci kimliğini saklayarak halkın arasına karışıp yaptığı konuşmaları aktaran Deniz, Dernek Başkanı Tanyeri'nin mesleğinin gazetecilik olduğunu öğrenmesini "bizim meslek zaten yarım kilo ıspanak alır gibi kolay hâle düştü son zamanlarda" yorumuyla aktarır. Mitingin 15 dakika geç başlamasından okunan İstiklal Marşı'nın makamına, halkın giyim kuşam ve tavırlarına gördüğü birçok şeyi eleştirir. Hazırladığı nispeten uzunca haberde birçok şekli detaya ve kişisel eleştirilerine yer verirken üç saatlik miting içeriğine dair çok az bilgi aktarır. "Eğer her isteyene, istediği anda bir meydanlıkta konuşma hakkı verilecekse, sayın Gökay'dan

Gecekonduluların dün Taksimde miting yaptığı

Gazete kupürü. Başlık: Gecekonduluların dün Taksimde miting yaptığı. *Milliyet* (1953, 17 Ağustos)

şimdiden rica edelim onlardan ayrıca bir de miting programı talep etsin" diyerek açıktan gecekondulunun ifade özgürlüğünün meşruluğunu sorgular. "Yoksa millî şerefimize sığmayan kirli bir bayrakla derme çatma örtülen küçük bir kürsü ile mektep çocuğunun bile rahat rahat söyleyeceği ahengini değiştirmiş milli marş ve abuk sabuk konuşmalara, yüzbinlerce vatandaş azaba sokmak için bu kadar kolaylıkla izin verilmemelidir kanaatindeyiz"³² diye devam ederek meydanlarda bulunmayı hak etmediğini düşündüğü kent yoksulları için açıktan yasak talebinde bulunur.

Bu miting kendisi ve miting karşısında gösterilen tepkiler "politika dışı" konumlandırılmaya çalışılan gecekonduluların aslında çok erken bir dönemde siyasallaştığını ve gecekonduluların sakilerinin de siyasi özne hâline geldiklerini göstermesi açısından milat niteliği taşır. Bu vaka, basının gecekonduluların gerçekliği karşısında takındığı hasmane tavır; farklı mecra ve dönemlerde değişiklik göstermekle birlikte yarım asırdan uzunca bir süre devam edecek ve kamuoyunda gecekondulular ve gecekonduluların algısını şekillendirecek temel yaklaşımlardan birini sergilemesi açısından da çok değerlidir.³³

Naim Tanyeri kürsüden her ne kadar "miting ile Dernek arasında bir ilişki yoktur" diye açıklamış olsa da, Taksim Mitingi'nden yaklaşık bir ay sonra üçüncü dernek de kapatılır ve Naim Tanyeri ve dernek yöneticileri "siyasi miting düzenlemekten" dava edilir.³⁴ Ocak 1954'te görülen davada Tanyeri miting derneğinin değil, kendisi ve üç arkadaşının düzenlendiğini tekrar eder.³⁵ Naim Tanyeri üzerindeki baskılar bitmez. Mayıs 1954'te kendisinin ve kiracılarının oturduğu evleri kaymakamlık yıktırır.³⁶

Taksim Mitingi sonrasında üçüncü dernek ve şubeleri de kapatılınca "İstanbul Gecekondularını Tapulandırma Derneği" adıyla dördüncüsü kurulur. Ancak bu da kapatılır. Yöneticileri dava edilir. Ekim

1954'te Fatih 1. Sulh Ceza Mahkemesi'nin de görülen "Gecekonducuların Duruşması" haberlere yansır.³⁷

Tanyeri ve arkadaşları dernek faslının beşincisini "İstanbul Gecekonducularını İhya ve Tapulandırma Derneği" adıyla açarlar. Baş etmek zorunda kalınan türlü zorluklar neticesinde bu dernek de kapanır ve dernekleşme yoluyla örgütlenmekten tam umidi keserken mahkeme yoluyla kurdukları üçüncü dernek beraat eder ve tekrar açılır. Tanyeri bu deneyimi şu şekilde aktarır: "Arkadaşlarımızın cemiyet kurmak için muhtaç oldukları maddi, manevi takat ve tahammülleri de tükenmiş oldu. Gecekondu davasını cemiyet kanalı ile tatlıya bağliyacığımızdan tamamıyla umidi kesmiştik ki İstanbul Gecekonducularını Güzelleştirme Derneği'nin beraat hükmünü aldık."³⁸

Tekrar açılan İstanbul Gecekonducularını Güzelleştirme Derneği, yani Naim Tanyeri ve arkadaşlarının üçüncü derneğinin ikinci fasıl çalışmalarını sürdürür. Dernek 27 Şubat 1955 tarihinde yıllık kongresini Aksaray'da bulunan Türk Ocağı binasında gerçekleştirir. Bu toplantıda şubeler feshedilerek merkez kanalıyla faaliyetlere devam etme kararı alınır. Ayrıca gecekonducuları yıktırılanlar için belediye arsa-larında yer tahsisi talebinde bulunulur.

İstanbul Gecekonducularını Güzelleştirme Derneği'nin de ömrü uzun olmaz. Şişli'de bir kahvehanede yapılan olağanüstü kongreyle derneğin adı "Şişli Anadolu Mahallesi Güzelleştirme Derneği" olarak değiştirilir. İdarenin dernek isimlerinde kullanılmasını sakıncalı gördüğü Gecekondu kelimesinin gecekonducu nezdinde de meşruiyeti artık sorgulanmaktadır. "Anadolu Mahallesi" diye bir tabirle adeta gecekonduyu "aklama" çabasına girilir.³⁹ Her ne kadar bu tabir yaygınlaşıp gecekonducunun yerini almayı başaramasa da, ilerleyen yıllarda gecekondu mahallelerinde kurulan "güzelleştirme dernekleri" isimlerinden gecekondu kelimesi atılır ve bulundukları mahallelerin adıyla anılma-

İstanbul Gecekonducularını Güzelleştirme Derneği'nin Aksaray Kongresi. *Cumhuriyet* (1955, 28 Şubat)

ya başlarlar. Bugün de faaliyetlerine devam eden veya gecekondu geçmiş olan mahallelerde yeni kurulan birçok mahalle derneği bulunuyor. Her ne kadar "güzelleştirme", "kalkındırma", "yardımlaşma", "dayanışma" gibi kelimeleri isimlerinde geçirseler de, gecekondu bir isim neredeyse yok.

Naim Tanyeri portresi, gecekonducuların erken dönemde örgütlenme tecrübeleri ve tüm bunların gazete haberlerinde yer alması birçok açıdan büyüleyicidir. Türkiye kentleşme tarihini anlamak için eşsiz bir imkân ortaya koyar. Yok sayılanın, nesneleştirilenin, suçlulaştırılanın varlığını kanıtlar, özneleştirir; verilen mücadele ve dönemin iktidarı elinde tutan aktörleriyle etkileşimi üzerinden meşrulaştırır. Tanyeri'nin tabiriyle "şehir kuranların" deneyimlerini birinci elden anlamamıza yardımcı olur. Evrensel bir olgu olan, farklı coğrafyalarda *favela*, *slum*, *barriadas*, *baladis*, *villas miseria*, *bustee*, *bidonville*, gecekondu gibi farklı isimlerle anılan, kısaca kent yoksulunun kendi evini kendinin yapması/yaptırması, mahallesini toplumsal ilişkilerle kendisinin kurması olarak tarif edebileceğimiz bir kentleşme deneyimi kategorisi içinde Türkiye örneğinin kendine has dinamikler ve tarihsellik ile çok uzun bir yol katedebilmiş olmasına da, bu vaka ışığında şaşırmamak gerekir. Aslında gecekonducunun ve gecekondu-

cunun Türkiye'de katettiği bu uzun yol bugün bile hakkıyla idrak edilmiş değildir. Artık Türkiye kentlerinde çıplak gözle görülebilecek bir gecekondu ve gecekondu olmayan mekânlar ayrımını yapmanın pek mümkün olmaması bile başlı başına bir ilerlemedir. Gecekondu yapısal olarak konsolide olmuş, hukuki olarak mutlak güvencesizlikten kurtulmuş, gecekondu sakini de sosyal mobiliteden payına düşeni almıştır.

Bu katedilen uzun yolda muhakkak ki hikâyesini anlatmaya çalıştığım 1950'lerdeki bu ısrarlı vakanın ve bugüne kadar gelen nice benzer mücadele deneyimlerinin payı büyüktür. Ancak bu büyüleyici hikâyenin "ama"ları da vardır. Naim Tanyeri ve başka tarihsel figürlerin sahip çıktığı veya layık görüldükleri "Gecekondu Babası" tabiri ve genel olarak "baba" metaforu gecekondu temelli konut aktivizminin de sınırlarını bize hatırlatması bakımından değerlidir. En az erkekler kadar kadınların da konutu üreten, yenisinden üreten, koruyan olmalarına rağmen "Gecekondu Anaları" haberlerde yer almaz. Kent yoksullarının mekânda adalet talebi üzerinden siyasallaşmalarında, müşterek bir politika zemini kurmalarında dayandıkları sınırdır gecekonducu ve devletli babalar. Gecekonducunun gücü çokluğundadır, ancak babalar o gücü evcilleştirir veya cezalandırır. Aşağıdaki babalar kurtarıcı, arzuhalci, çevirmen, eğitmen rollerini üstlenir. Yukarıdaki babalar ise hem sever hem döver. Devletin demir yumruğunun kadife eldivenleridir. O demir yumrukla gecekonducunun kırılğan elinin el sıkışmasını sağlayan çoğu zaman babalardır.

- 1- *Cumhuriyet* (1950, 11 Ocak)
- 2- *Cumhuriyet* (1950, 22 Nisan)
- 3- *Milliyet* (1953, 22 Temmuz)
- 4- *Cumhuriyet* (1950, 7 Eylül)
- 5- Şentürk, N. (2008). *İstanbul Valileri*. Doğan Kitap, s.120
- 6- *Milliyet* (1953, 27 Temmuz)
- 7- *Milliyet* (1950, 9 Temmuz)
- 8- *Milliyet* (1950, 30 Eylül)

- 9- *Cumhuriyet* (1950, 27 Ocak)
- 10- *Milliyet* (1953, 14 Temmuz)
- 11- Tanyeri, N. (2010). *Bir Şehir Kuruyorum*. Kastaş Yayınevi
- 12- Tanyeri, N. (2012). *Unutamadıklarım*. Cinius Yayınları
- 13- Tanyeri, N. (2010). A.g.e., s.5
- 14- A.g.e., s.6
- 15- *Milliyet* (1951, 15 Aralık)
- 16- Tanyeri, N. (2010). A.g.e., s.6
- 17- *Milliyet* (1952, 21 Nisan)
- 18- *Milliyet* (1952, 15 Mayıs)
- 19- *Milliyet* (1952, 16 Mayıs); *Cumhuriyet* (1952, 16 Mayıs)
- 20- *Milliyet* (1952, 10 Haziran)
- 21- *Milliyet* (1950, 13 Haziran)
- 22- *Milliyet* (1995, 26 Ocak)
- 23- *Cumhuriyet* (1952, 20 Haziran; 1952, 23 Haziran)
- 24- *Cumhuriyet* (1952, 6 Temmuz)
- 25- *İstanbul Ekspres* (1952, 28 Temmuz)
- 26- *Milliyet* (1952, 23 Temmuz)
- 27- *Cumhuriyet* (1952, 26 Kasım); *Milliyet* (1952, 26 Kasım)
- 28- *Cumhuriyet* (1952, 24 Kasım)
- 29- Tanyeri, N. (2010). A.g.e.
- 30- *Milliyet* (1952, 30 Aralık)
- 31- *Milliyet* (1952, 29 Aralık)
- 32- *Milliyet* (1953, 17 Ağustos)
- 33- *Milliyet* (1953, 16 Ağustos; 1953, 17 Ağustos)
- 34- *Milliyet* (1953, 12 Eylül)
- 35- *Cumhuriyet* (1954, 20 Ocak)
- 36- *Milliyet* (1954, 28 Mayıs)
- 37- *Cumhuriyet* (1954, 9 Ekim)
- 38- Tanyeri, N. (2010). A.g.e., s.32
- 39- *Milliyet* (1955, 19 Ekim)

Bir Umut Kapısı

Yaşar Adnan Adanalı

Fotoğraflar: Emirkan Cörüt

İngilizceden çeviren: Mesadet Maria Sözmen

Düzce Umut Evleri, Türkiye’de, 15 yıl süren bir hak mücadelesinden doğdu. 1999 depreminde hükümetten afet sonrası bir destek görmeyen depremzede kiracılara da konut hakkı sağlanması için mücadele etmek amacıyla bir kooperatif kuruldu. Kitlesele eylemler ve lobi faaliyetleri de dahil olmak üzere, uzun yıllar süren seferberlik ve aktivizm sonucu, evlerini ve yaşam alanlarını tekrar inşa edebilecekleri arsayı eninde sonunda devletten tahsis edebildiler. Proje, 2017 Dünya Habitat Ödülleri’nde finalistler arasında yer aldı.

Projenin yardımlaşma yaklaşımı, evlerin gelecekteki sakinlerinin, konut hakları için lobi faaliyeti yürütmenin yanı sıra planların ve tasarımların geliştirilmesi ve inşaat çalışmaları da dahil olmak üzere projenin her aşamasında aktif olarak yer almaları anlamına geliyordu.

Gönüllü profesyonellerden oluşan bir ekip, İstanbul’da Düzce Umut Atölyesi adında kolektif bir tasarım atölyesi kurdu. Mimarlardan, mühendislerden, şehir planacılarından ve sosyologlardan oluşan bu gönüllüler grubu, 2014 yılında, depremde kiracıların da katılımıyla, Düzce Umut Evleri’nin tasarımını ve inşasını destekledi. Düzce Umut Atölyesi’nin yürüttüğü katılımcı atölyeler ve etkinlikler projenin gelişmesinin temel unsurlarındandı. Bunlar arasında çocuklar, yaşlılar ve kadınlar dahil, toplumun farklı kesimlerine yönelik özel atölyeler vardı.

Bu proje konut yapımından çok daha fazlasını içeriyor. Kooperatif üyeleri, kendi gıdalarını üreterek, sokak köpekleri için barınak inşa ederek ve acil durum deprem çantası tasarlayarak karşılıklılığa dayanan ve kendine yeterli bir yaşam alanı yaratılmak adına mücadele ediyor. Binalar günbegün inşa edildikçe, kooperatif üyeleri geleceklerine umutla bakıyor.

Sami Kılıç

Düzce Umut Evleri haklarımızı aramaya başladığımızda acıların, istemediğimiz durumların, duymak istemediğimiz sözlerin, hak etmediğimiz davranışların ardından hep hayalini kurduğumuz, yaşamak istediğimiz, iyiliklerin, güzelliklerin, insani ilişkilerin, mahalle hayatının ve komşuluk ilişkilerinin umut olarak yeşerdiği bir yerleşke alanıdır. Hak sahibi olduğunu bilerek, etrafında örgütlenmenin, her türlü olumsuzluğa rağmen sabretmenin, öznelerinin birbirini olduğu gibi kabul etmesinin, insana sadece insan olmasından kaynaklı saygı duymanın tek sermaye olduğu hak arama mücadelesini başarmanın adı Düzce Umut Evleri’dir.

Sıddıka Özbakır

Benim için Düzce Umut Evleri 1999 depreminde yaşadığımız onca acıdan sonra yeni bir hayata başlamanın ilk adımı. Düzce Umut Evleri öncelikle umut, dayanışma ve işbirliği demek. Bu projenin bir parçası olmak demek birlikte çalışmak ve insanlara insan olduklarını hatırlatmak demek. Bizimle bu projede işbirliği yapan herkese teşekkür ederim. Ayrıca Habitat'taki herkese bizi onurlandırdıkları ve emeğimize saygı duydukları için teşekkür ederim.

Okşan Yılmaz

1999 yılında kaybettiğimiz umudumuzu, 18 yıllık bir mücadele sonrasında tekrar yeşertmeyi başardık. Düzce Umut Evleri bizim için komşuluk ilişkilerimiz, dayanışma ve güvenli evlerde yaşamak demek. Emeği geçen herkese teşekkür ederim. Çok mutluyuz. Evlerimizde sağlıklı yaşamayı umuyoruz.

Dursun Altuntaş

Yaşadığımız depremde haklarımızın ihlal edildiğini düşünen depremzede kiracılar olarak verdiğimiz mücadelede bize destek olan ve Düzce Umut Evleri projesinde bizimle birlikte çalışan herkese teşekkür ederim. Düzce Umut Evleri, onurlu insanların onurlu bir yaşam için verdikleri mücadele olduğundan daha da değerlidir.

Fulya Akbaş

Düzce Umut Evleri her adımında dayanışma ve işbirliğinden oluşan bir yaşam alanı. Huzur ve güvenle yaşayabileceğimiz bir ev, bir çevre. Herkese teşekkür ederim.

Kadriye Öztürk

17 yıldır bu işin içindeyim. Bu, benim için her aşamasında çalıştığım ve çabaladığım bir tutku. Düzce Umut Evleri Projesi işbirliği, dayanışma ve emek ile inşa ettiğimiz evimiz.

Dünyadan İyi Yerleşim Uygulamaları

Bahar Bayhan

Dünya Habitat Ödülleri (World Habitat Awards), 1985 yılından beri dünya çapında iyi yerleşim uygulamalarını duyurmak ve ödüllendirmek amacıyla World Habitat Vakfı ile Birleşmiş Milletler Habitat Örgütü'nce organize ediliyor. Ödül programı, konut problemine karşı çeşitli ölçeklerde geliştirilmiş pratik, yenilikçi ve sürdürülebilir çözümlere odaklanırken aynı zamanda projelerin yarattığı sosyal etkiyi, deneyim ve bilgi paylaşımını da dikkate alıyor. Dünyanın dört bir yanından katılımın olduğu programda Türkiye'den Ankara Batıkent projesi 1986 yılında ödüle layık görülmüş, Düzce Umut Evleri Projesi 2017 yılında finale kalan on proje arasında yer almıştı. 1985 yılından bu yana sosyal konut anlamında birçok değerli projeyi gündeme taşıyan Dünya Habitat Ödülleri'nde geçtiğimiz beş yılda ödül almaya hak kazanan projeleri içeren bir derleme sunuyoruz:¹

Caño Martín Peña Topluluk Arazi Fonu

Porto Riko, 2015

Porto Riko'nun başkenti San Juan'daki kirli ve taşkın tehlikesi altında olan Martín Peña Kanalı'ndaki enformel yerleşimin iyileştirilmesine ve nehrin temizlenmesine yönelik olan bu proje, bölge sakinleri ile devletin işbirliğiyle ortaya çıktı. Beş binden fazla enformel konutun bulunduğu bu bölgede yerleşimcilerin katılımcı *workshop*'larla sürece katılmasıyla kurulan Community Land Trust (CLT), topluluk adına uygun fiyatlı konutlar geliştiren ve yöneten bir ev sahipliği modeli tasarladı. Proje neticesinde yaklaşık seksen hektar arazi CLT'ye devredildi.

İngiltere'nin Kuzeyindeki Yardımlaşma Konutları

İngiltere, 2015

İngiltere'de Giroscope ve Canopy isimli organizasyonların geliştirdiği projede, boş evler yenilenerek dezavantajlı kesimlere ödenebilir imkânlarla sunuluyor. 1985 yılında kurulan Giroscope'un çalışma modeli, terk edilmiş evleri düşük fiyatlara satın almak üzerine kuruluyken Canopy, konut derneklerine veya kent meclisine ait mülkleri uzun vadeli kiralama yoluna gidiyor. Birlikte geliştirdikleri proje, konut piyasasında kendine yer bulamayan göçmenler, öğrenciler, düşük ücretli çalışanlar gibi dezavantajlı gruplara yerleşim imkânı sağlıyor.

hedefliyor. Ormansızlaşma ve kuraklaşan çevre nedeniyle geleneksel evlerin çatılarında kullanılan kalaslara artık erişilememesi, çatılarda metal kirişler, beton ve sac levhaların kullanılmasına neden olmuş. Nubian Vault Association, zayıf ısı yalıtımı sağlayan ve yüksek maliyetle üretilen bu yapı elemanlarının yerine sürdürülebilir ve ödenebilir bir alternatif üretti. Güneşte kurutulmuş çamur tuğlalarla oluşturulan kubbeli çatılar ekstra destekleyici malzemelere gerek duymuyor. Metal levha çatılara göre daha konforlu, sağlıklı ve sağlam olan bu yapı tekniği aynı zamanda ucuz ve yerel malzemelerle üretilmeye uygun. Burkina Faso, Mali ve Senegal'de başlayan bu teknik, Batı Afrika'nın birçok ülkesinde yaygınlaştı.

A Roof, A Skill, A Market [Bir Çatı, Bir Beceri, Bir Pazar]

Burkina Faso, 2016

Nubian Vault Association'ın geliştirdiği proje, Afrika'nın Sahel kesiminde, bölgeye uygun olmayan malzemelerle üretilen çatıların yarattığı problemi antik Mısır mimarisi tekniklerini kullanarak gidermeyi

More Than Housing [Konuttan Fazlası]

İsviçre, 2016

Avrupa'daki en büyük konut kooperatifi programı olan More Than Housing, Zürih'te 50 farklı kooperatifin bir araya gelmesiyle kuruldu. Yaklaşık dört yüz daireselik 13 yapı, 35 ticari birim, geniş müşterek topluluk alanları ve kreş, günlük bakım merkezleri gibi mahalle altyapısıyla proje,

dar gelirli kişilere çevre dostu konutlar sunuyor. Proje toplumsal çeşitliliği hedeflerken yaşlılar, bekârlar, çekirdek aileler gibi farklı hanelerin ihtiyaçlarını karşılayacak tasarımlar oluşturuyor. Projenin tasarımı da katılım esasıyla hazırlanmış. Bir mimari yarışma sonucunda elde edilen proje, devamında farklı odak gruplarla yapılan çalışmalarla geliştirilmiş.

Tayfun Sonrası İyileşmeye Dönük Konut Programı

Filipinler, 2017

2013'teki tayfun sebebiyle Filipinler'de hasar gören bölgedeki 15 bin aile, CARE Philippines'in girişimiyle evlerini yeniden inşa edebildi. Tayfundan sonra yaşamaların ve evlerin "kendini iyileştirebilmesi" esasına dayanan program kapsamında rehberlik, ekipman, maddi destek, teknik asistanlık sağlandı. Proje yalnızca yenden inşayı değil aynı zamanda ailelerin yerinden edilmesinin önlenmesini, kendi konut ve arazi haklarına sahip çıkmalarını, sosyal bağlarını sürdürmelerini de sağlıyor.

Spring Lake Ortak Konutları

ABD, 2017

Kâr amacı gütmeyen konut geliştiricisi Mutual Housing California'nın geliştirdiği proje, Kaliforniya eyaletinde Yolo County'nin Woodland şehrinde düşük ücretle çalışan, kötü yaşam şartlarından mustarip tarım işçilerinin yıl boyunca konaklaya-

bileceği sürdürülebilir konutlar sunuyor. ABD'deki ilk %100 sıfır enerji prensibiyle tasarlanan projede toplam 62 daireli beş bina inşa edildi. Proje, yaşam şartlarının iyileştirilmesine yönelik sürdürülebilir bir çözüm ortaya koyarken Spring Lake sakinlerini geridönüşüm, su tasarrufu gibi konularda bilgilendirerek bölgenin ekonomisine büyük katkıda bulunan tarım sektörü çalışanlarının güçlendirilmesini hedefliyor.

Pakistan Chula'ları: Kadınları Güçlendiren ve Hayatları Değiştiren Dumansız Sobalar

Pakistan, 2018

Heritage Foundation of Pakistan'ın geliştirdiği proje, düşük bütçeyle dumansız sobalar inşa ederek kadınların sağlığını iyileştirmeyi ve her beş evden dördünde temiz ve güvenli pişirme kaynağının bulunmadığı Pakistan kırsalındaki yoksunluğu gidermeyi hedefliyor. Geleneksel açık alevli odun sobası dumanı ciddi solunum yolu hastalıklarına ve göz problemlerine

sebebi olurken, bu sobada pişirilen yemekler özellikle çocuklarda ishale yol açıyor. Bu proje güvenli ve sağlıklı bir yaşam alanının oluşturulmasının yanı sıra kadınların bu sobaları köylerinde inşa etmesini ve pazarlamasını sağlayarak güçlenmelerine katkıda bulunuyor.

Sosyal Kurumlar İçin Konut

İspanya, 2019

Barcelona'da turistlerin yerel evlerde konaklamaya dönük ilgisi nedeniyle kiralardan artması, özellikle konut açığı bulunan Katalonya'da dar gelirli kişileri veya işsizleri yerinden edilme ve evsiz kalma riskiyle karşı karşıya bırakmıştı. Habitat3'ün geliştirdiği proje kapsamında, bölgedeki boş evler satın alınıp yenilenerek veya kira sözleşmeleri yapıp dezavantajlı gruplarla çalışan yardım kuruluşlarına önerilerek bölgedeki uygun fiyatlı konut arzı yükseltiyor.

Karnatka'daki Yerli Kabile Topluluklarının Onuru ve İnsan Haklarının İadesi

Hindistan, 2019

Hindistan'da kast sistemi resmi olarak yasaklansa da buna dayalı birçok ayrımcı pratik sürdürülüyor. ActionAid India, Koraga Federation ve Samagra Grameena Ashram (SGA) yıllardır kast sisteminin baskısına maruz kalmış Koraga kabilesi ve Karnataka'daki dokuz farklı kabile ile çalışarak kast sisteminin ayrımcı etkisinin azaltılmasına, bu grupların sosyal ve ekonomik yönden güçlenmelerine destek oluyor. Proje kapsamında binlerce dönümlük arazi kabilelere ayrıldı ve 19.000 kişi kendi evlerini inşa edebilecek desteği aldı. Aynı zamanda devlet destekli beslenme programlarına katılmaları sağlanarak Koraga topluluğunun güvenli ve sağlıklı gıdaya erişimi sağlandı. Çocuklar okula yazdırılıp burs imkânları elde etti, Koraga kadınları kendine yeterli olmaları adına desteklendi

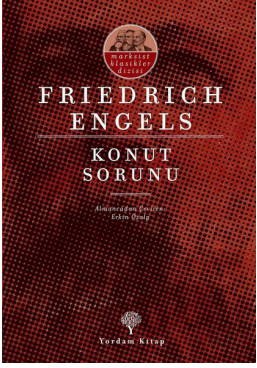

ve toplulukta öncü konuma yerleşti. Topluluk temelli bakış açısıyla proje, marjinalize edilmiş kabile gruplarının baskıcı pratiklere karşı direnmesini, temel insan haklarına erişimini, yaşamlarını insanlık onuruna yakışır şekilde dönüştürmesini sağlıyor.

1- Bu yazıda yer alan bilgi ve fotoğraflara World Habitat web sitesinden ulaşılmıştır. Bkz. www.world-habitat.org/

#MADkütüphane

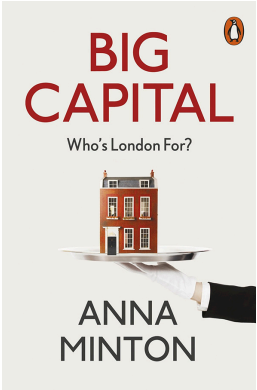
İngilizceden çeviren: Mesadet Maria Sözman

Konut Sorunu, Friederich Engels

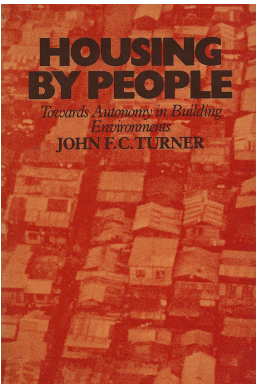
(Yordam Kitap, 2020)

İşçilerin oturduğu evler neden en küçük sarsıntıda çökebiliyor? Yoksulların sağlıksız koşullarda barınmasının yol açtığı salgın hastalıkların sermaye sahiplerini de etkilemesine rağmen, bu koşullar neden düzeltilemiyor? Büyük kentlerdeki sel felaketleri neden önlenemiyor? Friedrich Engels, küçük burjuva sosyalizminin ve hayırsever burjuvaların işçileri ilgilendiren konut sorununu çözmeye yönelik girişimlerinin başarısızlığa mahkûm olma nedenlerini ele aldığı bu eserinde, kapitalist üretim tarzından kaynaklanan toplumsal sorunlara nasıl yaklaşılması gerektiğini tartışıyor.

Big Capital [Büyük Sermaye], Anna Minton (Penguin, 2017)

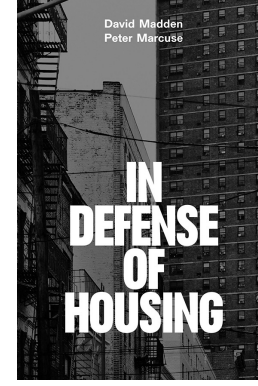
Londra, modern zamanın en kötü konut kriziyle karşı karşıya. Konut sıkıntısı olmasına rağmen belki yüz binlerce uygun fiyatlı konut yıkılıp yerine yabancı yatırımcıları hedefleyen lüks apartmanlar yapılıyor. Bu ideolojik savaşta, konut artık kamuya ait bir mal olarak kabul edilmiyor. Onun yerine, sadece piyasa çözümleri dikkate alınıyor. Konut krizi, siyaseten belirsiz zamanlarda, bölünmüş bir ulusun eşitsizliklerini yaratan ve alevlendiren temel etken hâline geldi. Anna Minton anlaşılmaz, jargon dolu ve çarpıtmalı anlatıların dışına çıkarak, bu karmaşanın içine nasıl girdiğimizi ve nasıl çıkabileceğimizi açıkça gösteriyor.

Housing by People [Kamu Konutu], John F. C. Turner

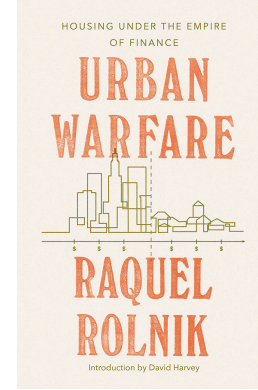
(Marion Boyars Publishers, 2000)

John Turner'ın dördüncü baskısını yapan klasikleşmiş makalesi, konut teorisi ve pratiğine benzersiz bir katkı sağlıyor. Konuta dair sıraladığı üç yasa, tezinin psikolojik, sosyal ve ekonomik temelinin oluşturuyor: (1) İnsanların konut sürecine dair temel kararlarda kontrolleri veyahut sorumlulukları olmadığı durumda, yaşam alanları kişisel gelişimlerinin önünde bir engel ve ekonomi üzerinde bir yük hâline gelebilir. (2) Konuta dair mühim olan onun ne olduğu değil, insanların hayatına ne yaptığıdır. (3) Konutunuzdaki eksiklikler ve kusurlar başkasının değil, sizin sorumluluğunuzda olduğunda çok daha tahammül edilebilirdir.

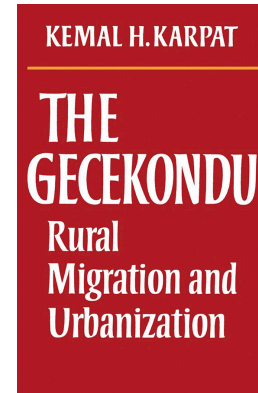
In Defense of Housing [Konut Savunması], David Madden, Peter Marcuse (Verso, 2016)

Konut herkesin hakkı ve ihtiyacıdır. Ancak şimdilerde evlerimiz metaya dönüştürülüyor; şehirdeki eşitsizlikler hiç olmadığı kadar keskinleşiyor. Yoksullar daha kötü evler için daha çok para ödemeye mecbur bırakılıyor. Toplumlar yerinden edilmenin ve soylulaştırmanın şiddetiyle yüz yüze. *In Defense of Housing*'de, önde gelen şehir plancısı Peter Marcuse ve sosyolog David Madden bu krizi açık ve net bir şekilde anlatıyorlar. Konut sorununun neden ve sonuçlarına bakarak ilerici alternatiflere olan ihtiyacı ayrıntılarıyla açıklıyorlar.

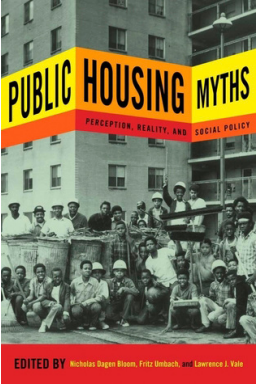
Urban Warfare: Housing Under the Empire of Finance [Kent Harbi: Finans İmparatorluğunda Konut], Raquel Rolnik (Verso, 2019)

İçinde olduğumuz krizin en kapsamlı incelemesi olan *Urban Warfare*, finansal krizin ve daha geniş anlamda kent politikasının nasıl dünya çapında milyonlarca kişiyi evsiz ve ekonomik açıdan çaresiz bıraktığını gösteriyor. Rolnik, dünyadan örnekleri kullanarak şehirlerimizin bir yandan "satın alma hakkı" ödenekleri ve mikro-finance ile desteklenirken, inşaat şirketlerine ve bankalara nasıl satıldığını ortaya koyuyor. Evlerimiz ve mahallelerimiz onlardan en çok çıkar sağlayanların elinde "kapitalizmin geldiği yüksek riskli son nokta" hâline geldi.

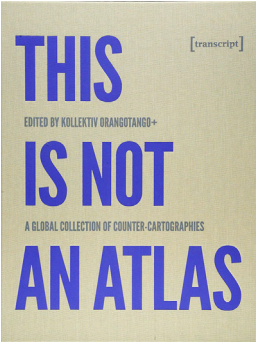
The Gecekondu: Rural Migration and Urbanization [Gecekondu: Kırsal Göç ve Kentleşme], Kemal Karpat (Cambridge University Press, 2009)

Kemal Karpat'ın bu çalışması, geniş bir tarihsel, kavramsal ve karşılaştırmalı çerçevede gecekonduarda yaşayanların göç ve kentleşmesini inceliyor. Çalışma, İstanbul'un kuzeyinde, Boğaz boyunca üç gecekondu mahallesinde gerçekleştirilen kişisel görüşmelere dayanıyor. Gecekondular bütün bir kırsal göç ve kentleşme sürecinin bir parçası olarak ele alınıyor. Üçüncü Dünya'da geleneksel sosyal yapıyı sarsan, çok sayıda insanın göç etmesi ve yeniden yerleşmesi önündeki kısıtları kaldıran tarihsel faktörler ve gecekonduların köyler üzerindeki etkisi çalışmada özellikle vurgulanıyor.

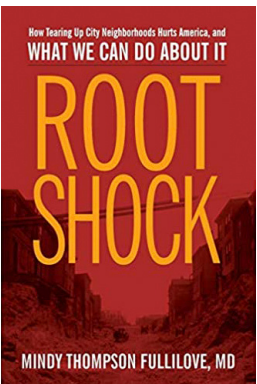
Public Housing Myths [Kamu Konutları Mitleri],
Nicholas Dagen Bloom, Fritz Umbach, ve Lawrence J. Vale
(Cornell University Press, 2015)

Public Housing Myths, yeni bakış açılarını ve şaşırtıcı sonuçları tek bir ciltte toplayarak, kamu konutlarının güncellenmiş, genel bir manzarasını sunuyor. Önde gelen akademisyenlerin yazdığı on bir bölüm, kamu konutları meselesini yenilikçi ve ulusaşırı bir ölçekte ele almakla kalmıyor, aynı zamanda provokatif bir şekilde farklı bir bakış açısıyla yorumluyor. Yazarlar halen kamu algısına yön veren ve konuya dair önceki değerlendirmeleri şekillendirmiş olan kaçınılmaz bozulma, mimari determinizm ve suç oranı artışı anlatılarının doğruluğunu tartışmaya açıyor.

This Is Not an Atlas [Bu Bir Atlas Değildir],
Kollektiv Orangotango (transcript, 2018)

This Is Not an Atlas dünyanın dört bir yanından kırktan fazla karşı-hariticilik örneğini bir araya getiriyor. Bu derleme haritaların siyasi mücadelelerin, eleştirel araştırmaların ya da sanat ve eğitimin bir parçası olarak nasıl yaratıldığını ve dönüştürüldüğünü gösteriyor: Amazon yerlilerinin topraklarından San Francisco'daki zorla tahliye karşıtı harekete; Meksika'da müştereklerin savunusundan Lübnan'da balonlarla mülteci kamplarını haritalamaya; Nairobi *slum*'larından Berlin'in gecekondu mahallelerine; Filipin'deki topluluklara destek vermekten Kahire'de cinsel tacizi ihbar etmeye kadar.

Root Shock [Temel Sarsıntısı], Mindy Thompson Fullilove
(New Village Press, 2016)

Root Shock ABD'nin üç farklı şehrinde beyaz olmayan mahallelerde onlarca yıldır devam eden yatırım eksikliğinin ve en nihayetinde bu mahalleleri yok eden kentsel yenileme uygulamalarının felç edici sonuçlarını meydana çıkarıyor. Dr. Mindy Thompson Fullilove, onlarca yıllık vurdumduymaz kentsel yenileme projelerinin beyaz olmayan topluluklar üzerindeki rahatsız edici etkilerini gözler önüne seriyor. Pittsburgh'de Hill District, Newark'da Central Ward ve Virginia'da küçük Roanoke şehrini inceleyen Dr. Fullilove, bir mahallenin yıkımının sebep olduğu güçlü travmatik stresi —"temel sarsıntısı"— hararetle bir dille anlatıyor.

Biyografiler

Ayşe Adanalı

Yurtdışı yayın kuruluşlarına freelance haber ve belgesel prodüktörlüğü yapmaktadır. Hollanda Devlet Televizyonu NOS'un tüm Türkiye haberlerinin yanı sıra BBC, ABC, Deutsche Welle ve ARTE gibi farklı yayın kuruluşlarına da aralıklarla iş yapmayı sürdürmektedir. Hazırlamakta olduğu yayınlar sosyal, ekonomik, politik, çevresel olmak üzere Türkiye dahilinde farklılıklar göstermektedir.

Yaşar Adnan Adanalı

İstanbul merkezli çalışan urbanist, araştırmacı, öğretim görevlisi. Mekanda Adalet Derneği (MAD) kurucularından ve direktörü. Sabancı Üniversitesi'nden toplumsal ve siyasal bilimler üzerine lisans derecesini, University College London'dan kalkınma planlaması üzerine yüksek lisans derecesini aldı. TU Berlin Mimarlık Fakültesi'nde doktor adayı. Dominik Cumhuriyeti'nin başkenti Santo Domingo'da kent yoksulları ile konut hakkı üzerine çalıştı. Stuttgart Üniversitesi'nin yürüttüğü, Ortadoğu'nun farklı kentlerinde bulunan Filistin mülteci kamplarının katılımcı yöntemlerle iyileştirilmesi projesinde yer aldı. 2009 yılından beri Darmstadt Teknik Üniversitesi Mundus Urbano Yüksek Lisans Programı'nda katılımcı planlama ve tasarım dersi veriyor. MAD'ın İstanbul Yollarında Kentsel Politik Ekoloji Yaz Okulu'nu koordine ediyor. Adanalı, Türkiye'nin ilk katılımcı toplu konut projesi olan Düzce Umut Evleri'nin gönüllülerinden biri.

M. Cevahir Akbaş

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fotoğraf Bölümü'nden mezun oldu. Aynı bölümde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Çağdaş Belgesel fotoğraf alanında İstanbul'un güncel meselelerine odaklanarak projeler ve kişisel belleği merkeze alan kavramsal çalışmalar üretmektedir. Çalışmaları ulusal ve uluslararası birçok festivalde yer almıştır.

Eylem Akçay

1974'te Aydın'da doğdu. Sosyoloji mezunu. İstanbul'da yaşıyor. Freelance işler yapıyor. Plaza Eylem Platformu üyesi.

Emrah Altınok

1980 doğumlu. Dokuz Eylül Üniversitesi'nde şehircilik eğitimi aldı. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde (YTÜ) gece-

kondulaşma, göç ve kent yoksulluğu konuları üzerine çalıştığı yüksek lisans eğitimini 2005'te tamamladı. Aynı yıl YTÜ Şehir ve Bölge Planlama bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2012'de "Kentsel Mekânın Yeniden Organizasyonunun Ekonomi Politikası-2000 Sonrası Dönemde İstanbul TOKİ Örneği" adlı doktora tezini teslim etmesinin ardından, YTÜ rektörlüğünün aldığı kararla kurumla ilişkisi kesildi. 2013'ten bu yana İstanbul Bilgi Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde lisans ve lisansüstü dersleri vermekte olan Altınok, devletin dönüşümü, kapitalist gelişme ve sermaye akışları, toplumsal hareketler, yoksulluk, kentsel saçaklanma, konut politikaları, kentler tarihi, eleştirel kent kuramı ve epistemoloji alanlarında araştırmalarını sürdürüyor.

Bahar Bayhan

2011 yılında MSGSÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden mezun oldu. MSGSÜ Sosyoloji Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini tamamladı. Arkitera.com'da editör olarak çalıştı. Çalışmalarına Mekanda Adalet Derneği bünyesinde devam etmekte, beyond.istanbul yayınlarının editörlüğünü üstlenmektedir.

Selime Büyükgöze

İletişim doktorası yaptı, sinema üzerine çalışıyor. 2011 yılından bu yana Mor Çatı gönüllüsü. İstanbul Feminist Kolektif başta olmak üzere çeşitli feminist birlikteliklerin ve kampanyaların parçası oldu. Kurulduğu 2016 yılından bu yana Çatlak Zemin ekibinde.

Eylem Can

Uludağ Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü'nü bitirdi. Anadolu Üniversitesi AÖF'te Felsefe Bölümü'nde eğitime devam ediyor. Satış pazarlama, muhasebe bölümlerinde çalıştıktan sonra 2001 yılından beri çeşitli dergilerde düzeltmenlik, editörlük yaptı. 2005-18 yılları arasında Metis Yayınları'nda düzeltmen ve Türkçe kitaplarda editör olarak çalıştı. Serbest düzeltmen ve editör olarak çalışmaya devam ediyor.

Emirhan Cörüt

2001 yılında İstanbul'da doğdu. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde Fotoğraf Bölümü'nde lisans eğitimini sürdürüyor. Emirhan, fotoğraflarıyla, yaşadığı dönemi kendi bakış açısından belgelemeye çalışıyor.

Eray Çaylı

Antropoloji, coğrafya ve mimarlık disiplinlerinin arayışında çalışan bir akademisyen. Başlıca araştırma konuları arasında politik şiddet ve ekolojik felaketin görselliği ve mekânsallığı yer almakta. 2015'te Bartlett School of Architecture UCL'de tamamladığı mimarlık tarihi ve kuramı alanındaki doktorasını yapmak üzere gittiği Londra'da 2011'den beri yaşıyor. Londra ve civarındaki çeşitli üniversitelerde 2012'den bu yana vermekte olduğu derslere ve yapmakta olduğu araştırma faaliyetlerine 2018'den beri LSE'de (London School of Economics and Political Science) devam ediyor. Ayrıca, 2008'den beri Türkçe kaleme almakta olduğu mimarlık, kent ve tasarım eleştirilerini *XXI* dergisinde düzenli olarak sürdürmekte. Hakkında daha ayrıntılı bilgiye ve yayınlarının tümüne kişisel websitesi eraycayli.com üzerinden ulaşılabilir.

Oktay Çetinkaya

Beyoğlu'nda sahaf Lamelif'in sahibi. Adana'da doğdu. Geçmişte 10 yıl kadar kâğıt toplama işçisi olarak çalıştı. İlk kitap tezgâhını 1999 yılında açtı. O günden bugüne kitapçılıkla uğraşiyor.

Duygu Dağ

Sabancı Üniversitesi Görsel Sanatlar ve Görsel İletişim Tasarımı Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. Uzun yıllar mimarlık ve medya sektörlerinde çalıştı. Çocukların ve gençlerin sporla sosyal güçlenmesini amaçlayan Vicdan Takımı'nın gönüllüsüdür. Mekanda Adalet Derneği'nde çalışmaktadır.

Bekir Dindar

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fotoğraf Bölümü'nden mezun oldu. Aynı bölümde yüksek lisans eğitimine devam etmektedir. Kent ve kent yaşamına dair görsel hikâyeler üzerine çalışmalar yapmaktadır.

Alessandra Esposito

Napoli'de, SET ağı bünyesinde aktivizm yapan bir mimar. Önce Venedik IUAV Üniversitesi'nde yüksek lisans öğrencisi olarak üzerine çalıştığı turistikleşme ve gayrimenkul piyasası üzerine olan çalışmalarını şimdi Roma Sapienza Üniversitesi'nde Şehir Planlaması bölümünde doktora öğrencisi olarak devam ettiriyor.

Leilani Farha

Avukatlık eğitimi alan Leilani Farha, Haziran 2014 ve Nisan 2020 arasında BM Yaşamaya Elverişli Konut Hakkı Özel Raportörlüğü yapmış, ama aslında konut hakkı savunuculuğunu kariyeri boyunca sürdürmüştür. Canada Without Poverty adlı sivil toplum kuruluşunun yöneticisidir. Platformunu konut hakkını talep etmek ve hayata geçirmek için kurulmuş olan ve herkesi konuta bir meta değil, insan hakkı olarak yaklaşmaya davet eden küresel hareket The Shift'i başlatmak için kullanmıştır. BM Habitat'ın Zorla Tahliyeler Danışmanlar Kurulu üyesi ve ekonomik, sosyal ve kültürel haklara bağlı aktörlerin oluşturduğu uluslararası ESCR-Net'in kurucu üyelerinden biridir.

Mindy Thompson Fullilove

Çevre ve akıl sağlığı ilişkisini inceleyen kurul sertifikalı bir psikiyatr. Lisans derecesini Bryan Mawr College'dan, yüksek lisans ve tıp doktoru diplomasını Columbia Üniversitesi'nden aldı. Mindy'nin mekânın psikolojisine adanmış çalışmaları, 1986'da AIDS salgınına barınan yer ile ilişkilendirmesiyle başladı. Hâlâ eşitsizlik kaynaklı sağlık problemlerine odaklanmaya devam ediyor. Mindy, son 30 yıldır, şehrin farklı bölgeleri arasındaki bağların kesilmesinin toplum sağlığı üzerine etkilerini araştırıyor, bu bağları tekrar kurmanın yollarını arıyor. Daha önceden, Columbia Üniversitesi ve Parsons'da hocalık yaptı. Sayısız makalesi ve altı kitabı yayımlandı. Bunlara dahil olan bazıları: *Urban Alchemy: Restoring Joy in America's Sorted-Out Cities*, *Root Shock: How Tearing Up City Neighborhoods Hurts America and What We Can Do About It*, ve *House of Joshua: Meditations on Family and Place*'dir. Birçok "Best Doctors" ödülünün, iki onursal doktora (1999'da Chatham College ve 2002'de Bank Street College of Education) dahil olmak üzere çok sayıda ödülün sahibidir.

Murat Germen

Fotoğrafı bir ifade/araştırma aracı olarak kullanan bir sanatçı, eğitimci ve arşivci. Sabancı Üniversitesi'nde fotoğraf ve sanat dersleri vermekte. Birçok basılı/ çevrimiçi yayını olan Germen, uluslararası platformda onlarca konferansa davet aldı. Sanatçının eser külliyatı; aşırı kentleşme ve soylulaştırmanın etkileri, mülkiyet/ mülksüzleştirme, emperyalizmin yeni biçim/aygıt/ yöntemleri, katılımcı vatandaşlık, kent hakları, yerel kültürlerin sürdürülebilirliği, insanın doğada neden olduğu tahribat, küresel ısınma, su hakları gibi konulara odaklanıyor. Skira (İtalya) ve MASA'dan (Türkiye) olmak üzere iki adet monografik kitabı yayımlandı. Seksenin üzerinde kişisel/karma sergiye katkıda bulundu. Sanatçının farklı eserleri yurtiçi/yurtdışındaki kişisel koleksiyonlara ve İstanbul Modern, Proje 4L Elgiz Çağdaş Sanat Müzesi, Toruñ Çağdaş Sanatlar Merkezi (Polonya), Benetton Vakfı'nın Imago Mundi, Yapı Kredi Kültür Sanat, Odunpazarı Modern Müze, Müze Evliyagil koleksiyonlarına dahil edildi.

Fredrik Gertten

Malmö, İsveç'te yaşayan ödüllü yönetmen ve gazeteci. 1994'te kendisinin kurduğu WG Film yapım şirketinin sahibi ve yöneticisi. Öncesinde Afrika, Latin Amerika, Asya ve Avrupa'nın çeşitli yerlerinde radyo, TV ve medya alanlarında yabancı muhabirlik ve köşe yazarlığı yaptı. Bugün, film yapımcılığını WG Film'deki yaratıcı yapımcı rolüyle bir araya getiriyor. Son filmleri arasında ilk gösterimini 2012'de Sundance'te yapmış *Big Boys Gone Bananas*, 2015'te SXSW'de gösterilen *Bikes vs. Cars* ve 2016'da ilk gösterimi IDFA'de yapılan *Becoming Zlatan* vardır. Filmleri önde gelen festivaller dahil olmak üzere 100 ülkenin seyircisiyle buluştu. BANA-NAS!'ın gösteriminden sonra İsveç'te adil ticaret ürünü muzların satışı %5'ten %50'ye çıktı, Ekim 2017'de belgesel filmcisi olarak yaptığı işler ile Malmö Üniversitesi Kültür ve Toplum Fakültesi tarafından fahri doktora layık görüldü.

Glenda Girón

El Salvador merkezli La Prensa Gráfica gazetesine bağlı Séptimo Sentido dergisinin editörlüğünü yapmaktadır. Bertha Vakfı bursiyeri ve Connectas adlı gazetecilik girişiminin bir üyesidir.

Volkan Işıl

1985 yılında Samsun'da doğdu. Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Film Tasarımı ve Yazarlık bölümünü bitirdi. Aynı üniversitenin Film Tasarımı bölümünde Yüksek Lisans eğitimini "90'lardan Günümüze Türkiye Sineması'nda Yoksulluk Temsilleri ve Armağan Kültürü" çalışması ile tamamladı. Üretmiş olduğu senaryo ve belgesel çalışmaları birçok ulusal ve uluslararası festivalde gösterime girdi. Son iki yıldır Mekanda Adalet Derneği'nin belgesel, video-haber ve tanıtım içerikli çalışmalarının ön çalışma, çekim ve kurgu süreçlerini yönetmektedir. Işıl bir yandan da Türkiye sinemasında yoksulluk ve yoksulluğun kültürel temsilleri üzerine yaptığı çalışmalara devam etmektedir.

Molly Rose Kaufman

Yazar, urbanist ve toplum örgütleyicisi. Yazıları YES! ve Kinfolk dergileri ve New York Times'da yayımlandı. Adil şehirler için eğitime adanmış, özgür insanların urbanizm okulu University of Orange'ın kurucularından ve yöneticilerinden. Daha önce New School'da Civic Liberal Arts programı ve Next City Urban Vanguard'dan burs kazandı. Şu andaki projeleri arasında kendi ailesinin New Jersey eyaletinin Orange kasabesindeki toplum örgütleyiciliği üzerine bir oyun yazmak var.

Gizem Kıyıcı

Şehir plancısı ve kent tarihçisi. Mimar Sinan Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden 2012 yılında mezun olmuş, kent tarihi alanında tamamladığı teziyle Boğaziçi Üniversitesi, ATA Enstitüsü yüksek lisans derecesini 2019'da almıştır. Çalışmaları kentsel adalet, çocuk hakları ve hafıza mekânlarına odaklanmaktadır. 2011 yılından beri birçok farklı kolektif grup ve dernek aracılığıyla çocukların mekânsal karar ve tasarım süreçlerine katılımı için yöntemler geliştirmektedir. Açık Radyo'da geniş çerçevede kent hâllerine odaklanan Yerden Yüksek programını hazırlayıp sunmaktadır. Kurucusu olduğu Şehir Dedektifi inisiyatifiyle atölye çalışmaları gerçekleştirmeye, çocuklarla birlikte şehir üzerine düşünmeye ve üretmeye devam etmektedir.

Lülüfer Körükmez

Doktorasını "Ermenistan'dan Türkiye'ye İşgücü Göçü ve Ulus-ötesi Göçmen Ağları" konulu teziyle Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden 2012 yılında almıştır. 2017 yılından bu yana Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nda araştırmacı olarak çalışmaktadır. GAR-Göç Araştırmaları Derneği üyesidir. Uluslararası göç, toplumsal cinsiyet, ulus-ötesicilik, ayrımcılık, araştırma yöntemleri ve toplumsal travma konularında çalışmalar yapmaktadır.

Bevil Lucas

Uzun süreden beri bir sendika örgütleyicisi, *apartheid* karşıtı ve bir konut aktivisti. On yıllardır toplumsal

hareketlerde ve çeşitli topluluklarda örgütlü olarak çalışıyor. Geçtiğimiz birkaç yılda, Reclaim the City'nin oluşturulmasında ve yönetilmesinde yardımları oldu. Cape Town, Woodstock'daki Cissie Gool İşgal Evi'nde Konut Lideri olarak hizmet vermek üzere seçildi.

Maeve McClenaghan

Kadın sığınaklarından yapılan kesintiler, politikacıların Facebook'ta "gizli reklam" kullanımları ve evsiz ölümleri üzerine ülke çapında yaptığı ortak araştırmaları yürüttüğü Araştırmacı Gazetecilik Bürosu'nda çalışıyor. Daha önce BBC radyo, the Guardian, Greenpeace ve Buzzfeed UK için araştırmalar yaptı. Gazeteciliğiyle sayısız ödüle layık görüldü ve üç kere Orwell Ödülü'ne aday gösterildi. 2019 yılında Bertha bursiyeri seçildi ve halihazırda konut meseleleri üzerine yazıyor.

Protus Onyango

Nairobi merkezli çalışan Onyango, Kenyalı bir araştırmacı muhabirdir. Standard Media Group bünyesinde çalışmaktadır. 15 yıldır politika, eğitim, kalkınma ve çevre üzerine yazıyor. 2019-2020 döneminde toprak ve konut adaletsizliğine karşı çözüm üretmek için çalışan dünya çapında seçilmiş 16 Bertha Bursiyeri'nden biri.

Cihangir Öz

Uzun yıllar toplumsal muhalefetin çeşitli alanlarında hak mücadelesi veren Cihangir Öz; SPoD, İstanbul Onur Haftası ve Pembe Hayat gibi örgütlerde LGBTİ+ aktivizmi yürütmektedir. Aynı zamanda KuirFest koordinatörlüğünü sürdüren Öz, halen transfeminizm ve non-binary görünürlüğü alanlarında aktivizme devam etmektedir.

Fatih Pınar

1998-2004 yıllarında *Atlas Dergisi*'nin fotoğrafçısı olarak çalışırken foto-röportaj yapmayı öğrendi. İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte 2004 yılında fotoğraflarla sesleri birleştirerek interaktif hikâyeler anlatmaya ve haber siteleri için çalışmaya başladı. Fotoğraf makinesinin dijital dönüşmesi ve video çekmeye başlamasının yanı sıra multimedya, video aktivizm ve sosyal medyanın yükselişiyle video röportaj çalışmaları üretir oldu. Ülkenin politik gündemi, çağına tanıklık etme/belgeleme zorunluluğunu kaçınılmaz kılınca uzun metraj sinema belgeselleri yapmak tarihsel misyonuna dönüştü. Halen de öyle yapıyor; bağımsız gazeteci ve videojournalist olarak politik ve sosyal gündemi takip ederek kısa ve uzun belgeseller hazırlıyor.

Zsuzsanna Pósfai

Mekânsal adalet, konut ve kentsel kalkınma üzerine çalışmakta ve merkezi Budapeşte, Macaristan yer alan, bağımsız ve eleştirel bir kuruluş olan Periféria Politika ve Araştırma Merkezi'nin kurucu üyelerindendir. Yüksek lisans derecesini kent ve bölgesel politikalar üzerine Paris'te Sciences Po'dan, doktorasını ise Orta ve Doğu Avrupa'da mekânsal eşitsizlik üzerine odaklandığı projesiyle Marie Curie ITN programından almıştır. On yıldır konut ve konut politikası alanında çalışıyor. Konut hareketlerinin bir üyesi olarak, konut yoksulluğunun

yarattığı toplumsal adaletsizliğe karşı çıkmak başlangıç noktasını oluşturdu. Bu durum onu Fransız ve Macar merkezi hükümetleri bünyesinde bu alanlara dair kamu politikalarını keşfetmeye yöneltti. Araştırma temelli çalışması, konutun finansallaşması ve konut piyasasına yatırım mekanizmaları üzerine odaklanıyor. 2019-2020 yılında Bertha bursiyeri olarak hane borçlanması üzerine bir projede çalıştı. Ayrıca, Macaristan'da kira temelli konut kooperatifleri modeli geliştiren bir grupta aktif olarak çalışmakta.

Jared Rossouw

Cape Town'da mekânsal *apartheid*'i ve eşitsizliği yeni-den üreten politikalarla iktidar sahiplerinin çıkarlarına karşı avukatları, organizatörleri ve araştırmacıları kampanyalar aracılığıyla bir araya getiren bir aktivist organizasyonu olan Ndifuna Ukwazi'nin yöneticiliğini yaptı. Şehrin iç taraflarındaki yoksul ve işçi sınıfının evden çıkarmalara direndiği, kamu arazisinin gizli anlaşmalarla özel şirketlere satılmasını durduran ve şehrin iyi konumlu bölgelerinde erişilebilir konutlar sağlanması için çalışan toplumsal hareket Reclaim the City'nin bir üyesidir.

Gülüştü Salur

Bilişsel nörolog. Kognitif nöroloji, demans ve hareket bozuklukları alanında hizmet veriyor. Salur, toplumun önemli bir kesimini temsil eden yaşlı nüfus hakkında çalışmalar gerçekleştiriyor. 65+ Yaşlı Hakları Derneği Salur'un aktif sosyal çalışmalarını sürdürdüğü çatılarından biri. Salur, yaşlı yalnızlaşmasının önlenmesi üzerine çalışmalar yürütüyor.

Elfie Seymour

İnsan hakları aktivisti ve halk hareketi örgütleyicisidir. Belfast'ta yaşıyor ve çalışıyor. Bertha Burs programı tarafından desteklenen aktivistlerden biridir. Bir aktivist olarak mezhepsel ayrımların ve güvenlik engellerinin kuşattığı; güç, toprak ve konut çatışmalarının yüzyıllardır anlaşmazlıkları tetiklediği; ve sosyal konut politikalarının siyasiler ve müteahhitler tarafından manipüle edilmeye devam ettiği Belfast'ta bulunan evsizleri, mültecileri ve sığınmacı aileleri destekliyor. 2017'den beri Belfast'ta evsiz ailelerin yürüttüğü ve Participation and the Practice of Rights isimli insan hakları organizasyonu tarafından desteklenen #BuildHomesNow kampanyasının önde gelen örgütleyicilerinden biridir.

Sotiris Sideris

Veri gazeteciliği yapıyor. Atina ve tüm Yunanistan'a dair hikâyelere odaklanan kâr gütmeyen kuruluş Athens-Live'in kurucularından. 2019-2020 Bertha Bursiyeri olan Sideris, şu anda Yunanistan'daki konut piyasasını ve eşitsizliğin toplumun en güvencesiz gruplar üzerinde yarattığı etkileri araştırıyor. Ayrıca, Atina Ulusal ve Kapodistrian Üniversitesi'nde İletişim ve Medya Çalışmaları bölümünde öğretim asistanlığı yapıyor. Çocuk Hakları STK Ağı koordinatörlüğü, Yunanistan'ın, mülteciler, göçmenler ve Yunanistanlı gençler tarafından çıkarılan ilk gazetesi olan *Migratory Birds*'ün baş editörlüğünü ve 28 Europe adlı ulusal televizyonda yayınlanan belgesel

serisinin yapımcılığını ve araştırmacılığını yaptı.

Mesadet Maria Sözman

2014 yılında lisans, 2016 yılında yüksek lisans derecesini Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden aldı. Şu anda University of California, Santa Barbara'da Küresel Çalışmalar Bölümü'nde doktora adaydır. Türkiye siyasi tarihi, ve Ortadoğu ve Türkiye'de toplumsal cinsiyet ve cinsellik politikaları üzerine çalışmaktadır.

Mithat Fabian Sözman

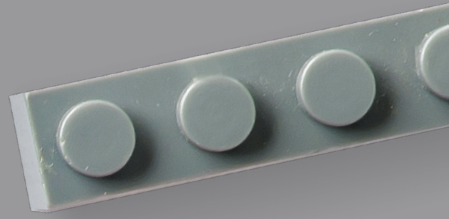
1985 Mersin doğumlu. İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden mezun oldu. 2009 yılından bu yana *Evrensel* gazetesinde spor yazıları kaleme alıyor. *Yeni E*, *Evrensel Kültür*, *Özgürlük Dünyası*, *Tiroj* gibi dergilere kültür ve politika ekseninde yazılar yazdı. Uzun yıllar evrensel.net'in editörlüğünü yaptı. Türkiye Gazeteciler Sendikası üyesi.

Ceren Yartan

Sabancı Üniversitesi Kültürel Çalışmalar Bölümü'nden mezun olduktan sonra Fulbright bursuyla gittiği Washington Üniversitesi, St. Louis Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı. Kültür-sanat kurumlarında editör ve araştırma uzmanı olarak çalıştı. Kültür politikaları üzerine yayınlara ve eğitimler hazırladı. 2020 yılından bu yana MAD'da çalışmaktadır. Kültür politikaları, kültür-sanatta katılım mekanizmaları, edebiyat ve feminizm tartışmaları odaklandığı meseleler arasındadır. 11 Dakika adlı podcasti hazırlayıp sunmaktadır.

Selin Yazıcı

MSGSÜ Mimarlık Bölümü'nden mezun oldu. İstanbul Teknik Üniversitesi, Kentsel Tasarım Bölümü'nde yüksek lisans eğitimini tamamladı. Mekanda Adalet Derneği kurucu üyelerinden. MAD bünyesinde toplumsal adalet ve mekân çalışmaları kesişiminde araştırmalarını sürdürüyor.

mekandaadalet.org | beyond.istanbul

CENTER
FOR
SPATIAL
JUSTICE

A

MEKANDA
ADALET
DERNEĞİ

M

D

